ദുർഗ്ഗാദാസൻ

കഥാപാത്രങ്ങൾ.

പുരുഷന്മാർ.

ഔറംഗസീബ്	—	ഭാരതചക്രവർത്തി
രാജസിംഹൻ	—	മേവാറിലെ റാണാ
ശ്യാമസിംഹൻ	—	ബിക്കാനീർ മഹാരാജാവ്
ശംഭുജി	—	മഹാരാഷ്ട്രരാജാവ്
ദിലീർഖാൻ തഹാബർഖാൻ	}	രണ്ടു മുഗൾസേനാപതികൾ
മൌജം ആജിം അക്ബർ കാംബക്ഷ്	}	ഔറംഗസീബിന്റെ നാലു പുത്രന്മാർ
ഭീമസിംഹൻ ജയസിംഹൻ	}	രാജസിംഹന്റെ രണ്ടു പുത്രന്മാർ
ദുർഗ്ഗാദാസൻ	—	മാർവാറിലെ സേനാനായകൻ
സമരദാസൻ	—	ദുർഗ്ഗാദാസന്റെ ജ്യേഷ്ഠസഹോദരൻ
അജിതസിംഹൻ	—	യശോവന്തസിംഹന്റെ പുത്രൻ
കാസിം	—	ഒരു മുസൽമാൻ

സ്ത്രീകൾ.

ഗുൽനാര		ഔറംഗസീബിന്റെ മഹിഷി
മഹാമായ		യശോവന്തസിംഹന്റെ ഭാര്യ
കമല സരസ്വതി		ജയസിംഹന്റെ രണ്ടു ഭാര്യമാർ
റസിയാ ഉൽ ഉന്നിസ	—	അക്ബറിന്റെ പുത്രി

കേരളസാഹിത്യ അക്കാദമി

മുഖവുര.

'ദുർഗ്ഗാദാസ്'ൻെറ മൂലം വംഗഭാഷയിലാണ്. മൂലഗ്രന്ഥകർത്താവായ ദ്വിജേന്ദ്രലാല്റായി വംഗസാഹിത്യലോകത്തിൽ സുപ്രസിദ്ധനായ ഒരു കവിയത്രെ. ഡി. എൽ. റായി എന്ന സംക്ഷിപ്തനാമത്താലാണ് ഇദ്ദേഹം സാധാരണ അറിയപ്പെടുന്നതു്. കൃഷ്ണനഗരത്തിലെ മഹാരാജാവിൻെറ മന്ത്രിയായിരുന്ന കാർത്തികേയ ചന്ദ്രറായിയുടെ കനിഷ്ഠപുത്രനും കുറെക്കാലത്തേക്കു വംഗവാസി എന്ന പത്രത്തിൻെറ പ്രസാധകനായിരുന്ന ജ്ഞാനേന്ദ്രലാല്റായിയുടെ കനിഷ്ഠ സഹോദരനുമായ ഈ കവി ക്രിസ്തുവർഷം 1863-ജൂലായിമാസത്തിൽ ഭൂലോകജാതനായി. തൻെറ ഇരുപത്തൊന്നാമത്തെ വയസ്സിൽ കൽക്കത്താ പ്രസിഡൻസി കോളേജിൽ നിന്നും എം. എ. ബിരുദം സമ്പാദിച്ചു് ഗവൎമ്മേണ്ടു സ്കോളർഷിപ്പോടുകൂടി കൃഷിശാസ്ത്രസംബന്ധമായ ഉപരിവിദ്യാഭ്യാസത്തിനായി ഇദ്ദേഹം ഇംഗ്ലണ്ടിലേക്കുപോയി. താമസിയാതെ അവിടത്തെ പരിക്ഷയിൽ വിജയം സമ്പാദിച്ചു് ഇൻഡ്യയിലേക്കു മടങ്ങിവരികയും കൽക്കത്തായിൽ താമസിച്ചു സെററിൽമെൻറു ജോലികൾ പരിശീലിക്കയും ചെയ്തു. ആദ്യം കുറെക്കാലത്തേക്കു് ഒരു സെററിൽമെൻറു ആഫീസറായി ജോലിനോക്കിയതിനുശേഷം ഡിപ്യൂട്ടി മജിസ്ട്രേട്ടായി നിയമിക്കപ്പെട്ടു. പിന്നീടു അബ്കാരി വകുപ്പിലെ ഒന്നാമത്തെ ഇൻസ്പെക്ടുരായും ഒടുവിൽ ബാങ്കുറാ ജില്ലയിലെ ഡിപ്യൂട്ടി മജിസ്ട്രേട്ടാ

യും ജോലിനോക്കുകയുണ്ടായി. മജിസ്ട്രേട്ടുദ്യോഗത്തിൽ ഇരിക്കുന്ന അവസരത്തിൽ ദേഹാസ്വാസ്ഥ്യം മൂലം അവധിയിൽ പ്രവേശിക്കുകയും ക്രിസ്ത്വബ്ദം 1913 മേമാസം 17-ാംനു- ഹൃദ്രോഗത്താൽ പരലോകപ്രാപ്തനാവുകയും ചെയ്തു.

ദ്വിജേന്ദ്രബാബുവിന്നു ഇംഗ്ലീഷു ഭാഷയിൽ അസാമാന്യമായ പാണ്ഡിത്യമുണ്ടായിരുന്നു. ഇംഗ്ലണ്ടിൽ താമസിക്കുന്നകാലത്തു അദ്ദേഹം (Lyrics of Ind) എന്ന ഒരു ഇംഗ്ലീഷ് കവിത എഴുതി പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തുകയുണ്ടായി. ഇംഗ്ലണ്ടിലെ അന്നത്തെ കവികളിൽ ഒരാളായ സർ എഡ്വിൻ ആർനോൾഡ് ആ കവിത വായിച്ച് അതിനെ മുക്തകണ്ഠം പ്രശംസിക്കയും ഒരു വിദേശിയനു് ഇംഗ്ലീഷുഭാഷയിൽ ഇത്രമാത്രം സ്വാധീനശക്തിയുണ്ടായതിനെപ്പററി അത്യധികം അത്ഭുതപ്പെടുകയും ചെയ്തു. ആ കവിതയുടെ ഗുണോൽകർഷത്താൽ മുഗ്ദ്ധചിത്തരായിത്തീന്ന റായിയുടെ ചില സ്നേഹിതന്മാർ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭാവനാഭാസുരവും ഉൽകൃഷ്ടവുമായ ആ കവിതാവാസനയെ മാതൃഭാഷയുടെ ആരാധനത്തിന്നായി വിനിയോഗിക്കണമെന്നു് അദ്ദേഹത്തോടു ആവശ്യപ്പെട്ടു. സ്നേഹിതന്മാരുടെ അപേക്ഷ വിഫലമായില്ല. അവരുടെ ആ സ്നേഹപൂർവ്വമായ പ്രേരണയുടെ ഫലമായി അദ്ദേഹം തന്റെ ചുമതലയേറിയ ഗവമ്മേണ്ടു ജോലികൾക്കിടയിലും മാതൃഭാഷയെ പലപ്രകാരത്തിലും ആരാധിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. ഭാരതി, നവ്യഭാരതം, പ്രഭ, പ്രവാസി മുതലായി വംഗഭാഷയിലെ പ്രസിദ്ധങ്ങളായ പത്രങ്ങളിലും മാസികകളിലും അനവധി വിലയേറിയ ലേഖനങ്ങൾ എഴുതിയതിനു പുറമേ, അദ്ദേ

ഹം നാടകം, പ്രഹസനം, കാവ്യം എന്നി വിവിധ ശാഖകളിലായി ഇരുപത്തഞ്ചിലധികം ഉൽകൃഷ്ടങ്ങളായ ഗ്രന്ഥങ്ങളെ രചിച്ച് വംഗസാഹിത്യത്തിനു ഗണനീയമായ പുഷ്ടി വരുത്തുകയും സ്വയം ശാശ്വതമായ യശസ്സിനെ സമ്പാദിക്കുകയും ചെയ്തു.

നമ്മുടെ കവി ഒരു നല്ല സംഗീതവിദഗ്ദ്ധൻ ആയിരുന്നു. പാശ്ചാത്യസംഗീതത്തിലും അദ്ദേഹം ധാരാളം പരിചയം സമ്പാദിച്ചിരുന്നു. അനവധി ഗാനങ്ങൾ അദ്ദേഹം രചിച്ചിട്ടുണ്ട്. ശ്രോതാക്കളുടെ മനസ്സിൽ സന്ദർഭാനുസൃതമായ വികാരങ്ങളെ ജനിപ്പിക്കുന്നതിനു പര്യാപ്തമായ ഒരു അപൂർവ്വശക്തി അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഗാനങ്ങൾക്കുണ്ട്. ഡി. എൽ. റായിയുടെ ഗാനങ്ങൾ ബംഗാളത്തിൽ സുപ്രസിദ്ധങ്ങളാണ്. മഹാകവി രവീന്ദ്രനാഥ ടാഗോറിനുപോലും അവയെക്കുറിച്ചു അസാമാന്യമായ ബഹുമാനമുണ്ട്. 'എന്റെ ദേശം,' 'എന്റെ ഭാഷ,' 'എന്റെ ജന്മഭൂമി', 'ഭാരതവർഷം' എന്നീ വിഷയങ്ങളെ അധികരിച്ചു അദ്ദേഹം എഴുതീട്ടുള്ള അമൂല്യഗാനങ്ങൾ വംഗസാഹിത്യം ഉള്ളിടത്തോളം കാലം അദ്ദേഹത്തിന്റെ യശസ്സിനെ നിലനിറുത്തുവാൻ പര്യാപ്തങ്ങളാണ്.

ഒരു നാടകകാരൻ എന്ന നിലയിലാണ് ദ്വിജേന്ദ്രബാബു സാഹിത്യലോകത്തിൽ അധികം പ്രസിദ്ധനായിത്തീർന്നിട്ടുള്ളതു്. അദ്ദേഹം ആകെ പതിന്നാലു നാടകങ്ങൾ എഴുതിയിട്ടുണ്ട്. അവയിൽ ചിലതു പദ്യമയങ്ങളും ചിലതു ഗദ്യമയങ്ങളുമാണ്. ഓരോന്നും, ഉൽകൃഷ്ടവും നൂതനവുമായ ആദർശം അത്ഭുതകരവും തന്മയത്വപൂർണ്ണവുമായ പാത്രരചനാകൌശലം, ഉജ്ജ്വലവും സ്തോഭജനകവുമാ

യ ഭാഷ, എന്നിവയാൽ ആപാദചൂഡം ഹൃദയംഗമങ്ങളായി പരിലസിക്കുന്നു. ഉന്നതവിദ്യാഭ്യാസത്താൽ ഉൽകൃഷ്ടമായ മനസ്സംസ്കാരം സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള കവിയുടെ അസാധാരണമായ ഹൃദയവിശാലത അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഓരോ കൃതികളിലും പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നുണ്ടു്. "ഹിന്ദിഗ്രന്ഥരത്നാകര" (ഗ്രന്ഥാവലി)ത്തിൻെറ പ്രസാധകനായ ശ്രീയുത് നാഥൂരാമ് പ്രേമി എന്ന മാന്യൻ അവയെപ്പററി ഇങ്ങനെ പറയുന്നു:—"ദ്വിജേന്ദ്രബാബുവിൻെറ ഉത്തമങ്ങളായ നാടകങ്ങൾ മിക്കവാറും എല്ലാംതന്നെ ഞാൻ വായിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അപൂർവ്വമായ ഒരാനന്ദം അവയിൽനിന്നും എനിക്കു അനുഭവിക്കുവാൻ ഇടയായി. ബോംബയിലെ പ്രസിദ്ധങ്ങളായ നാടകശാലകളിൽ ഉർദ്ദു, ഹിന്ദി, ഗുജരാത്തി, മറാട്ടി എന്നിഭാഷകളിലുള്ള അനേകം നാടകങ്ങൾ അഭിനയിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതു ഞാൻ കണ്ടിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ ഇപ്രകാരമുള്ള സ്വാഭാവികവും, ഉൽകൃഷ്ടവും, പരിശുദ്ധവുമായ വിചാരം അവയിലൊന്നിലും എനിക്കു കാണ്മാൻ സാധിച്ചിട്ടില്ല. മനസ്സിനെ സ്തോഭങ്ങളെക്കൊണ്ടു ഇളക്കുകയും ഹൃദയതന്ത്രിയെ മധുരമായി മീട്ടുകയും ചെയ്യത്തക്കവിധത്തിലുള്ള തൂലികയുടെ അത്ഭുതകരമായ ലേഖനശക്തിയും ഇതുപോലെ മറെറാരിടത്തും ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ല. അഭിനന്ദനീയമായ കുടുംബപ്രേമം, അഭിലഷണീയമായ ജാതിയപ്രേമം, എന്നിവയാൽ അദ്ദേഹത്തിൻെറ രചനകളെല്ലാം പരിപൂർണ്ണങ്ങളാണു്. മനുഷ്യസ്വഭാവത്തിൻെറ ചിത്രണം അദ്ദേഹത്തിൻെറ നാടകങ്ങളിൽ ഏററവും ഹൃദയംഗമമായി പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്. ഏതു കഥാപാത്രത്തെ എടുത്തുനോക്കിയാലും അതിനു നിശ്ചിതമായ ഒരു സ്വഭാവവിശേഷം

ഒരു പ്രത്യേകസീമകളിലായി കഥയുടെ ആദി മുതൽ അവസാനംവരെ വ്യാപരിച്ചുകിടക്കുന്നതായി കാണാവുന്നതാണ്. അസ്വാഭാവികതയുടെ ലേശംപോലും ഒരിടത്തും ഉണ്ടായിരിക്കുന്നതല്ല. അദ്ദേഹം ആ ദുർഗ്ഗചരിത്രങ്ങളെ ചിത്രണം ചെയ്യുന്നതിൽ പ്രദർശിപ്പിച്ചിട്ടുള്ള പാടവം പ്രശംസനീയമാണ്. "അഹല്യ"യിലെ ആദർശവും, ബ്രാഹ്മണചരിത്രവും, "റാണാപ്രതാപസിംഹ"നിലെ ആദർശക്ഷത്രിയചരിത്രവും "ദുർഗ്ഗാദാസ"നിലെ ആദർശപുരുഷചരിത്രവും, 'സീത'യിലെ ആദർശസ്ത്രീചരിത്രവും കാണുമ്പോഠം നമ്മുടെ മനസ്സുതന്നെത്താൻ അപൂർവമായ ഏതോ ഒരു ആദർശലോകത്തിൽ സഞ്ചരിച്ചുതുടങ്ങുന്നതായി അനുഭവപ്പെടുന്നതാണ്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ നാടകങ്ങളിലെ സ്ത്രീപാത്രങ്ങഠം ഒരു പ്രത്യേകസൃഷ്ടിതന്നെ എന്നുവേണം പറയുവാൻ. സ്ത്രീജാതിക്കു ഇത്രമാത്രം പവിത്രതയും മഹത്വവും ബഹുമാനവും കല്പിച്ചുകൊടുത്തിട്ടുള്ള കവികഠം മററധികംപേർ ഉണ്ടെന്നു തോന്നുന്നില്ല."

ദ്വിജേന്ദ്രലാൽറായിയുടെ നാടകങ്ങളിൽ അത്യുൽകൃഷ്ടമായ ഒന്നാണ് ദുർഗ്ഗാദാസൻ. നിസ്വാർത്ഥമായ സ്വാമിഭക്തിയുടേയും കഠിനമായ കർത്തവ്യനിഷ്ഠയുടേയും ഒരാദർശചിത്രമാണ് അതു്. അതിന്റെ ആവിർഭാവകാലത്തു വംഗദേശത്തിലെ പത്രലോകം അതിനെപ്പററി പ്രശംസിച്ചിട്ടുള്ളതിനു കയ്യും കണക്കുമില്ല. അതു രംഗത്തിൽ അഭിനയിക്കപ്പെട്ട അവസരത്തിൽ കാണികഠം നാടകകർത്താവിനെ പ്രശംസിച്ചുകൊണ്ടു വീണ്ടും വീണ്ടും പുറപ്പെടുവിച്ച ജയദ്ധ്വനികളാൽ നാടകശാല മുഴുവൻ മുഖരിതമായിത്തീർന്നുവത്രെ. "ദുർഗ്ഗാദാസനും" "ഷാജഹാനും" ദ്വിജേന്ദ്ര

ലാല്‌റായിയുടെ കീർത്തിസ്തംഭങ്ങളാണ്‌", എന്നു ശ്രീമാൻ പ്രഫുല്ലകുമാരസർക്കാർ ബി. എ., ബി. എലും "ദുർഗ്ഗാദാസൻ, ഷാജിഹാൻ, റാണപ്രതാപസിംഹൻ, മേവാർപതനം എന്നീ നാടകങ്ങളിൽ നാം രാഷ്ട്രീയജീവിതത്തിന്റെ ഭേരിനിനാദമാണ്‌ കേൾക്കുന്നതു്" എന്നു പ്രസിദ്ധ നിഖണ്ഡുകർത്താവായ സുബലചന്ദ്രമിത്രനും അഭിപ്രായപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്‌. നവ്യഭാരതം എന്ന മാസിക ദുർഗ്ഗാദാസനെ നിരൂപണം ചെയ്ക അവസരത്തിൽ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു് ഇങ്ങിനെയാണ്‌:—"ദ്വിജേന്ദ്രലാല്‌റായിയുടെ തൂലിക ഒരു സ്വർഗ്ഗീയപ്രഭയുടെ പ്രസരണത്താൽ വംഗസാഹിത്യനഭസ്സിനെ പ്രകാശമാനമാക്കിത്തീർത്തിരിക്കുന്നു. ആ സ്വർഗ്ഗീയ പ്രഭ ദുർഗ്ഗാദാസൻ എന്ന നാടകമാണ്‌. . . . . . നമ്മുടെ നാട്ടിൽ അനേകം ഗ്രന്ഥങ്ങൾ ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്‌, ഇനി ഉണ്ടാവുകയും ചെയ്യും. അവയിൽ അധികഭാഗവും നിർജ്ജീവരായ മനുഷ്യരുടെ ദുർഗ്ഗന്ധമയമായ ഭാഷകളെക്കൊണ്ടു നിറഞ്ഞിട്ടുള്ളവയാണ്‌. പ്രേമകഥകൾ, പ്രണയഗാഥകൾ, ശത്രുക്കളുടെ ഉൽപീഡനങ്ങൾ എന്നിങ്ങനെ വംഗസാഹിത്യം മുഴുവനും പാരതന്ത്ര്യത്തിന്റെയും പുരുഷത്വത്തിന്റേയും നികൃഷ്ടചിത്രങ്ങളാൽ വ്യാപ്തമായിട്ടാണ്‌ ഇരിക്കുന്നതു്. ഇന്നിതാ, വളരെക്കാലത്തിന്നുശേഷം ദ്വിജേന്ദ്രബാബുവിന്റെ ഹൃദയത്തിൽനിന്നും ദിവ്യമായ ഒരു തേജസ്സ്‌ പൊട്ടിപ്പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. റുസോ (Rousseau) വാൾടെയർ (Voltaire) എന്നിവരെപ്പോലെ റായി വംഗദേശത്തിൽ ശാശ്വതപ്രതിഷ്ഠയെ പ്രാപിക്കുവാൻ യോഗ്യനത്രേ.

"ഈ നാടകത്തിൽ യാതൊരു ദോഷവുമില്ലേ എന്നു

ചിലർ ചോദിക്കുമായിരിക്കാം. "റസിയാ പാടിപ്പാടി അജിതന്റെ വക്ഷസ്സിൽ ചാഞ്ഞു് ആലിംഗനത്തിൽ മുഴുകുന്നു" എന്നൊരു ഭാഗം ഇതിൽ കാണുന്നുണ്ടു്. കഴിഞ്ഞു; പുസ്തകത്തെ ആദ്യംമുതൽ അവസാനംവരെ പരിശോധിക്കുന്നപക്ഷം വല്ല ദോഷവും പറയുവാനുണ്ടെങ്കിൽ അതു ഇതുമാത്രമാണു്. മററു സ്ഥലങ്ങളിലെല്ലാം സംസ്കൃതമായ സന്മാർഗ്ഗനിഷ്ഠ, വിശുദ്ധമായ ഭാവം, സുന്ദരമായ രചനാകൌശലം, അസാധാരണമായ കവിത്വം എന്നിവ തെളിഞ്ഞു പ്രകാശിക്കുന്നുണ്ടു്. നാടകം വായിക്കുമ്പോൾ നാം ഏതോ ഒരു ധർമ്മഗ്രന്ഥം പാരായണം ചെയ്യുകയാണെന്നും സ്വാർത്ഥത്യാഗമന്ത്രത്തിന്റെ സജീവമായ ഒരു ചരിത്രം പഠിക്കുകയാണെന്നും, സ്വദേശഭക്തിയുടെ ഉജ്വലമായ ഒരാഖ്യായിക വായിക്കുകയാണെന്നും തോന്നിപ്പോകുന്നതാണു്. വായന കഴിയുന്നതോടുകൂടി "അഹോ! എന്തൊരു അത്ഭുതകരമായ കഥയാണു ഞാൻ വായിച്ചതു്! എന്തു മനോഹരമായ ഒരു ചിത്രമാണു ഞാൻകണ്ടതു്!" എന്നിങ്ങനെ നാം തന്നെത്താനറിയാതെ പറഞ്ഞുപോകുന്നതുമാണു്. ഇത്രമാത്രം ഉജ്വലവും സർവ്വാംഗസുന്ദരവുമായ ഒരു നാടകം വംഗഭാഷയിൽ ഇതുവരെ ഞങ്ങൾ വായിച്ചിട്ടില്ല; മേലാൽ വായിക്കുവാൻ സാധിക്കുമോ എന്നു സംശയവുമാണു്.

"കവിത്വം സ്വദേശിസ്നേഹം, സ്വാർത്ഥത്യാഗം, പവിത്രത, ദയ, ക്ഷമ മുതലായ സകല ഗുണങ്ങളുടേയും ഒരാദർശചിത്രമാണു് ഈ നാടകം. നാം എന്താവശ്യപ്പെടുന്നുവോ അതെല്ലാം ഇതിൽ കാണ്മാൻ കഴിയും. വാസ്തവത്തിൽ ഈ ഒരൊററ പുസ്തകം രചിച്ചതുകൊണ്ടുതന്നെ ദ്വിജേന്ദ്രലാല് റായി അമരത്വം പ്രാപിച്ചുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു."

മൂലഗ്രന്ഥത്തിന്റെ മുഖവുരയിൽ കവിതന്നെ ഈ നാടകത്തെപ്പററി പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുള്ള ഭാഗംകൂടി ഇവിടെ ഉദ്ധരിക്കുന്നതു് അനുചിതമായിരിക്കുകയില്ലെന്നു വിശ്വസിക്കുന്നു.

"കഴിഞ്ഞ കൊല്ലത്തിൽ എന്റെ പ്രിയമിത്രമായ ശ്രീയുത് പ്രമഥനാഥവന്ദ്യോപാദ്ധ്യായൻ റാഠോർവീരനായ ദുർഗ്ഗാദാസന്റെ ചരിത്രത്തെ വിഷയമാക്കി ഒരു നാടകം എഴുതിയാൽകൊള്ളാമെന്നു് എന്നോടു് ആവശ്യപ്പെടുകയുണ്ടായി. അതിന്റെ ഫലമായി 'രാജസ്ഥാന'ത്തിൽ വിവരിക്കപ്പെട്ട ദുർഗ്ഗാദാസന്റെ ചരിത്രത്തെ വീണ്ടും ഞാനൊന്നു വായിച്ചുനോക്കുവാനിടയായി. സ്വർണ്ണത്തകിടിൽ എഴുതി സാദരം സൂക്ഷിച്ചുവെയ്ക്കത്തക്കവിധം അത്രമേൽ പവിത്രവും ദേവദുർല്ലഭവുമായ ഒന്നാണു ദുർഗ്ഗാദാസന്റെ ചരിത്രമെന്നു് എനിക്കപ്പോഴാണ് ബോദ്ധ്യമായി. അതേ അവസരത്തിൽതന്നെ ആ ഉൽകൃഷ്ടചരിത്രത്തെ ആസ്പദമാക്കി ഒരു നാടകം എഴുതുവാൻ ഞാൻ മനസ്സുകൊണ്ടു സങ്കല്പിക്കുകയുംചെയ്തു."

"വംഗഭാഷയിലുള്ള ചരിത്രസംബന്ധമായ ദുഃഖപര്യവസായിനാടകങ്ങളിലെ കഥാവസ്തുവിന്റെ ഭിത്തി വിജാതീയരുടെ കൈകൊണ്ടു സ്വജാതീയ വീരർക്കു നേരിടുന്ന പരാജയത്തിലും മൃത്യുവിലുമാണു് ഉറപ്പിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതായി കാണുന്നതു്. എന്നാൽ ദുർഗ്ഗാദാസൻ ആ ഇനത്തിൽപ്പെട്ട ഒരു 'ട്രാജഡി' അല്ല. ദുർഗ്ഗാദാസൻ ഔറംഗസീബുമായിട്ടുള്ള ഓരോ യുദ്ധത്തിലും വിജയിയായിത്തീരുകയും അദ്ദേഹവും രാജസിംഹനുംകൂടി ആ മുഗൾചക്രവർത്തിയെ രാജസ്ഥാനത്തിൽനിന്നും കുറുനരിയേപ്പോലെ ആട്ടിയോടിച്ചു

കളയുകയുമാണു ചെയ്തിട്ടുള്ളതു്. ദുൎഗ്ഗാദാസന്റെ ദുഃഖപൎയ്യവസായിത്വം (ഇതിനെ ഒരു ദുഃഖപൎയ്യവസായിയായ നാടകം — അഥവാ ട്രാജഡി — എന്നു പറയാമെങ്കിൽ) യവനരാജാവിന്റെ കൈകൊണ്ടു ഹിന്ദുവീരനു നേരിടുന്ന നിഗ്രഹത്തിലല്ല പ്രതിഷ്ഠിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു്. അതുപോലെതന്നെ ഒരു ഹിന്ദുരാജാവിന്റെ കൈകൊണ്ടു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഭക്തനായ ഒരു വീരനു നേരിടുന്ന അധഃപതനത്തിലുമല്ല ഇതിന്റെ ദുഃഖപൎയ്യവസായിത്വം അടങ്ങിയിരിക്കുന്നതു്. എന്തുകൊണ്ടെന്നാൽ അജിതസിംഹന്റെ കൃതഘ്നതക്കു ദുൎഗ്ഗാദാസന്റെ ഹൃദയത്തിൽ അത്രവളരെ അഗാധമായ ഒരു മുറിവേല്പിക്കുവാൻ സാധിച്ചിട്ടില്ല. ഇതിന്റെ ദുഃഖപൎയ്യവസായിത്വം ജീവിതത്തിലെ ദീൎഘകാലോപാസനയുടെ നിഷ്ഫലതയിലും, ആജീവനാന്തമുള്ള തീവ്രസാധനയുടെ അസിദ്ധിയിലും, സ്വാഭാവികനിയമങ്ങൾക്കു വിരുദ്ധമായ വ്യക്തിഗതപ്രയത്നത്തിന്റെ പരാജയത്തിലുമാണു് അടങ്ങിയിരിക്കുന്നതു്. "കഷ്ടം! എന്റെ ശ്രമമെല്ലാം നിഷ്ഫലമായിത്തീൎന്നു!; ഈ ജാതിയെ ഉയൎത്തുവാനുള്ള എന്റെ മോഹം സാധിച്ചില്ല." എന്നുള്ള ഒരൊററ വാക്യത്തിൽ ഒതുങ്ങി ഇതിന്റെ ദുഃഖപൎയ്യവസായിത്വം.

"ഇത്രയും കാലമായിട്ടു ഹിന്ദുക്കൾ നാടകങ്ങളിലും ആഖ്യായികകളിലും (രാജസിംഹനെ — മലയാളത്തിൽ ചഞ്ചലകുമാരിയെ — ഒഴിച്ചു്) വിജാതീയരുടെ കൈകൊണ്ടു എപ്പോഴും സ്വജാതീയൎക്കുതന്നെ നേരിട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന പരാജയത്തിന്റെ പരിതാപകരമായ വൃത്താന്തത്തെ വിവരിക്കുന്ന കഥകളാണു വായിച്ചു വന്നിട്ടുള്ളതു്. ദീൎഘ

കാലവ്യാപിയായ ആ പരാജയവൃത്താന്തശ്രവണത്തിനു ശേഷം നൂതനമായി കേൾക്കപ്പെടുന്ന ദുർഗ്ഗാദാസന്റെ ഈ വിജയദുന്ദുഭി അവരുടെ കണ്ണുകളിൽ അമൃതവർഷണം ചെയ്യുകയില്ലേ? രാജസ്ഥാനചരിത്രത്തിലെ ഈ അദ്ധ്യായത്തിൽ രാജപുത്രരുടെ വീര്യഗൌരവം നിർവ്വാണോന്മുഖമായ പ്രദീപംപോലെ ഉജ്ജ്വലതരമായി പ്രകാശിക്കുന്നതു് ഏവനും ദൃഷ്ടിഗോചരമാകുന്നതാണു്. ചരിത്രത്തിന്റെ ആ ഭാസുരമായ ഭാഗത്തെ ആസ്പദമാക്കിയാണു ദുർഗ്ഗാദാസൻ രചിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതു്. എന്റെ ഈ നാടകം ഏതു തരത്തിലുള്ളതായാലും അതിലെ വിഷയം ഏററവും ഉൽകൃഷ്ടമാണു്.

"ഈ കൃതിയിലെ ഇതിവൃത്തത്തിനു ആധാരമായ മൂലചരിത്രാംശങ്ങളെ രാജസ്ഥാനത്തിൽനിന്നു മാത്രമല്ല ഞാൻ സ്വീകരിച്ചിട്ടുള്ളതു്. മററു ചരിത്രകാരന്മാരുടെ ഗ്രന്ഥങ്ങളിൽനിന്നുകൂടി പല ഭാഗങ്ങളും അംഗീകരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ ടോഡ് മുതലായവർ ചെയ്തിട്ടുള്ളതുപോലെ അറംഗസീബിനെ ശുദ്ധ രാക്ഷസനായി കല്പിക്കുവാൻ ഞാൻ ഉദ്യമിച്ചിട്ടില്ല. "മായമററ മനസ്സുറച്ച മതനിഷ്ഠയുള്ള ഒരു മുസൽമാനാ"യിട്ടാണു ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതു്. അദ്ദേഹം ചെയ്തിട്ടുള്ള അക്രമങ്ങളെല്ലാം അദ്ദേഹത്തിന്റെ അതിർകവിഞ്ഞ മതഭ്രാന്തിന്റേയും ഇസ്ലാം മതപ്രചാരണത്തിലുള്ള ദൃഢനിശ്ചയത്തിന്റെയും ഫലങ്ങൾ മാത്രമാണു്."

വംഗസാഹിത്യനഭസ്സിലെ ഉജ്ജ്വലനക്ഷത്രമായി പ്രശോഭിച്ചിരുന്ന ദ്വിജേന്ദ്രലാലറായി ലോകത്തിൽനിന്നു അന്തർദ്ധാനം ചെയ്തിട്ടു് ഇപ്പോൾ പതിമ്മൂന്നു സംവത്സര

ത്തിലധികമായി. അദ്ദേഹത്തിൻെറ കൃതികളിൽ മിക്കവയും ഹിന്ദിമുതലായ പല ഭാഷകളിലും വിവൎത്തിതങ്ങളാവുകയും ചെയ്തുകഴിഞ്ഞു. എന്നാൽ കൈരളിക്കാകട്ടെ ഭാവനാഭാസുരങ്ങളായ ആ കാവ്യതല്ലജങ്ങളുടെ ഗുണഗണങ്ങളെ സാമഗ്ര്യേണ അനുഭവിച്ചറിവാനുള്ള ഭാഗ്യം ഇനിയും ഉണ്ടായിട്ടില്ല. മാതാവിൻെറ ഈ ഭാഗ്യദോഷത്തിനു് ഉത്തരവാദികൾ ആ ദേവിയുടെ പാദസേവകരായ നാമല്ലാതെ മററാരാണു്?

അഞ്ചെട്ടു കൊല്ലങ്ങൾക്കു മുമ്പു പ്രസ്തുത കവിയുടെ നാടകങ്ങളിൽ ചിലതു വായിച്ചാനന്ദിക്കുവാനുള്ള ശുഭാവസരം എനിക്കു ലഭിച്ചപ്പോൾ അവയുടെ അസാധാരണഗുണങ്ങളെക്കണ്ടിട്ടു് ആ കൃതികളെ മലയാളത്തിലേക്കു തൎജ്ജമചെയ്താൽ കൊള്ളാമെന്നുള്ള മോഹം അശക്തനാണെങ്കിലും എൻെറ മനസ്സിൽ അന്നുതന്നെ അങ്കുരിച്ചിരുന്നു. പക്ഷേ പലകാരണങ്ങളാലും ആ മോഹം മനോരാജ്യത്തിൽതന്നെ ലയിച്ചതല്ലാതെ പ്രവൃത്തിരൂപത്തിൽ പരിണമിക്കുവാൻ ഇടയായില്ല. അന്നു മുളച്ച ആ മോഹവൃക്ഷം, ഒരു ദീൎഘകാലത്തിനുശേഷം ഇന്നാണു് ഫലിച്ചുതുടങ്ങുന്നതു്. അതിൻെറ പ്രഥമ ഫലമാണു് ഈ ദുൎഗ്ഗാദാസൻ. ഫലത്തിൻെറ ഭംഗിയും ഗുണവും എതുതരത്തിലുള്ളതാണെന്നു നിൎണ്ണയിക്കുവാൻ ഞാൻ മുതിരുന്നില്ല. ഉടമസ്ഥനായ എനിക്കു് അതിനു അധികാരമില്ലല്ലോ. എന്നാൽ പക്വമായാലും അപക്വമായാലും, മധുരമായാലും തിക്തമായാലും, സഗുണമായാലും നിൎഗ്ഗുണമായാലും ഇതിനെ കൈരളിയുടെ പാദകമലങ്ങളിൽ ഉപഹാരമായി അൎപ്പിക്കുന്നതിൽ എനിക്കു് അശേഷം അധൈൎയ്യമില്ല.

ദുർഗ്ഗാദാസൻെറ ഭാഷ അഭിനയോചിതമാക്കുവാൻ ഞാൻ കഴിയുന്നതും ശ്രമിച്ചിട്ടുണ്ടു്. എൻെറ ശ്രമം എത്രമാത്രം ഫലിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു നിർണ്ണയിക്കേണ്ടതു സഹൃദയരായ വായനക്കാരാണു്. ആശയങ്ങൾക്കും അർത്ഥത്തിനും അശേഷം ഏറ്റക്കുറച്ചിൽ കൂടാതെ അന്യഭാഷാഗ്രന്ഥങ്ങളെ മലയാളത്തിലേയ്ക്കു തർജ്ജമചെയ്യുന്നതു, ഭാഷയുടെ ഇന്നത്തെ നിലയ്ക്കു വിശേഷിച്ചും എത്രമേൽ ശ്രമസാദ്ധ്യമാണെന്നു് അതിൽ പരിചയിച്ചിട്ടുള്ളവർക്കേ അറിഞ്ഞുകൂടു. ആ സ്ഥിതിക്കു് എൻെറ ഈ ശ്രമത്തിനിടയിൽ വല്ല വൈകല്യങ്ങളും വന്നുപോയിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അവ ക്ഷന്തവ്യങ്ങളായിരിക്കുമെന്നു ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നു. ഈ പരിഭാഷമൂലം മൂലഗ്രന്ഥകർത്താവിൻെറ ഉൽകൃഷ്ടങ്ങളായ ആദർശങ്ങളെക്കുറിച്ചു വായനക്കാരുടെ മനസ്സിൽ അല്പമെങ്കിലും ബഹുമാനം ഉദിക്കുവാൻ ഇടയാകുന്നപക്ഷം അതു് എൻെറ ഈ ശ്രമത്തിനുള്ള വലിയൊരു പ്രതിഫലമായി ഞാൻ കരുതുന്നതാണു്.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ

ഒന്നാം അങ്കം

രംഗം ൧.

സ്ഥലം—ഡൽഹിയിൽ മുഗൾചക്രവൎത്തിയുടെ ആസ്ഥാനമണ്ഡപം.

സമയം—പൂൎവ്വാഹ്നം.

(രാജസിംഹാസനത്തിന്മേൽ ഭാരതചക്രവൎത്തിയായ ഔരംഗസീബും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഇടത്തുഭാഗത്തുള്ള ഒരു പീഠത്തിന്മേൽ ബിക്കാനിർ മഹാരാജാവായ ശ്യാമസിംഹനും ഇരിക്കുന്നു. വലത്തുഭാഗത്തു മുഗൾസേനാപതിയായ തഹബർഖാനും രണ്ടു ഭടന്മാരും അധോമുഖരായി നിലകൊള്ളുന്നു. പുരോഭാഗത്തിൽ രാഥോർ സേനാപതിയായ ദുൎഗ്ഗാദാസനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജ്യേഷ്ഠഭ്രാതാവായ സമരദാസനും ചക്രവൎത്തിക്കഭിമുഖരായി നില്ക്കുന്നു.)

ഔരംഗസിബ്—ദുൎഗ്ഗാദാസ്! യശോവന്തസിംഹന്റെ മരണം മുഗൾസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ ദുൎഭാഗ്യമാണ്.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ—തിരുമേനി! സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ നന്മക്കു വേണ്ടി—രാജകല്പനയെ നിറവേററുന്നതിനായി—ജീവനെ വെടിയുന്നതു പ്രജകൾക്കു അഭിമാനജനകമാണല്ലോ.

ഔരംഗസീബ്—നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതു യഥാൎത്ഥംതന്നെ. അജയ്യരും വിദ്രോഹികളുമായ കാബൂളികളെ അമൎച്ച

ചെയ്യാൻ യശോവന്തസിംഹനല്ലാതെ മററാക്കാണു സാദ്ധ്യമാവുക? അദ്ദേഹത്തിനു നാം അത്യന്തം കടപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ഈ ജീവിതത്തിൽ ആ കടം വീട്ടുവാൻ നാം ശക്തനല്ല. (ശ്യാമസിംഹനോട്) അങ്ങിനെയല്ലേ?

ശ്യാമസിംഹൻ—അക്കാര്യത്തിൽ സംശയമില്ല.

സമരദാസൻ—അങ്ങിനെയല്ല. യശോവന്തസിംഹൻെറ പുത്രനായ പൃത്ഥ്വീസിംഹനെ വധിച്ചിട്ടു തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു ആ കടം വീട്ടിക്കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു!

ഔറംഗസീബ്—എന്ത്? നാം അവനെ വധിക്കുകയോ! യുവാവേ! നിങ്ങൾ സംസാരിക്കുന്നതെന്തെന്നു നിങ്ങൾ അറിയുന്നില്ല. നാം അവനെ വധിച്ചു എന്നോ! പൃത്ഥ്വീസിംഹനെ നാം സ്വന്തം പുത്രനെപ്പോലെയാണു സ്നേഹിച്ചിരുന്നത്. നാം അവനു സമ്മാനിച്ച ഉടുപ്പുകൾ സ്വന്തം കൈകൊണ്ടുതന്നെ നാം അവനെ അണിയിക്കുകകൂടി ചെയ്തിട്ടുണ്ട്.

സമരദാസൻ—തിരുമേനി! ബോധമില്ലാത്ത ആ കുട്ടിയും അങ്ങനെതന്നെയാണു വിചാരിച്ചത്. പക്ഷേ ആ സമ്മാനവസ്ത്രങ്ങളിൽ വിഷദ്രാവകം പുരട്ടിയിരുന്നു എന്നുള്ളതു ശുദ്ധഹൃദയനായ പൃത്ഥ്വീസിംഹൻ, പാവം അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല.

ശ്യാമസിംഹൻ— യുവാവേ! ആരോടാണു നിങ്ങൾ സംസാരിക്കുന്നതെന്നു നിങ്ങൾക്ക് അറിയാമോ?

സമരദാസൻ— ബിക്കാനീർ മഹാരാജാവേ! എനിക്കറിയാം. ഞാൻ സംസാരിക്കുന്നതു് അങ്ങയുടെ യജമാനനോടാണ്; എൻെറ യജമാനനോടല്ല.

(ഔറംഗസീബ് ഒന്നു ഞെട്ടി. തൻെറ മുമ്പിൽ വച്ചു തന്നെക്കുറിച്ചുതന്നെ ഇത്തരത്തിൽ അധിക്ഷേപിക്കുന്നതു കേൾക്കുവാൻ ഇതിനുമുമ്പ് ഒരിക്കലും അദ്ദേഹത്തിന് ഇടയായിട്ടില്ല. അദ്ദേഹത്തിൻെറ പുരികങ്ങൾ തെല്ലൊന്നു ചുളിഞ്ഞു. പക്ഷേ അടുത്ത ക്ഷണത്തിൽതന്നെ അദ്ദേഹം തൻെറ വികാരത്തെ ഉള്ളിൽ തന്നെ ഒതുക്കി.)

ഔറംഗസീബ് — സമ്മാനിച്ച ഉടുപ്പുകൾ വിഷലിപ്തങ്ങളായിരുന്നു എന്ന് ആരാണു പറയുന്നതു്?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ — ഇല്ല തിരുമേനി! അതിനു യാതൊരു തെളിവുമില്ല. അതു ജനങ്ങളുടെ വെറും അനുമാനം മാത്രം.

സമരദാസൻ — (കോപത്തോടുകൂടി) അനുമാനമെന്നോ! ഉടുപ്പുകൾ ദേഹത്തിൽ അണിഞ്ഞ് അധികനേരം കഴിയുന്നതിനുമുമ്പുതന്നെ വിഷത്തിൻെറ ശക്തി സഹിക്കുവാൻ സാധിക്കാതെ പരമവേദനയോടെ പിടഞ്ഞുകൊണ്ടു് ആ പാവം പരലോകമടഞ്ഞു. ആ ദയനീയസംഭവം എൻെറ സ്വന്തം കണ്ണുകൊണ്ടു ഞാൻ കണ്ടതാണ്. എന്നിട്ടും അനുമാനമെന്നോ! ആ സ്ഥിതിക്കു യശോവന്തസിംഹനെ അഫ്ഗാനിസ്ഥാനിലേക്കു പറഞ്ഞയച്ചു കൊല്ലിച്ചതും അനുമാനം! ഇന്ന് അദ്ദേഹത്തിൻെറ പത്നിയേയും പുത്രനേയും ഡൽഹിയിൽനിന്നു പുറത്തുപോകുവാൻ അനുവദിക്കാതെ ഇങ്ങു നിറുത്തിയിരിക്കുന്നതും അനുമാനം! നീയും അനുമാനം! ഞാനും അനുമാനം! ചക്രവർത്തിയായ ഔറംഗസീബും അനുമാനം! മുഗൾസാമ്രാജ്യവും

അനുമാനം! ഈ കാണുന്ന ലോകമെല്ലാം തന്നെ അനുമാനം. ദുൎഗ്ഗാദാസ്! ഇതു് ഒരിക്കലും അനുമാനമല്ല. ഇതു് അസന്ദിഗ്ദ്ധവും സ്ഥൂലവുമായ പ്രത്യക്ഷമാണു്.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—ജ്യേഷ്ഠ! അടങ്ങുക. പോരുമ്പോൾ ചെയ്ത പ്രതിജ്ഞയെ ഇത്ര വേഗം മറന്നുകളഞ്ഞുവോ?

സമരദാസൻ:—ശരി തന്നെ. ഞാൻ ഒന്നും സംസാരിക്കുന്നില്ല. എങ്കിലും ഒരു കാൎയ്യം ഞാൻ പറഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ. തിരുമേനി! ഞങ്ങളെല്ലാം മുലകുടിമാറാത്ത വെറും കൊച്ചുകുട്ടികൾ — ഒന്നും അറിവാൻ കഴിയാത്തവർ— എന്നു് അവിടന്നു കരുതണ്ട. ഞങ്ങൾക്കും അറിയാം ചിലതെല്ലാം.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—രാജാധിരാജനായ പ്രഭോ! എന്റെ ജ്യേഷ്ഠന്റെ ധാൎഷ്ട്യത്തെ അവിടന്നു ക്ഷമിക്കണം. എളിയ ഒരപേക്ഷ അവിടത്തെ സന്നിധിയിൽ സമൎപ്പിക്കുവാൻ വേണ്ടിയാണു ഞങ്ങൾ ഇപ്പോൾ വന്നിരിക്കുന്നതു്.

ഔരംഗസീബ്:—എന്താണു്? പറയൂ കേൾക്കട്ടെ.

ശ്യാമസിംഹൻ:—ദുൎഗ്ഗാദാസ്! പറയൂ, ഭയപ്പെടേണ്ട. ചക്രവൎത്തി ഉദാരഹൃദയനാണു്. അദ്ദേഹം നിങ്ങളുടെ ജ്യേഷ്ഠന്റെ ധാൎഷ്ട്യത്തെ ക്ഷമിച്ചിരിക്കുന്നു. നിങ്ങൾക്കു ഭയപ്പെടേണ്ട ആവശ്യം യാതൊന്നുമില്ല.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—പരേതനായ യോധപുരരാജാവിന്റെ മഹാറാണി തന്റെ കൊച്ചുകുട്ടികളേയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടു് സ്വന്ത രാജ്യത്തിലേക്കു മടങ്ങിപ്പോകുവാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. അക്കാൎയ്യത്തിൽ അവിടന്നു കല്പിച്ചു് അനു

വാദം ലഭിക്കുമാറാകണം. ഇതാണ് എന്റെ എളിയ അപേക്ഷ.

ഔറംഗസീബ്:—അക്കാര്യത്തിൽ നമ്മുടെ അനുവാദത്തിന്റെ ആവശ്യമെന്ത്?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—അവിടത്തെ അനുവാദത്തിന്റെ ആവശ്യമെന്തെന്ന് എനിക്കും അറിഞ്ഞുകൂടാ. പക്ഷെ മുഗൾസേനാപതിയായ തഹബർഖാൻ അവരെ വിട്ടയയ്ക്കുന്നതിനു ചക്രവർത്തിയുടെ അനുവാദം ആവശ്യമാണെന്നു പറയുന്നു.

ഔറംഗസീബ്!—(തഹബർഖാന്റെ നേരെതിരിഞ്ഞിട്ട്) എന്തിനാണ് തഹബർഖാൻ?

തഹബർഖാൻ:—തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് അങ്ങിനെ കല്പനയായിട്ടുണ്ടെന്നാണ് അടിയന്റെ അറിവ്.

ഔറംഗസീബ്:—ഓ, ശരിതന്നെ. യശോവന്തസിംഹന്റെ കുടുംബം ഡൽഹിയിൽനിന്നു മടങ്ങിപ്പോകുന്നതിനു മുമ്പായി അവരെ യഥോചിതം സൽക്കരിക്കേണ്ടതാണെന്നുള്ള നമ്മുടെ ആഗ്രഹത്തെ നാം പ്രസ്താവിച്ചിരുന്നു. മഹാരാജാവായ യശോവന്തസിംഹന്റെ നേരെ ലുബ്ധുകൂടാതെ നാം പ്രദർശിപ്പിച്ച അനുഗ്രഹത്തിൽനിന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ കുടുംബത്തെ ഒഴിവാക്കുവാൻ നാം ഉദ്ദേശിക്കുന്നില്ല. (ശ്യാമസിംഹനോട്) മഹാരാജാവ് എന്തു പറയുന്നു.

ശ്യാമസിംഹൻ:—യശോവന്തസിംഹന്റെ കുടുംബത്തിനു നേരെ വളരെക്കാലമായി ചക്രവർത്തി തിരുമനസ്സുകൊണ്ട് അതിരില്ലാത്ത അനുഗ്രഹമാണ് പ്രദർശിപ്പിച്ചു വരുന്നത്.

സമരദാസൻ:—അല്ലയൊ സമ്രാട്ട്:—ദുൎഗ്ഗാദാസ്! സംസാരിക്കാതിരിക്കുവാൻ എന്നാൽ സാദ്ധ്യമല്ല—തിരുമേനി! അവിടുന്നു അനുഗ്രഹിക്കാതിരുന്നാൽ മതി; അതാണ് വലിയൊരനുഗ്രഹം. അവിടത്തെ പുരികങ്ങളും ചുളിയുന്നതു കണ്ടാൽ അത്ര വളരെ ഭയപ്പെടുവാനില്ല; അതിന്റെ അൎത്ഥം അൎക്കും മനസ്സിലാകുവാൻ കഴിയും. എന്നാൽ അവിടത്തെ ചിരി കാണുമ്പോഴാണ് എനിക്കു വലിയ ഭയമാകുന്നു. അതിന്റെ അൎത്ഥം ഗ്രഹിക്കുവാൻ വളരെ വിഷമമാണ്. കാൎയ്യം തുറന്നുപറയുക. യശോവന്തസിംഹന്റെ നേരെയുള്ള പകവീട്ടുവാനാണ് അവിടുന്നു ആഗ്രഹിക്കുന്നതെന്നു വ്യക്തമായിപ്പറയുക. ആ വീരനേയും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജ്യേഷ്ഠപുത്രനായ പൃഥ്വീസിംഹനേയും കൊന്നതുപോലെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പത്നിയേയും കനിഷ്ഠപുത്രനേയുംകൂടി കൊല്ലുവാനാണ് അവിടുന്നു നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നതെന്നു തുറന്നു പ്രസ്താവിക്കുക. യശോവന്തസിംഹന്റെ വംശത്തിൽ ആരെയും ബാക്കി വച്ചിരിക്കുകയില്ലെന്നാണു അവിടത്തെ നിശ്ചയമെന്നു സ്പഷ്ടമായി പറയുക. ഞങ്ങൾക്കു കാൎയ്യം മനസ്സിലാകട്ടെ. ദയചെയ്തു അനുഗ്രഹിക്കരുതെന്നു മാത്രമേ അപേക്ഷയുള്ളു. അവിടത്തെ ബന്ധുത്വം ശത്രുതയേക്കാൾ ഭയങ്കരമാണു

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ—ജ്യേഷ്ഠാ! എന്റെ അപേക്ഷയെ വിഫലമാക്കുവാനാണോ ജ്യേഷ്ഠൻ വന്നിരിക്കുന്നതു്. ജ്യേഷ്ഠൻ മടങ്ങിപ്പൊയ്ക്കൊള്ളു.

സമരദാസ്—ദുൎഗ്ഗാദാസ്, ഇതാ ഞാൻ പോകുന്നു. ഒരു വാക്കുകൂടി പറഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ. ഒരൊററവാക്കുമാത്രം.

പ്രഭോ! അവിടത്തെ പൂൎവികനായ അക്ബർശാ-ക്കാൾ അവിടന്നു ഒരു കാൎയ്യത്തിൽ അധികം ആദരണീയനാണു്. അവിടന്നു അക്ബറിനെപ്പോലെ കപടസന്ന്യാസിയല്ല. അവിടന്നു തനി മുസൽമാൻ—മായമററ മനസ്സോടുകൂടി മതനിഷ്ഠയുള്ള മുസൽമാൻ. അദ്ദേഹത്തെപ്പോലെ അവിടന്നു വിവാഹവ്യാജേന ഹിന്ദുക്കളുടെ ഹിന്ദുത്വത്തെ നശിപ്പിക്കാറില്ല. കൌടില്യവും കലൎപ്പുമററ നിശ്ശേഷമായ ഖുറാൻപ്രകാരമുള്ള മുസൽമാൻ രീതിയിലാണു് അവിടന്നു മതപ്രചരണം ചെയ്യുന്നതു്. ചെയ്യുകയുമുള്ളൂ. അതുകൊണ്ടു ഞങ്ങൾക്കു ഭയമില്ല. ഇനി, അനുഗ്രഹിക്കമാത്രം അരുതു്. ചെയ്തിട്ടുള്ളിടത്തോളം അനുഗ്രഹം തന്നെ ധാരാളമായിരിക്കുന്നു. അതിന്റെ ഫലം ഇപ്പോഴും ഞങ്ങൾ അനുഭവിച്ചു തീൎന്നിട്ടില്ല. ദൈവമെങ്കിലും ഞങ്ങളെ അനുഗ്രഹിക്കാതിരിപ്പാൻ ദൈവമുണ്ടാകണോ!

(പോകുന്നു.)

[ഖൈബർഖാൻ സമൊദാസനെ തടുക്കുവാൻ മുന്നോട്ടു നീങ്ങുന്നു. ഔറംഗസീബ് ആംഗ്യംകൊണ്ടു് അതിനെ വിലക്കുന്നു.]

ഔറംഗസീബ് — സമൊദാസ! നിങ്ങൾക്കുവേണ്ടി നിങ്ങളുടെ അവിവേകിയായ ഭ്രാതാവിന്റെ ധാൎഷ്ട്യത്തെ ഞാൻ ക്ഷമിച്ചിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ നിങ്ങളുടെ ജ്യേഷ്ഠൻ പറഞ്ഞതിലൊരു കാൎയ്യം എത്രയും യഥാൎത്ഥമായിട്ടുള്ളതാണു്. ഞാൻ കപടസന്ന്യാസിയല്ല. ഉള്ളിലും പുറമേയും ഞാൻ ഒരു മുസൽമാനാണു്. ആ സനാതനമതത്തെ ഭാരതഖണ്ഡത്തിൽ പ്രചരിപ്പിക്കുന്നതിനായിട്ടാ-

ണ നാം രാജ്യഭാരം കയ്യേററിരിക്കുന്നതു്. സിംഹാസനാരൂഢനാകുന്നതിനുമുമ്പു നാം എന്തുതന്നെ പ്രവൎത്തിച്ചിരുന്നാലും രാജ്യഭാരം കയ്യേററതുമുതൽ ഒരു യഥാൎത്ഥമതസേവകനായിട്ടുതന്നെയാണു നാം വൎത്തിക്കുന്നതു്.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ— അക്കാൎയ്യം ഞാൻ പൂൎണ്ണമായി സമ്മതിക്കുന്നു. അതിനുശേഷവും അവിടന്നു വല്ലപ്പോഴും വല്ല ദുഷ്ടതകളും പ്രവൎത്തിച്ചുപോയിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അവ ദുഷ്ടന്മാരോടാണു്. അവ ആക്ഷേപാൎഹങ്ങളല്ല. അനേകന്മാദൃഷ്ടിയിൽ അനുചിതങ്ങളെന്നു വന്നാലും നീതികൊണ്ടു നോക്കുമ്പോൾ അവ നിന്ദ്യങ്ങളെന്നു പറയുവാൻ പാടില്ല.

അറംഗസീബ്— അതു സമ്മതിക്കുന്നുവോ?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ— സമ്മതിക്കുന്നു. പക്ഷെ മഹാരാജാവായ യശോവന്തസിംഹൻ വല്ലപ്പോഴും തെററിദ്ധാരണമൂലമോ മറേറാ അവിടത്തെ ഹിതത്തിനു വിരുദ്ധമായി വല്ലതും പ്രവൎത്തിച്ചുപോയിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അദ്ദേഹത്തിൻെറ വിധവയായ പത്നിയും നിരപരാധിയായ സന്താനവും അതിനു് ഉത്തരവാദികളല്ല. അവിടന്നു അവരുടെ നേരെ പ്രതികാരം പ്രവൎത്തിപ്പാൻ മുതിരുന്നതു് ഉചിതവുമല്ല. അവർ യാതൊരപരാധവും പ്രവൎത്തിച്ചിട്ടില്ലല്ലോ.

അറംഗസീബ്— നാം അവരെ ഉപദ്രവിക്കുന്നതിനല്ല സൽക്കരിക്കുന്നതിനാണു് ആഗ്രഹിക്കുന്നതു്.

ശ്യാമസിംഹൻ— ദുൎഗ്ഗാദാസ്! ചക്രവൎത്തി അവരെ സൽക്കരിക്കുന്നതിനാണു് ആഗ്രഹിക്കുന്നതു്.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ— തിരുമേനി! അവിടുത്തെ ഈ അനുഗ്രഹത്താൽ തന്നെ അവർ സൽകൃതരായിരിക്കുന്നു. ഇനി പോകുവാൻ അനുവദിപ്പാറാകണം.

അറംഗസീബ് — (ശ്യാമസിംഹനോട്) മഹാരാജാവേ! അങ്ങു നമ്മുടെ വിശ്രമമുറിയിൽ ചെന്നു ഇരിക്കുക. നാം ഇതാ വന്നുകഴിഞ്ഞു.

(ശ്യാമസിംഹൻ പോകുന്നു.)

അറംഗസീബ് — ദുർഗ്ഗാദാസ്! നിങ്ങൾ കേവലം സ്വാമിഭക്തനായ ഒരു ഭൃത്യൻ മാത്രമല്ലെന്നും രാജ്യതന്ത്രത്തിലും നിങ്ങൾക്കു നല്ല സാമർത്ഥ്യമുണ്ടെന്നും നമുക്കു മനസ്സിലായി. നിങ്ങളുടെ അടുക്കൽ കൌശലം പ്രയോഗിക്കുന്നതു നിഷ്ഫലമാണ്. നമ്മുടെ അഭിപ്രായം നാം തുറന്നു പറയാം; കേൾക്കുക. യശോവന്തസിംഹന്റെ പത്നിയെയും സന്താനത്തേയും വിട്ടയയ്ക്കുവാൻ നാം ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ: — അതെനിക്കു മുമ്പുതന്നെ അറിയാം; പക്ഷെ അതിന്റെ കാരണമെന്തെന്നു അറിഞ്ഞുകൂടാ. മഹാറാണി കേവലം ഒരു സ്ത്രീ; പുത്രനാകട്ടെ മുലകുടിമാറാത്ത പിഞ്ചു പൈതൽ; — ഇവരെക്കൊണ്ടു ചക്രവൎത്തിക്കു എന്തൊരാവശ്യമാണുള്ളതു്?

അറംഗസീബ്: — ദുർഗ്ഗാദാസ് ഭാരതചക്രവൎത്തി തന്റെ പ്രജകളിൽ ഓരോരുത്തരോടും തന്റെ പ്രവൃത്തിയുടെ ഉദ്ദേശത്തെ വിവരിക്കുവാൻ ബാദ്ധ്യസ്ഥനാണെന്നു തോന്നുന്നില്ല.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ: — (സ്വല്പനേരം ആലോചിച്ചു നിന്നിട്ടു

ശേഷം) തിരുമേനി! അപ്പോൾ എന്റെ അപേക്ഷ നിഷ്ഫലം തന്നെയോ?

ഔറംഗസീബ്:— തീരെ നിഷ്ഫലം തന്നെ.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— എന്നാൽ ഇനി എനിക്കൊന്നും പറയുവാനില്ല.

ഔറംഗസീബ്:— യശോവന്തസിംഹന്റെ പത്നിയെ നമ്മുടെ കയ്യിൽ സമർപ്പിക്കുവാൻ നിങ്ങൾക്കു സമ്മതമില്ലെന്നാണോ പറയുന്നതു്.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— പ്രാണനുള്ള കാലത്തോളം ഇല്ല.

ഔറംഗസീബ്:— ദുർഗ്ഗാദാസ്, നാം പറയുന്നതു കേൾക്കുക. റാണിയേയും സന്താനത്തെയും നമ്മുടെ കയ്യിൽ ഏല്പിക്കുക. നിങ്ങൾക്കു തക്കതായ സമ്മാനം തരാം.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— (ചിരിച്ചുകൊണ്ടു്) അല്ലയോ തിരുമേനി! ഞാൻ ആ കൂട്ടത്തിൽ പെട്ടവനല്ല. ദുർഗ്ഗാദാസൻ ജീവിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ അയാളുടെ യജമാനനായ മരിച്ചുപോയ യശോവന്തസിംഹന്റെ കുടുംബത്തിൽ പെട്ട ആരുടെയെങ്കിലും ശരീരത്തിൽ കൈവയ്ക്കുവാൻ ലോകത്തിൽ ആർക്കും സാദ്ധ്യമല്ല. എന്നാൽ ഞാൻ ഇപ്പോൾ പോകട്ടെ. വന്ദനം!

ഔറംഗസീബ്:— നില്ക്കു, പോകുവാൻ വരട്ടെ ദുർഗ്ഗാദാസൻ ജീവിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ സാദ്ധ്യമല്ലായിരിക്കും. എന്നാൽ ദുർഗ്ഗാദാസന്റെ മരണശേഷം അതു സാദ്ധ്യമാകുമല്ലോ. തഹബർഖാൻ! അയാളെ ബന്ധിക്കുക.

(തഹബർഖാൻ മുമ്പോട്ടു വരുന്നു.)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ.— (പെട്ടെന്നു ഉറയിൽ നിന്നു വാളൂരിയിട്ടു്)

ഖബർദാർ!! — പ്രഭോ! ഇതിനും ഒരുങ്ങിത്തന്നെയാണു് ഞാൻ വന്നിട്ടുള്ളതു്.

(ദുർഗ്ഗാദാസൻ തന്റെ അരയിൽ തൂങ്ങിക്കിടക്കുന്ന ഒരു ചെറിയ കുഴൽ എടുത്തു് ഒന്നു ഊതുന്നു. ഉത്തരക്ഷണത്തിൽ ആയുധധാരികളായ അഞ്ചു രാജപുത്രഭടന്മാർ കൈയ്യിൽ ഊരിപ്പിടിച്ച വാളുമായി മണ്ഡപത്തിനുള്ളിൽ പ്രവേശിക്കുന്നു.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— ഇപ്പോൾ ഈ അഞ്ചുപേരെയാണു് അവിടുന്നു കാണുന്നതു്. രണ്ടാമത്തെ കുഴൽവിളിക്കു അഞ്ഞൂറു ഭടന്മാർ ഈ സ്ഥലത്തു വന്നെത്തും. നല്ലവണ്ണം ആലോചിച്ചു പ്രവർത്തിച്ചാൽ മതി.

ഔറംഗസീബ്:— നിങ്ങൾക്കു പോകാം. (ദുർഗ്ഗാദാസൻ ഭടന്മാരോടുകൂടി പോകുന്നു.)

ഔറംഗസീബ്:— (കുറേനേരം സ്തബ്ധനായി ഇരുന്നതിനു ശേഷം) ദുർഗ്ഗാദാസ്! നിങ്ങൾ സ്വാമിഭക്തനും സമർത്ഥനും ബുദ്ധിമാനും വീരനുമാണെന്നു നാം ധരിച്ചിരുന്നു. പക്ഷേ ഇത്രമാത്രം ധൈര്യം നിങ്ങൾക്കുണ്ടായിരിക്കുമെന്നു നാം കരുതിയില്ല. (തഹബർഖാനോടു്) തഹബർഖാൻ!

തഹബർഖാൻ:— തിരുമേനി!

ഔറംഗസീബ്:— ഈ ക്ഷണത്തിൽത്തന്നെ സൈന്യസമേതം പോയി യശോവന്തസിംഹന്റെ വസതിയെ വളയുവാൻ നാം കല്പിക്കുന്നതായി പ്രധാന സേനാനായകനായ ദിലിർഖാനോടു പോയിപ്പറയുക.

കർട്ടൻ വീഴുന്നു.

രംഗം ൨.

സ്ഥലം—ഡൽഹിക്കൊട്ടാരത്തിലെ അന്തഃപുരത്തിൽ ചക്രവൎത്തിനിയായ ഗുൽനാരയുടെ അരമന.

സമയം—മദ്ധ്യാഹ്നം.

(ഗുൽനാര തന്റെ മുറിയിൽ ലാത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു)

ഗുൽനാര (ആത്മഗതം) ഹേ! യോധപുരറാണി! നീയല്ലേ ഗൎവ്വിഷ്ഠയായി ഒരു ദിവസം എന്നെ എന്റെ മുഖത്തുനോക്കി "ക്രീതദാസി!" എന്നു വിളിച്ചതു്? ആ ഗൎവ്വ് ഇപ്പോഴും അടങ്ങിയില്ലേ? നിന്റെ ഭൎത്താവിനെ കാബൂളിലേക്കു പറഞ്ഞയച്ചു ഞാൻ കൊല്ലിച്ചു; നിന്റെ സീമന്തപുത്രനെ വിഷപ്രയോഗംകൊണ്ടു നശിപ്പിച്ചു. ഇനി നിന്റെ കനിഷ്ഠപുത്രനേയും നിന്റെ മുമ്പിൽവെച്ചു തന്നെ ഞാൻ കൊല്ലിക്കും. എന്റെ കാൽ കഴുകിയ വെള്ളം നിന്നെ ഞാൻ കുടിപ്പിക്കും. നിന്നെ ഞാൻ ജീവനോടെ കുഴിച്ചുമൂടും. യോധപുരറാണി! ഈ ക്രീത ദാസിയായ ബീഗം തന്നെയാണു് ഇന്നു സുവിസ്തൃതമായ മുഗൾ സാമ്രാജ്യത്തെ ഭരിക്കുന്നതെന്നു നീ ധരിക്കുക. ഔരംഗസീബ് എന്റെ ഈ കയ്യിലെ ചരടിലാടുന്ന വെറും ഒരു മരപ്പാവ മാത്രം. ആളുകൾ മറിച്ചാണു് ധരിക്കുന്നതെങ്കിൽ അതു അവരുടെ മൂഢതയുടെ പരമകാഷ്ഠയെന്നേ പറയേണ്ടതുള്ളു. അല്ലെന്നുവരികിൽ യശോവന്തസിംഹന്റെ റാണിയേയും അവളുടെ കൊച്ചുകുഞ്ഞിനേയും കൊണ്ടു് ഔരംഗസീബിന്നു് എന്തൊരാവശ്യമാ

ണുള്ളതു്? അക്കാര്യത്തെപ്പററി വിഡ്ഢികഠം ആലോചിക്കുന്നതേയില്ല!

(അറംഗസീബ് പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ഗുൽനാര—ആരു്? തിരുമേനിയോ? അവിടത്തേക്കു വന്ദനം!

അറംഗസീബ്—ഗുൽനാരേ! ഭവതി ഇവിടെ തനിച്ചോ ഇരിക്കുന്നതു്?

ഗുൽനാര— ഞാൻ യോധപുരറാണിയുടെ വരവിനെ പ്രതിക്ഷിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കയാണു്. അവഠം എവിടെ?

അറംഗസീബ്—അവഠം ഇനിയും നമ്മുടെ അധീനത്തിലായിട്ടില്ല.

ഗുൽനാര— അധീനത്തിലായിട്ടില്ലന്നോ?

അറംഗസീബ്—ഇല്ല. ദുർഗ്ഗാദാസൻ അവളെ വിട്ടുതരുന്ന വിഷയത്തിൽ വിസമ്മതം പ്രദശിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു മടങ്ങിപ്പോയിരിക്കുന്നു.

ഗുൽനാര—ജീവനോടെയോ?

അറംഗസിബ്—അതേ. അയാളുടെകൂടെ സൈന്യമുണ്ടായിരുന്നു.

ഗുൽനാര—മുഗഠം സാമ്രാജ്യത്തിൽ സൈന്യങ്ങഠം ഇല്ലാതേയുമായിപ്പോയി! കഷ്ടം!

അറംഗസിബ്—പ്രിയതമേ—

ഗുൽനാര—എനിക്കൊന്നും കേഠംക്കേണ്ട. ഇന്നു സന്ധ്യക്കു മുമ്പായി യോധപുരറാണിയെ കൊണ്ടുവന്നു എന്നെ ഏല്പിക്കണം.

അറംഗസിബ്— ഗുൽനാരേ! റാണിയുടെ വാസഗൃഹ

ഞ്ഞ അവരോധിക്കുവാൻ ദിലീർഖാനെ പറഞ്ഞയച്ചിട്ടുണ്ട്.

ഗുൽനാര—കൊള്ളാം; സന്ധ്യയ്ക്കു മുമ്പ് എനിക്ക് അവളെ കിട്ടണം. ഓർമ്മയിരിക്കട്ടെ.

(പോകുന്നു)

ഔറംഗസീബ്—(നടന്നുകൊണ്ട് ആത്മഗതം) ദുർഗ്ഗാദാസന്റെ ധൈര്യം എത്ര അത്ഭുതകരമായിരിക്കുന്നു. ഇപ്പോഴും മനസ്സിൽനിന്നു ആ വിചാരം മാഞ്ഞുപോകുന്നില്ല. ആസ്ഥാനമണ്ഡപത്തിൽ, നമ്മുടെ മുമ്പിൽ വച്ചു വാളും ഊരിപ്പിടിച്ചു കുതിരപ്പുറത്തു കയറി കൂസൽ കൂടാതെ ഓടിച്ചു പോകത്തക്ക ധൈര്യം ഇതിനു മുമ്പ് ആൎക്കും ഉണ്ടായിട്ടില്ല. അയാളുടെ യജമാനനായ യശോവന്തസിംഹനുപോലും ഇത്ര ധൈര്യം കണ്ടിട്ടില്ല.

(സാവധാനത്തിൽ നടന്നു പോകുന്നു)

രംഗം ൩.

സ്ഥലം—മുഗൾചക്രവർത്തിയുടെ പ്രധാന സേനാപതിയായ ദിലീർഖാന്റെ ഗൃഹത്തിലെ പൂമുഖം.

സമയം—പകൽ ഉദ്ദേശം രണ്ടുമണി.

(ദിലീർഖാൻ യുദ്ധകഞ്ചുകങ്ങൾ അണിയുന്നു. മുമ്പിൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഉപസേനാദ്ധ്യക്ഷനായ തഹബർഖാൻ നില്ക്കുന്നു.)

ദിലീർഖാൻ—എന്തു പറഞ്ഞു? റാഠോർസേനാപതിയായ ദുർഗ്ഗാദാസൻ ചക്രവർത്തിയുടെ മൂക്കിനു നേരെ ഖഡ്ഗം ചൂണ്ടിക്കൊണ്ടു മടങ്ങിപ്പോയെന്നോ?

തഹബർഖാൻ — അതെ.

ദിലീർഖാൻ — താൻ അതു നോക്കിക്കൊണ്ടു നില്ക്കുകയും ചെയ്തു. അല്ലേ?

തഹബർഖാൻ — അതെ.

ദിലീർഖാൻ — നേരെ നിവൎന്നുനിന്നുകൊണ്ടോ?

തഹബർഖാൻ — സാധിക്കുന്നിടത്തോളം നിവൎന്നു നിന്നുകൊണ്ടുതന്നെയാണ് നോക്കിയതു്.

ദിലീർഖാൻ — സാധിക്കുന്നിടത്തോളം എന്നു പറഞ്ഞതിന്റെ അൎത്ഥമെന്താണ്?

തഹബർഖാൻ — മറ്റൊന്നുമല്ല. വാൾ എന്റെ മൂക്കിനു മീതെയല്ല വന്നു കറങ്ങിയതു്.

ദിലീർഖാൻ — തന്റെ മൂക്കിനു മീതെ വന്നു കറങ്ങിയോ?

തഹബർഖാൻ — കറങ്ങി എന്നു പറഞ്ഞാൽപോരാ; നല്ലവണ്ണം കറങ്ങി.

ദിലീർഖാൻ — അതുകൊണ്ടു താൻ പിന്നാക്കം സ്വല്പം ചെരിഞ്ഞുപോയിരിക്കാം, അല്ലേ?

തഹബർഖാൻ — അതെ; ഞാനായതുകൊണ്ടു ചെരിഞ്ഞു നിന്നതേയുള്ളു. മറ്റു വല്ലവരുമാണെങ്കിൽ മലൎന്നടിച്ചു വീണുപോയേനെ.

ദിലീർഖാൻ — തന്റെ വാൾ എന്തുകൊണ്ടു പുറത്തെടുത്തില്ല.

തഹബർഖാൻ — അതിനൊക്കെ അവസരം എവിടെ?

ദിലീർഖാൻ — ഒന്നിനും അവസരം കിട്ടിയില്ലെന്നോ?

തഹബർഖാൻ — അയ്യോ! മഹാരാഷ്ട്രക്കാരാരും ഇത്ര വേഗത്തിൽ വാളൂരി എടുക്കുകയില്ല. അത്ര പെട്ടെന്നാണ്

ആ രാജപുത്രൻ തന്റെ വാളൂരിയതു്. കട്ടിൽ അയാൾ പൊയ്ക്കഴിഞ്ഞതിപ്പോൾ,

ദിലീർഖാൻ—അപ്പോൾ ഒരു പക്ഷെ, താനും തന്റെ വാൾ പുറത്തെടുത്തിരിക്കാം; അല്ലേ?

തഹബർഖാൻ—അപ്പോൾ വാൾ പുറത്തെടുത്തിട്ടു എന്താണു് സാദ്ധ്യം?

ദിലീർഖാൻ—പിന്നെ അയാൾ പൊയ്ക്കഴിഞ്ഞതിപ്പോൾ താൻ എന്തു ചെയ്തു?

തഹബർഖാൻ—മൂക്കുണ്ടോ ഇല്ലയോ എന്നു മുഖത്തു തപ്പിനോക്കി.

ദിലീർഖാൻ—മൂക്കുണ്ടോ ഇല്ലയോ എന്നുകൂടി സംശയം തോന്നിപ്പോയോ?

തഹബർഖാൻ—വാസ്തവത്തിൽ സ്വല്പം സംശയം തോന്നുകതന്നെ ചെയ്തു. വാളിന്റെ മുനകൊണ്ടു മൂക്കിന്റെ ഒരു ഭാഗം തെറിച്ചുപോയാൽ തന്നെ അത്ഭുതപ്പെടുവാൻ അവകാശമില്ലാത്തവിധത്തിൽ അത്ര പെട്ടെന്നാണു് ആ രാജപുത്രൻ വാളെടുത്തു ചുഴററിയതു്.

ദിലീർഖാൻ—(പുഞ്ചിരിതൂകിക്കൊണ്ടു) അതൊരു പുതിയ സമ്പ്രദായം തന്നെ! ദുർഗ്ഗാദാസനെ ഒന്നു കാണേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.

തഹബർഖാൻ:—അയാളെ കാണ്മാൻ വേണ്ടിത്തന്നെയാണു് ചക്രവർത്തി അങ്ങയെ ക്ഷണിച്ചിരിക്കുന്നതു്. പക്ഷെ വേഷമണിയുവാൻ തുടങ്ങിട്ടു നേരമെത്രയായി! അതു അവസാനിക്കുന്നതേയില്ലല്ലോ!

ദിലീർഖാൻ:—എന്റെ ചങ്ങാതി സ്വല്പം കൂടി ക്ഷമിക്കൂ; ഈ നട്ടുച്ചക്കു വല്ലിടത്തും കിടന്നു സ്വല്പം വിശ്രമിക്കാ

അക്കാദമി

മെന്നാണ് വിചാരിച്ചിരുന്നതു്. അപ്പോഴേയ്ക്കും കിട്ടിയിരിക്കുന്ന കല്പന—സൈന്യങ്ങളേയും കൊണ്ടു ഒരു ഭ്രാന്തന്റെ പുറകെ ഓടിയ്ക്കാ എന്നു്. ഈ നിസ്സാരകാര്യം തനിക്കു ചെയ്യാൻ പാടില്ലേ?

തഹബർഖാൻ:— വേണ്ട വേണ്ട. അയാളുമായി ഇതിൽ കൂടുതൽ പരിചയം സമ്പാദിക്കണമെന്നു എനിക്കു് മോഹമില്ല. അതിനും പുറമെ—

ഡിലീർഖാൻ:— അതിനും പുറമെ എന്താണ്?

തഹബർഖാൻ:— അതിനും പുറമെ ഈ രാജപുത്രജാതിയോടു എനിക്കു വലിയ വെറുപ്പുമാണ്. അവർക്കു യുദ്ധം ചെയ്യാനേ അറിഞ്ഞുകൂടാ.

ദിലീർഖാൻ:— അതെങ്ങിനെ?

തഹബർഖാൻ:— അവർ യുദ്ധം ചെയ്യും. പക്ഷെ അതിനു ഒരു ചിട്ടയുമില്ല. പെട്ടെന്നു വാളൂരും; ചട്ടെന്നു തലയും വെട്ടും. അവനവന്റെ തല സൂക്ഷിക്കണമെന്നുള്ള വിചാരമേ ഇല്ല. ആ രാജപുത്രന്റെ ദൃഷ്ടി മുഴുവനും എന്റെ കഴുത്തിനു നേരെ ആയിരുന്നു. ഇങ്ങിനെയുള്ള വിഡ്ഢികളോടാണോ യുദ്ധം ചെയ്യേണ്ടതു്?

ദിലീർഖാൻ:— തന്റെ കഴുത്തിനു നേരെ ആയിരുന്നുവോ അയാളുടെ ദൃഷ്ടി മുഴുവനും?

തഹബർഖാൻ:— അതെ, അവനവന്റെ തല സൂക്ഷിച്ചിട്ടെ ആരായാലും യുദ്ധം ചെയ്യാവൂ. അയാൾക്കു ആ നോട്ടമൊന്നുമുണ്ടായില്ല; പെട്ടെന്നു വാളൂരി വെട്ടാനും ഭാവിച്ചു. ശത്രുസൈന്യങ്ങളെ കൂക്കൊട്ടപോലെയാണ് അയാൾ കരുതിയതെന്നും തോന്നുന്നു!

ദിലീർഖാൻ:—രാജപുത്രസൈന്യം എത്രയുണ്ട്?

തഹബ്ബർഖാൻ:—ഉദ്ദേശം ഇരുനൂററി അയ്മ്പതു പേർ കാണും.

ദിലീർഖാൻ:—താൻപോയി അയ്യായിരം മുഗൾഭടന്മാരോടു യുദ്ധത്തിനു തയ്യാറായി നില്ക്കുവാൻ ആജ്ഞാപിക്കുക. സ്വന്തം ജീവനെ വകവെക്കാതെ യുദ്ധം ചെയ്യുന്ന ജാതിയെ ഭയപ്പെടണം. അവരോടു യുദ്ധത്തിനു പുറപ്പെടണമെങ്കിൽ വല്ലമുൻകരുതൽ ആവശ്യമാണ്. അയ്യായിരം മുഗൾ ഭടന്മാർ—മനസ്സിലായി; ഞാൻ പോയ്ക്കൊള്ളുകം.

(തഹബ്ബർഖാൻ പോകുന്നു)

ദിലീർഖാൻ:—(ആത്മഗതം) ഈ രാജപുത്രജാതിക്കാർ അസാമാന്യ ധൈര്യശാലികൾ തന്നെ, സംശയമില്ല. പക്ഷെ ചക്രവർത്തിയുടെ ഈ കല്പനയുടെ ഉദ്ദേശം മനസ്സിലാകുന്നില്ല. യശോവന്തസിംഹനെ വധിച്ചതു അദ്ദേഹത്തെപ്പററി ചക്രവർത്തിക്കു ഉള്ളിൽ ഭയമുണ്ടായിരുന്നതിനാലാണ്. എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കുടുംബത്തിന്റെ ഈ ക്രൂരതയ്ക്കു കാരണമെന്തായിരിക്കാം?—എന്തെങ്കിലുമാകട്ടെ. ഏതായാലും അകത്തുചെന്നു ഭാര്യാപുത്രാദികളോടു യാത്ര പറഞ്ഞുകളയാം. ഒരുപക്ഷെ യുദ്ധത്തിൽനിന്നു മടങ്ങിവരുവാൻ സാധിച്ചില്ലെന്നും വരാമല്ലോ.

(പോകുന്നു)

രംഗം 4.

സ്ഥലം:—മേവാറിൽ റാണാരാജസിംഹന്റെ അന്തഃപുരം.

സമയം—മദ്ധ്യാഹ്നത്തിനു ശേഷം.

(രാജകുമാരനായ ജയസിംഹന്റെ നവോഢയായ ദ്വിതീയപത്നി-കമലാദേവി, ഏകാകിനിയായിരിക്കുന്നു.)

കമലാദേവി—(ആത്മഗതം) പ്രാണനാഥ! ഞാൻ അങ്ങയെ കൌശലംകൊണ്ടു കുടുക്കിൽ അകപ്പെടുത്തിക്കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഇനി അവിടെ കിടന്നു കറങ്ങുക. വലിയ റാണിയുടെ അവസ്ഥയും ഭാവവും എല്ലാം ഒതുങ്ങി. അവർ ഇപ്പോഴും വാ തുറന്നു സംസാരിക്കാതായിരിക്കുന്നു; അവൾ വായിലിട്ട ഉരുള മറ്റൊരാൾ വന്നു എത്ര പെട്ടെന്നാണു തട്ടിപ്പറിച്ചുകൊണ്ടുപോയതു്! എത്ര സങ്കടകരമായ അവസ്ഥ! ഹാ! ഹാ! ഹാ!-ജേഷ്ഠത്തി! എനിക്കു മന്ത്രവാദം അറിയാം അങ്ങിനെ വേണം! എത്രയല്ല ഭർത്താവു്! എത്രയല്ല പ്രിയൻ!-റാണാ രാജസിംഹന്റെ പുത്രൻ!-ഇത്ര യോഗ്യനായ ഭർത്താവുമായി ആരുമറിയാതെ തനിച്ചിരുന്നു സുഖം അനുഭവിക്കാമെന്നല്ലേ കരുതിയതു്! അയ്യോ! കൊതി ചില്ലറയല്ലേ. ലജ്ജ തോന്നിയില്ലല്ലോ! "റാണാവിന്റെ ഈ പുത്രൻ മേവാറിലെ രാജാവായിത്തീരും; അപ്പോൾ എനിക്കു മഹാറാണിയാകാം." എന്നൊക്കെയല്ലേ നിങ്ങൾ വിചാരിച്ചിരുന്നതു്? ആ ആശ ഇനി പൂജ്യംതന്നെ. ഞാൻ പരുന്തിനെപ്പോലെ തരത്തിനു് അദ്ദേഹത്തെ റാഞ്ചിയെടുത്തുകളഞ്ഞു. എന്താ, റാണിയാവാൻ മോഹമുണ്ടോ? ഓഹോ! എന്നാൽ ഇപ്പോഴേ ആയിക്കൊള്ളൂ!!—പിന്നെയുള്ളതു ഭീമസിംഹനാണു്. അയാളും രാജാവായിക്കഴിഞ്ഞു!! മഹാറാണാ തന്റെ സ്വന്തം കൈകൊണ്ടു എന്റെ ഭർത്താവിന്റെ ഹസ്തത്തിന്മേലാണു് രക്ഷാസൂ

ത്രം ബന്ധിച്ചിട്ടുള്ളതെന്നു അറിയാമോ നിങ്ങൾക്ക്? അ ത്തു മാത്രമല്ല; എന്റെ ഭൎത്താവിന്റെ പേരിലാണു റാ ണാവിനു അധികം സ്നേഹവും. പിന്നെ നിങ്ങൾ എ ന്തു ചെയ്യും?—ജ്യേഷ്ഠനുജന്മാർ തമ്മിൽ വഴക്കടിക്കു വാൻ ഞാൻ വഴിവെച്ചിട്ടും ഉണ്ടു്. ഭീമസിംഹനു ഇ നി ഇവിടെ അധികം വാഴ്ചയില്ല. അയാളുടെ ഉപദ്ര വം വേഗം ഒഴിയും. ഞാൻ വിശിയ വല അത്തരത്തി ലുള്ളതാണു്. അതിൽ നിശ്ചയമായും കുടുങ്ങാതിരിക്ക യില്ല: പിന്നത്തെ കഥ! —മഹാറാണാ ജയസിംഹൻ— മേവാറിലെ മഹാരാജാവു്; ശ്രീമതി കമലാദേവിമേ— വാറിലെ മഹാറാണി.—ഇടയ്ക്കുള്ളതു ജ്യേഷ്ഠത്തിയാണു്. ജ്യേഷ്ഠത്തി! ഒഴിഞ്ഞു നിൽക്കു.—അതാണു് നല്ലതു്.

(നിലിളിച്ചുകൊണ്ടു് ഒരു ധാത്രി പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ധാത്രി—അയ്യോ! അയ്യോ!

കമല—എന്തിനാണു നിലവിളിക്കുന്നതു്?

ധാത്രി—അയ്യോ! അയ്യോ! ഭയങ്കരം! കുരുക്ഷേത്രത്തിലെ രക്തക്കുരുതി!

കമല—തൊള്ള തുറക്കാതെ കാൎയ്യം പറയൂ; കേൾക്കട്ടെ.

ധാത്രി—അയ്യോ! ദൈവമേ! വീരഭദ്രന്റെ കൂത്താട്ടം! ഇ തിനുമുമ്പു് ആരും കണ്ടിട്ടും കേട്ടിട്ടും ഇല്ല!!

കമല—മൂധേവി! കാൎയ്യമെന്തെന്നു പറയൂ.

ധാത്രി—പറയാനെന്താണുള്ളതു്? ലങ്കയിലെ യുദ്ധം! അയ്യോ!

കമല—ഇതെന്തൊരു നാശം! കാൎയ്യമെന്തെന്നു പറയൂ! കേൾക്കട്ടെ.

ധാത്രി—എന്നാൽ കേൾക്കു. ഇളയ രാജകുമാരനില്ലേ—അ ജയസിംഹൻ—നിന്റെ ഭർത്താവു—

കമല—ഹും! എന്തു ചെയ്തു?

ധാത്രി—മൂത്ത രാജകുമാരനായ ഭീമസിംഹന്റെ കാലിന്മേൽ വാൾകൊണ്ടു് ഒരു വെട്ട്—അയ്യോ! അവിടെയെല്ലാം രക്തപ്രളയമായി!

കമല—ഹും! അതിനുശേഷം?

ധാത്രി—പിന്നത്തെ കഥ എന്താ പറയാനുള്ളതു്? ഭീമസിംഹൻ ജയസിംഹന്റെ കഴുത്തിനു പിടികൂടി. ആ സമയത്തു മഹാറാണി അവിടെ വന്നെത്തി. അദ്ദേഹം ഭീമസിംഹനെ വളരെ ശാസിച്ചു. ചീത്തപറഞ്ഞതിനു കണക്കില്ല. ഭീമസിംഹൻ ഒരക്ഷരംപോലും ഉരിയാടിയില്ല. മിണ്ടാതെ അവിടന്നിന്നും പുറത്തിറങ്ങിപ്പോയി പാവം! മുഖത്തു രക്തപ്രസാദം അശേഷം ഇല്ലായിരുന്നു.

കമല—വളരെ നന്നായി.

ധാത്രി—അത്രയൊന്നും പറയണ്ട. മൂത്തകുമാരൻ വളരെ നല്ലവനാണു്. തങ്കക്കുടം! നാട്ടിലുള്ളവരെല്ലാം അവനെ സ്നേഹിക്കുന്നു. ഇളയകുമാരനും നല്ലവനായിരുന്നു. ഞാനല്ലേ എടുത്തുവളർത്തിയതു്. ഈ വഴക്കിനെല്ലാം കാരണക്കാരി നീ ഒരുത്തിയാണു്.

കമല—ഛീ! അസത്തേ! മിണ്ടരുതു്!

ധാത്രി—അയ്യോ! ഇതു ശുദ്ധരാക്ഷസിതന്നെ! എന്റെ അമ്മേ!

(ധാത്രി ജീവനുംകൊണ്ടു ഓടിപ്പോകുന്നു)

കമല—(സ്വഗതം) എന്തു്! ഇത്രമേൽ എത്തിയോ? ഇങ്ങിനെയൊക്കെ വന്നു കലാശിക്കുമെന്നു ഞാനും കരു

തിയില്ല. ഒന്നു നോക്കുമ്പോൾ ഇതു നന്നായി. നേര
ത്തെതന്നെ ഒരു തിരുമാനം ഉണ്ടാകുമല്ലോ (കമലയുടെ
സപത്നിയായ സരസ്വതി പ്രവേശിക്കുന്നു.)

സരസ്വതി — കമലേ! പ്രിയസഹോദരി! നിനക്കു യോജി
ച്ച പ്രവൃത്തിയോ ഇതു്? ഇന്നു് എന്താണു സംഭവിച്ച
തെന്നു നിനക്കു് അറിയാമോ?

കമല — അറിയാം. പക്ഷേ ഞാൻ അതിൽ എന്താണു
പിഴച്ചതു്?

സരസ്വതി — ഭർത്താവിനെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ജ്യേഷ്ഠനോ
ടു വഴക്കടിക്കുവാൻ നിത്യവും പ്രേരിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരു
ന്നതു ശരിയാണോ?

കമല — ആരു പ്രേരിപ്പിച്ചു?

സരസ്വതി — നീ തന്നെ.

കമല — ശുദ്ധമേ അസംബന്ധം! വഴക്കുണ്ടാക്കുന്നതു ഭീ
മസിംഹൻ തന്നെയാണു്. മേവാറിലെ സിംഹാസന
ത്തിന്മേലാണു് എപ്പോഴും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദൃഷ്ടി.
അതുതന്നെയാണു് അദ്ദേഹത്തിനുള്ള ദോഷവും.

സരസ്വതി — കമലേ! അദ്ദേഹത്തിനു രാജ്യത്തിൽ മോഹ
മില്ല. അതെനിക്കു നല്ലവണ്ണം അറിയാം. ഉണ്ടെന്നിരു
ന്നാൽത്തന്നെ അതിൽ അസൂയപ്പെടുവാനെന്താണുള്ള
തു? അദ്ദേഹമല്ലേ മൂത്തപുത്രൻ?

കമല — അതെ അതെ. ഒരു മണിക്കൂർ നേരത്തെയുള്ള
മൂപ്പുണ്ടു്! പക്ഷേ ജനിച്ചപ്പോൾ എന്റെ ഭർത്താവി
ന്റെ കയ്യിന്മേലാണല്ലോ രാജാ രക്ഷാസൂത്രം കെട്ടിയ
തു്. അതാണു് ഈ വഴക്കിനെല്ലാം കാരണം!

സരസ്വതി — അങ്ങിനെയാണെങ്കിൽ തന്നെ അവർ ത

മ്മിലുള്ള വിരോധത്തെ വൎദ്ധിപ്പിക്കുവാൻ ഇടയാകാതെ—ആ തീവ്രമായ വഹ്നിയിൽ സൎവ്വവും ദഹിച്ചു ഭസ്മമായിപ്പോകുവാൻ ഇടവരുത്താതെ—ആ കാർമേഘം വിദ്യുച്ഛിഖകളെ വമിക്കാതെ വാരിവൎഷണത്താൽ ലഘുവായിത്തീൎന്നു തന്നെത്താൻ മറഞ്ഞുപോകത്തക്ക വിധത്തിൽ—പരസ്പരം ഭ്രാതൃസ്നേഹത്തെ ഉൽപാദിപ്പിച്ച് ഇരുവരുടേയും ഹൃദയങ്ങളെ സ്നേഹപാശത്താൽ കൂട്ടിയിണക്കുന്നതിനല്ലയോ നാം ശ്രമിക്കേണ്ടതു്?

കമല— അക്കാൎയ്യത്തെപ്പറ്റി വിശദമായി ആലോചന നടത്തണമെന്നു ഞാനിപ്പോൾ വിചാരിക്കുന്നില്ല. എന്റെ ഭൎത്താവിന്റെ കാൎയ്യം എനിക്കറിയാം.

സരസ്വതി— സഹോദരി! അദ്ദേഹം നിനക്കു മാത്രമേ ഭൎത്താവാകുന്നുള്ളു. എനിക്കു ആരുമല്ലേ?

കമല— എന്നാൽ പിന്നെ നിങ്ങൾക്കു അദ്ദേഹത്തെ ഉപദേശിച്ചു നേർവഴിക്കു നടത്തരുതോ? എന്റെ അടുത്തു് എന്തിനു വഴക്കിനു വരുന്നു?

(പോകുന്നു)

സരസ്വതി— ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെപ്പറഞ്ഞു നേർവഴിക്കു നടത്തുകയോ? ഹാ! കഷ്ടം; അങ്ങിനെ ഒരു കാലമുണ്ടായിരുന്നു. അന്നു് അദ്ദേഹം എന്റെ വാക്കു കേൾക്കുകയും ചെയ്തിരുന്നു. നിന്റെ വരവോടുകൂടി കഥയെല്ലാം കീഴ്മേൽ മറിഞ്ഞു. എന്തുമായയും മന്ത്രവും പ്രയോഗിച്ചാണു നീ അദ്ദേഹത്തെ വശത്താക്കിയതെന്നു നിനക്കേ അറിഞ്ഞുകൂടൂ.

(ജയസിംഹൻ പ്രവേശിക്കുന്നു)

ജയസിംഹൻ— ആര്? സരസ്വതിയോ? കമലയാണെന്നാണ ഞാൻ വിചാരിച്ചതു്.

സരസ്വതി— സത്യംതന്നെയോ നാഥ? അങ്ങിനെ അങ്ങു വിചാരിച്ചുവോ? ഇത്രവലിയ ഒരബദ്ധം അങ്ങയ്ക്കു പിണഞ്ഞുപോയോ? എന്നാൽ പിന്നെ അതു് ഇത്രപെട്ടെന്നു അറിഞ്ഞുപോയതു വളരെ കഷ്ടമായി. ആ തെററിദ്ധാരണ നീങ്ങുന്നതിനുമുമ്പായി ഒരിക്കലെങ്കിലും, എന്നെ കമലയെന്നു കരുതി, "പ്രാണപ്രിയേ!" എന്നും വിളിക്കുവാൻ അങ്ങയ്ക്കു തോന്നിയില്ലല്ലോ! തെററിദ്ധരിച്ചിട്ടായാലും എന്നെയാണു വിളിക്കുന്നതെന്നു വിചാരിച്ചു ഞാൻ എത്രമാത്രം സന്തോഷിക്കുമായിരുന്നു. എന്റെ ആ തെററിദ്ധാരണ ഉടൻ തന്നെ നീങ്ങുമെന്നിരുന്നാലും ആ സ്വല്പനേരത്തെയ്ക്കെങ്കിലും, ഒരു നിമിഷനേരത്തെയ്ക്കെങ്കിലും, ഞാൻ സാക്ഷാൽ സ്വർഗ്ഗസുഖത്തെത്തന്നെ അനുഭവിക്കുമായിരുന്നുവല്ലോ.

ജയസിംഹൻ— സരസ്വതി! ഞാനിപ്പോൾ പോകട്ടെ; സ്വല്പം കാര്യമുണ്ടു്.

സരസ്വതി— സ്വല്പനേരംകൂടി നില്ക്കണമേ! ഞാൻ എന്റെ ഹൃദയത്തിലെ ആധിയെ അറിയിക്കുന്നതിനായിട്ടല്ല അങ്ങയെ ക്ഷണിക്കുന്നതു്. പൊയ്പോയതു ഇനി തിരികെകിട്ടുവാൻ പ്രയാസമാണെന്നു എനിക്കറിയാം. അതിൽ എനിക്കു് ആശയില്ല! ഞാൻ മററൊരുകാര്യം ചോദിച്ചുകൊള്ളട്ടെ. ജ്യേഷ്ഠനുമായി ഇന്നു വീണ്ടും കലഹിച്ചു അല്ലേ?

ജയസിംഹൻ— ഞാനതിൽ കുററക്കാരനല്ല.

സരസ്വതി— ജ്യേഷ്ഠനാണോ കുററക്കാരൻ?

ജയസിംഹൻ— ഞാൻ ദേഷ്യംകൊണ്ടു ജ്യേഷ്ഠന്റെ കാലിന്മേൽ വാൾകൊണ്ടു വെട്ടി. ജ്യേഷ്ഠൻ എന്നെ കഴുത്തിനു പിടിച്ചു ഞെക്കി.

സരസ്വതി— ശരി. അപ്പോൾ ജ്യേഷ്ഠൻ തന്നെ കുററക്കാരൻ. പ്രഭോ! അവിടത്തെ സ്വഭാവം ഇങ്ങിനെ ആയിരുന്നില്ലല്ലൊ. കമല അങ്ങയെ ഇട്ടു കളിപ്പിക്കുകയാണ്. ഇനിയെങ്കിലും നിങ്ങൾ—ജ്യേഷ്ഠാനുജന്മാർ തമ്മിൽ തമ്മിൽ വഴക്കടിക്കരുതേ! സ്വാമിൻ! അവിടത്തെ ജ്യേഷ്ഠൻ മേവാറിലെ സിംഹാസനത്തിന്മേൽ കൊതിയുള്ളവനാണെന്നാണു കമല അങ്ങയെ ധരിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളതെങ്കിൽ അതു വെറും അബദ്ധമാണ്. ഉദാരശീലനും മഹാമനസ്കനുമാണ് അദ്ദേഹം.

ജയസിംഹൻ— ഞാൻ നീചനും അല്ലേ? കൊള്ളാം.

സരസ്വതി:—എന്നു ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടില്ല. പക്ഷെ ഒരു കാര്യം ഞാൻ തീർത്തുപറയാം. അവിടത്തെ ചെവിയിൽ ഈ ദുർമ്മന്ത്രമോതുന്നവൾ നീചയാണ്. അവൾ അവിടത്തെ ഹിതകാംക്ഷിണിയല്ല. അവൾ അങ്ങയെ അധഃപതനത്തിലേക്കാണ് വലിച്ചിഴയ്ക്കുന്നതു്.—അതാ! ജ്യേഷ്ഠൻ വരുന്നു! ഞാൻ പോകട്ടെ—നാഥ! അവിടത്തേക്കു അല്പമെങ്കിലും മനുഷ്യത്വമുണ്ടെങ്കിൽ ജ്യേഷ്ഠനോടു മാപ്പു ചോദിക്കുക.

(പോകുന്നു)

(ഭീമസിംഹൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ഭീമസിംഹൻ:—(മധുരസ്വരത്തിൽ) ജയസിംഹ:—പ്രിയ സഹോദര!

(ജയസിംഹൻ ഒന്നും മിണ്ടാതെ നില്ക്കുന്നു.)

ഭീമസിംഹൻ:—ജയസിംഹ! എന്റെ പ്രിയ സഹോദര! ഞാൻ തന്നെയാണ് കുററക്കാരൻ. എനിക്കു മാപ്പു തരിക.

(ജയസിംഹൻ പിന്നെയും മിണ്ടാതെ നില്ക്കുന്നു)

ഭീമസിംഹൻ:—സഹോദര! കോപത്തെ അടക്കുവാൻ ഇനിയും ഞാൻ നല്ലവണ്ണം ശീലിച്ചിട്ടില്ല. അനുജന്റെ നേരെ ക്ഷമ കാണിക്കേണ്ടതു എന്റെ ചുമതലയായിരുന്നു.—എനിക്കു മാപ്പു തരിക.

(റാണാരാജസിംഹൻ പ്രവേശിക്കുന്നു)

റാണാ:—(ഭീമസിംഹനോട്) ഭീമസിംഹ! ജയസിംഹൻ നിന്നെ വാൾകൊണ്ടു വെട്ടി മുറിവേല്പിച്ചു, ഇല്ലേ?

ഭീമസിംഹൻ:—ഇല്ല, അച്ഛ! സാരമായിട്ടൊന്നും പററിയില്ല.

റാണാ:—ഞാൻ അതു അറിഞ്ഞിരുന്നില്ല. പരിചാരിക പറഞ്ഞിട്ടാണ് ഞാൻ അറിഞ്ഞതു. മുറിയിൽ ചെന്നു നോക്കിയപ്പോഴും രക്തം ഒലിച്ച പാടു കാണുകയുംചെയ്തു—കാണട്ടെ, എവിടെയാണ് മുറിവു പററിയതു്?

ഭീമസിംഹൻ:—മുറിവു സാരമില്ല, അച്ഛ!

റാണാ:—ഞാനൊന്നു കാണട്ടെ.

(ഭീമസിംഹൻ തന്റെ വലത്തുകാൽ നീട്ടിക്കാണിക്കുന്നു)

റാണ:—ഹും! പ്രിയപുത്ര! ഭീമസിംഹ! ഞാൻ സൂക്ഷ്മമറിയാതെ പ്രവർത്തിച്ചുപോയി. എന്റെ പ്രവൃത്തി ന്യായവിരുദ്ധമായിരുന്നു. നിന്നെയല്ല, ജയസിംഹനെയാണ് ഞാൻ ശിക്ഷിക്കേണ്ടിയിരുന്നതു്. ഇതാ! എന്റെ

പോരം. വാങ്ങുക; എന്റെ പ്രതിനിധിയായി നീ അവനെ ശിക്ഷിക്കുക.

ഭീമസിംഹൻ:—ഇല്ലച്ഛാ! ഞാനാണ് കുറ്റക്കാരൻ. ജയസിംഹനു അറിവു കുറയും.

റാണാ:—അല്ല, ഭീമസിംഹ! എന്റെ തീരുമാനം ന്യായമായിരിക്കണം. ഞാൻ ജയസിംഹന്റെ പക്ഷപാതിയാണെന്നു ജനങ്ങൾ പറയുന്നു. അതു വാസ്തവമായിരിക്കാം. പക്ഷെ ന്യായവിരുദ്ധമായി ഞാനൊന്നും പ്രവർത്തിക്കയില്ല.

ഭീമസിംഹൻ:—അച്ഛാ! അവനു ഞാൻ മാപ്പു കൊടുത്തിരിക്കുന്നു.

റാണാ:—പാടില്ല. അവനു ഞാൻ തക്കതായ ശിക്ഷ നല്കുകതന്നെ വേണം. ഒരു കാര്യംകൂടി ഈ അവസരത്തിൽ തുറന്നുപറയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. സഹോദരങ്ങളായി നിങ്ങൾക്കു തമ്മിൽ നല്ല സൗഹാർദ്ദമില്ലെന്നു എനിക്കറിയാം. ഇനിമേലും നിങ്ങൾ ഇണങ്ങുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല. ഇരുവരും രാജ്യത്തിനുവേണ്ടി യുദ്ധം ചെയ്യും. ഞാൻ മരിച്ചതിനുശേഷം യുദ്ധം ചെയ്യുന്നതിനേക്കാൾ നല്ലതു ഞാൻ ജീവിച്ചിരിക്കുമ്പോൾതന്നെ അതു നടക്കുന്നതാണ്. രാജ്യത്തിനു നാശം നേരിടാതിരിക്കുന്നതിനു അതേ മാർഗ്ഗമുള്ളു. ഇതാ! ഖഡ്ഗം. വാങ്ങി യുദ്ധം ചെയ്യുക.

ഭീമസിംഹൻ:—പിതാവെ! എനിക്കു രാജ്യത്തിൽ മോഹമില്ല. അതിനു വേണ്ടി സത്യമായിട്ടും ഒരിക്കലും ഞാൻ കലഹിക്കയുമില്ല.

കേരള സാഹിത്യ അക്കാദമി

റാണാ: —അതിനെന്താണ് തെളിവ്?

ഭീമസിംഹൻ:— ഞാൻ ഇതാ ഈ ക്ഷണത്തിൽതന്നെ രാജ്യംവിട്ടു പോകുന്നു. ഞാൻ ഇതാ! ശപഥം ചെയ്യുന്നു:— ഇനിമേൽ ഈ രാജ്യത്തിൽവെച്ചു ഞാൻ ജലപാനം ചെയ്യുന്നപക്ഷം ഞാൻ അവിടത്തെ പുത്രനല്ല!!

റാണാ:— (കുറെനേരം സ്തബ്ധനായി നിന്നതിനു ശേഷം) ഭീമസിംഹ! അതികഠോരമായ ഒരു ശപഥമാണ് നീ ഇപ്പോൾ ചെയ്തിരിക്കുന്നതു്. നീ നിരപരാധിയാണ്. ജയസിംഹൻ ചെയ്ത കുററത്തിനു നീ എന്നെന്നേക്കുമായി സ്വന്തം രാജ്യത്തിൽ നിന്നു ബഹിഷ്കൃതനാകുവാൻ പോകുന്നു. അബദ്ധത്താലാണെങ്കിലും ഞാൻ അന്നു ജയസിംഹന്റെ കയ്യിന്മേൽ രക്ഷാസൂത്രം ബന്ധിച്ചുപോയി. ആ സ്ഥിതിക്കു രാജ്യത്തിന്റെ നന്മക്കായി ഇനി എന്തായാലും നീ രാജ്യത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചു പോകുന്നതു തന്നെയാണ് നല്ലതു്. പക്ഷേ വത്സ! ഒരുകാര്യം നീ മറക്കരുതു്. രാജ്യത്തോടുള്ള വിരോധം കൊണ്ടല്ല, രാജ്യക്ഷേമത്തിനു വേണ്ടിയാണ് നീ ഈ സ്വാർത്ഥത്യാഗത്തെ ആചരിക്കുന്നതെന്നുള്ള വസ്തുത നീ ഒരിക്കലും വിസ്മരിക്കരുതു്.

ഭീമസിംഹൻ:— അവിടത്തെ അനുഗ്രഹംകൊണ്ടു ഈ രാജ്യത്തിന്റെ നന്മക്കു വേണ്ടിത്തന്നെ പ്രാണത്യാഗം ചെയ്യാനുള്ള അവസരം കൂടി എനിക്കു ലഭിക്കുവാൻ ഇടയാകട്ടെ! പിതാവേ! നമസ്കാരം!! (ജയസിംഹനോട്) സഹോദര! ഞാൻ നിന്നെ ആശീർവ്വദിക്കുന്നു. നിനക്കു മേൽ വിജയവും യശസ്സും ഉണ്ടാകട്ടെ!!

(പോകുന്നു)

രാണാ:— എന്റെ യഥാൎത്ഥപുത്രൻ തന്നെ!!—ജയസിംഹ! വീരത്വം എന്നുള്ളത് എന്തെന്നു നീ കണ്ടു പഠിക്കുക.

(ഒരു വശത്തുകൂടി റാണാവും മറേറ വശത്തു കൂടി ജയസിംഹനും പോകുന്നു.)

രംഗം ൫.

സ്ഥലം—ഡൽഹിയിൽ യശോവന്തസിംഹന്റെ വസതിയിലെ മച്ചിൽ പുറത്തുള്ള ഒരു മുറി.

സമയം— മദ്ധ്യാഹ്നത്തിനു ശേഷം.

(ദുൎഗ്ഗാദാസന്റെ ഭ്രാതാവായ സമരദാസനും യോധപുരരാജാവിന്റെ സാമന്തവൎഗ്ഗവും ക്ഷുബ്ധരായി നില്ക്കുന്നു.)

വിജയസിംഹൻ:—(സമരദാസനോടു) നിങ്ങറം അപ്പോറം നമ്മുടെ ഉദ്ദേശത്തെ വിഫലമാക്കിക്കൊണ്ടാണ് പോന്നിരിക്കുന്നതു്, അല്ലേ?

സമരദാസൻ:— വിജയസിംഹ! കോപത്തെ അടക്കുവാൻ ഞാൻ ശീലിച്ചിട്ടില്ല.

മുകുന്ദസിംഹൻ:—എന്നാൽ പിന്നെ എന്തിനു കൂടെപ്പോയി?

സമരദാസൻ! —ആ ചണ്ഡാളനെ ഒന്നു നേരിട്ടുകാണണമെന്നു എനിക്കു മോഹമുണ്ടായിരുന്നു. അതിനു വേണ്ടിയാണ് ഞാൻ പോയതു്. അല്ലാതെ ചക്രവൎത്തിയുടെ അടുക്കൽ യാതൊന്നും യാചിക്കുവാനല്ല. അക്കാ

ത്തും ദുർഗ്ഗാദാസൻ ചെയ്തുകൊള്ളട്ടെ. അതിനുള്ള കൌശലവും സാമർത്ഥ്യവും എനിക്കില്ല. എനിക്കുള്ള സഹായികൾ ഈശ്വരനും ഈ കാണുന്ന ഖഡ്ഗവും മാത്രമാണ്.

സുബലദാസൻ:—സേനാപതി ഇനിയും വന്നുചേരാത്തതു് എന്തുകൊണ്ടായിരിക്കാം?

വിജയസിംഹൻ:—ചക്രവർത്തി അദ്ദേഹത്തെ ചതിച്ചു ബന്ധനത്തിലാക്കി എന്നു വരുമോ?

സമരദാസൻ.—(ക്ഷോഭത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന തീവ്രസ്വരത്തിൽ) എന്തു്! അതും സംഭാവ്യമോ?

സുബലദാസൻ:—ഇല്ല സമരദാസ്! സേനാപതി നല്ല മുൻകരുതൽ കൂടാതെ ഒരു കാര്യത്തിലും പ്രവേശിക്കയില്ല.

മുകുന്ദസിംഹൻ:—ഈ ആപൽകാലത്തു അദ്ദേഹം മാത്രമേ ഞങ്ങൾക്കു ഒരാലംബമായിട്ടുള്ളു. അതാ: ഒരു കുതിരയുടെ ശബ്ദം കേൾക്കുന്നു. അതാ! സേനാപതിയല്ലേ അതു്? അതിവേഗത്തിലാണല്ലോ കുതിരയെ ഓടിച്ചുകൊണ്ടു വരുന്നതു്. കുതിര ഓടുകയല്ല, പറക്കുകയാണ് ചെയ്യുന്നതു്.

വിജയസിംഹൻ:—അദ്ദേഹം വന്നെത്തിക്കഴിഞ്ഞു. നാമുക്കു താഴെ ഇറങ്ങി എന്താണ് വിശേഷമെന്നു അറിയുകതന്നെ.

സുബലദാസൻ:—എന്തിനാണ് നാം താഴെ ഇറങ്ങുന്നതു്? അദ്ദേഹം ഇവിടെ വരുമല്ലോ.

(അണിയറയിൽ ദുർഗ്ഗാദാസന്റെ ശബ്ദം കേൾക്കുന്നു. "ഒരുങ്ങിയിരിപ്പിൻ! ഒരുങ്ങിയിരിപ്പിൻ!")

സമരദാസൻ — ഒരുങ്ങുകയോ എന്തിന് ?

സുബലദാസൻ — ഇതാ, ദുർഗ്ഗാദാസൻ മുകളിലേയ്ക്കുതന്നെ വരുന്നു.

(വിയർത്തൊലിച്ച ദേഹത്തോടുകൂടി ദുർഗ്ഗാദാസൻ പ്രവേശിക്കുന്നു)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ — എല്ലാവരും ഒരുങ്ങിയിരിപ്പിൻ !

സമരദാസൻ — എന്തിന് ?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ — ആത്മരക്ഷക്ക്.

വിജയസിംഹൻ — വിശേഷമെന്താണ് കേൾക്കട്ടെ.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ — വിസ്തരിച്ച് പറയുവാൻ ഇപ്പോൾ അവസരമില്ല. ചക്രവർത്തി യശോവന്തസിംഹന്റെ കുടുംബത്തെ വിട്ടയപ്പാൻ ഭാവമില്ല. അവരെ അദ്ദേഹം തടഞ്ഞു നിറുത്തുവാനാണ് നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നത്. മഹാറാണിയേയും അവരുടെ സന്താനങ്ങളേയും രക്ഷിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. മുഗൾ സൈന്യം ഇപ്പോൾതന്നെവന്നു ഈ ഗൃഹത്തെ വളയുന്നതാണ്.

വിജയസിംഹൻ — ഇപ്പോൾ എന്താണ് ഉപായം?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ — അവനവന്റെ പ്രാണനെ ബലി കഴിക്കുക — ഇതേ ഒരുപായമുള്ളു. സ്നേഹിതന്മാരെ! മഹാറാണിക്കു വേണ്ടി പ്രാണത്യാഗം ചെയ്യാൻ നിങ്ങളിൽ ആരെല്ലാം ഒരുക്കമുണ്ട് ?

എല്ലാവരും — ഞങ്ങൾ എല്ലാവരും അതിന് സന്നദ്ധരാണ്.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ — പക്ഷെ പ്രാണത്യാഗം കൊണ്ടുമാത്രം കാര്യമാവില്ല. മഹാറാണിക്കും സന്താനങ്ങൾക്കും ആപത്തു നേരിടാതെ സൂക്ഷിക്കണം.

(റാണി പ്രവേശിക്കുന്നു)

റാണി—(പ്രധാനപാത്രത്തിൽ) യശോവന്തസിംഹൻെറ റാണിക്കു യാതൊരാപത്തും ഇല്ല. അവളെക്കുറിച്ചു് നിങ്ങൾക്കു് അല്പംപോലും ആശങ്ക ഉണ്ടാകേണ്ട ആവശ്യവുമില്ല. അവളുടെ പുത്രനെ—യോധപുരവംശത്തിലെ ആശാവിഷ്കമ്പത്തെ—രക്ഷിക്കുവിൻ. ആ വംശത്തെ ഉദ്ധരിക്കുവിൻ: റാണിയെപ്പററി ഭയപ്പെടേണ്ട. അവൾക്കു മരിക്കുവാൻ അറിയാം—ദുൎഗ്ഗാദാസ്. കുഞ്ഞിനെ രക്ഷിക്കുക.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ—റാണി! അക്കാൎയ്യത്തിൽ അശേഷം വിഘ്നം വരുന്നതല്ല. കുഞ്ഞിനെ ഇങ്ങോട്ടു എടുത്തുകൊണ്ടുവരാം.

(റാണി പോകുന്നു)

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ—വിജയസിംഹ! കാസിമിനെ വിളിക്കുക.

(വിജയസിംഹൻ പോകുന്നു)

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—ജ്യേഷ്ഠ! പുറത്തു ഒരു മിഠായിക്കൊട്ട ഇരിപ്പുണ്ടു്. അതെടുത്തുകൊണ്ടു വരു.

സമരദാസൻ:—മിഠായിക്കൊട്ടയോ! എന്തിനാണതു്?

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—തൎക്കിച്ചു നില്ക്കുവാൻ സമയമില്ല. വേഗം പോയിവരു.

(സമരദാസൻ പോകുന്നു)

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—മുകുന്ദദാസ്;—ഇതാ, കാസിം എത്തിക്കഴിഞ്ഞുവല്ലൊ.

(വിജയസിംഹനും കാസിമും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

കാസിം:—(ദുൎഗ്ഗാദാസനെ വന്ദിച്ചിട്ടു്) യജമാനനേ! എന്തിനാണു് എന്നെ വിളിച്ചതു്?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—കാസിം! നീ ഒരു കാൎയ്യം ചെയ്യേണ്ടതായിട്ടുണ്ടു്. രാജകുമാരന്റെ ജീവനെ നീ രക്ഷിക്കണം. കുഞ്ഞിനെ തട്ടിക്കൊണ്ടുപോകുവാൻ മുഗൾസൈന്യങ്ങളും ഇപ്പോൾ തന്നെ വന്നെത്തും. അതിനുമുമ്പ് അതിനെ നീ രക്ഷിക്കണം.

കാസിം:—യജമാനൻ കല്പിച്ചാൽ അതുപോലെ ഞാൻ പ്രവൎത്തിച്ചുകൊള്ളാം.

(കൊട്ടയുംകൊണ്ടു സമരദാസൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ഈ കൊട്ടയിൽ കുഞ്ഞിനെ കിടത്തി അതിനെ നീ ഇവിടെനിന്നു കടത്തിക്കൊണ്ടുപോകണം. മുസൽമാനായതുകൊണ്ടു നിന്നെ ആരും സംശയിക്കയില്ല.—മനസ്സിലായൊ?

കാസിം:—എവിടെയ്ക്കാണ് കൊണ്ടുപോകേണ്ടതു്?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—അതാ! അകലെയായി ഒരു ക്ഷേത്രത്തിന്റെ താഴികക്കുടം കാണുന്നില്ലേ?

കാസിം:—ഉവ്വ്, കാണുന്നുണ്ടു്.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ആ ക്ഷേത്രത്തിലെ ശാന്തിക്കാരന്റെ പക്കൽ കുഞ്ഞിനെ ഏല്പിച്ചുപോരണം. പിന്നെ വേണ്ടതെന്തെന്നു അദ്ദേഹത്തിനു് അറിയാം. മുഗൾസൈന്യം വന്നുചേരുവാൻ ഇനി അധികം താമസമില്ല. നീ ഇപ്പോൾ തന്നെ പുറപ്പെടണം.

കാസിം:—യജമാനൻ കല്പിക്കുന്നതുപോലെ. കുഞ്ഞിനുവേണ്ടി മരിക്കുവാൻപോലും ഞാൻ തയ്യാറാണ്.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—കാസിം! അതെനിക്കു് അറിയാം. അല്ലെന്നുവരികിൽ ഇക്കാൎയ്യം ഞാൻ നിന്നെ ഏല്പിക്കുകയില്ലായിരുന്നു.

(കുട്ടിയേയുംകൊണ്ടു റാണി പ്രവേശിക്കുന്നു)

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—മഹാറാണി! കുഞ്ഞിനെ കാസിമിന്റെ കയ്യിൽ കൊടുക്കണം. യാതൊന്നും ഭയപ്പെടേണ്ട. ഞാനാണു് പറയുന്നതു്.

റാണി:— ദുൎഗ്ഗാദാസ്! നിങ്ങടെ പറയുന്നപക്ഷം എനിക്കു് യാതൊരു ഭയവും ഇല്ല. കാസിം! നിനക്കും ഉണ്ടു് ഒരു ദൈവം.

കാസിം:— അമ്മാ! ഒട്ടും ഭയപ്പെടണ്ട. ഞാൻ ഈ കുഞ്ഞിനെ എന്റെ പ്രാണനേക്കാൾ വലുതായിക്കരുതി സൂക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു പൊയ്ക്കൊള്ളാം. (കാസിം റാണിയുടെ കയ്യിൽനിന്നും കുഞ്ഞിനെ വാങ്ങുന്നു)

റാണി:— (വീണ്ടും കാസിമിന്റെ കയ്യിൽനിന്നു കുഞ്ഞിനെ വാങ്ങി ചുംബിച്ചുകൊണ്ടു ഗൽഗദസ്വരത്തിൽ) എന്റെ പ്രിയപ്പെട്ട മകനേ! ഓമനേ! ഹാ! വത്സ.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:— കൊടുക്കത്തക്കണം. സമയം വൈകുന്നു.

റാണി:—(കുഞ്ഞിനെ വീണ്ടും ചുംബിച്ചു കാസിമിന്റെ കയ്യിൽ കൊടുത്തിട്ടു്) കാസിം! ദൈവമാണു് ഇതിനു സാക്ഷി.

കാസിം:—അമ്മാ! ദൈവംതന്നെ സാക്ഷി! അശേഷം ഭയപ്പെടണ്ട. (കുഞ്ഞിനെ കൊട്ടയിൽ കിടത്തിയിട്ടു കൊട്ട എടുത്തു തലയിൽ വെക്കുന്നു.)

സമരദാസൻ:— മാൎഗ്ഗമദ്ധ്യേ വല്ലവരും കണ്ടെത്തി പിടികൂടുകയാണെങ്കിലോ.

റാണി:—കാസിം! അകപ്പെട്ടുപോയാൽ ഈ കത്തി കുഞ്ഞിന്റെ നെഞ്ചത്തു കുത്തിയിറക്കുക. കുഞ്ഞു ജീവ

നോടെ അറംഗസീബിന്റെ കയ്യിൽ അകപ്പെട്ടുവാൻ ഇടയാകരുത്.

(കത്തി കൊടുക്കുന്നു)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—മഹാറാണി! അങ്ങിനെ ഒന്നും ഭയപ്പെടേണ്ട.—എന്നാൽ പോകൂ കാസിം! പുറകുവശത്തുള്ള കിളിവാതിലിൽ കൂടെ പുറത്തേക്കു കടക്കുക—വരൂ; ഞാൻ വഴികാണിച്ചുതരാം.

(കൊട്ടയും തലയിൽ വെച്ചുകൊണ്ടു കാസിം പോകുന്നു. അയാളുടെ പിറകെ ദുർഗ്ഗാദാസനും ദുർഗ്ഗാദാസന്റെ പിന്നാലെ റാണിയും പോകുന്നു.)

വിജയസിംഹൻ:—ദുർഗ്ഗാദാസ്! അങ്ങയുടെ ഈ ഔചിത്യം നിറഞ്ഞ ബുദ്ധിവൈഭവത്തെ എത്രതന്നെ പ്രശംസിച്ചാലും അധികമാകുന്നതല്ല.

സുബലദാസൻ:—ചക്രവർത്തിയുടെ അടുക്കലേക്കു പോകുന്നതിനു മുമ്പുതന്നെ ദുർഗ്ഗാദാസൻ ഈ കാര്യമെല്ലാം ഏർപ്പാടുചെയ്തിട്ടാണു പോയതെന്നുള്ളതിൽ എനിക്കു യാതൊരു സംശയവുമില്ല.

മുകുന്ദസിംഹൻ:—അതാ! മുഗളസൈന്യങ്ങൾ വരുന്നു!

വിജയസിംഹൻ:—സൈന്യങ്ങളുടെ സംഖ്യ അതിഭീമമായിരിക്കുന്നു.

സുബലദാസൻ:—കൂടെ പ്രധാനസേനാനായകനായ ദിലിർഖാൻ തന്നെയാണു വരുന്നത്.

(ദുർഗ്ഗാദാസൻ വീണ്ടും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ആവൂ!! മനസ്സിലെ ഭാരമൊഴിഞ്ഞു.—ഇതാ മുഗളസേന എത്തിക്കഴിഞ്ഞു. നിങ്ങൾ മരിക്കുവാൻ തയ്യാറായിക്കൊൾവിൻ.

വിജയസിംഹൻ:—സ്ത്രീകളെന്തുചെയ്യും?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ചക്രവർത്തിയുടെ സമീപത്തിലേക്കു പോകുന്നതിനുമുമ്പ് ആ കാര്യംകൂടി ആലോചിക്കേണ്ടതായിരുന്നു.—ഇരിക്കട്ടെ. അവൎക്കു വേണ്ട ഉപായവും ഞാൻ ഉപദേശിക്കുന്നുണ്ട്. ജ്യേഷ്ഠ! അവരെ ഇങ്ങു വിളിക്കു.

സമരദാസൻ പോകുന്നു.

മുകുന്ദസിംഹൻ:—ഇതാ! മുഗളസൈന്യം വന്നു കയറിക്കഴിഞ്ഞുവല്ലൊ.

വിജയസിംഹൻ:—വെടിവെച്ചുതുടങ്ങി.

സുബലസിംഹൻ:—മതിൽ പൊളിച്ചു അകത്തു കയറുവാനുള്ള ശ്രമമാണ്.

മുകുന്ദസിംഹൻ:—തീയ്യും കത്തുന്നുണ്ട്. ഒരുപക്ഷെ അവർ ഗൃഹത്തിനു തീ വെച്ചുകളയുമൊ?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ഇനി ഇപ്പോൾ സ്ത്രീകളുടെ കാര്യത്തിൽ യാതൊന്നും ചെയ്വാൻ സാദ്ധ്യമല്ല.—സമയം അതിക്രമിച്ചു പോയി.

(സ്ത്രീകളോടുകൂടി സമരദാസൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—അമ്മമാരേ! സഹോദരിമാരേ! ഇന്നു നിങ്ങളുടെ കാര്യത്തിൽ അതികഠിനമായ ഒരു തീരുമാനമാണ് ചെയ്യേണ്ടിവന്നിരിക്കുന്നത്. നിങ്ങൾ ഇന്നു അഗ്നിയിൽ ചാടിമരിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.

ഒരു പ്രൌഢസ്ത്രീ:—അല്ലയോ! സേനാപതേ! ഞങ്ങൾക്കു ഇതൊരു വലിയ കാര്യമായി തോന്നുന്നില്ല. ഞങ്ങൾ ക്ഷത്രിയസ്ത്രീകൾ—വീരപത്നികൾ—മരിക്കുവാൻ ഞങ്ങൾക്കു അറിയാം.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—മറെറാരുപായവും ഇപ്പോൾ ഇല്ല. ഞങ്ങൾ മരിക്കുവാൻ പുറപ്പെടുകയാണു്. നിങ്ങളും അതിനു് ഒരുങ്ങിക്കൊള്ളുവിൻ. എല്ലാവരും ഈ കാണുന്ന മുറിയിൽ പ്രവേശിക്കുക. അതിൽ വെടിമരുന്നു നിറച്ചിട്ടുണ്ടു്. നിങ്ങൾക്കു നില്ക്കുവാൻ വേണ്ടിടത്തോളം സ്ഥലം അതിൽ ഉണ്ടു്. വെടിമരുന്നിന്റെ മീതെ ചെന്നു നില്ക്കുവിൻ! പിന്നെ ഞാൻ എന്താണു് പറയേണ്ടതു്?—അമ്മമാരെ! പ്രിയസഹോദരിമാരെ!—

ഒരു സ്ത്രീ:—പിന്നെ ഞങ്ങൾ സ്വന്തം കൈകൊണ്ടു വെടിമരുന്നിനു തീ കൊളുത്തണം, അല്ലേ?—സഹോദരിമാരെ! വരുവിൻ!—

(അഴിഞ്ഞു കിടക്കുന്ന തലമുടിയോടുകൂടി മഹാറാണി പ്രവേശിക്കുന്നു.)

സ്ത്രീകൾ:—മഹാറാണിക്കു വിജയം ഉണ്ടാകട്ടെ!!

റാണി:—വിജയമൊ! എന്റെ വിജയം മരണമാണു്. നിങ്ങൾ മരിക്കുവാൻ പോവുകയാണൊ?—കൊള്ളാം. പൊയ്ക്കൊള്ളുവിൻ! സ്വൎഗ്ഗത്തിൽ ചെന്നു സുഖിക്കുവിൻ! ഞാൻ ഇന്നു നിങ്ങളുടെകൂടെ വരികയില്ല. കഴിയുമെങ്കിൽ ഞാൻ ഇന്നു എന്റെ ജീവനെ രക്ഷിക്കുവാൻ ശ്രമിക്കും.—ദുൎഗ്ഗാദാസ്! ഇപ്പോൾ തന്നെ മരിക്കണമെന്നാണു് ഞാനും കരുതിയിരുന്നതു്. പക്ഷെ ഞാൻ ഇപ്പോൾ മരിക്കയില്ല. "സമയമായിട്ടില്ല; നിന്റെ കൎത്തവ്യം ഇനിയും ബാക്കിയുണ്ടു്." എന്നു മുകളിൽ നിന്നുകൊണ്ടു ആരോ എന്നെ വിളിച്ചുപദേശിക്കുന്നു. അതിനാൽ ഇന്നു ജീവിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ദുൎഗ്ഗാദാസ്! കഴിയുമെങ്കിൽ ഇന്നെന്നെ രക്ഷിക്കുക. (മുട്ടുകു

കേരള സാഹിത്യ അക്കാദമി

ത്തി കൈകൂപ്പിക്കൊണ്ട്) ജഗദീശ! ഇന്ന് എന്റെ ജീവനെ നശിപ്പിക്കാതെ രക്ഷിക്കണമേ! (എഴുനേറ്റിട്ട്) അതിനുശേഷം——അതിനുശേഷം നാട്ടിൽ പരക്കെ ഞാൻ തീ കൊളുത്തും—സപ്തസമുദ്രങ്ങൾ ഒന്നിച്ചുചേർന്നു ശ്രമിച്ചാലും ശമിപ്പിക്കുവാൻ സാധിക്കാത്തവിധത്തിൽ അതിഭയങ്കരമായ അഗ്നിയെ ഞാൻ ജ്വലിപ്പിക്കും!

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—മഹാറാണി! ഞങ്ങളാൽ സാദ്ധ്യമെങ്കിൽ സ്വന്തം പ്രാണനെ ബലികഴിച്ചും മഹാറാണിയെ ഞങ്ങൾ രക്ഷിച്ചുകൊള്ളാം——സഹോദരിമാരെ! നിങ്ങൾ പൊയ്ക്കൊള്ളുവിൻ. വാതിൽ പൊളിഞ്ഞുവീഴാറായിരിക്കുന്നു.

അക്കാദമി

(റാണി ഒഴികെ മററു സ്ത്രീകളെല്ലാവരും പോകുന്നു.)

റാണി:—ദുർഗ്ഗാദാസ്! എന്നാൽ നമുക്കു പുറപ്പെടുകതന്നെ——വരട്ടെ; നില്ക്കൂ. ഞാൻ എന്റെ മക്കളെക്കൂടി എടുത്തുകൊള്ളട്ടെ. മാറോടുചേർത്തു പൊത്തിപ്പിടിച്ചു ഞാൻ അവളെ കാത്തുകൊള്ളാം. നിങ്ങൾ നടക്കുവിൻ! ഞാനിതാ! വന്നുകഴിഞ്ഞു.

(പോകുന്നു)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ജ്യേഷ്ഠ!

സമരദാസൻ:—സഹോദര!

ദുർഗ്ഗാദാസൻ. നമുക്കു മരിക്കുവാൻ പോകതന്നെ.

സമരദാസൻ:—വരൂ; പോകാം.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—സ്വല്പനേരംകൂടി നില്ക്കണെ! ഇവരുടെ അപഹാസം കണ്ടിട്ടു നമുക്കു പൊയ്ക്കളയാം—അതാ!—അതാ!—(അകലെയായി ഭയങ്കരമായ ശബ്ദം കേൾക്കു

ന്നു)--എല്ലാം കലാശിച്ചു! മതി; ഇനി നാമുക്കു പൊ
ട്ടുകയാം.

സമരദാസൻ:—എന്നാൽ വരു.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ജ്യേഷ്ഠ! പ്രിയപ്പെട്ട ജ്യേഷ്ഠ! ഒരുപക്ഷെ ഇതു നമ്മുടെ അവസാന സന്ദശ്നമാണെന്നു വരാം. മരിക്കുന്നതിനുമുമ്പു ഈ സഹോദരനെ ഒന്നാലിംഗനം ചെയ്യണമെ!

(രണ്ടുപേരും അന്യോന്യം ആലിംഗനം ചെയ്യുന്നു.)

(കട്ടൻ വിഴുന്നു.)

രംഗം ൩.

സ്ഥലം.--ചക്രവൎത്തിയുടെ അന്തഃപുരത്തിലെ ഒരു മുറി.

സമയം.--പ്രഭാതം.

(ഔറംഗസീബു തനിയെ ഓൎത്തുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു.)

ഔറംഗസീബ്--എന്തു്! യശോവന്തസിംഹൻെറ റാണി കേവലം ഇരുന്നൂറിഅയ്മ്പതു ഭടന്മാരുടെ സഹായത്താൽ അയ്യായിരം മുഗൾ ഭടന്മാരുടെ വ്യൂഹത്തെഭേദിച്ചുംകൊണ്ടു കടന്നുകളഞ്ഞു എന്നോ!—മുഗൾസൈന്യങ്ങളെ നയിച്ചിരുന്നതു ദിലിർഖാൻ ആയിരുന്നിട്ടുംകൂടി ഇങ്ങിനെ സംഭവിക്കുകയോ!—ഇതിൽ എന്തോ രഹസ്യമുണ്ടു്—ആരവിടെ?

അണിയറയിൽ:—അടിയൻ!

ഔറംഗസീബ്:—സേനാപതിയായ ദിലിർഖാനെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുവരിക.

അണിയറയിൽ:—കല്പനപോലെ.

അറംഗസിബ്:—(ആത്മഗതം) എങ്ങിനെയാണു് ഇനി ഇപ്പോൾ ബീഗമിന്റെ മുഖത്തേക്കു നോക്കുക? അപമാനത്തെപ്പററി ഓൎക്കുന്തോറും എന്റെ ഓരോ രോമകൂപവും വിറക്കുന്നു.

(ദ്രുതഗതിയിൽ ഗുൽനാര പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ഗുൽനാര:—തിരുമേനി! ഞാനിപ്പോൾ കേട്ട വൎത്തമാനം സത്യം തന്നെയോ?

അറംഗസിബ്:—ഏതു വൎത്തമാനമാണു്?

ഗുൽനാര:—യശോവന്തസിംഹന്റെ റാണി ഇരുനൂററി അയ്മ്പതു ഭടന്മാരുടെ സഹായത്തോടുകൂടി മുഗൾ സൈന്യങ്ങളുടെ മദ്ധ്യത്തിൽകൂടെ കടന്നുപൊയ്ക്കളഞ്ഞു എന്ന വൎത്തമാനം വാസ്തവം തന്നെയോ?

അറംഗസീബ്:—പ്രിയേ! അതു വാസ്തവമാണു്.

ഗുൽനാര:—ഈ സൈന്യത്തേയും ഈ സേനാപതിയേയും ഈ ശക്തിയേയും വെച്ചുകൊണ്ടാണോ അങ്ങു ഭാരതഖണ്ഡത്തെ ഭരിക്കുവാൻ ഞെളിഞ്ഞിരിക്കുന്നതു്?

അറംഗസിബു:—പ്രിയതമേ!

ഗുൽനാര:—മതി മതി! അവിടത്തെ പ്രേമവും ലാളനയും കൊണ്ടു യാതൊരു കാൎയ്യവുമില്ല. എന്റെ എത്രയും തുച്ഛമായ ഒരാഗ്രഹത്തെ സാധിച്ചുതരുവാനായി അങ്ങയോടു് ആവശ്യപ്പെട്ടിട്ടു ഫലം ഇപ്പോൾ ഇങ്ങിനെയാണു് വന്നുകൂടിയിരിക്കുന്നതു്.

അറംഗസിബ്--എന്നാൽ സാധിക്കാവുന്നിടത്തോളം ഞാൻ ശ്രമിക്കാതിരുന്നില്ല.

ഗുൽനാര:--സാധിക്കാവുന്നിടത്തോളം ശ്രമിച്ചു എന്നോ? അവിടത്തേക്കു സാധിക്കാവുന്നതു ഇത്രമാത്രമാ

ണെന്നോ! ഇന്നു കയ്യിൽ അകപ്പെട്ട ഒരു സ്ത്രീ കേവലം ഇരുന്നൂറ്റി അയ്മ്പതു ഭടന്മാരുടെ സഹായത്തോടുകൂടി ലോകപ്രസിദ്ധമായ മുഗൾ ശക്തിയുടെ മുഖത്തു ചവിട്ടിക്കൊണ്ടു പൊയ്ക്കളഞ്ഞു എന്നു പറയുവാനാണോ ഭാവം? മുഗൾ സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ ശക്തി അത്രമാത്രം ക്ഷയിച്ചു കഴിഞ്ഞുവോ? കഷ്ടം! കഷ്ടം!!

(ഔറംഗസിബ് മിണ്ടാതെ നില്ക്കുന്നു.)

ഗുൽനാര: — യശോവന്തസിംഹന്റെ റാണി ഇപ്പോൾ എവിടെയാണെന്നു അറിയാമോ?

ഔറംഗസിബ്:— അവർ ഇപ്പോൾ രാജസിംഹന്റെ ആശ്രയത്തിൽ— മേവാറിൽ ആയിരിക്കുമെന്നാണ് തോന്നുന്നതു്.

ഗുൽനാര:— എന്നാൽ നമ്മുടെ സൈന്യങ്ങൾ മേവാറിനെ ആക്രമിക്കട്ടെ. യശോവന്തസിംഹന്റെ റാണിയേയും അവളുടെ പുത്രനേയും എനിക്കു കിട്ടിയേ കഴിയൂ.

ഔറംഗസിബ്: — ഗുൽനാരേ! ഇക്കാര്യത്തിൽ ഞാൻ വേണ്ടതുപോലെ ആലോചിച്ചു പ്രവർത്തിക്കുന്നതാണ്.

ഗുൽനാര:— ആലോചിക്കുകയോ! ഗുൽനാരാ ബിഗം പറഞ്ഞാൽപിന്നെ, ഔറംഗസിബ് ചക്രവർത്തിക്കു പ്രവർത്തിപ്പാൻ വീണ്ടും ആലോചനയോ? കേൾക്കു; ഞാനൊന്നു പറയട്ടെ. യശോവന്തസിംഹന്റെ റാണിയെ എനിക്കു കിട്ടിയേ കഴിയൂ. അവൾ സ്വർഗ്ഗത്തിലോ ഭൂമിയിലോ പാതാളത്തിലോ ആയിരുന്നാലും എനിക്കു അവളെ കിട്ടാതെ കഴികയില്ല. മേവാറിനെ ആക്രമിക്കുക.

ഔറംഗസിബ്: — പ്രിയതമേ!—

അക്കാദമി

ഗുൽനാര:—എനിക്കൊന്നുംതന്നെ കേൾക്കണ്ട.—മേവാറിനെ ആക്രമിക്കുക.

(ഗൌരവവും പരിഭവവും നിറഞ്ഞ മുഖഭാവത്തോടുകൂടി ഗുൽനാര പോകുന്നു. അറംഗസീബ് വീണ്ടും മുറിയിൽ അങ്ങുമിങ്ങും ലാത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു.)

അറംഗസീബ്—(ആത്മഗതം) എനിക്കു ഈ കാൎയ്യത്തിൽ ഇനിയും വിശ്വാസം വരുന്നില്ല. വെറും ഇരുനൂററി അയ്മ്പത്തു ഭടന്മാർ അയ്യായിരം ഭടന്മാരടങ്ങിയ വമ്പിച്ച മുഗൾസൈന്യത്തിൻെറ നടുവിൽക്കൂടി കടന്നുപോവുകയോ! നിശ്ചയമായും ഇതിൽ എന്തോ ചതിയുണ്ട്. പക്ഷേ സേനാനായകനായ ദിലിർഖാൻ വിശ്വാസവഞ്ചന പ്രവൎത്തിക്കുമെന്നു എങ്ങിനെയാണു വിശ്വസിക്കുക? ദിലിർഖാൻ എൻെറ ബാല്യത്തിലെ സ്നേഹിതനും യൌവനത്തിലെ സഹായിയും വാൎദ്ധക്യത്തിലെ മന്ത്രിയും ആണ്. ആ ദിലിർഖാൻ—ശുദ്ധഹൃദയനും മഹാമനസ്കനും ഉദാരബുദ്ധിയുമായ ആ ദിലിർഖാൻ—എന്നോടു വിശ്വാസവഞ്ചന പ്രവൎത്തിക്കുകയോ! ഞാനൊരിക്കലും അതു വിശ്വസിക്കയില്ല. പക്ഷെ ഇരുനൂററി അയ്മ്പത്തു പേരടങ്ങിയ ഒരു ചെറിയ രാജപുത്രസേന അയ്യായിരം മുഗൾഭടന്മാരുൾപ്പെട്ട ഒരു മഹാസൈന്യത്തെ ഭേദിച്ചു കടന്നുപോയിരിക്കുന്നു! ആ മുഗൾസൈന്യത്തിൻെറ നായകനോ നിൎഭയനും പരാക്രമിയും വീരനുമായ സാക്ഷാൽ ദിലിർഖാൻ തന്നെയാണു താനും—ഇതും ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നതെങ്ങിനെ? —നിശ്ചയമായും ഇതിൽ എന്തോ ഗൂഢമായ ഒരു രഹസ്യമുണ്ട്.—ഇതാ, ദിലിർഖാൻ വന്നുകഴിഞ്ഞുവല്ലോ.

(ദിലിർഖാൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ദിലിർഖാൻ:—തിരുമേനി! അടിയൻ ഇതാ, അഭിവാദനം ചെയ്യുന്നു.

അറംഗസീബ്:—ദിലിർഖാൻ! നിങ്ങളെ നാം ആളയച്ചു വരുത്തിട്ടുള്ളത് ഈ കാര്യം വാസ്തവമാണോ എന്നറിവാൻ വേണ്ടിയാണ്. എന്തെന്നാൽ—

ദിലിർഖാൻ:—തിരുമേനി! അവിടന്നു കേട്ടതു മുഴുവനും വാസ്തവം തന്നെയാണ്.

അറംഗസീബ്:—നാം പറഞ്ഞുതുടങ്ങിയതു മുഴുവനാകട്ടെ. കേവലം ഇരുന്നൂററിഅയ്മ്പതു രാജപുത്ര ഭടന്മാർ അയ്യായിരം മുഗൾ ഭടന്മാരുടെ മഹാസേനയെ ഭേദിച്ചു കടന്നു പൊയ്ക്കളഞ്ഞു എന്നതു വാസ്തവംതന്നെയോ?

ദിലീർഖാൻ:—അതെ തിരുമേനി! ആ കാര്യത്തിൽ അശേഷം അവാസ്തവമില്ല.

അറംഗസീബ്:—നിങ്ങളായിരുന്നില്ലേ ആ സൈന്യത്തിന്റെ നായകൻ?

ദിലീർഖാൻ:—അതെ. അതും ശരിതന്നെയാണ്.

അറംഗസീബ്:—യുദ്ധം നടന്നുവോ?

ദിലീർഖാൻ:—തിരുമേനി! ആ യുദ്ധത്തിൽ നമ്മുടെ അയ്യായിരം ഭടന്മാരിൽ അഞ്ഞൂറു പേർ മാത്രമേ ശേഷിച്ചിട്ടുള്ളു. രാജപുത്രന്മാരിൽ ശേഷിച്ചവർ അഞ്ചിലധികം കാണുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല.

അറംഗസീബ്:—യശോവന്തസിംഹന്റെ റാണിയോ?

ദിലീർഖാൻ:—അവർ സാമന്തന്മാരോടുകൂടി ഉദയപുരത്തിലേക്കു പോയിരിക്കുന്നു.

അറംഗസീബ്:—കിട്ടിയോ?

ദിലീർഖാൻ:—തിരുമേനി! കുട്ടിയെ സൈന്യങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിലെങ്ങും ഞാൻ കാണുകയുണ്ടായില്ല. എന്നാൽ റാണിയുടെ മാറോടുചേൎന്നു മൂന്നു വയസ്സു പ്രായമുള്ള ഒരു പെൺകുട്ടി കിടപ്പുണ്ടായിരുന്നു.

അറംഗസീബ്:—മുഗൾസൈന്യങ്ങൾ ആട്ടുമാട്ടുകളെക്കാളും മോശക്കാരായിത്തീൎന്നുപോയോ? ഒരു പെൺപിറന്നവരുടെ ഗതിയെ തടുക്കുവാൻ അവൎക്കു കഴിഞ്ഞില്ല, അല്ലേ? ൨൦൰ ഇരുന്നൂററി അയ്മ്പതു ഭടന്മാർ മാത്രമല്ലെ അവൎക്കു സഹായമായിട്ടു ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു?.

ദിലീർഖാൻ:—തിരുമേനി! അതു ശരിയായിരിക്കാം. പക്ഷെ ആസ്ത്രീ, അഴിഞ്ഞുകിടക്കുന്ന തലമുടിയും മാറത്തു കിടന്നുറങ്ങുന്ന പെൺകുട്ടിയുമായി മൂടുപടം ധരിക്കാതെ മുഗൾസൈന്യങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ വന്നുനിന്നപ്പോൾ മഹാറാണിയുടെ ആ ഇരുന്നൂററി അയ്മ്പതു ഭടന്മാർ രണ്ടരലക്ഷം പേരാണെന്നു എനിക്കു തോന്നിപ്പോയി! ആ മഹിളാമണി മുഗൾസേനയാകുന്ന കാർമേഘത്തിന്റെ മീതെക്കൂടി മിന്നൽ പിണർപോലെ പാഞ്ഞുപൊയ്ക്കളഞ്ഞു. അവരെ സ്പൎശിക്കുന്നതിനു പോലും ആൎക്കും ധൈൎയ്യമുണ്ടായില്ല.

അറംഗസീബ്:—നിങ്ങളോ?

ദിലീർഖാൻ:—ഞാൻ അകലെ നിന്നുകൊണ്ടു ആ മാതാവിന്റെ അത്ഭുതരൂപത്തെ നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നു. "യശോവന്തസിംഹന്റെ റാണിയെ പിടിക്കുവിൻ" എന്നു വിളിച്ചു പറയുവാൻ ഞാൻ ശ്രമിച്ചുനോക്കി, പ

ക്ഷെ കച്ച പൊങ്ങിയില്ല. വാൾ ഉറയിൽ നിന്നു ഊരുവാൻ ശ്രമിച്ചു; അതു സാധിച്ചില്ല. കൈത്തോക്കെടുത്തു, അതു കയ്യിൽ നിന്നും താഴെ വീണുപോയി.

അറംഗസിബ്:—ദിലിർഖാൻ! നിങ്ങൾക്കു ഭ്രാന്തുപിടിപെട്ടുവോ?

ദിലിർഖാൻ:—ഒരു പക്ഷെ പിടിപെട്ടിരിക്കാം, എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്നാൽ അതേ നിമിഷത്തിൽ എന്റെ നിലയ്ക്കു് ആകപ്പാടെ ഒരു മാററം സംഭവിച്ചിരിക്കുന്നതായി എനിക്കു തോന്നിപ്പോയി. ആരോ ഒരാൾ വന്നു എന്റെ ഹൃദയകവാടത്തിൽ മുട്ടുകയും അടക്കപ്പെട്ടിരുന്ന ആ വാതിൽ പെട്ടെന്നു തുറക്കുകയും ചെയ്തു; അനന്തമായ ഒരു ലോകം എന്റെ കൺമുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷമായി.

അറംഗസിബ്:—അതായിരിക്കാം നിങ്ങൾ സൈന്യങ്ങളുമായി അവിടെ തൂണുപോലെ അനങ്ങാതെ നോക്കിക്കൊണ്ടു നിന്നുപോയതു്, അല്ലേ?

ദിലിർഖാൻ:—അതെ, തിരുമേനി! തേജോമയമായ ഒരു കാഴ്ചയാണു് ഞാൻ അപ്പോൾ കണ്ടതു്. അതെന്തൊരു തേജസ്സ്! ആശ്ചര്യം!!—കെട്ടഴിഞ്ഞു നാലുപാടു ചിതറിക്കിടക്കുന്ന തലമുടിയോടും, മാറോടു ചേർന്നു മയക്കത്തിലാണ്ടു കിടക്കുന്ന മുഗ്ദ്ധശിശുവിനോടും കൂടി മുഗൾസേനയുടെ മുമ്പിൽ പ്രത്യക്ഷയായ ആ മഹിമ നിറഞ്ഞ മാതാവിന്റെ മനോഹരമൂർത്തി മേഘാവരണംററ ഉഷസ്സിനേക്കാൾ നിർമ്മലവും വീണയിൽനിന്നും പുറപ്പെടുന്ന വിശിഷ്ട സംഗീതത്തെക്കാൾ മധുരവും ഈശ്വരന്റെ ദിവ്യനാമത്തെക്കാൾ പവിത്രവുമായിരുന്നു.

ഞാൻ ഇടിവെട്ടുകൊണ്ടവനെപ്പോലെ നിശ്ചലനായി നിന്നു പോയി!.

ഔറംഗസീബ്:—എന്നിട്ടോ?

ദിലിർഖാൻ:—എന്നിട്ട് ആ മൂർത്തിയുടെ അന്തർദ്ധാനത്തോടുകൂടി എനിക്കു സ്വബോധമുണ്ടായി. "ആക്രമിക്കുവിൻ!" എന്നു ഉടനെ ഞാൻ ഗർജ്ജിച്ചു. മുഗൾ ഭടന്മാരുടെ അയ്യായിരം ഖഡ്ഗങ്ങളും ഒന്നിച്ച് ആ സന്ധ്യാപ്രകാശത്തിൽ ഉയർന്നു തിളങ്ങി; ശത്രുക്കൾ തിരിഞ്ഞുനിന്നു; യുദ്ധം ആരംഭിച്ചു. ഭൂകമ്പത്തിൽ മൺമതിലുകൾപോലെ മനുഷ്യശരീരങ്ങൾ വിഴുവാൻ തുടങ്ങി. യുദ്ധമവസാനിച്ചപ്പോൾ നമ്മുടെ സൈന്യത്തിൽ അഞ്ഞൂറു ഭടന്മാർ ശേഷിച്ചിട്ടുള്ളതായി കണ്ടു. ശത്രുപക്ഷത്തിലാകട്ടെ ഒരുത്തൻപോലും ശേഷിച്ചിരുന്നില്ല. എന്നാൽ മൃതശരീരങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിൽ ദുർഗ്ഗാദാസനേയും അയാളുടെ ജ്യേഷ്ഠനേയും അന്വേഷിച്ചതിൽ കാണ്മാൻ സാധിച്ചില്ല.

ഔറംഗസീബ്:—ദിലിർഖാൻ! നീ ഒരു പെണ്ണിനേക്കാളും പൌരുഷഹീനനാണ്! പൊയ്ക്കൊള്ളുക.

(ഒരു വശത്തുകൂടെ ഔറംഗസീബും എതിർ വശത്തുകൂടെ ദിലിർഖാനും പോകുന്നു)

രംഗം ൭.

സ്ഥലം—റാണാ രാജസിംഹന്റെ രാജധാനി.

സമയം—മദ്ധ്യാഹ്നത്തിനുശേഷം.

(ഉയർന്ന ഒരു പീഠത്തിന്മേൽ രാജസിംഹൻ ഇരിക്കു

ന്നു മുമ്പിൽ യശോവന്തസിംഹന്റെ പത്നിയായ മഹാമായ കുഞ്ഞിനെ കയ്യിൽ പിടിച്ചുകൊണ്ടു മുട്ടുകുത്തി ഇരിക്കുന്നു. വലത്തു ഭാഗത്തായി ദുർഗ്ഗാദാസനും കാസിമും നില്ക്കുന്നു.)

റാണി:—രാജാവേ! എന്റെ ഈ കുഞ്ഞിനും അവിടത്തെ കോട്ടകളിൽ ഒരു സ്ഥലം അനുവദിപ്പാൻ ദയവുണ്ടാകണമേ! അധികം ദിവസത്തേക്കു വേണ്ട; കുറച്ചു ദിവസത്തേക്കു മാത്രം മതി.

രാജസിംഹൻ:—മഹാമായെ! നിങ്ങളുടെ പുത്രൻ എനിക്കു അന്യനല്ല. ഒരു രാജപുത്രന്റെ രക്ഷക്കുവേണ്ടി ഇത്രയെല്ലാം അപേക്ഷിക്കുന്ന അവശ്യമെന്താണുള്ളതു?—(ദുർഗ്ഗാദാസനോടു്) ദുർഗ്ഗാദാസ്! ഔറംഗസീബ് ഈ കുട്ടിയുടെ ജീവനെക്കൂടി നശിപ്പിക്കുവാനോ വിചാരിക്കുന്നതു്?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—മഹാരാജാവേ! അല്ലെങ്കിൽ പിന്നെ ഈ കുഞ്ഞിനെ കൈക്കലാക്കുവാൻ ശ്രമിക്കുന്നതിന്റെ ഉദ്ദേശമെന്തു്?

റാണി:—രാജാവേ! ഒരു പുത്രനും ഒരു പുത്രിയും—ഇത്രമാത്രമായിരുന്നു ഡൽഹിയിൽനിന്നു പുറപ്പെട്ടപ്പോൾ എന്റെ കൈവശമുണ്ടായിരുന്ന സമ്പത്തു്. വഴിക്കു വെച്ചു് എന്റെ പൊന്നുമകൾ എനിക്കു നഷ്ടപ്പെട്ടു. എന്റെ സമ്പത്തിൽ ശേഷിച്ചിരിക്കുന്ന ഭാഗം ഈ പിഞ്ചുപൈതൽ മാത്രമാണു്. മഹാരാജാവേ! എന്റെ ഈ ശേഷിച്ച സമ്പത്തിനെ—എന്റെ ജീവിതസർവ്വസ്വമായ ഈ കുഞ്ഞിനെ—അവിടുന്നു രക്ഷിക്കുമാറാകണം; ഈശ്വരൻ അവിടത്തെ അനുഗ്രഹിക്കും.

രാജസിംഹൻ:—മഹാരാജ്ഞെ! നിങ്ങളുടെ പുത്രനെപ്പററി നിങ്ങൾ യാതൊന്നും ഭയപ്പെടേണ്ട. സ്വന്തം പ്രാണനെ ബലികഴിച്ചും ഞാൻ അവനെ രക്ഷിച്ചുകൊള്ളാം.

റാണി:—മഹാരാജാവിനു വിജയം ഉണ്ടാകട്ടെ!!

രാജസിംഹൻ:—ദുൎഗ്ഗാദാസ്! ഔരംഗസീബിന്റെ അക്രമങ്ങൾ ക്രമേണ വൎദ്ധിച്ചാണ് വരുന്നതു്. ഹിന്ദുക്കളുടെ മേൽ അദ്ദേഹം വീണ്ടും 'ജെസിയ' ചുമത്തിയിരിക്കുന്നു. അതിനു പുറമെ, ഇതാ, മാർവാറിലെ മഹാരാജാവായ യശോവന്തസിംഹന്റെ കുടുംബത്തോടു ഇപ്രകാരമുള്ള അതിക്രൂരമായ അന്യായം!—വരട്ടെ, ഞാൻ ഒരെഴുത്തയച്ചു് അദ്ദേഹത്തെ നേർവഴിക്കു നടത്തുവാൻ സാധിക്കുമൊ എന്നു നോക്കട്ടെ.

റാണി:— എഴുത്തയച്ചിട്ടോ?— നല്ലവാക്കുകൊണ്ടോ?— കാൽക്കൽ വീണു് ഇരന്നിട്ടോ?—പാടില്ല, മഹാരാജാവേ! ഒരിക്കലും പാടില്ല. ഇനി കിഴിയുവാൻ പാടില്ല. ഇത്തവണ മുഗൾ സാമ്രാജ്യത്തെ ഉന്മൂലനം ചെയ്യണം.

രാജസിംഹൻ:—മഹാരാജ്ഞേ! അതു പാടില്ല. അസാമാന്യമായ രക്തപ്രവാഹം കൂടാതെ അക്കാൎയ്യം സാദ്ധ്യമാകയില്ല. എന്നുമാത്രമല്ല, ഒരു രാജ്യം സ്ഥാപിക്കപ്പെട്ടു കഴിഞ്ഞാൽ പിന്നെ അതിനെ ഉന്മൂലനം ചെയ്വാൻ ശ്രമിക്കുന്നതു അന്യായവുമാണ്. അതിന്റെ പ്രതിഷ്ഠയെ ഒന്നുകൂടി സ്ഥിരമാക്കുവാൻ വേണ്ടവിധം പ്രയത്നിക്കുകയാണ് ഉചിതമായിട്ടുള്ളതു്.

റാണി:—വിജാതീയരുടെ ഭരണത്തെ നിലനിൎത്തുവാൻ സഹായിക്കുകയോ? ഇതാണോ ക്ഷത്രിയധൎമ്മം?

രാജസിംഹൻ:—കൊല്ലും കൊലയും നടത്തുകമാത്രമല്ല ക്ഷ

ത്രിയധൎമ്മം. കൊല ചെയ്യുന്നതു് അത്ര മേന്മയുള്ള ഒരു വിദ്യയല്ല. ആത്മരക്ഷക്കോ ആൎത്തരക്ഷക്കോ അല്ലാതെ മാറവദ്ദേശത്തോടുകൂടി നടത്തപ്പെടുന്ന വധത്തിന്റെ പേർ "ഹത്യ" എന്നാണ് (കാസിമിന്റെ നേരെ നോക്കീട്ടു്) ഇതാരാണ്?

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—ഇയാളുടെ പേർ കാസിം ഉല്ലാ എന്നാണ്. എന്റെ ഒരു പഴയ ചങ്ങാതി. സ്വന്തം പ്രാണനെ തൃണവൽഗണിച്ചു എന്റെ പ്രഭുവിന്റെ പുത്രനെ രക്ഷിച്ചതു് ഇയാളാണ്.

കാസിം:—മഹാരാജാവേ! അടിയൻ ഈയുള്ളവരുടെ ഒരു പഴയ ഭൃത്യനാണ്. വലിയ യജമാനൻ ഒരിക്കൽ അടിയനെ വലിയോരാപത്തിൽ നിന്നു രക്ഷിച്ചു. അന്നു മുതൽ അടിയൻ യജമാനന്റെ കുടുംബത്തെ ആശ്രയിച്ചു കഴിഞ്ഞു വരികയാണ്.

രാജസിംഹൻ:—ദുൎഗ്ഗാദാസ്! മുസൽമാൻ ജാതിയിൽ കാസിമിനെപ്പോലെയുള്ളവരും കാണുമോ?

കാസിം:—മഹാരാജാവേ! അടിയങ്ങളുടെ ജാതിയെ പഴിക്കരുതു്. അടിയങ്ങളുടെ ജാതി അത്രയ്ക്കു നീചത്വമുള്ളതല്ല. അടിയങ്ങൾ ഏതു വേഷവും കെട്ടും. പക്ഷേ നന്ദികേടുമാത്രം പ്രവൎത്തിക്കയില്ല.

രാജസിംഹൻ:—കാസിം! ഞാൻ നിങ്ങളുടെ ജാതിയെ നിന്ദിക്കയല്ല ചെയ്തതു്. ചക്രവൎത്തിയുമായി നിങ്ങളെ താരതമ്യപ്പെടുത്തുകയായിരുന്നു. ചക്രവൎത്തി ഈ പിഞ്ചുപൈതലിന്റെ പ്രാണനെ നശിപ്പിക്കുവാൻ വിചാരിക്കുന്നു! നിങ്ങളോ.

കാസിം:—അയ്യോ! നോക്കണേ! എന്തു തങ്കക്കുടം! ഇപ്പോ

ഴം കണ്ണു തുറന്നിട്ടില്ല. പാവം! കുഞ്ഞു തണുപ്പും വെയിലും ഏററ വളരെ കഷ്ടപ്പെട്ടു—ഭഗവാനേ!—ഹം! അതാ! കണ്ണു തുറന്നു നോക്കുന്നു. ആഹാ! എന്തു ഭംഗി! കണ്ണല്ല. കരിങ്കുവളപ്പൂവുതന്നെയാണ് അതു്.

രാജസിംഹൻ:—അല്ലയോ അറംഗസീബേ! അങ്ങു ഡൽഹിയിലെ സിംഹാസനത്തിന്മേൽ ഇരുന്നുകൊണ്ടു നിരപരാധിയായ ഒരു ശിശുവിനെ വധിക്കുന്നതിന്നു അക്ഷമനായി അവസരം പാർക്കുന്നു; അങ്ങയുടെ ജാതിയിൽ തന്നെ പിറന്ന ഈ കാസിമാകട്ടെ തന്റെ ജീവനെപ്പോലും വെടിഞ്ഞു അതിനെ രക്ഷിക്കുന്നതിനു സന്നദ്ധനായി വർത്തിക്കുന്നു—ഈശ്വരന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽ ആരാണു് ഉൽകൃഷ്ടൻ?

മഹാറാണി:—രാജാവേ! ഈ ഭയങ്കരമായ അക്രമത്തിനു തക്കതായ പ്രതികാരം ചെയ്യാതെ ഞാൻ അടങ്ങുന്നതല്ല. ഈ പ്രതികാരേച്ഛകൊണ്ടാണ് അന്നു ഞാൻ മററു സ്ത്രീകളോടൊപ്പം അഗ്നിയിൽ ചാടി ആത്മഹത്യ ചെയ്യാതിരുന്നതു്. അതിന്നു വേണ്ടിത്തന്നെയാണ് ഞാൻ ഇപ്പോഴും ജീവിച്ചിരിക്കുന്നതു്—അവിടുന്നു് ഈ കുഞ്ഞിനെ രക്ഷിച്ചാൽ മാത്രം മതി.

രാജസിംഹൻ:—അക്കാര്യത്തിൽ യാതൊന്നും ഭയപ്പെടേണ്ടതില്ലെന്നു ഞാൻ ആദ്യമേ പറഞ്ഞു കഴിഞ്ഞുവല്ലോ. നിങ്ങൾക്കും നിങ്ങളുടെ പുത്രനും നിർഭയമായി ഇവിടെ താമസിക്കാം.

റാണി:—ഇല്ല; ഞാൻ ഇവിടെ താമസിക്കുകയില്ല. ഇപ്പോൾ എന്റെ ഗൃഹം ഇതല്ല. ഞാൻ എന്റെ ദിവംഗതനായ ഭർത്താവിന്റെ രാജ്യത്തിലേക്കു തന്നെ

തിരിച്ചുപോവുകയാണ്. സമ്പത്തിലും വിപത്തിലും, സുഖത്തിലും ദുഃഖത്തിലും, സമാധാനത്തിലും കലഹത്തിലും, ജീവിതത്തിലും, മരണത്തിലും, സ്ത്രീകൾക്കു സ്വഗൃഹം ഭർത്തൃഗൃഹം തന്നെ പിതൃഗൃഹമല്ല. ഞാൻ മാർവാറിലേക്കു പോവുകയാണ്.

രാജസിംഹൻ:—പക്ഷെ ആ സ്ഥലം നിങ്ങൾക്കിപ്പോൾ ആപത്തൊഴിഞ്ഞതായിരിക്കുകയില്ലല്ലോ.

റാണി:—ആപത്തൊഴിയുകയോ? ആപത്തൊഴിഞ്ഞ ഇടം അന്വേഷിച്ചോ ഞാൻ ഇവിടെ വന്നിരിക്കുന്നത്? അല്ല, മഹാരാജാവേ! ഞാൻ അതന്വേഷിച്ചല്ല പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നത്. ഞാൻ ഇപ്പോൾ ആപത്തിനെയാണ് അന്വേഷിക്കുന്നത്. ആപത്തിൻെറ മടിയിൽ കിടന്നാണ് ഞാൻ വളന്നതു്; ഭൂകമ്പത്തിലാണ് എൻെറ ജനനം; കൊടുങ്കാററാണ് എൻെറ ഭവനം; പ്രളയമേഘത്തിലാണ് എൻെറ ശയനം—വിപത്തോ! അതിനെ ഞാൻ എൻെറ ചങ്ങാതിയായി വരിച്ചിരിക്കയാണ്. മഹാരാജാവേ! എനിക്കു ആപത്തോ! ഭർത്താവു് മരിച്ചു; പുത്രനെ വധിച്ചു; സർവ്വസ്വവും നശിച്ചു; കണ്ടിടത്തെല്ലാം തെണ്ടിനടന്നു കഷ്ടപ്പെടേണ്ട കാലവുമായി—ഇനി എന്താപത്താണ് എനിക്കു വരാനുള്ളതു്!—റാണാ! ഒരാപത്തു മാത്രമേ ഇനി എനിക്കു വന്നു ചേരാവുന്നതായി ശേഷിച്ചിട്ടുള്ളൂ. അതു് ഈ ശിശുവിൻെറ മൃത്യുവാണ്. ഇതിനെ രക്ഷിച്ചാൽമതി. മറെറാന്നും ഞാൻ ആവശ്യപ്പെടുന്നില്ല. ഞാൻ മാർവാറിലേക്കു മടങ്ങിപ്പോകും; അഗ്നിയെ ജ്വലിപ്പിക്കും.—ഭയങ്കരമായ അഗ്നിയെ നാടെങ്ങും ജ്വലി

പ്പിക്കും. ആ അഗ്നിയുടെ അത്യുഗ്ര ജ്വാലയിൽ അറംഗസീബ് മാത്രമല്ല, മുഗൾ സാമ്രാജ്യം മുഴുവനും വേരറ്റു വീണു വെന്തു വെണ്ണീറടിച്ചുപോകും!!!

കർട്ടൻ വീഴുന്നു.

രണ്ടാം അങ്കം.

രംഗം ൧.

സ്ഥലം — ഡൽഹിരാജധാനിയിലെ അന്തഃപുരത്തിലുള്ള ഉദ്യാനം.

സമയം — സായംകാലം.

(അറംഗസീബിന്റെ പൌത്രിയും അക്ബറിന്റെ പുത്രിയുമായ റസിയ ഏകാകിനിയായി ഉദ്യാനത്തിൽ പാടിക്കൊണ്ടു അങ്ങുമിങ്ങും സഞ്ചരിക്കുന്നു.)

മഞ്ജരി

തൻതേജസ്സാകവേ യേന്തിബ് ഭുവനൈക-
ബന്ധോ! ഭവാനെങ്ങു പോയിടുന്നു?
എന്നേയും കൊണ്ടുപോയാലും കനിവാർന്നു
മന്നു വിട്ടങ്ങു പോകുന്ന ദിക്കിൽ.
എങ്ങുമിരുളാം വന്നു തിങ്ങുമ്പോൾ പാർത്തട്ടി-
ലിങ്ങു വസിക്കുവാനെനിക്കു മോഹം?
മോഹിക്കും ദേഹികളാഹന്ത! വാഴട്ടെ
മോഹമെനിക്കതിലില്ല തെല്ലും.

ജീവിതം തന്നെ വൻദിവ്യസുഖമെന്നു
ഭാവിച്ചിപ്പോഴീ വൻകടൽക്കോളിനുള്ളിൽ
ആശയാം പൊങ്ങുതടി തന്നിൽ ഹന്ത! ത-
ന്നാശ്രയം ബന്ധിച്ചു പോണിടട്ടെ!
ജീവിച്ചിരിപ്പോളം മുന്താറുകളുത്തിപ്പാ-
റാവണം മോഹിനിച്ചിത്ര മാത്രം.
സൌഖ്യത്തിൻ കാലം കഴിയുമ്പോളിതൊ-
ക്കെയും വെക്കം മടിഞ്ഞു പോം ഞാൻ.

(അടുത്തുള്ള ഒരു ഇലഞ്ഞിമരത്തിന്മേൽ ഇരുന്നു ഒരു കുയിൽ പാടുന്നതിനെ റസിയാ ശ്രദ്ധവെച്ചു കേട്ടുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു. അതേ അവസരത്തിൽ ഗുൽനാർ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ഗുൽനാർ:— റസിയാ:—

റസിയാ:— മിണ്ടാതിരിക്കൂ! കുയിൽ പാടുന്നു.

ഗുൽനാർ:— നീ എന്തു ഭ്രാന്തിപ്പെണ്ണ്? കുയിൽ പാടുന്നതു നീ ഇതിനുമുമ്പ് ഒരിക്കലും കേട്ടിട്ടില്ലേ?

റസിയാ:— കേട്ടിട്ടുണ്ട്. ഒരിക്കൽ കേട്ടിട്ടുള്ളതു വെച്ചു് പിന്നെ ഒരിക്കലും കേൾക്കുവാൻ പാടില്ലെന്നുണ്ടോ?— അതാ കേൾക്കൂ! വീണ്ടും — ഛേ! നിർത്തിക്കളഞ്ഞു. വല്യമ്മേ! ഈ ലോകം തന്നെ ഒരിക്കലും നിന്നു പോകാത്ത ഒരു നാദമായിരുന്നെങ്കിൽ വളരെ നന്നായിരുന്നു. അല്ലേ?

ഗുൽനാർ:— ഹും! നന്നായിരുന്നുപോലും! എന്നാൽ പിന്നെ ഉറങ്ങുവാൻകൂടി പ്രയാസമാകുമായിരുന്നു. വാക്കു സംസാരിക്കുവാൻകൂടി പഴുതു കിട്ടുമായിരുന്നില്ല.

റസിയാ:— വാക്കോ?- വാക്കുകളെക്കൊണ്ടുള്ള ഉപദ്രവം

വല്ലാത്തതാണ് വല്യമ്മേ! അവയ്ക്കില്ല ഒരററവും അറുതിയും. അതിനു പുറമേ അവയ്ക്കൊരത്ഥവുംകൂടി. ഒരു വാക്കു പറഞ്ഞാൽ ഉടനെ അതിന്റെ പിറകെത്തന്നെയുണ്ട് ഒരത്ഥവും. എന്തൊരു സൊല്ല! അത്ഥംകൂടാതെ അങ്ങുമിങ്ങും തിരിയുന്നതിനുപോലും നിവൃത്തിയില്ല. വാക്കിന്റെ കൂടെത്തന്നെ അത്ഥവും ഇഴയുന്നു.

ഗുൽനാര:— സംഗീതമോ?

റസിയാ:— അതിൽ അത്ഥം പറയുവാനോ അറിയുവാനോ ഒരു നിവൃത്തിയുമില്ല. കേവലം വിലക്ഷണമായ ഒരു വികാരവിശേഷത്തെ അതു മനസ്സിൽ അങ്കുരിപ്പിക്കുന്നതേയുള്ളു. അതു ഇന്നതെന്നു മനസ്സിലാക്കുക എളുപ്പമല്ല. നോക്കു "മുല്ല, മല്ലിക, പിച്ചകം" എന്നു പറഞ്ഞാൽ മുല്ലപ്പൂ, മല്ലികപ്പൂ, പിച്ചകപ്പൂ എന്നീ പൂക്കൾ ഉണ്ടാകുന്ന മൂന്നുതരം വള്ളി അല്ലെങ്കിൽ ചെടി എന്നുള്ള അത്ഥം നമുക്കു സുഗ്രഹമാണ്. എന്നാൽ (സ്വരമൊന്നു മാററി നല്ല രാഗത്തിൽ) "മുല്ല മല്ലിക പിച്ചകം"- ഇപ്പോൾ ഇതിന്റെ അത്ഥമൊന്നു പറയു, കേൾക്കട്ടെ.

ഗുൽനാര:— ഓഹോ! ശരിതന്നെ. അതിന് അത്ഥം പറയുവാൻ നിവൃത്തിയില്ല. എന്തു കേമമായിരിക്കുന്നു!

റസിയാ:— വല്യമ്മേ! വല്യമ്മയ്ക്കു പാട്ടിൽ അശേഷം പ്രീതിയില്ലെന്നു എനിക്കറിയാം. പക്ഷെ എന്റെ കഥ അങ്ങിനെയല്ല. ഞാൻ സംഗീതത്തിൽ മുങ്ങി, മുഴുകി, മതിമറന്നിരിക്കയാണ്. (രാഗത്തിൽ പാടുന്നു.) "മുല്ല മല്ലിക പിച്ചകം-"

ഗുൽനാര:— രസിയാ! നീ ആരുടെ അടുക്കലാണു് പാട്ടു പഠിച്ചതു്?

രസിയ:— അച്ഛന്റെ ഗുരുനാഥനായ ഭാഗവതരുടെ അടുക്കൽ. അച്ഛനു പാട്ടു വളരെ ഇഷ്ടമാണു്. അദ്ദേഹം സ്വന്തമായി അനേകം പാട്ടുകൾ എഴുതിയിട്ടുണ്ടു്. ഭാഗവതർ അവയ്ക്കു രാഗവും താളവും നിശ്ചയിച്ചു. ഞാൻ ഇപ്പോൾ പാടിയതു അച്ഛനുണ്ടാക്കിയ പാട്ടിലെ ഒരു ഭാഗമാണു്. രാഗം ആനന്ദഭൈരവി വളരെ സുഖകരമായ രാഗമാണതു്. (ആലാപിക്കുന്നു) "താരിനാതോം .. തോം . തോം.. നാ.. ദാ.. തോം." ഹാ! എത്ര മധുരമായിരിക്കുന്നു!

ഗുൽനാര:— ജിലേബിയേക്കാൾ മധുരമാണോ?

രസിയ:— വല്യമ്മ വെറും ഒരു മൃഗം തന്നെ! ഒരു കഴുതക്കുള്ളിടത്തോളം രാഗജ്ഞാനംകൂടി വല്യമ്മയ്ക്കില്ല. അതിരിക്കട്ടെ. വല്യമ്മേ! ഈ കഴുതകൾ കരയുന്നതു എത്ര അപസ്വരത്തിലാണെന്നു നോക്കു. താഴ്ന്ന ഗാന്ധാരത്തിൽ തുടങ്ങിയിട്ടു അവിടെനിന്നു പെട്ടെന്നൊരു ചാട്ടം അത്യുച്ചസ്ഥായിലുള്ള ശുദ്ധ ഋഷഭത്തിലേക്കു്.

ഗുൽനാര:— അങ്ങിനെ വരാം.

രസിയ:— അതു പോകട്ടെ. കുയിലിന്റെ സ്വരം ഇത്രമേൽ മധുരവും കാക്കയുടെ ശബ്ദം ഇത്ര അധികം കർക്കശവും ആയതു എന്തുകൊണ്ടാണു് വല്യമ്മേ? എനിക്കു തോന്നുന്നതു് ഇങ്ങിനെയാണു്. കുയിലിന്റെ സ്വരത്തിൽ നിന്നാണു സംഗീതം സൃഷ്ടിക്കപ്പെട്ടതു്. സാ-രി-ഗ-മ-പ-ശരിക്കു കുയിലിന്റെ സ്വരം തന്നെ.

നോക്കൂ. ക്കു-ക്കു-ക്കു-ക്കു-ക്കു യാതൊരു വ്യത്യാസവുമില്ല. കുയിലിന്റെ സ്വരം തന്നെ.

ഗുൽനാര:— ബങ്കാളത്തിൽ താമസിച്ചതുകൊണ്ടു നിനക്കു സംഗീതത്തിൽ ഭ്രാന്തു കയറിപ്പോയി. ബങ്കാളം സംഗീതത്തിനു വളരെ പ്രചാരമുള്ള ദിക്കാണു്, അല്ലേ?

രസിയ:—അതെ. പക്ഷെ ബങ്കാളികൾക്കു കീർത്തനത്തിലാണു് അധികം താല്പര്യം. ഞാൻ ഒരു കീർത്തനം പഠിച്ചിട്ടുണ്ടു്. കേൾക്കണമോ? എന്നാൽ കേൾക്കു.

(രസിയാ പാടുന്നു)

ആനന്ദഭൈരവി—ചാപ്പ്.

പല്ലവി

കാന്താ! മറന്നു പോയ്വോ—ദാസി ഞാൻ ഹന്ത!
കാന്താ! മറന്നു പോയ്വോ

ചരണങ്ങൾ.

1. ഇജ്ജന്മത്തിലും പിന്നെ മറുജന്മത്തിലും തന്നെ
എന്നും മേ ഭവാൻതന്നെ നാഥനാകു; ഇതെന്യേ—
(കാന്താ!—

2. സ്വാമിൻ! ത്വൽപദാംബുജങ്ങളിൽ—ഈ മജ്ജീവി-
(തമിന്നു
ശ്രീമൽപാവന പ്രേമ—ദാമബന്ധമാർത്തിന്നു.
(കാന്താ—

3. പൂർണ്ണസമ്മതയായി-ട്ടിന്നു ഞാൻ ദാസിയായി
സർവ്വസ്വം ഭവാനായിട്ടിന്നാലർപ്പിതമായി.
(കാന്താ!—

4 അങ്ങുമിങ്ങുമെന്നല്ല തിങ്ങും ശോകലം തന്നിൽ
എങ്ങുമില്ലെനിക്കൊരു മങ്ങലാതവലംബം
(കാന്താ —

5 ഉന്നിദ്രപ്രിയം "നാഥ!" എന്നങ്ങേ സ്വാഗതമോതി
എന്നോ ധന്യയാകാനാകുമെന്നും വാഴ്കമൽപാദേ
(കാന്താ! —

... ...

... ...

റസിയ:— ബാക്കിയുള്ള ഭാഗം ഞാൻ മറന്നുപോയി. നന്നായിരിക്കുന്നു—ഇല്ലേ? വല്യുമ്മേ! വല്യുപ്പൂന്റെ പാട്ടിലെന്താണ് ഇത്ര വലിയ വിരോധം? എന്റെ ഉമ്മാനെ വല്യുപ്പൂന്ന വലിയ സ്നേഹമാണ്. എന്നാൽ വല്യുപ്പ വല്ലപ്പോഴും ഞാനൊന്നു മൂളുന്നതു കേട്ടുപോയെങ്കിൽ ഉടനെ എന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞ് "എന്ത്!" എന്നു കണ്ണുരുട്ടിക്കാണിക്കുകയായി.

ഗുൽനാർ:— വല്യുപ്പൂന് നിന്റെ നേരെ വലിയ സ്നേഹമാണോ?

റസിയ:— അതെ എന്നെ വല്യുപ്പൂന് വളരെ സ്നേഹമാണ്. (രാഗത്തിൽ) "കാന്താ! മറന്നു ചൊൽവൂ—" — വല്യുമ്മയോട് സ്നേഹമുണ്ടോ?

ഗുൽനാർ:— എന്നോടോ?— അതു നിന്റെ വല്യുപ്പാനോടുതന്നെ ചോദിക്കുന്നതാണ് നല്ലത്.

റസിയ:— (രാഗത്തിൽ) "ദാസി ഞാൻ ഹന്ത!" വല്യുമ്മ പറയുന്നതൊക്കെ കേൾക്കുമോ?

ഗുൽനാർ:— കേൾക്കുമോ എന്നോ? എന്താണിത്ര സംശയം? കണ്ടില്ലേ, എനിക്കുവേണ്ടി ഒരു യുദ്ധംതന്നെ വേണമെന്നു തീരുമാനിച്ചിരിക്കുന്നത്.

റസിയാ:— യുദ്ധമോ—യുദ്ധമെന്നു ചെയ്താൽ എന്താണു വല്യമ്മെ?

ഗുൽനാര:— തമ്മിൽ തമ്മിൽ വഴക്കടിക്കുക.

റസിയാ:— ഓ ഹോ! മനസ്സിലായി. ഒരാൾ ഒരു വാളെടുക്കും, മറ്റെയാളും ഒരു വാളെടുക്കും, പിന്നിട്ടു രണ്ടുപേരും വാദ്യഘോഷത്തിനിടയിൽ താളത്തിനൊപ്പിച്ച് ആടുകയും വട്ടത്തിൽ കറങ്ങുകയും ചെയ്യും. ഇതു ഞാൻ ബംഗാളത്തിൽ വെച്ചു കണ്ടിട്ടുണ്ട്. ആരുമായിട്ടാണു യുദ്ധം?

ഗുൽനാര:— മേവാറുമായിട്ട്.

റസിയാ:— മേവാർ ആണോ പെണ്ണോ?

ഗുൽനാര:— പോടി! ഭ്രാന്തിപ്പെണ്ണേ! മേവാർ ഒരു രാജ്യമാണ്.

റസിയാ— എന്റമ്മേ! ഒരു രാജ്യത്തോടു യുദ്ധമോ? — എന്തിനാണ്, വല്യമ്മെ, യുദ്ധം?

ഗുൽനാര:— ഒരു റാണിയെ പിടിച്ചുകൊണ്ടു വരുവാനായിട്ട്.

റസിയാ:— വല്യമ്മ അതിനായിട്ടു വല്യച്ഛനോടു അപേക്ഷിച്ചിരിക്കാം, അല്ലെ?

ഗുൽനാര:— അതെ.

റസിയാ:— പിടിച്ചുകൊണ്ടു വന്നിട്ട് എന്തു ചെയ്യും? അവരെ സ്നേഹിക്കുമോ?

ഗുൽനാര:— അവളെ കുഴിച്ചുമൂടും.

റസിയാ:— ജീവിച്ചിരിക്കുമ്പോഴോ? ചത്തുകഴിഞ്ഞിട്ടു കുഴിച്ചു മൂടാറുള്ളു എന്നാണ് ഞാൻ കേട്ടിട്ടുള്ളത്. — അതാ! അച്ഛനും വല്യച്ഛനും വരുന്നു. ഇപ്പോൾ കണ്ടോടാളു ഒരു നേരം പോകു.

(ഔറംഗസീബും അക്ബറും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

റസിയാ:—(രാഗത്തിൽ പാടുന്നു) "കാന്താ! മറന്നു—"

ഔറംഗസീബ്:—എന്ത്! റസിയാ! പിന്നെയും തുടങ്ങിയോ?

റസിയാ:—കേട്ടോളൂ വല്യമ്മേ! ഹാ!- ഹാ! ഹാ!- ഹാ!—

(ചിരിച്ചുകൊണ്ട് ഓടിപ്പോകുന്നു.)

ഔറംഗസീബ്:—അക്ബർ! നിന്നെ ഞാൻ ബങ്കാളത്തിലേക്ക് അയച്ചതു രാജ്യഭരണകാര്യങ്ങൾ പരിശീലിക്കുവാനായിട്ടായിരുന്നു. നീയോ, ആട്ടവും പാട്ടും കൊണ്ടുതന്നെ കാലം കഴിച്ചുകൂട്ടിയതായിട്ടാണ് കാണുന്നത്. ഈ പെണ്ണിനെക്കൂടി പാട്ടു പഠിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. നീ ഇത്ര അയോഗ്യനാണെന്നു ഞാൻ മനസ്സിലാക്കിയിരുന്നില്ല.

ഗുൽനാർ:—വാസ്തവം തന്നെയാണ്. പാട്ട് പാട്ട് എന്നല്ലാതെ പെണ്ണിനു വേറെ ഒരു വിചാരവുമില്ല. രാവും പകലും മൂളിക്കൊണ്ടു തന്നെ നടക്കുകയാണ് ജോലി. മെനക്കേടായി!

ഔറംഗസീബ്:—വഷളാക്കിക്കളഞ്ഞു! അതു പോകട്ടെ. അക്കാര്യത്തിൽ വേണ്ടതു ഞാൻ പ്രവർത്തിച്ചുകൊള്ളാം. അക്ബർ! നീ ഇപ്പോൾ മേവാറിലേക്കു യുദ്ധത്തിനു പോകേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. നിന്റെ അധീനതയിൽ അയ്മ്പതിനായിരം സൈന്യങ്ങളെ വിട്ടുതരുന്നതാണ്. മേവാറിനെ ചെന്നു ആക്രമിക്കുക.

അക്ബർ:—അവിടത്തെ കല്പനപോലെ.

ഔറംഗസീബ്:—നീ അത്യന്തം അലസനും വിലാസപ്രിയനും സുഖലോലുപനും ആയിത്തീർന്നിരിക്കുന്നതായി ഞാൻ അറിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ജീവിതത്തിലെ കഠിനത

കളെപ്പററി നീ കുറെയെല്ലാം മനസ്സിലാക്കേണ്ടതു് ആവശ്യമാണ്. മേവാറിലേക്കു യുദ്ധത്തിനു പോകേണ്ട ആവശ്യത്തിനായിമാത്രമല്ല ഞാൻ നിന്നെ ആളയച്ചു വരുത്തിയതു്. നിന്നെ വരുത്തിയിരിക്കുന്നതിന്റെ പ്രധാനമായ ഉദ്ദേശം നിന്റെ സ്വഭാവസംസ്കരണം തന്നെയാണ്. പോയി യാത്രക്കു് ഒരുങ്ങിക്കൊള്ളുക. നിന്റെ സഹായത്തിനായി സേനാപതിയായ ദിലിർഖാനെക്കൂടി അയയ്ക്കുന്നുണ്ടു്. ഞാനും ആജിമും വിജയികളായ നിങ്ങളുടെ വരവിനെയും പ്രതീക്ഷിച്ചുകൊണ്ടു ദേവാരിയിൽ താമസിക്കുന്നതാണ്.— എന്നാൽ പോകാം.

(അക്ബർ മിണ്ടാതെ പോകുന്നു.)

അറംഗസീബ്:— ഗുൽനാരേ! ഭവതിക്കുവേണ്ടി ഞാൻ ഇന്നു അതിഭയങ്കരമായ ഒരു യുദ്ധത്തിലാണു് ഏർപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു്.

ഗുൽനാര:— അതിഭയങ്കരമായ യുദ്ധമോ? ഒരു ചെറുരാജ്യമായ മേവാറിനോടുള്ള യുദ്ധം അതിഭയങ്കരമോ!— ഭാരതചക്രവർത്തിയായ അറംഗസീബിന് ഇതു വളരെ നിസ്സാരമായ ഒരു സംഗതിയെന്നേ ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നുള്ളൂ.

അറംഗസീബ്:— പ്രിയതമേ! അങ്ങിനെയല്ല. ഇരുനൂററി അയ്മ്പതു രാജപുത്രഭടന്മാർ അയ്യായിരം മുഗൾഭടന്മാരുടെ മഹാസൈന്യത്തെ തകർത്തുകൊണ്ടു് എന്നു പൊയ്ക്കളഞ്ഞതോ, അന്നെനിക്കു മനസ്സിലായി, രാജപുത്രർ അസാമാന്യധൈര്യമുള്ള ഒരു ജാതിയാണെന്നു്. അതുകൊണ്ടാണു് ഈ യുദ്ധത്തിലേക്കായി ബങ്കാള

ത്തിൽനിന്നു യുവരാജാവായ അക്ബറിനേയും കാബൂളിൽനിന്നു കുമാരനായ ആജിമിനേയും ഞാൻ വരുത്തിയിരിക്കുന്നതു്. മേവാറിനെ ജയിക്കുന്നതു് അത്ര സുകരവും എളുപ്പത്തിൽ സാധിക്കാവുന്നതും ആയ ഒരു കാര്യമല്ല.

ഗുൽനാര:—മേവാറിനെ ജയിക്കണമെന്നു് എനിക്കു മോഹമില്ല. യശോവന്തസിംഹൻ്റെ റാണിയെ എനിക്കു കിട്ടണം. മറ്റൊന്നും എനിക്കു വേണ്ട. അവളെ എനിക്കൊന്നു നേരിട്ടു കാണേണം.

ഔറംഗസീബ്:—ഈതവണ നിശ്ചയമായും കാണാം. ഗുൽനാരേ! നമുക്കു അകത്തേക്കു പോകാം. മഴപെയ്യുന്നു.

(രണ്ടുപേരും പോകുന്നു.)

രംഗം ൨

സ്ഥലം—അബൂപർവ്വതത്തിലെ ഒരു ചെറുദുർഗ്ഗം.

സമയം—മദ്ധ്യാഹ്നം.

(ദുർഗ്ഗാദാസനും ശിവസിംഹൻ, മുകുന്ദസിംഹൻ എന്നി രണ്ടു റാത്തോർസാമന്തന്മാരും നില്ക്കുന്നു.)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ശിവസിംഹ! മുകുന്ദസിംഹ! റാണിയുടെ പുത്രനെ ഞാൻ നിങ്ങളുടെ രക്ഷയിൽ വിട്ടുകൊണ്ടു പോവുകയാണ്. ഇങ്ങിനെ ഒരു സ്ഥലം ഇവിടെ ഉണ്ടെന്നുള്ള കഥപോലും അന്യന്മാർ ഗ്രഹിക്കുവാൻ ഇടയാകരുതു്.

രണ്ടുപേരും:—പ്രഭോ! ഒരിക്കലും ഇല്ല.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ചക്രവർത്തി സൈന്യസമേതം മേവാറി

നെ ആക്രമിച്ചിരിക്കുന്നു. അതിനാൽ കുമാരനെ ഉദയപുരത്തിൽ താമസിപ്പിക്കുന്നതു നന്നല്ലെന്നു തോന്നുകയാൽ റാണാവിൻെറ ഉപദേശപ്രകാരം ഇവിടെകൊണ്ടുവന്നിരിക്കയാണ്. മുകുന്ദസിംഹൻ:—ചക്രവൎത്തി മേവാറിനെ ആക്രമിക്കുവാൻ കാരണമെന്ത്?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—യോധപുരത്തിലെ റാണിക്കും രാജകുമാരനും അവിടെ അഭയം നല്കിയതുതന്നെ പ്രധാന കാരണം. ഔറംഗസീബിൻെറ അക്രമങ്ങളെ—വിശേഷിച്ചു ഹിന്ദുക്കളുടെ മേൽ ജെസിയ ചുമത്തിയതിനെ—പ്രതിഷേധിച്ചുകൊണ്ടു റാണാ അദ്ദേഹത്തിന് ഒരെഴുത്തയച്ചിരുന്നു. ആ എഴുത്താണ് ഇതിനു കാരണമെന്നും കേൾക്കുന്നുണ്ട്. പക്ഷെ അതൊരു കള്ളക്കാരണം മാത്രം. ഞാൻ ആ എഴുത്തു വായിക്കുകയുണ്ടായി. അതിലെ ഭാഷ ഉജ്ജ്വലവും നിർഭയവും ആണെങ്കിലും അതിവിനീതവും അത്യന്തം സരളവുംകൂടിയാണ്. ചക്രവൎത്തിക്കു വിരോധം തോന്നത്തക്കവണ്ണം യാതൊന്നും അതിൽ അടങ്ങിയിരുന്നില്ല.

ശിവസിംഹൻ:—അവിടുന്നും യുദ്ധത്തിനു പോകുന്നുണ്ടോ?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—എൻെറ പ്രഭുവിന് അഭയം നല്കിയതു മൂലമാണല്ലോ ഈ യുദ്ധം ഉണ്ടായിരിക്കുന്നത്. ആ സ്ഥിതിക്കു ഞാൻ ഇവിടെ സ്വസ്ഥനായി അടങ്ങി ഒതുങ്ങിയിരിക്കുന്നതു് ഉചിതമല്ല. നിങ്ങൾ ഈ കോട്ടയിൽതന്നെ താമസിക്കണം. ഇവിടെനിന്നും ഒരടിപോലും ഇളകിപ്പോകരുത്. ഈ ദുർഗ്ഗം തീരെ വിജനവും അത്യന്തം ഗുപ്തമായിട്ടുള്ളതുമാണ്. ഇവിടെ യാതൊരു തരത്തിലുള്ള ആപത്തിനും മാൎഗ്ഗമില്ല. എന്നിരുന്നാലും ഇ

മുന്നൂറു ഭടന്മാരെ ഈ കോട്ടയുടെ കാവലിന്നായി ഞാൻ ഇവിടെ നിറുത്തീട്ടുണ്ട്. വല്ല ആപത്തും സംഭവിച്ചേക്കുമെന്നുള്ള സംശയത്തിന്നുപോലും ഇടയാകുന്നപക്ഷം ഉടനെ എന്നെ അറിയിക്കണം.

മുകുന്ദസിംഹൻ:—ചക്രവൎത്തി മേവാറിനെ ആക്രമിക്കുന്നതിന്നായി പുറപ്പെട്ടു കഴിഞ്ഞുവോ?

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—ഉവ്വ്; അദ്ദേഹത്തിന്റെ സൈന്യങ്ങൾ ചാഴിക്കൂട്ടംപോലെ മേവാർരാജ്യം മുഴുവനും വ്യാപിച്ചു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ചിതോർ, മണ്ഡലഗഡ്, മുന്ദസോർ, ജീഡർ എന്നീ കോട്ടകൾ അവർ കൈവശപ്പെടുത്തിക്കഴിഞ്ഞു. റാണാ തന്റെ സൈന്യങ്ങളേയുംകൊണ്ടു പൎവ്വതപ്രദേശങ്ങളിലേക്കു പിൻവലിഞ്ഞിരിക്കയാണ്.

ശിവസിംഹൻ:—നമ്മുടെ മഹാറാണി ഇപ്പോൾ എവിടേയാണ്?

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—മാർവാറിൽ; ഗോപീനാഥന്റെ നായകത്വത്തിൽ അവർ പതിനായിരം മാർവാർ സൈന്യങ്ങളെ മേവാറിലേക്കു അയച്ചിട്ടുണ്ട്. വീണ്ടും സൈന്യങ്ങളെ ശേഖരിച്ചുകൊണ്ടു അവർ തന്നത്താൻ ഇങ്ങോട്ടു പുറപ്പെട്ടിട്ടുമുണ്ട്.—എന്നാൽ ഇപ്പോൾ നമുക്കു പിരിയാം. നിങ്ങൾപോയി ആഹാരവും മററും കഴിക്കുവിൻ.

(മുകുന്ദസിംഹനും ശിവസിംഹനും പോകുന്നു.)

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—(ആത്മഗതം) ഒരുപിടിയിലൊതുങ്ങാവുന്ന രാജപുത്രസൈന്യങ്ങളേയും കൊണ്ടാണ് ഇന്നു ഞാൻ

അതിവിശാലമായ മുഗൾസാമ്രാജ്യമഹാസമുദ്രത്തിലേക്കു് ഇറങ്ങുവാൻ പോകുന്നതു്. ഇതിന്റെ പരിണാമം എന്തെന്നു് ഈശ്വരനു മാത്രമേ അറിഞ്ഞുകൂടൂ. പക്ഷേ മാർവാറും മേവാറും ഇന്നൊത്തൊരുമിച്ചു പ്രാണനെ തൃണവൽക്കരിച്ചുകൊണ്ടു യുദ്ധത്തിനു് ഇറങ്ങിയിരിക്കയാണു്.— ഇത്രമാത്രമേ ഒരാശയുള്ളൂ.— ദിക്കുകളെങ്ങും വ്യാപരിച്ചു കാർമേഘപടലത്തിന്റെ ഗാഢാന്ധകാരത്തിനിടയിക്കൂടി ഈയൊരു ദിനത്തിന്റെ മങ്ങിയ പ്രകാശം മാത്രം കാണുന്നുണ്ടു്.— ഇതോടുകൂടി മഹാരാഷ്ട്രശക്തിയുടെ സഹായം കൂടി എനിക്കു ലഭിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ— ഛിന്നഭിന്നമായിക്കിടക്കുന്ന ഹിന്ദുശക്തിയെ പുനരുദ്ധരിച്ചു പ്രതിഷ്ഠിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ!— ഹാ! മഹാരാഷ്ട്രർ എന്തൊരു അത്ഭുതകാരി! ഒരു മുപ്പതു വർഷങ്ങൾകൊണ്ടു് ഒരു ജാതിയുടെ സംഘടനാവിവ്യഹിതപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു!

(കാസിം പ്രവേശിക്കുന്നു)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— എന്താണു് കാസിം? രാജകുമാരനെവിടെ?

കാസിം:— ഇത്രയും നേരം എന്നോടുകൂടി കളിക്കുകയായിരുന്നു. ഇതാ ഇപ്പോൾ ഉറങ്ങിക്കിടന്നതേയുള്ളൂ. മൂമ്മയെ ഏല്പിച്ചാണു് ഞാൻ പോന്നിരിക്കുന്നതു്. ഇനി ഞാനും കുളിച്ചു് ഊണു കഴിക്കുവാൻ പോകട്ടെയോ?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— അങ്ങിനെയാകട്ടെ പോയി കുളിച്ചു ഭക്ഷണം കഴിക്കുക. സമയം വളരെ അതിക്രമിച്ചിരിക്കുന്നു.

കാസിം:— അവിടത്തേക്കു കുളിയും ഊണും ഒന്നുമില്ലേ?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ഇല്ല. ഇന്നെനിക്കു ദേഹത്തിനു നല്ല സുഖമില്ല.

കാസിം:—ഇതാണു അവിടത്തേക്കുള്ള ഒരു ദൂഷ്യം. മററെല്ലാംകൊണ്ടും അവിടന്നു നല്ല ആളാണ്. ഇതുമാത്രം ഒരു ദൂഷ്യമുണ്ട്.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—അതെ, കാസിം, ഇതു എനിക്കുള്ള ഒരു ദൂഷ്യം തന്നെയാണ്.

കാസിം:—എൻെറ പെൺപിറന്നവരുടെ സമ്പ്രദായവും ഇതുതന്നെയായിരുന്നു. ഇന്നു ചുമ; നാളെ പനി; മറെറന്നാൾ വയററിൽ വേദന. എനിക്കു ഈ സമ്പ്രദായമൊന്നുമില്ല. പനിവന്നു പിടിപെട്ടുപോയെങ്കിൽ പെട്ടതുതന്നെ. അല്ലെങ്കിൽ കാസിം മിടുക്കൻ. എന്തും തിന്നാം; എന്തും ചെയ്യാം; ഒരു കുസലുമില്ല.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—നിൻെറ ഭാര്യ എങ്ങിനെയാണു മരിച്ചതു്?

കാസിം:—അയ്യോ! ആർക്കറിയാം. ഒരുദിവസം രാവിലെ ഞാൻ ഉറങ്ങി എഴുന്നേററപ്പോൾ കാണാം മരിച്ചുകിടക്കുന്നതു്. വൈദ്യൻ പറഞ്ഞു, നെഞ്ചിലെ സുഖക്കേടാണെന്നു്.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—കുട്ടിയോ?

കാസിം:—എൻെറ കുട്ടിയുടെ കാര്യമൊന്നും പറയേണ്ട, യജമാനനേ! എന്തു സൌന്ദര്യം! എന്തു ദേഹപുഷ്ടി! അവൻ നടക്കുന്നതു കണ്ടാൽ ഇരുട്ടിൽക്കൂടെ ഒരു വിളക്കു നടന്നുപോവുകയാണെന്നു തോന്നും; അവൻെറ സംസാരം ഓടക്കുഴലിൻെറ ശബ്ദംപോലെ മധുരം; നദിയുടെ തീരത്തിൽ വന്നടിക്കുന്ന തിരമാലകൾക്കു തുല്യമാണു അവൻെറ ചിരി. ശരിക്കു നമ്മുടെ ഈ രാജ

കുമാരനെപ്പോലെതന്നെ ഇരുന്നിരുന്നു. പക്ഷെ നിറം മാത്രം ഇത്രയും വെളുപ്പല്ലായിരുന്നു. ഒരുദിവസം ഞാൻ എന്റെ ജോലിയും കഴിഞ്ഞു വീട്ടിലേക്കു മടങ്ങിവന്നു നോക്കിയപ്പോൾ, കഷ്ടം! അയ്യോ! എന്റെ കുഞ്ഞു മരിച്ചുകിടക്കുന്നു! ദേഹമാസകലം ആരോ മഷിപുരട്ടിയതുപോലെ കരുവാളിച്ചിരുന്നിരുന്നു. ആദ്യം എനിക്കു മനസ്സിലായില്ല. എന്തു പററി എന്നു ഞാൻ ചോദിച്ചു, ഒരു മറുപടിയും ഇല്ല. ഞാൻ ഓടിച്ചെന്നു ചിറമ്മയെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുവന്നു. അവർ വന്നു നോക്കിയിട്ടു കരയുവാൻ തുടങ്ങി. വൈദ്യനെയും വിളിച്ചുകൊണ്ടുവന്നു കാണിച്ചു. അയാൾ തലയാട്ടിക്കൊണ്ടു പൊയ്ക്കളഞ്ഞു.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—എന്തായിരുന്നു സുഖക്കേട്?

കാസിം:—അതെനിക്കും മനസ്സിലായില്ല. അതിനു ശേഷം നാട്ടിൽ ഒരുതരം പനി പരക്കുകയുണ്ടായി. അതിന്റെ പേർ കൃഷ്ണജ്വരം എന്നായിരുന്നു. അനവധി ആളുകൾ മരിച്ചു. ഭാഗ്യദോഷംകൊണ്ടു ഞാൻ മാത്രം മരിച്ചില്ല. (കാസിം കണ്ണുനീർ തുടക്കുന്നു.)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—കാസിം! ഇതു ലോകഗതിയാണ്. നിന്നെക്കൊണ്ടു എന്തു ചെയ്വാൻ സാധിക്കും? പോവുക; ഇനി പോയിക്കുളിക്കുക.

കാസിം:—ഇതാ ഞാൻ പോകുന്നു. (പോകുന്നു.)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—(സ്വഗതം) ഈ കാസിമിന്റെകൂടെ സ്വല്പനേരം സംസാരിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നാൽ മനസ്സു താനേ പവിത്രമായിത്തീരുകയും സന്മാർഗ്ഗത്തിൽ ശ്രദ്ധപതിയുകയും ഈശ്വരനിൽ ഭക്തി വർദ്ധിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.

(കർട്ടൻ വീഴുന്നു.)

രംഗം. 3.

സ്ഥലം:—ജയസിംഹൻെറ പതിയായ കമലയുടെ ശയനമുറിയുടെ മുൻഭാഗത്തുള്ള വരാന്ത.

സമയം:—രാത്രി.

(കമല ചുവരിന്മേൽ ചാരിയിരിക്കുന്നു. അവളുടെ മുഖത്തു ചന്ദ്രകിരണങ്ങൾ പതിയുന്നുണ്ട്. സ്വല്പം അകലെയായി ജയസിംഹൻ കരതലത്തിൽ കവിൾത്തടത്തെ അർപ്പിച്ചും ഇടത്തുവശത്തേക്കു ചെരിഞ്ഞും കമലയുടെ മുഖത്തേക്കുതന്നെ നോക്കിക്കൊണ്ടും കിടക്കുന്നു.)

ജയസിംഹൻ:—കമലേ! എന്തു മനോഹരമായ രാത്രി!

കമല:—അതിമനോഹരം! അതിമനോഹരം! അതിമനോഹരം!—മൂന്നു പ്രാവശ്യം സത്യം ചെയ്തു സമ്മതിച്ചു. മതിയായോ?

ജയസിംഹൻ:—പ്രിയേ!

കമല:—പ്രാണനാഥ!

ജയസിംഹൻ:—ഇല്ല; എനിക്കൊന്നും പറയുവാനില്ല. ഭവതി ഈ ഇരിപ്പിൽ തന്നെ കുറേനേരംകൂടി അവിടെ ഇരിക്കു. ഭവതിയുടെ സൌന്ദര്യത്തെ ഞാനൊന്നനുകന്നുകൊള്ളട്ടെ.

കമല—പക്ഷേ ഒരൊററ വലിക്കു മുഴുവനും കുടിച്ചുകളയരുതു്. കുറെ എനിക്കും ബാക്കി വെച്ചേക്കണം.

ജയസിംഹൻ—കമലേ! സൌന്ദര്യം ഒരു മദ്യംതന്നെയാണു്; സംശയമില്ല. അല്ലെങ്കിൽ പിന്നെ അതു കാണുമ്പോൾ എങ്ങിനെയാണു് ഈ ലഹരി വന്നു ബാധിക്കുന്നതു്? അംഗങ്ങളെല്ലാം തളന്നുപോകുന്നതെങ്ങി

ണോ? കണ്ണുകൾ താനേ അടഞ്ഞുപോകുന്നതെന്തു കൊണ്ടു്?

കമല:— അങ്ങയുടെ സ്ഥിതി ഇങ്ങിനെ ആയിരിക്കാം. പക്ഷേ എന്റെ കഥ നേരെ മറിച്ചാണു്. അങ്ങയെ കണ്ടാൽ ഉടനെ എന്റെ ലഹരിയെല്ലാം പമ്പകടക്കുകയായി.

ജയസിംഹൻ:— എന്നാൽ ഭവതിക്കു് എന്റെ പെരിൽ സ്നേഹമില്ല.

കമല:— (കടാക്ഷിച്ചിട്ടു്) സ്നേഹമില്ലെന്നോ? കൊള്ളാം, നല്ല പുതുമ! എനിക്കു അങ്ങയോടു സ്നേഹമില്ല അല്ലേ?

ജയസിംഹൻ:— ഭവതിക്കു സ്നേഹമുണ്ടായിരിക്കാം. പക്ഷേ ഞാൻ ഭവതിയെ സ്നേഹിക്കുന്നതുപോലെ—എന്റെ പ്രാണനും ഹൃദയത്തിലെ രക്തവും ഓരോ രോമകൂപങ്ങളും ഭവതിയിലുള്ള പ്രേമത്താൽ പരിപൂർണ്ണങ്ങൾ, എന്റെ ഐഹികവും പാരത്രികവും ഭവതിക്കധീനം; ഭവതിതന്നെ എന്റെ സർവ്വസ്വവും; ഇപ്രകാരമുള്ള ഉൽകൃഷ്ടഭാവനയോടുകൂടി ഭവതി എന്നെ സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടോ?

കമല:— ഉണ്ടു്! സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ടു്. പക്ഷേ ഇത്തരത്തിലുള്ള കവിതയൊന്നും എനിക്കു വശമല്ല.

ജയസിംഹൻ:— ഇല്ല, കമലേ! അതിനു തക്ക ഹൃദയം നിനക്കില്ല.

കമല:— ഇല്ലെങ്കിൽ പോകട്ടെ. പക്ഷേ അങ്ങയുടെ മൂക്കിൽക്കൂടെ ചരടുകോർത്തു് അങ്ങയെ ഞാൻ എന്റെ ഇഷ്ടംപോലെ തുള്ളിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ അതു മതി.

ജയസിംഹൻ:— അതു വാസ്തവമാണ്. ഭവതി എന്നെത്തുള്ളിക്കുകയാണു ചെയ്യുന്നതു്. പ്രിയേ! ഭവതിയെ വിവാഹം ചെയ്തതുമുതൽ പ്രപഞ്ചത്തെ ഞാൻ ഒരു നൂതനഭാവത്തിലാണു കണ്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു്.

കമല:— നൂതനഭാവത്തിലോ? അതെങ്ങിനെയാണ്?

ജയസിംഹൻ:— ലോകം അശ്രാന്തമായ ഒരു ഝങ്കാരവും അനന്തമായ വിശ്രാന്തിയുമായിട്ടാണു ഞാൻ കാണുന്നതു്. നിദ്രാജാഗരണങ്ങളുടെ മദ്ധ്യത്തിലുള്ള നിസ്സീമമായ ഒരു മോഹത്തിൽ— അവസാനമില്ലാത്ത മയക്കത്തിൽ ഞാൻ അകപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതുപോലെ തോന്നിപ്പോകുന്നു.

കമല:— കറുപ്പു തിന്നാലത്തെ ഒരവസ്ഥയിൽ അല്ലേ? ഞാൻ എന്റെ അമ്മൂമ്മ പറഞ്ഞുകേട്ടിട്ടുണ്ട്.

ജയസിംഹൻ:— ഏതവസ്ഥയാണെന്നു പറഞ്ഞറിയിക്കുവാൻ എന്നാൽ സാദ്ധ്യമല്ല. ഇന്നതിനെക്കുറിച്ചെന്നു അറിവാൻ അസാദ്ധ്യമായ ഒരഭിലാഷം പോലെയും, അധരങ്ങളിൽ വികസിതവും എന്നാൽ അദൃശ്യവുമായ ഒരു മന്ദഹാസംപോലെയും, ഉച്ചസ്ഥായിയിൽ ഉയൎന്നുപെട്ടെന്നു ലയിച്ചുപോകുന്ന സംഗീതത്തിന്റെ ആലാപനംപോലെയും അതു് അനിർവചനീയ സ്വരൂപമാണ്. അതു് ഒരു പ്രകാരത്തിലുള്ള നിർബ്ബാധമായ സുഖസ്വപ്നം— അഗാധമായ സൌന്ദൎയ്യം— അനന്തമായ സംതൃപ്തി.

കമല:— ആദ്യത്തെ ഭാൎയ്യയിലും ഇതുപോലെ ആയിരുന്നുവോ?— അല്ലാ, പേരു പറഞ്ഞപ്പോൾത്തന്നെ ഇതാ ആളും എത്തിക്കഴിഞ്ഞുവല്ലോ.

(സരസ്വതിപ്രവേശിക്കുന്നു.)

സരസ്വതി:—പ്രഭോ! അങ്ങ് ഇവിടെയായിരുന്നു-അല്ലേ? ഞാൻ എത്രനേരമായി അന്വേഷിച്ചു നടക്കുന്നു.

ജയസിംഹൻ:— സരസ്വതി! എന്തിനാണ്?

കമല:— എന്നാൽ ഇനി അവിടുന്ന് ആദ്യഭാര്യയുമായി സംസാരിച്ചു രസിച്ചോളു. ഞാൻ പോകുന്നു.

(എഴുന്നേററു പോകുന്നു)

ജയസിംഹൻ:— അരുതേ! പോകരുതേ: നില്ക്കു, ഞാനൊന്നു പറയട്ടെ. (പോകുവാനായി എഴുന്നേററുനില്ക്കുന്നു.)

സരസ്വതി:— നാഥ! ഞാൻ അവിടത്തെ സുഖത്തിനു വിഘ്നം വരുത്തുവാനല്ല വന്നിരിക്കുന്നത്. എനിക്ക് ഒരു പ്രത്യേകകാര്യമുണ്ട്.

ജയസിംഹൻ:—എന്തു കാര്യമാണ്?

സരസ്വതി:—പ്രാണനാഥ! ഭർത്താവു ഭാര്യയോടു ചോദിക്കേണ്ട ചോദ്യമാണോ ഇതു?—അങ്ങിനെ പോകട്ടെ. ഞാനിപ്പോൾ വന്നിരിക്കുന്നതു് അവിടത്തെ അടുക്കൽ നിന്നു സ്നേഹലാളനകളെ സമ്പാദിക്കുവാനല്ല. കമലയേപ്പോലെ തന്നെ എനിക്കും അവയിൽ അവകാശമുണ്ടെങ്കിലും അതിനു വഴക്കു പറയുവാൻ ഞാൻ ഉദ്ദേശിക്കുന്നില്ല— പോകട്ടെ! പൊയ്പ്പോയതു കിട്ടുവാൻ പ്രയാസം!

ജയസിംഹൻ:—കാര്യമെന്താണ്?

സരസ്വതി:—കേൾക്കുവാൻ ധൃതിയായിരിക്കുന്നുവോ? എന്നാൽ കേട്ടോളു. മുഗൾസൈന്യങ്ങൾ മേവാറിനെ ആക്രമിച്ചിരിക്കുന്നു. കേട്ടുവോ ആ വർത്തമാനം?

ജയസിംഹൻ:—ഇല്ല.

സരസ്വതി:—ഈ വർത്തമാനം അങ്ങയെ അറിയിക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ലെന്നാണ് അങ്ങയുടെ പിതാവ് കരുതിയിരിക്കുന്നത്.

ജയസിംഹൻ:—അതു ബുദ്ധിപൂർവ്വമായ പ്രവൃത്തിതന്നെ.

സരസ്വതി:—അദ്ദേഹം ഈ യുദ്ധത്തിനായി തന്റെ ജ്യേഷ്ഠപുത്രനെ യോധപുരത്തിൽ നിന്നും ആളയച്ചു വരുത്തിയിരിക്കുന്നു.

ജയസിംഹൻ:—എന്നിട്ട്?

സരസ്വതി:—ഇതു കേട്ടിട്ട് അങ്ങേക്കു ലജ്ജ തോന്നുന്നില്ലേ? അവിടന്നു ഒരു ക്ഷത്രിയൻ—രാജപുത്രൻ—മേവാറിലെ ഭാവിയായ ഭരണകർത്താവ്! മേവാറിനെ ശത്രുക്കൾ ആക്രമിച്ചിരിക്കുന്ന കഥ റാണാ അങ്ങയെ അറിയിക്കുകപോലും ചെയ്തിട്ടില്ല. ജ്യേഷ്ഠപുത്രനെയോ? അതിദൂരത്തിലുള്ള യോധപുരത്തിൽ നിന്നും ആളയച്ചു വരുത്തിയിരിക്കുന്നു. പ്രഭോ! ഇതിൽനിന്നു എന്താണ് തെളിയുന്നത്?

ജയസിംഹൻ:—എന്താണ് തെളിയുന്നത്?

സരസ്വതി:—ഇതിൽ നിന്നു തെളിയുന്നത്, റാണാ അങ്ങയെ ഒരു ഭീരുവായിട്ടാണ് കരുതിയിരിക്കുന്നത് എന്നാണ്. യോധപുരത്തിൽ നിന്നും ദുർഗ്ഗാദാസൻ രൂപനഗരത്തിൽ നിന്നു വിക്രമസോലാങ്കി, റാഠോർ വീരനായ ഗോപീനാഥൻ—ഇവരെല്ലാം മേവാറിനെ സഹായിക്കുവാൻ വന്നു ചേർന്നിട്ടുണ്ട്. അവർ ഇപ്പോൾ റാണാവിന്റെ മന്ത്രശാലയിൽ കൂടിയിരിക്കുകയാണ്. മേവാറിലെ ഭാവിരാജാവായ അവിടന്നോ വിലാസമഞ്ചത്തിൽ കിടന്നു പ്രേമസ്വപ്നം കാണുന്നു. കേട്ടിട്ടു

ലജ്ജ തോന്നുന്നില്ലേ? രക്തം തിളച്ചു പൊങ്ങുന്നില്ലേ? തന്നെത്താൻ അധിക്ഷേപിക്കുവാൻ മനസ്സു മുതിരുന്നില്ലേ?—എന്തു്! മിണ്ടാതെ നില്ക്കുന്നുവോ?

ജയസിംഹൻ:—സരസ്വതി! ഇതെല്ലാം എനിക്കറിയാം. പക്ഷെ എന്റെ ഉത്സാഹത്തേയും ഉന്മേഷത്തെയും അശേഷവും ബാക്കിവെക്കാതെ ആരോ നശിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. എന്നെ അബലയേക്കാൾ അധമനാക്കിത്തീർത്തിരിക്കുന്നു.

സരസ്വതി:— അവിടത്തേക്കു ആ ബോധമുണ്ടെങ്കിൽ ഇപ്പോഴും ആശക്കു അവകാശമുണ്ടു്. പ്രാണനാഥ! കമലയെ അങ്ങു യഥേഷ്ടം സ്നേഹിക്കുക. അതിൽ ഒരു വിരോധവുമില്ല.—പക്ഷെ വിജാതി സൈന്യങ്ങൾ വന്നു സ്വദേശത്തെ ആക്രമിക്കുമ്പോൾ—ശത്രുക്കൾ പടിവാതില്ക്കൽ വന്നു മുട്ടുമ്പോൾ— —കഠിനമായ കർത്തവ്യം കൺമുമ്പിൽ കിടക്കുമ്പോൾ— —പ്രിയതമയുടെ അധരാമൃതത്തെ പാനം ചെയ്തു രസിച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുന്നതു് ഒരു ക്ഷത്രിയനു ചേർന്ന പ്രവൃത്തിയല്ല.

ജയസിംഹ:—ശരിതന്നെ സരസ്വതി! യഥാർത്ഥവും ഉചിതവും സംഗതവുമായ അനേകം സംഗതികൾ പല നാളായി നീ എന്നോടു പറഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. പക്ഷെ അതൊന്നും കേൾക്കുവാൻ ഞാൻ ഇഷ്ടപ്പെട്ടില്ല. കർത്തവ്യപഥം ഇന്നതെന്നു് എനിക്കറിയാം; പക്ഷെ ആ മാർഗ്ഗത്തിൽക്കൂടെ സഞ്ചരിക്കുവാൻ ഞാൻ അശക്തനായിരിക്കുന്നു.

സരസ്വതി:—നാഥ! കർത്തവ്യമിന്നതെന്നു് അവിടത്തേക്കു് അറിയാമെങ്കിൽ എഴുന്നേല്ക്കുക. ഏതു തരത്തിലും

ഉള്ളഴിഞ്ഞ് ഉത്സാഹിച്ച് ഈ വിശാല തൃഷ്ണയെ, കീറിപ്പറിഞ്ഞ പഴംതുണിക്കൊപ്പം ഹൃദയത്തിൽനിന്നും തുത്തുവാരിപ്പുറത്തെറിയുക. അപ്പോൾ കർത്തവ്യമാർഗ്ഗത്തിൽകൂടെയുള്ള സഞ്ചാരം സുകരമായിത്തീരും. അവിടന്ന് എന്റെ വാക്കു തട്ടിക്കളയാതെ കർത്തവ്യത്തിന്റെ നേരെ ഒന്നു തിരിയുക. അപ്പോൾ അത് അങ്ങേയ്ക്കു രണ്ടു കയ്യും നീട്ടി സ്വാഗതം പറയും; അങ്ങയെ അരികെ അണച്ചു സാന്ത്വനങ്ങളാൽ ആവരണം ചെയ്ത് അപായത്തിൽനിന്നു രക്ഷിക്കും. കർത്തവ്യം അവിടന്നു വിചാരിക്കുന്നതുപോലെ അത്ര കഠിനമല്ല. പ്രാണനാഥ! ധൈര്യത്തോടും ഉത്സാഹത്തോടും കൂടി അവിടന്ന് ഒന്നുണർന്നു പ്രവർത്തിക്കുക.

ജയസിംഹൻ: സരസ്വതി! നീ പറയുന്നതു ശരിയാണ്. അങ്ങിനെതന്നെ; ഞാനൊന്നു ശ്രമിച്ചുനോക്കാം. ഞാനെന്തുചെയ്യണമെന്നാണു നീ പറയുന്നത്.

സരസ്വതി:— ഇതാണ് എന്റെ ഭർത്താവിനു യോജിച്ച വാക്കുകൾ. പ്രാണനാഥ! എന്നാൽ കേൾക്കു! പറയാം. അവിടന്ന് എഴുന്നേറ്റുചെന്നു യുദ്ധവേഷമണിയുക. എന്നിട്ട് അച്ഛന്റെ ആലോചനാമണ്ഡപത്തിൽ പ്രവേശിച്ച് "ഈ യുദ്ധത്തിൽ എന്നെ ആരും ക്ഷണിച്ചില്ലെങ്കിലും ഞാനിതാ യുദ്ധത്തിന് ഒരുങ്ങിവന്നിരിക്കുന്നു" എന്ന് അച്ഛനോടു പറയുക. അപ്പോൾ കാണാം, പിതാവ് അഭിമാനവും സ്നേഹവും നിറഞ്ഞ ഹൃദയത്തോടുകൂടി അങ്ങയെ "വീരപുത്രൻ" എന്നു വിളിച്ചുകൊണ്ടു മാറോടണച്ചാശ്ലേഷിക്കുന്നത്; ഇദ്ദേഹംതന്നെ നമ്മുടെ ഭാവിയായ രാജാ" എന്നി

കേരള സാഹിത്യ അക്കാദമി

ങ്ങിനെ മേവാറിലെ ആബാലവൃദ്ധം ജനങ്ങളും അഭിമാനപൂർവ്വം ഉൽഘോഷിക്കും; രാജസ്ഥാനം മുഴുവനും സഗർവ്വം ശിരസ്സിനെ ഉയർത്തിപ്പിടിച്ചുകൊണ്ടു് ആ കാഴ്ചയെ നോക്കി ഉച്ചൈസ്സ്വരം അഭിനന്ദിക്കും. അതു് എത്ര ഗൌരവമേറിയ ഒരവസ്ഥ! സ്വാമിൻ! അപമാനിതനായി അനേകകാലം ജീവിച്ചിരിക്കുന്നതിനേക്കാളും ഒരൊററ ദിവസത്തേക്കു മാത്രമായാലും പൂജ്യതയോടെ പ്രാണധാരണം ചെയ്യുന്നതാണു പരമസുഖം!

ജയസിംഹൻ: സരസ്വതി! ഞാൻ ഇതാ; ഈ ക്ഷണത്തിൽത്തന്നെ പുറപ്പെടുകയാണു്.

സരസ്വതി:— കൊള്ളാം. ഈ ക്ഷണത്തിൽത്തന്നെ പുറപ്പെടുക. എന്റെ സ്വന്തം കൈകൊണ്ടു ഞാൻ അങ്ങയെ യുദ്ധകഞ്ചുകങ്ങളും അണിയിക്കട്ടെ; വരൂ.

(ജയസിംഹൻ പോകുന്നു)

സരസ്വതി — പ്രാണനാഥ! അശേഷം അധൈര്യപ്പെടാതെ അവിടുന്നു യുദ്ധത്തിനു പോയാലും. എന്റെ അഗാധമായ പ്രണയം അഭേദ്യമായ കഞ്ചുകത്തെപ്പോലെ അങ്ങയെ ആവരണം ചെയ്തു രക്ഷിക്കും. ശത്രുക്കളുടെ ഖഡ്ഗം അങ്ങയെ സ്പർശിക്കുന്നതിനുപോലും പര്യാപ്തമാകയില്ല.

(ജയസിംഹന്റെ പുറകെതന്നെ പോകുന്നു.)

രംഗം 4.

സ്ഥലം—ഉദയപുരം. രാജസിംഹന്റെ മന്ത്രശാല.
സമയം—അർദ്ധരാത്രി.

(രാജസിംഹൻ, മഹാമായ, ദുർഗ്ഗാദാസൻ, മററു രാജപുത്രസാമന്തന്മാർ എന്നിവർ യഥാസ്ഥാനം ഇരിക്കുന്നു.)

വിക്രമസോലാങ്കി:— നാം നേരിട്ടുതന്നെ മുഗൾസൈന്യത്തെ ആക്രമിക്കണം.

രാജസിംഹൻ:— അതു നന്നായിരിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല. തുറന്ന മൈതാനത്തുവെച്ചു അസംഖ്യം മുഗൾസൈന്യങ്ങളുടെ മുമ്പിൽചെന്നു നില്ക്കുന്നതു ബുദ്ധിപൂർവ്വമായിരിക്കയില്ല.

ഗോപീനാഥൻ:— രാജപുത്രസൈന്യത്തെ അനേകം ചെറുസേനകളായി വിഭജിക്കണമെന്നാണ് എൻെറ പക്ഷം. അവർ ഇടക്കിടക്കു നിന്നുകൊണ്ടു മുഗൾസൈന്യങ്ങളെ വിഷമിപ്പിച്ച് അവരുടെ ഗതിയെ പ്രതിരോധിക്കണം.

രാജസിംഹൻ:— നിങ്ങളുടെ അഭിപ്രായമെന്താണ്, ഗരിബ്ദാസ്? ഈ പർവ്വതപ്രദേശങ്ങളിലുള്ള കാടും മേടും ഗൂഢമാർഗ്ഗങ്ങളുമെല്ലാം നിങ്ങൾക്കാണല്ലോ അധികം പരിചയം; നിങ്ങൾ എന്തു പറയുന്നു?

ഗരിബ്ദാസൻ:— മുഗൾ സൈന്യങ്ങൾ നിർബ്ബാധമായി പർവ്വതമാർഗ്ഗത്തിൽ പ്രവേശിക്കട്ടെ. നാം ഒരു തടസ്സവും ചെയ്യരുത്. അവരെ നാം ഉപായത്തിൽ എല്ലാററിനേക്കാളും ഇടുങ്ങിയ ഒരു ദുർഘടമാർഗ്ഗത്തിലേക്കു ആകർഷിച്ചുകൊണ്ടു പോരണം. അവിടെ അവക്കു സേനാനിവേശം ചെയ്യാൻ വളരെ പ്രയാസമായിരിക്കും. അവർ ആ മലയിടുക്കിൽ അണിമുറി അവിടവിടെയായി ചിന്നിച്ചിതറിക്കിടക്കുമ്പോൾ നാം പെട്ടെന്നു

അവരെ ആക്രമിക്കണം--ഇതാണ് എന്റെ അഭിപ്രായം.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—റാണാ! അത്യുത്തമമായ ഉപായമാണിതു്. മുഗൾ സാമ്രാജ്യവുമായിട്ടുള്ള യുദ്ധം ഇന്നത്തെക്കൊണ്ടു മാത്രം അവസാനിക്കയില്ല. ഇനിയും അനേകം സംവത്സരങ്ങൾ നമുക്കു അവശ്യമായി യുദ്ധംചെയ്യേണ്ടിവരും. നമ്മുടെ ശക്തിയെ അനാവശ്യമായി നശിപ്പിക്കാതിരിക്കുവാൻ നാം കഴിയുന്നതും സൂക്ഷിക്കേണ്ടതു ആവശ്യമാണ്.

ഗോപിനാഥൻ:—ആ ഉപായം തരക്കേടില്ല.

വിക്രമസോലാങ്കി:—വളരെ നല്ല ഉപായമാണതു്. അവക്കു അവിടെ അണിനിരന്നു നില്ക്കുവാൻ സൌകര്യം കിട്ടുകയില്ല.

രാജസിംഹൻ:—എല്ലാവക്കും ഇതുതന്നെയാണോ അഭിപ്രായം? മഹാമായേ! നിങ്ങൾ എന്തു പറയുന്നു?

മഹാമായ!—എല്ലാവരുടെയും അഭിപ്രായം തന്നെ എനിക്കും. ചക്രവത്തി യുദ്ധത്തിനു വന്നിട്ടില്ലേ?

രാജസിംഹൻ:—ഇല്ല. അദ്ദേഹവും ആജിമും ദോവാരിയിൽ താമസിക്കുകയാണ്. ചക്രവത്തിയുടെ പുത്രനായ അക്ബറാണ് ഉദയപുരത്തിലേക്കു വന്നിരിക്കുന്നതു്. —ദുർഗ്ഗാദാസ്! ഇതല്ലേ സൂക്ഷ്മമായ വത്തമാനം?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—അതെ മഹാറാണാ! ശത്രുസൈന്യങ്ങൾ മൂന്നായിട്ടാണ് വിഭജിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു. ഒരു ഭാഗം അക്ബറിന്റെ അധീനതയിൽ ഉദയപുരത്തിലേക്കുള്ള മാർഗ്ഗത്തിൽ പ്രവേശിച്ചിരിക്കുന്നു; മറെറാരു ഭാഗം ദിലീർഖാന്റെ ആധിപത്യത്തിൽ ദാസുറിയിലേ

കളെ നയിക്കപ്പെടുന്നു; ഇനിയൊരു ഭാഗം ചക്രവർത്തിയുടെ കീഴിൽ ദോവാരിയിൽ സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു.

മഹാമായ:— നമുക്കു സൈന്യങ്ങളുമായി ചക്രവർത്തിയെത്തന്നെ ചെന്നു ആക്രമിക്കാമെന്നാണ് എന്റെ അഭിപ്രായം.

രാജസിംഹൻ:— അതു പാടില്ല. അക്ബറിന്റെ സംഖ്യയില്ലാത്ത സൈന്യങ്ങളെ പിന്നിട്ടു വേണ്ടിയിരിക്കുന്നു ദോവാരിയിലേക്കു പോകുവാൻ. അതു ശുദ്ധമല്ല. അങ്ങിനെയല്ലേ ദുർഗ്ഗാദാസ്?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— അതെ; അതൊരിക്കലും ബുദ്ധിപൂർവ്വമായിരിക്കയില്ല.

രാജസിംഹൻ:— അപ്പോൾ ഗരിബ്ദാസിന്റെ അഭിപ്രായം എല്ലാവർക്കും സമ്മതം തന്നെയോ?

എല്ലാവരും:— അതെ; എല്ലാവർക്കും സമ്മതം തന്നെ.

രാജസിംഹൻ:— കൊള്ളാം. അക്കാര്യം അങ്ങിനെ ഇരിക്കട്ടെ-- ഇനി ഈ സംയുക്തസൈന്യത്തിന്റെ നായകനായി നിശ്ചയിക്കേണ്ടതു് ആരെയാണ് എന്നാണ് ആലോചിക്കേണ്ടതു്.

ഗരിബ്ദാസൻ:— അതിൽ ആലോചിക്കാനൊന്നുമില്ല; ദുർഗ്ഗാദാസനെത്തന്നെ.

രാജസിംഹൻ:— എല്ലാവർക്കും ഇതുതന്നെയോ അഭിപ്രായം?

മഹാമായയും ദുർഗ്ഗാദാസനും ഒഴികെ മറ്റെല്ലാവരും:— അതെ; അതെ.

രാജസിംഹൻ:— ദുർഗ്ഗാദാസ്! ഞാൻ ഈ സംയുക്ത രാജപുത്രസൈന്യത്തിന്റെ നായകനായി നിങ്ങളെ നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നു.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—റാണാ! ആ ബഹുമാനത്തെ ഞാൻ സവിനയം സ്വീകരിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇതാ, കുമാരനായ ഭീമസിംഹനും എത്തിക്കഴിഞ്ഞു.

(ഭീമസിംഹൻ പ്രവേശിച്ച് രാജസിംഹനെ നമസ്കരിക്കുകയും മററുള്ളവരെ യഥോചിതം ഉപചരിക്കുകയും ചെയ്യുന്നു.)

രാജസിംഹൻ:—വരു, വത്സ! വരു.—കഷ്ടം! നിന്നോടു 'വരു' എന്നു പറയുവാനുള്ള അധികാരം പോലും എനിക്കിപ്പോൾ ഇല്ല.

ഭീമസിംഹൻ:—എന്തുകൊണ്ടാണ്, പിതാവേ?

രാജസിംഹൻ:—നിന്നെ ഞാൻ നാട്ടിൽനിന്നു ബഹിഷ്കരിച്ചിരിക്കയാണല്ലോ.

ഭീമസിംഹൻ:—അല്ല, പിതാവേ! ഞാൻ സ്വന്തമനസ്സാലെയാണ് നാട്ടിൽനിന്നു പൊയ്ക്കളഞ്ഞതു്.

രാജസിംഹൻ:—ഭീമസിംഹ! എൻെറ നേരെ നിനക്കു മുഷിച്ചലൊന്നുമില്ലയോ?

ഭീമസിംഹൻ:—അച്ഛൻെറ നേരെ മുഷിച്ചലോ. അച്ഛൻെറ ഇച്ഛയെ സാധിക്കുവാൻ വേണ്ടി എൻെറ പ്രാണനെപ്പോലും ബലികഴിക്കുവാൻ ഞാൻ സന്നദ്ധനാണ്. ഭഗവാനായ ശ്രീരാമചന്ദ്രസ്വാമി പിതൃസത്യത്തെ പരിപാലിക്കുവാനായി വനവാസത്തെ വരിച്ചു. ഞാൻ കേവലം നിസ്സാരനായ ഒരു സാധാരണമനുഷ്യൻ മാത്രമാണെങ്കിലും അദ്ദേഹത്തെപ്പോലെ ഞാനും ഒരു ക്ഷത്രിയനാണെന്നുള്ള അഭിമാനം എനിക്കുണ്ടു്.

മഹാമായ:—ഭീമസിംഹ! നിങ്ങളുടെ ജന്മഭൂമിയെ രക്ഷി

കുന്നതിനായിട്ടാണ് നിങ്ങളെ ഇന്നു പിതാവ് വിളിച്ചു വരുത്തിയിരിക്കുന്നതു്.

ഭീമസിംഹൻ:— മഹാറാണി! അതു എനിക്കെത്രയും അഭിമാനജനകമായ ഒരു സംഗതിയാണ്.

വിക്രമസോലാങ്കി:— ഭീമസിംഹ! ജന്മഭൂമിയെ നിങ്ങൾ ഇപ്പോഴും മറന്നിട്ടില്ലേ?

ഭീമസിംഹൻ:— അല്ലയോ മാന്യനായ വിക്രമസിംഹ. ഞാൻ എന്റെ ജന്മഭൂമിയെ മറക്കുകയോ! ഈ കഴിഞ്ഞ ഏതാനും സംവത്സരങ്ങൾ മുഴുവനും ആഹാരത്തിലും വിഹാരത്തിലും, സ്വപ്നത്തിലും ജാഗ്രത്തിലും — എന്നല്ല, സർവ്വസമയവും ധൂമധൂസരങ്ങളായ പരുഷ പർവ്വതപങ്ക്തികളാൽ പരിവേഷ്ടിതയായ ഈ മേവാർഭൂമി എന്റെ നേത്രങ്ങൾക്കു മുമ്പിൽ നൃത്തം ചെയ്തുകൊണ്ടാണ് ഇരുന്നതു്. ഇന്നു ഞാൻ മടങ്ങിവരുന്ന വഴിയിൽ പരിചിതങ്ങളായ ആ അരണ്യമാർഗ്ഗങ്ങളും, ഉപത്യകകളും, പർവ്വതപങ്ക്തികളും വീണ്ടും പ്രത്യക്ഷത്തിൽ കാണ്മാൻ ഇടയായപ്പോൾ എന്റെ കണ്ണുകളിൽ ആനന്ദാശ്രുക്കൾ നിറഞ്ഞു; ഗൽഗദത്താൽ കണ്ഠം അടഞ്ഞു.

മഹാമായ:— (ആത്മഗതം) റാണാ രാജസിംഹന്റെ ശരിപ്പകർപ്പു തന്നെ!

(ആയുധധാരിയായ ജയസിംഹൻ പ്രവേശിക്കുന്നു)

രാജസിംഹൻ:— ആരിതു്? ജയസിംഹനോ!

ജയസിംഹൻ:— അതെ പിതാവേ! ഞാൻതന്നെ. അച്ഛൻ എന്നെ ഈ യുദ്ധത്തിൽ പങ്കുകൊള്ളുന്നതിനായി

ക്ഷണിച്ചില്ലെങ്കിലും ഞാനിതാ തന്നെത്താൻ ഒരുങ്ങി വന്നിരിക്കുന്നു.

രാജസിംഹൻ:—(കുറെനേരം അത്ഭുതപരതന്ത്രനായി ജയസിംഹനെത്തന്നെ നോക്കിക്കൊണ്ടിരുന്നതിനു ശേഷം) ജയസിംഹ! ഈ പറയുന്നതു സത്യമാണോ? സ്ഥിരനിശ്ചയത്തോടുകൂടിത്തന്നെയാണോ നീ ഈ പറയുന്നതു്?

ജയസിംഹൻ:—അതെ പിതാവേ! മേവാർ ഇപ്പോൾ ആപത്തിൽ അകപ്പെട്ടിരിക്കയാണു്. ഈ അവസരത്തിൽ മേവാറിലെ ഭാവിരാജാവായ ഞാൻ നിശ്ചിന്തനായി അടങ്ങി ഒതുങ്ങിയിരിക്കുന്നതു ഉചിതമല്ല.

ഭീമസിംഹൻ—പ്രിയസഹോദര! നീ ദീർഘായുസ്സായിരിക്കട്ടെ! [illegible] ഉചിതമായ വാക്കുകളാണു് നീ ഇപ്പോൾ സംസാരിച്ചതു്.

രാജസിംഹൻ:—ജയസിംഹ! ഭീമസിംഹനെ നമസ്കരിക്കുക.

ജയസിംഹൻ ഭീമസിംഹനെ നമസ്കരിക്കുന്നു. ഭീമസിംഹൻ ജയസിംഹനെ ആലിംഗനം ചെയ്യുന്നു.)

രാജസിംഹൻ:—ദുർഗ്ഗാദാസ്! എന്റെ ഈ രണ്ടു പുത്രന്മാരെയും ഞാൻ നിങ്ങളെ ഏല്പിച്ചിരിക്കുന്നു.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—റാണാ! ഇതെനിക്കു വലിയൊരു ബഹുമാനമാണു്.

രാജസിംഹൻ:—എന്നാൽ ഇന്നത്തെ സഭ പിരിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. നിങ്ങൾക്കെല്ലാവർക്കും പോകാം. മഹാമായേ! അന്തഃപുരത്തിലേക്കു പൊയ്ക്കൊള്ളുക

രാജസിംഹൻ:—(കുറെനേരം മൌനം അവലംബിച്ചിരുന്നതിനുശേഷം) ജയസിംഹൻ! സാധിക്കുമെങ്കിൽ നി

യും നിന്റെ ജ്യേഷ്ഠനെപ്പോലെ ആയിത്തീരുവാൻ ശ്രമിക്കുക. വത്സ! ഇനി പോയികിടന്നുറങ്ങുക.

(ജയസിംഹൻ പോകുന്നു.)

രാജസിംഹൻ:— (ആത്മഗതം) ഭീമ! പ്രിയപ്പെട്ട ഭീമ! നിനക്ക് എന്റെ നേരെ സ്നേഹം ഇല്ലാതായിത്തീന്നിരിക്കുന്നു. ജന്മഭൂമിയെപ്പററി സംസാരിച്ചപ്പോഴ് ഗൽഗദത്താൽ നിന്റെ കണ്ണും അടഞ്ഞുപോയി. എനിക്കു കിട്ടിയതോ കേവലം ശുഷ്കമായ ഒരു പ്രണാമം മാത്രം — കഷ്ടം! എന്റെ സ്വന്തം ദോഷത്താൽ ഇപ്രകാരമുള്ള വീരപുത്രൻ എനിക്കു നഷ്ടപ്പെട്ടു.

(പോകുന്നു.)

കേരള സാഹിത്യ അക്കാദമി

രംഗം ൩.

സ്ഥലം:— ചിത്തോറിനു അടുത്തുള്ള ഒരു വനം, മുഗളരുടെ ശിബിരം.

സമയം:— അപരാഹ്നം.

(ചക്രവൎത്തിയായ അറംഗസീബ് ക്ഷുബ്ധനായി നില്ക്കുന്നു. പുരോഭാഗത്തായി ദിലീർഖാനും ചക്രവൎത്തികുമാരനായ ആജിമും, പാർശ്വഭാഗത്തിൽ ശ്യാമസിംഹനും നില്ക്കുന്നു.)

അറംഗസിബ്:— ദിലീർഖാൻ! എന്ത്! നിങ്ങളും ഈ യുദ്ധത്തിൽ തോററുപോന്നിരിക്കയാണോ?

ദിലീർഖാൻ:— അതെ തിരുമേനി! തോല്ക്കുക മാത്രമല്ല സൎവ്വസ്വവും നശിക്കുക കൂടിച്ചെയ്തു.

അറംഗസിബ്:— കുമാരനായ അക്ബരോ?

ദിലീർഖാൻ:— അദ്ദേഹത്തെപ്പററി കേട്ട വൎത്തമാനവും

അത്ര ശുഭമായിട്ടുള്ളതല്ല. അരാവലി പൎവ്വതപങ്ക്തികളിലുള്ള മലയിടുക്കിൽ വെച്ച് അദ്ദേഹത്തെ രാജസിംഹന്റെ പുത്രനായ ജയസിംഹൻ ബന്ധനസ്ഥനാക്കിയിരിക്കുന്നുവത്രെ!

അറംഗസീബ്:— ബന്ധനസ്ഥനോ! അക്ബർ—ഭാരതത്തിന്റെ ഭാവി ചക്രവൎത്തി—രാജപുത്രന്റെ കയ്യിൽ ബന്ധനസ്ഥനോ-- ഇത്തവണ മുഗളരുടെ അപമാനം മൂൎദ്ധന്യദശയിലെത്തി!

ആജിം— (ആത്മഗതം) എന്ത്! ഭാരതത്തിന്റെ ഭാവി ചക്രവൎത്തി അക്ബരോ?

ദിലീർഖാൻ:— ഇനി അവിടത്തെ വൎത്തമാനം എന്തൊക്കെയാണെന്നുകൂടി കേൾക്കട്ടെ. അവിടന്നു ദോവാരി കൈവിട്ട് ചിത്താർ ദുർഗ്ഗത്തിൽ അഭയം പ്രാപിച്ചിരിക്കയാണ്-- അല്ലേ?

അറംഗസീബ്:-- ദിലീർഖാൻ! റാഠോർ സേനാപതിയായ ദുർഗ്ഗാദാസന്റെ കൈകൊണ്ടു പരിപൂൎണ്ണമായ പരാജയം തന്നെ നമുക്കു നേരിട്ടു. ആഹാരസാധനങ്ങൾ, കാട്ടുകങ്ങൾ, ആനകൾ എന്നല്ല നമ്മുടെ പ്രാണാധികപ്രിയയായ ബീഗംപോലും നമുക്കു നഷ്ടപ്പെട്ടു.

ദിലീർഖാൻ--അങ്ങിനെയാണെങ്കിൽ അവിടത്തേക്കു ഭാരം കുറഞ്ഞു എന്നു വേണം പറയുവാൻ. ഇനി ഡൽഹിയിലേക്കു മടങ്ങിപ്പോകുന്നതിനു വലിയ പ്രയാസമൊന്നും കാണുകയില്ല.

അറംഗസീബ്:— ഈ അപമാനത്തിന്റെ ദുസ്സഹമായ ഭാരവും പേറിക്കൊണ്ടു ദൽഹിയിലേക്കു മടങ്ങിപ്പോ

കയോ? —(ശ്യാമസിംഹനോട്) അങ്ങ് എന്തുപറയുന്നു?

ശ്യാമസിംഹൻ:—അതൊരിക്കലും പാടില്ല.

ദിലിർഖാൻ:— അപമാനത്തിൻെറ ഭാരം കൂടുതലായി പേറേണ്ടിവന്നതിനു പകരം ആന, ഒട്ടകം, പശ്ച്ചാപോത്ത്, ബിഗം എന്നിങ്ങനെ കൈവശമുണ്ടായിരുന്ന പലതിൻേറയും ഭാരം കുറഞ്ഞിട്ടുമുണ്ടല്ലൊ. അതിനാൽ ഇനി മടങ്ങിപ്പോവുന്നതു വളരെ എളുപ്പംതന്നെയാണ്.

അറംഗസീബ്:- ദിലിർഖാൻ! ഈ ആപൽകാലത്ത് നിങ്ങളുടെ നേരംപോക്കൊന്നും നമുക്കു രസിക്കുന്നില്ല.

ശ്യാമസിംഹൻ:—ശരിയാണ്, ദിലിർഖാൻ! നേരംപോക്കിനും ഉണ്ടു സമയഭേദം.

ദിലിർഖാൻ:—നേരംപോക്കു ആപൽകാലത്താണ് എനിക്കു അധികം രസകരമായിട്ടു തോന്നുന്നത്. അപ്പോഴേ അതു എൻെറ മുഖത്തുനിന്നു അധികമായി പുറത്തേക്കു പുറപ്പെടുകയുമുള്ളു. "കൊലച്ചിരി"എന്നൊന്നുണ്ടെന്നു അവിടന്നു കേട്ടിട്ടില്ലേ?

അറംഗസീബ്:—ഇതുപോലുള്ള ഒരപമാനം മുഗളർക്കു ഇതിനുമുമ്പൊരിക്കലും നേരിട്ടിട്ടില്ല. എതുപോലെ എന്നാൽ—

ദിലിർഖാൻ:— ഇപ്പോഴം അവിടത്തെ കൈകൊണ്ടു നേരിട്ടിട്ടുള്ളതുപോലെ; അല്ലേ? അതു ഞാൻ സമ്മതിക്കുന്നു തിരുമേനി!

അറംഗസീബ്:—നമ്മുടെ കൈകൊണ്ടോ നിങ്ങളുടെ കൈകൊണ്ടോ? ഭാഗ്യദോഷത്താൽ ഇന്നു മുഗളരുടെ സേനാപതി ദിലിർഖാനായിപ്പോയി. യശോവന്തസിംഹൻ ഇന്നു ജീവിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ—

ശ്യാമസിംഹൻ:—എന്ത്! യശോവന്തസിംഹൻ ഇന്നു ജീവിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ എന്നോ?—തിരുമേനി!—

ദിലിർഖാൻ:—ചക്രവൎത്തിതിരുമനസ്സുകൊണ്ടു വിചാരിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ അദ്ദേഹം ഇപ്പോഴും ജീവിച്ചിരിക്കുമായിരുന്നു.

ഔറംഗസീബ്:— ദിലിർ! നിങ്ങൾ എന്തു പറഞ്ഞു? നിങ്ങൾ ഊഹിക്കുന്നതു്—

ദിലിർഖാൻ:— ഊഹമൊന്നുമല്ല, തിരുമേനി! വാസ്തവമെനിക്കറിയാം. ചക്രവൎത്തി തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തെ അഫ്ഘാനിസ്ഥാനിലേക്കു പറഞ്ഞയച്ചു് കൊല്ലിച്ചതാണെന്നു എനിക്കു നല്ലവണ്ണം അറിയാം. ആ ഹത്യയിലടങ്ങിയ അനീതിയും നിഷ്ഠുരതയും എത്രമേൽ ഭയങ്കരമാണെന്നു അന്നു ഈശ്വരന്റെ നേരെ കലശലായി പരിഭവിച്ചുകൊണ്ടും എന്നാൽ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആശ്രിതവാത്സല്യത്തിൽ അചഞ്ചലമായ വിശ്വാസത്തെ അൎപ്പിച്ചുകൊണ്ടും, അശേഷം കൂസൽകൂടാതെ സ്വപുത്രിയുടെ രക്ഷക്കുവേണ്ടി സ്വന്തം പ്രാണനെപ്പോലും പരിത്യജിക്കുവാൻ സന്നദ്ധയായി മുഗൾസൈന്യവ്യൂഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ വിദ്യുല്ലതികപോലെ വന്നു നിന്ന വിധവയായ ആ മഹാറാണിയെ കണ്ടപ്പോൾ മാത്രമേ എനിക്കു പൂൎണ്ണമായി ഗ്രഹിക്കുവാൻ സാധിച്ചുള്ളു. യശോവന്തസിംഹന്റെ ആ ഹത്യ മുഗൾസാമ്രാജ്യത്തിന്റെ മുടിവിനാശത്തിനുള്ള മൂലമാണെന്നു അന്നുതന്നെ ഞാൻ ഗ്രഹിക്കുകയും ചെയ്തു. പ്രഭോ! അവിടന്നു വിചാരിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ പരാക്രമശാലിയായ ആ വീരൻ അവിടത്തെ ശത്രുവാ

കാതെ മിത്രമാകുമായിരുന്നു; ഈ രാജപുത്രജാതിയും—മഹാരാജാവായ ശ്യാമസിംഹനെപ്പോലെ ആത്മാഭിമാനം അശേഷം ഇല്ലാത്തവരും സ്വദേശദ്രോഹികളും ഭീരുക്കളുമായ രാജപുത്രരല്ല ദുർഗ്ഗാദാസനെപ്പോലെ മഹാമനസ്കരും സരളഹൃദയരും സ്വാമിഭക്തരും യഥാർത്ഥവീരരുമായ രാജപുത്രർ—മുഗൾസാമ്രാജ്യത്തെ ഇളക്കിമറിക്കുന്ന ഒരു കൊടുങ്കാററായി കലാശിക്കാതെ അതിൻെറ അടിയുറപ്പിനു ഉതകുന്ന താങ്ങുതൂണുകളായിത്തീരുമായിരുന്നു.

അറംഗസീബ്:—അതെങ്ങിനെയാണ് ദിലീർഖാൻ?

ദിലീർഖാൻ:— എങ്ങിനെയാണെന്നോ? ഭാരതത്തിൻെറ പൂർവ്വചരിത്രം ഒന്നു പരിശോധിച്ചു നോക്കുക. അപ്പോൾ അറിയാം അതെങ്ങിനെ എന്ന്. മാനസിംഹൻ, ഭഗവാൻദാസൻ, ടോഡർമാൾ, വീരബലൻ എന്നിവരില്ലായിരുന്നു എങ്കിൽ ഇന്നു മുഗൾസാമ്രാജ്യത്തിൻെറ പേരുതന്നെ കേൾക്കുമായിരുന്നില്ല; അറംഗസീബിനു മുഗൾസിംഹാസനത്തിന്മേൽ ഇരിക്കുവാൻ യോഗവും ഉണ്ടാകുമായിരുന്നില്ല. അക്ബർ ചക്രവർത്തി അന്നു അടിയുറപ്പോടെ കെട്ടിപ്പൊക്കിയ ചുമരിനെ അവിടന്നു അന്യായമായ ആ ചരണത്താൽ ഇടിച്ചു പൊളിച്ചു കളയുകയാണ് ചെയ്യുന്നതു്.

അറംഗസീബ്:— നാമോ?

ദിലീർഖാൻ:— അതെ തിരുമേനി! അവിടന്നുതന്നെ ജസിയാ വികുതി നടപ്പാക്കിയിരുന്നില്ലെങ്കിൽ ഈ ഭാഗത്തു രാജപുത്രന്മാർ യോജിക്കുകയില്ലായിരുന്നു; ആ ഭാഗത്തു മഹാരാഷ്ട്രന്മാർ വഴക്കിനു വരികയും ഇല്ലായി

ടുന്നു. റാണാ രാജസിംഹൻ അവിടത്തെ നന്മയെ ഉദ്ദേശിച്ചുതന്നെയാണ് ഈ കാൎയ്യം അവിടത്തേക്കു എഴുതി അയച്ചതു്. അവിടന്നു അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിപ്രായത്തെ നിസ്സാരമായി തള്ളിക്കളഞ്ഞു തന്നെത്താൻ ഈ അത്യാപത്തു തലയിൽ വലിച്ചുവെച്ചു. പ്രഭോ! ഒരു കാൎയ്യം അവിടന്നു നല്ലവണ്ണം ഗ്രഹിക്കണം-- വീൎയ്യവും ധൈൎയ്യവും തികഞ്ഞ ഈ രാജപുത്രജാതിയെ ഭീഷണിപ്രയോഗംകൊണ്ടു ഭരിക്കുവാൻ ആൎക്കും സാദ്ധ്യമല്ല. സ്വന്തമനസ്സാലെ അവർ കീഴടങ്ങിപ്പാൎത്താലായി. ജാതി ആസകലം വെറുത്തുപോകുന്ന പക്ഷം അവരുടെ ഒത്തൊരുമിച്ചുള്ള ഉഷ്ണനിശ്വാസം ഒന്നുമാത്രം മതി മുഗൾ സാമ്രാജ്യത്തെ മുഴുവനും പറപ്പിച്ചു കളയുവാൻ.

ഔറംഗസീബ്:—ദിലിർഖാൻ! നാം ഈ കാൎയ്യം വേണ്ടപോലെ ആലോചിക്കുന്നതാണ്. തലവേദനകൊണ്ടു നമുക്കിപ്പോൾ യാതൊന്നും ആലോചിപ്പാൻ ശക്തിയില്ല.

(ചക്രവൎത്തി പോകുന്നു.)

ദിലിർഖാൻ:—അല്ലയോ ഔറംഗസീബ്!... ഈശ്വരൻ അങ്ങേക്കു നല്ല ബുദ്ധി തോന്നിക്കട്ടെ.

ആജിം:—(ആത്മഗതം) അക്ബർ ഭാരതത്തിന്റെ ഭാവി ചക്രവൎത്തിയോ!-പാടില്ല!-അതു പാടില്ല!

ദിലിർഖാൻ:—(ആത്മഗതം) കുമാരനായ ആജിമിന്റെ മുഖഭാവം എന്താണാവോ ഇത്ര വല്ലാതിരിക്കുന്നതു്? (പ്രകാശം) കുമാരൻ എന്താണ് ആലോചിക്കുന്നതു്?

ആജിം:—അതു നിങ്ങളോടു പറയേണ്ട കാൎയ്യമല്ല.

(പോകുന്നു.)

ദിലീർഖാൻ:—ഹും! നിശ്ചയമായും ഇതിൽ എന്തോ വിശേഷമുണ്ട്. ദോവാരിയിലെ പരാജയം മാത്രമല്ല ഇതു്. കുമാരന്റെ ഉള്ളിൽ എന്തോ ആഴത്തിൽ കൊണ്ടിട്ടുണ്ട്.

ശ്യാമസിംഹൻ:—ദിലീർഖാൻ! നിങ്ങളും ഈ യുദ്ധത്തിൽ തോററുപോന്നുവല്ലോ!

ദിലീർഖാൻ:—(ശ്യാമസിംഹന്റെ നേരെ തിരിഞ്ഞിട്ടു) അതേ മഹാരാജാവേ! ഞാൻ തോററുപോന്നു. അങ്ങേക്കു അതു വലിയ ആക്ഷേപമായിപ്പോയി, അല്ലേ? മുഖസ്തുതിയുടേയും സേവയുടേയും സഹായം കൂടാതെതന്നെ സ്വന്തം ശരീരബലത്താൽ രാജപുത്രന്മാർ വിജയിക്കുമായിരുന്നതു അങ്ങേക്കു രസിച്ചില്ല, അല്ലേ?

ശ്യാമസിംഹൻ:—അങ്ങിനെയല്ല; ഞാൻ പറഞ്ഞതു്—

ദിലീർഖാൻ:—പറഞ്ഞിട്ടു ആവശ്യമില്ല. ദൈവമേ! അവിടത്തെ സൃഷ്ടി അത്ഭുതകരംതന്നെ. ദുർഗ്ഗാദാസനെ സൃഷ്ടിച്ച ജാതിയിൽത്തന്നെ ശ്യാമസിംഹനേയും അവിടന്നു സൃഷ്ടിക്കുന്നു! രണ്ടുപേരും ഒരേജാതി!—പോകട്ടെ. അല്ലയോ മഹാരാജാവേ! അങ്ങയുടെ പേർ ശ്യാമസിംഹനെന്നുള്ളതു മാററി "ഷംസുജ്ജാഹാ" എന്നാക്കിയെങ്കിൽ അതു അന്വത്ഥമായേനേ.

(അണിയറയിൽ കോലാഹലം കേൾക്കപ്പെടുന്നു)

ശ്യാമസിംഹൻ:—എന്തു ശബ്ദമാണു് ആ കേൾക്കുന്നതു്? ജയകോലാഹലമോ! ദുർഗ്ഗാദാസൻ ഇവിടെയും എത്തി നമ്മെ ആക്രമിക്കുകയോ മററോ ആണോ!

ദിലീർഖാൻ:—മഹാരാജാവേ! ഓടിക്കൊള്ളൂ. പൈതൃകമായ പ്രാണനെ രക്ഷിക്കുക.

ശ്യാമസിംഹൻ:--ഓടേണ്ട ആവശ്യമില്ല. "അള്ളാ! അള്ളാഹാ!" എന്നാണ് അവർ ആർത്തുവിളിക്കുന്നതു. അവർ ഞങ്ങളുടെ സൈന്യങ്ങളാണ്.

ദിലീർഖാൻ:--അതെ അതെ. നിങ്ങളുടെ സൈന്യങ്ങൾ തന്നെ! ഞങ്ങളുടെ സൈന്യങ്ങളായിരുന്നെങ്കിൽ "ഹര ഹര മഹാദേവ!" എന്നു ഘോഷിക്കയായിരുന്നു! അങ്ങിനെ അല്ലേ? കൊള്ളാം.—മഹാരജാവേ! ഈ മുഖസ്തുതിവിദ്യ അങ്ങയെ പഠിപ്പിച്ചതു് ആരാണ്?

ശ്യാമസിംഹൻ:—എന്താണ് ഇങ്ങിനെ ചോദിക്കുന്നതു്?

ദിലീർഖാൻ:--ഗുരുനാഥൻ ആരായാലും അതിസമർത്ഥൻ തന്നെയാണ്. എന്തു കർത്തവ്യഃബോധമാണ് നല്കിയിരിക്കുന്നതു്! ആശ്ചര്യം!

(കുമാരനായ അക്ബർ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ശ്യാമസിംഹൻ:—അല്ലാ, കുമാരനായ അക്ബറല്ലേ ഈ വന്നിരിക്കുന്നതു്.

ദിലീർഖാൻ:—(തിരിഞ്ഞുനോക്കീട്ട്) ഓഹോ! ശരിതന്നെ. ഇതു രാജകുമാരൻ തന്നെയാണല്ലോ. കുമാര! വന്ദനം! കുമാരൻ ശത്രുക്കളുടെ കയ്യിൽ അകപ്പെട്ടു എന്നാണല്ലോ കേട്ടതു്. ആ വർത്തമാനം അപ്പോൾ അവാസ്തവമായിരുന്നുവോ?

ശ്യാമസിംഹൻ:—എനിക്കറിയാമല്ലോ. അതു വെറും അവാസ്തവമായിരുന്നു.

ദിലീർഖാൻ:—എന്നാൽ പിന്നെ സംശയിക്കാനേയില്ല മഹാരാജാവു് അവാസ്തവമെന്നു പറഞ്ഞാൽ പിന്നെ അതുണ്ടോ മററു തരത്തിലാവാൻ പോകുന്നു! അങ്ങിനെയല്ലേ മഹാരാജാവേ?

ശ്യാമസിംഹൻ:—കുമാരൻ നിശ്ചയമായും ശത്രുക്കളെ ജയിച്ചു് മടങ്ങിവന്നിരിക്കയാണു്.

ദിലീർഖാൻ:—അതെ; ഞാനും അതുതന്നെ ആലോചിക്കയായിരുന്നു. കുമാരൻ റാണാവിനെ ബന്ധനസ്ഥനാക്കിക്കൊണ്ടുവന്നിരിക്കയാണു്; അല്ലേ? അല്ലെങ്കിൽ ഇത്രയൊക്കെ ആത്തുവിളിക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ലല്ലോ.

അക്ബർ:—അല്ല, ദിലീർഖാൻ! ഞാനാണു റാണാവിന്റെ കയ്യിൽ കുടുങ്ങിയതു്.

ശ്യാമസിംഹൻ:—എന്നിട്ടു് സ്വന്തം കൌശലംകൊണ്ടു തടവു് ചാടിപ്പോന്നിരിക്കയാണു് അല്ലേ? ഭേഷ്! നന്നായി!

അക്ബർ:—അല്ല, മഹാരാജാവേ! റാണാവിന്റെ ഔദാര്യംകൊണ്ടാണു് ഞാൻ മുക്തനായതു്. ദിലീർഖാൻ! രാജപുത്രജാതിക്കു യുദ്ധം ചെയ്വാൻ അറിയാം.

ദിലീർഖാൻ:—ആങ് ഹാ! അതുവ്വോ? കുമാര! വാസ്തവം തന്നെയോ അതു്?

അക്ബർ:—യുദ്ധംചെയ്വാൻ മാത്രമല്ല, ക്ഷമിക്കുവാനും അവൎക്കറിയാം.

ദിലീർഖാൻ:—ആശ്ചൎയ്യം! കുമാരൻ കണ്ടുപിടിച്ചതു് ഒരു പൂൎവ്വസംഗതിതന്നെ!

ശ്യാമസിംഹൻ:—എങ്ങിനെയാണു് ബന്ധനത്തിൽനിന്നു വിട്ടുപോന്നതു്?

അക്ബർ:—ദിലീർഖാൻ! കേൾക്കു—

ദിലീർഖാൻ:—മഹാരാജാവിനോടു പറയുക. അദ്ദേഹമാണു് അതു കേൾക്കുവാൻ അത്യന്തം അക്ഷമനായിരിക്കുന്നതു്.

അക്ബർ— എന്നാൽ കേൾക്കണം മഹാരാജാവേ! ഞാൻ സൈന്യസമേതം അരാവല പർവ്വതങ്ങളുടെ ഇടുക്കിൽ കുടുങ്ങി പട്ടിണികിടന്നു മരിക്കാറായി. അപ്പോൾ റാണാ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പുത്രനായ ജയസിംഹനെ എന്റെ അടുക്കലേക്കു അയച്ചു. ജയസിംഹൻ വന്നതു എന്നെ പിടിച്ചു കൊന്നുകളയുവാനൊ ബന്ധനത്തിലാക്കുവാനോ അല്ലായിരുന്നു; എനിക്കു ആഹാരം നല്കുവാനും എന്നെ വിട്ടയക്കുവാനും ആയിട്ടായിരുന്നു.—ഇനി എന്താണ് കേൾക്കേണ്ടതു?

ദിലിർഖാൻ:—റാണാവിനു ഒരു കാൎയ്യംകൂടി ചെയ്യാമായിരുന്നു. തന്റെ ഒരു മകളെ കൂടി കുമാരനു വിവാഹം ചെയ്തുകൊടുക്കുവാൻ വിരോധമുണ്ടായിരുന്നില്ല. അതുകൂടി ചെയ്യാത്തതു എന്തുകൊണ്ടോ!—ഇനി എന്തായാലും കുമാരൻ അകത്തേക്കു പോകണം. പോയ ആൾ മടങ്ങി എത്തിയല്ലൊ. അതുതന്നെ വലിയകാൎയ്യം—വത്ര, മഹാരാജാവേ!—അല്ലെങ്കിൽ വേണ്ട; അങ്ങേക്കു ഇന്നിവിടെ ക്ഷണനമുണ്ടായിരിക്കാം.

(എല്ലാവരും ഭിന്നമാൎഗ്ഗങ്ങളിൽകൂടെ പോകുന്നു.)

രംഗം ൩.

സ്ഥലം.— രാജപുത്രന്മാരുടെ ശിബിരം.

സമയം.— അപരാഹ്നം.

(റാണാ രാജസിംഹനും മഹാമായയും ഇരിക്കുന്നു. പുരോഭാഗത്തായി മുഗളരുടെ കൊടിയും കയ്യിൽ പിടിച്ചുകൊണ്ടു ദുൎഗ്ഗാദാസനും മററു രാജപുത്രസാമന്തന്മാരും നില്ക്കുന്നു.)

രാജസിംഹൻ:— ദുർഗ്ഗാദാസ്! മുഗളരെ മേവാറിൽനിന്നും ആട്ടിപ്പായിച്ചുകളഞ്ഞതിൽ നിങ്ങളെ ഞാൻ അത്യന്തം അഭിനന്ദിക്കുന്നു.

മഹാമായ:— ദുർഗ്ഗാദാസ്! നിങ്ങൾ ബീഗമിനെ ബന്ധനത്തിലാക്കിക്കൊണ്ടുവന്നതിൽ നിങ്ങളെ ഞാൻ അത്യന്തം അഭിനന്ദിക്കുന്നു. ഇന്നു ഞാൻ അവളോടു പകരം വീട്ടുന്നതാണ്.

രാജസിംഹൻ:— എന്ത്? ദുർഗ്ഗാദാസ്! നിങ്ങൾ ചക്രവർത്തിയുടെ ബീഗമിനെ ബന്ധനത്തിലാക്കുകകൂടി ചെയ്തുവോ? ഏതു ബീഗമിനെയാണ്?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— കാശ്മീരിലെ ബീഗമായ ഗുൽനാരയെ.

രാജസിംഹൻ:— അവരെ നിങ്ങൾ ബന്ധനസ്ഥയാക്കിയോ? എന്നിട്ട് ഉടനെതന്നെ വിട്ടയക്കയും ചെയ്തില്ല?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— റാണാ! ഞാൻ വെറും ഒരു സേനാനായകനാണ്. യുദ്ധത്തിൽ ശത്രുക്കളെ ബന്ധനസ്ഥരാക്കാനുള്ള അധികാരം മാത്രമേ എനിക്കുള്ളു. അവരെ വിട്ടയയ്ക്കുവാനുള്ള അധികാരം രാജാവിൻേറതാണ്.

രാജസിംഹൻ:— പോവൂ, ദുർഗ്ഗാദാസ്! ഈ ക്ഷണത്തിൽതന്നെ ബീഗമിനെ മോചിപ്പിച്ചു വേണ്ട ബഹുമാനത്തോടുകൂടി അവരെ ചക്രവർത്തിയുടെ അടുക്കലേക്കുതന്നെ പറഞ്ഞയയ്ക്കുക.

മഹാമായ:— റാണാ! അവരെ എന്തിനു വിട്ടയയ്ക്കുന്നു?

രാജസിംഹൻ:— സ്ത്രീകളോടു ഞങ്ങൾക്കു യാതൊരു വിരോധവുമില്ല.

മഹാമായ:— സ്ത്രീകളോടു വിരോധമില്ലെന്നോ? എന്നാൽ

പിന്നെ ഞാൻ അങ്ങയെ വന്നു അഭയം പ്രാപിക്കുവാൻ ഇടയായതു എന്തുകൊണ്ടാണു മഹാറാണാ? എന്നെ ബന്ധനസ്ഥയാക്കുവാനായിട്ടല്ലേ ഈ മഹായുദ്ധം ആരംഭിക്കപ്പെട്ടതു്? ഞാനാണു് ഈ യുദ്ധത്തിൽ ബീഗമിൻെറ കയ്യിൽ അകപ്പെട്ടതെങ്കിൽ ബീഗം എന്നെ എന്തുചെയ്യുമായിരുന്നു എന്നു് അവിടുന്നു് ആലോചിക്കുന്നുണ്ടോ?

രാജസിംഹൻ:— മുഗളരുടെ നീതിയെ അനുകരിക്കുകയല്ല രാജപുത്രരുടെ ധർമ്മം.

മഹാമായ:— ഇല്ല, മഹാറാണാ! ഞാൻ ബീഗമിനെ വിട്ടയയ്ക്കുകയില്ല. അവളോടു പ്രതികാരം ചെയ്യാതെ ഞാൻ അടങ്ങുകയില്ല.

രാജസിംഹൻ:— പ്രതികാരമോ? മഹാമായേ! അവർ എന്തു ദ്രോഹമാണു ചെയ്തിട്ടുള്ളതു്?

മഹാമായ:— എന്തു ദ്രോഹമാണു ചെയ്തിട്ടുള്ളതെന്നോ? ഇനി എന്തു ദ്രോഹമാണു് അവർ ചെയ്വാൻ ബാക്കിയുള്ളതെന്നു ചോദിക്കുക. ഈ ബീഗമാണു് എൻെറ പ്രാണനാഥനേയും പ്രിയപുത്രനേയും കൊല്ലിച്ചതു്. ഈ ബീഗം തന്നെയാണു് എന്നെ വന്യമൃഗത്തെപ്പോലെ ദിക്കുകൾ തോറും ആട്ടിപ്പായിച്ചുകൊണ്ടു പിടിക്കുവാനായി പുറകെ പാഞ്ഞുനടക്കുന്നതു്. അതിനെല്ലാം പകരം ചോദിക്കാതെ ഞാൻ അടങ്ങുകയോ? റാണാ! എൻെറ കയ്യിൽ ഒതുങ്ങിക്കിട്ടിയ ഈ അവസരത്തിൽ അവളെ ഞാൻ വിട്ടയയ്ക്കുകയില്ല. നിശ്ചയമായും ഞാൻ പക വീട്ടും.

രാജസിംഹൻ:—എങ്ങിനെയാണ് പകവീട്ടുവാൻ പോകുന്നത്?

മഹാമായ:—അക്കാൎയ്യം ഞാൻ ഇനിയും തീരുമാനിച്ചിട്ടില്ല. ഞാനതു വഴിയെ ആലോചിച്ചു തീരുമാനിക്കും. അവളെ കഷണംകഷണമാക്കി തീയിലിട്ടു പൊരിച്ചാലും പോരാ; അവളുടെ ദേഹത്തിലാസകലം സൂചികൾ കുത്തിത്തറച്ചാലും പോരാ. എന്താണ് വേണ്ടതെന്നു ഞാൻ വഴിയെ ആലോചിച്ചു തീരുമാനിക്കും. ആരും അനുഭവിക്കാത്തവിധത്തിൽ അസഹ്യമായ വേദന ഉണ്ടാകത്തക്ക ഒരു നൂതനവൈചിത്ര്യം ഞാൻ കണ്ടുപിടിക്കും. സ്ത്രീകൾക്കു ഉചിതമായ ശിക്ഷ ഇന്നതെന്നു കണ്ടുപിടിക്കുവാൻ സ്ത്രീകൾക്കേ കഴിയൂ.

രാജസിംഹൻ:—മഹാമായേ! പാപത്തിനു ശിക്ഷ നല്കുവാൻ നിങ്ങൾക്കോ എനിക്കോ അധികാരമില്ല. ആൎക്കാണോ അതിനധികാരം, അദ്ദേഹം അതു നല്കിക്കൊള്ളും.

മഹാമായ:—(എഴുന്നേറ്റിട്ട്) അദ്ദേഹമോ? എവിടെയാണദ്ദേഹം? അദ്ദേഹം എവിടെ ഇരിക്കുന്നു? എന്തു ചെയ്യുന്നു? മഹാരാജാവേ! അദ്ദേഹം കണ്ണടച്ചു കയ്യുംകെട്ടി ഇരിക്കുകയാണ്.—ആകാശത്തിൽനിന്നും ഇടിത്തീ വന്നു വീഴുന്നു. പാപിയുടെ തലയിൽ മാത്രമല്ല, പുണ്യവാന്മാരുടെ ശിരസ്സിലും വീഴാറുണ്ട്. ഭൂകമ്പത്താൽ പാപികളുടെ ഗൃഹം മാത്രമല്ല ഭഗ്നമായിപ്പോകുന്നത്; നിരപരാധികളായ അനേകം പാവങ്ങളുടെ പത്തപ്പുരകളാണ് എല്ലാററിലും എളുപ്പത്തിൽ

ഇടിഞ്ഞുപൊളിഞ്ഞു വിഴുന്നതു്. ഊക്കേറിയ വെള്ള
പ്പൊക്കത്തിൽ ഉയരംകുറഞ്ഞ പുല്ലും പടപ്പുമാണ് മു
ങ്ങിപ്പോകുന്നതു്; വലിയ വലിയ വൃക്ഷങ്ങളാകട്ടെ പഴ
യപടി തല ഉയർത്തിപ്പിടിച്ചു നില്ക്കുകതന്നെ ചെയ്യും.
ധർമ്മാധർമ്മങ്ങളെ ആലോചിച്ചുകൊണ്ടല്ല ഈശ്വരൻ
പ്രവർത്തിക്കുന്നതു്. ദുർബ്ബലനും ജീർണ്ണനും വൃദ്ധനുമായവ
നെ കണ്ടെത്തിയാൽ ആദ്യമായി അവന്റെ കഴുത്തി
ലാണു അദ്ദേഹം പിടികൂടുന്നതു്.

രാജസിംഹൻ:—മഹാമായേ! മനസ്സിലെ ക്ഷോഭത്തിനു വ
ശംവദയായി ഈശ്വരന്റെമേലും ന്യായാന്യായവിചാ
രത്തിനു മുതിരുന്നതു സാഹസമാണു്. അദ്ദേഹത്തി
ന്റെ നിയമത്തിൽ നിശ്ചയമായും അധർമ്മത്തിനു് ക
ടുവിൽ അധഃപതനം സംഭവിക്കുകതന്നെ ചെയ്യും.

മഹാമായ:—അതെപ്പോഴാണു, റാണാ? ഇന്നേവരെ അ
ങ്ങിനെ സംഭവിച്ചിട്ടുള്ളതായി എനിക്കു കാണ്മാൻ കഴി
ഞ്ഞിട്ടില്ല. നേരെമറിച്ചു്, അതിനു വിപരീതമായിട്ടേ
ഞാനിതുവരെ കണ്ടുവന്നിട്ടുള്ളൂ... ശുദ്ധത കൌശല
ത്തിന്റെ കാല്ക്കൽ കിടന്നു ഭിക്ഷ യാചിക്കുന്നു; കൌശ
ലത്തിനോ തിരിഞ്ഞുനോക്കുവാൻകൂടി ഭാവവുമില്ല. സ
ത്യം അനേകകാലമായി അസത്യത്തിന്റെ അടിമവേ
ല ചെയ്യുന്നു; അതിനു തല പൊക്കുവാൻ സാധിക്കുന്ന
തേയില്ല. നീതിയുടെ മൈതാനത്തിൽ അനീതിയുടെ
വിജയപതാക പറക്കുന്നതായിട്ടാണ് ഞാൻ വളരെ
നാളായി കണ്ടുവരുന്നതു്; ധർമ്മത്തിന്റെ ഇടിഞ്ഞു
പൊളിഞ്ഞ ക്ഷേത്രത്തിനുള്ളിൽ അധർമ്മത്തിന്റെ ജയ

ഭേരി മുഴങ്ങുന്ന ശബ്ദമാണ് ഞാൻ അനേകകാലമായി കേട്ടുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു്; പുണ്യത്തിന്റെ പച്ചനിറഞ്ഞ പവിത്രഭൂമിയിൽക്കൂടെ പാപത്തിന്റെ രക്തപങ്കിലങ്ങളായ ഭയങ്കരനദികൾ കരകവിഞ്ഞു തിരതല്ലി പ്രവഹിക്കുന്നു; പച്ചനിറത്തിന്റെ പാട്ടുപോലും കാണ്മാനില്ല. കൈക്കൂലിയും അക്രമവും അസത്യവുംകൊണ്ടു ലോകമെങ്ങും നിറഞ്ഞു—എന്നിട്ടും പറയുന്നു, അവസാനം ധർമ്മത്തിനു ജയം ലഭിക്കുമെന്നു്!--അതെപ്പോൾ?--എന്നു്? --ഏതു കാലത്തു്?

രാജസിംഹൻ:--മഹാമായേ! അടങ്ങു. നിങ്ങൾ വല്ലാതെ ക്ഷോഭിച്ചിരിക്കുന്നു. ധൈര്യം അവലംബിക്കൂ.

മഹാമായ:--ധൈര്യമോ റാണാ? അവിടുന്നു ഒരു സ്ത്രീയായിരുന്നെങ്കിൽ--അവിടത്തെ ദൂരദേശഗതനായ ഭർത്താവു വിശ്വാസവഞ്ചകന്മാരുടെ കയ്യാൽ വിഷപ്രയോഗംകൊണ്ടു വധിക്കപ്പെട്ടിരുന്നു എങ്കിൽ--ശുദ്ധഹൃദയനും വീരനുമായ അവിടത്തെ പ്രിയപുത്രൻ ചതിയുപായത്താൽ നിർദ്ദയമായി കൊല്ലപ്പെട്ടിരുന്നു എങ്കിൽ--നിരപരാധിയും നിസ്സഹായനുമായ ഒരു പിഞ്ചുപൈതലിനേയുംകൊണ്ടു് അവിടുന്നു, എന്നെപ്പോലെ, ആട്ടിയോടിക്കപ്പെട്ടു് നാടുതോറും നടന്നും, വീടുതോറും ഇരന്നും അലഞ്ഞു തിരിയേണ്ട അവസ്ഥയിൽ അകപ്പെട്ടിരുന്നു എങ്കിൽ-- അവിടത്തേക്കു് എന്റെ ഈ ഉരുകുന്ന ഹൃദയത്തിലെ അസഹ്യമായ ആധിയെ ഊഹിക്കുവാൻ കഴിയുമായിരുന്നു. ഞാൻ ധൈര്യം അവലംബിക്കണം, അല്ലേ?--ഇല്ല റാണാ! ഞാൻ ആ ദുഷ്ടയെ വിട്ടയക്കുകയില്ല.

രാജസിംഹൻ:—ദുൎഗ്ഗാദാസ്! ഞാൻ ജീവിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ ഒരബലയുടെ നേരെ അക്രമം കാണിക്കുവാൻ ഞാൻ അനുവദിക്കുന്നതല്ല. നിങ്ങൾ പോയി അവരെ ബഹുമാനിച്ചു ചക്രവൎത്തിയുടെ അടുക്കലേക്കു തന്നെ പറഞ്ഞയക്കുക.

മഹാമായ:—ദുൎഗ്ഗാദാസ്! നിങ്ങൾ റാണാവിന്റെ ഭൃത്യനല്ല, എന്റെ ഉദ്യോഗസ്ഥനാണു്. അതോൎമ്മവേണം.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—മഹാറാണി! ക്ഷമിപ്പാറാകണം. ഈ യുദ്ധത്തിൽ നാമെല്ലാവരും റാണാവിന്റെ ഭൃത്യരാണു. ബീഗം ഈ മേവാറിലെ റാണാവിന്റെ തടവുകാരിയാണു്; മാർവാറിലെ മഹാറാണിയുടെ തടവുകാരിയല്ല. മഹാറാണി! തന്നെത്താൻ മറന്നുപോകാതെ സൂക്ഷിക്കണം. അവിടത്തെ രക്ഷക്കായിട്ടാണു റാണാ ഈ യുദ്ധത്തിൽ അസ്ത്രധാരണം ചെയ്തിട്ടുള്ളതു്. അദ്ദേഹത്തെ ഒരുതരത്തിലും മുഷിപ്പിക്കരുതു്. അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആജ്ഞയെ അവിടന്നു് അനുസരിക്കുകയാണു വേണ്ടതു്.

മഹാമായ:—(സ്വല്പനേരം മിണ്ടാതെ നിന്നശേഷം) ദുൎഗ്ഗാദാസ്! നിങ്ങൾ പറയുന്നതു ശരിയാണു്. (റാണാവിന്റെ മുമ്പിൽ മുട്ടുകുത്തിയിരുന്നിട്ടു) റാണാ! ക്ഷമിപ്പാറാകണം! ഞാൻ മനോവേദനകൊണ്ടു മതിമറന്നു മൎയ്യാദകേടു പ്രവൎത്തിച്ചുപോയി എനിക്കു മാപ്പുതരണം. പക്ഷെ ഞാൻ അനുഭവിക്കുന്ന ഈ തീവ്രവേദന—തീരാത്ത ആധി—അതികഠിനമായ അന്തൎദ്ദാഹം അവിടത്തേക്കു് അറിവാൻ കഴിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ—അ

യ്യോ! എനിക്കു ചിത്തഭ്രമം പിടിപെട്ടുപോയി. മാപ്പു തരുമാറാവണം.

രാജസിംഹൻ:—മഹാമായേ! ഞാൻ ക്ഷമിച്ചിരിക്കുന്നു. നിങ്ങറം എന്നോടു ആവശ്യപ്പെട്ട ഈ ക്ഷമ നിങ്ങറം ബീഗമിന്റെ നേരെ കാണിക്കണം. അവരെ ഞാൻ നിങ്ങളുടെ അടുക്കൽ വിചാരണയ്ക്കായി വിട്ടുതന്നുകൊള്ളാം. അവക്കു മാപ്പു കൊടുത്തു നിങ്ങളുടെ മഹാമനസ്കതയെ പ്രദർശിപ്പിക്കുക. സ്നേഹം, ദയ, ഭക്തി, ക്ഷമ എന്നി ഗുണങ്ങളാണു് ഒരു സ്ത്രീയെ പൂജ്യയാക്കിത്തീക്കുന്നതു. അവളുടെ ശക്തിയും അവയിൽതന്നെയാണു് അന്തഭവിച്ചിരിക്കുന്നതു്.—അതല്ല, ശിക്ഷിക്കണമെന്നുണ്ടെങ്കിൽതന്നെ, അക്രമം പ്രവൎത്തിച്ചവളെ അടുത്തു വിളിച്ചു മന്ദസ്മിതം തൂകുന്ന മുഖത്തോടുകൂടി അവറംക്കു മാപ്പു കൊടുക്കുന്നതു് ഒരു നിസ്സാര ശിക്ഷയാണെന്നാണോ നിങ്ങറം വിചാരിക്കുന്നതു?

മഹാമായ:—ശരി; നല്ല ഉപായം തന്നെ. ഞാൻ അപ്രകാരംതന്നെ പ്രവൎത്തിച്ചുകൊള്ളാം. ദുൎഗ്ഗാദാസ! ബീഗമിനെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വരിക.

(ദുൎഗ്ഗാദാസ് പോകുന്നു)

രാജസിംഹൻ:—മഹാമായേ! നിങ്ങളുടെ അനുകമ്പയെ വിശ്വസിച്ചുകൊണ്ടു ബീഗമിനെ ഞാൻ നിങ്ങളെ ഏല്പിച്ചുപോകുന്നു.

(പോകുന്നു)

മഹാമായ:—അങ്ങിനെ തന്നെ. ഈ ന്യായാസനത്തിന്മേൽ ഇരുന്നുകൊണ്ടു ഞാൻ അവളെ വിസ്തരിക്കും.—അതുതന്നെ ധാരാളമായി. ഭാരതത്തിന്റെ ചക്രവൎത്തി

നി--അറംഗസീബിന്റെ ബിംബം--എന്റെ ഭർത്താവിനെയും പുത്രനേയും കൊന്ന പരമശത്രു--ഇന്നു എന്റെ മുമ്പിൽ കുററവാളിയായി വന്നുനില്ക്കും; ഞാൻ സിംഹാസനത്തിന്മേൽ ഇരുന്നു അവളുടെ മുഖത്തേക്കു അനുകമ്പാദൃഷ്ടിയോടെ നോക്കിക്കൊണ്ടു അവൾക്കു പ്രാണഭിക്ഷ നല്കും- അതൊരു നിസ്സാരകാൎയ്യമോ?--ഇതാ വരുന്നു. ഇപ്പോഴും മുഖത്തുനിന്നു പണ്ടത്തെ ആ അഹങ്കാരം മാഞ്ഞുപോയിട്ടില്ല; ദൃഷ്ടികളിൽനിന്നു ആ ധാർഷ്ട്യം വിട്ടൊഴിഞ്ഞിട്ടില്ല; നടപ്പിലുള്ള ദർപ്പവും അല്പംപോലും കുറഞ്ഞിട്ടില്ല.. ജഗദീശ! പാപത്തെ ഇത്രമേൽ ഉജ്ജ്വലമായിട്ടോ അവിടുന്നു വാൎത്തുവിട്ടിരിക്കുന്നതു്?

(ചക്രവർത്തിനിയായ ഗുൽനാരയോടുകൂടി ദുർഗ്ഗാദാസൻ വീണ്ടും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

മഹാമായ:—ബഹുമാനപ്പെട്ട ബീഗം! വന്ദനം!

ഗുൽനാര:--ആര്? യശോവന്തസിംഹന്റെ റാണിയോ ഇതു്?

മഹാമായ:--അതെ. കണ്ടിട്ട് അറിഞ്ഞില്ല, അല്ലേ? ആരെ പിടിക്കുവാൻ വേണ്ടിയാണോ ഇത്രവലിയ സന്നാഹങ്ങളോടുകൂടി ഈ ഭയങ്കരയുദ്ധമെല്ലാം നടന്നതു്, ആ യശോവന്തസിംഹന്റെ റാണിതന്നെയാണ് ഞാൻ. ഭവതി എന്റെ ഭർത്താവിനെയും പുത്രനേയും ഭക്ഷിച്ചു; അതുകൊണ്ടും ആ പെരുംവയറു നിറഞ്ഞില്ല. ഇപ്പോൾ എന്നെയും എന്റെ ഇളയ കുഞ്ഞിനെയുംകൂടി തിന്നുവാനാണ് വിചാരിക്കുന്നതു്. ഇത്ര വേഗത്തിൽ ഇ

തെല്ലാം മറന്നുപോയോ? ഇങ്ങിനത്തെ മറവി വന്നുപോയാൽ എങ്ങിനെയാണ് കാര്യനടപ്പുണ്ടാവുക?

ഗുൽനാര:—(ദുർഗ്ഗാദാസനോട്) നിങ്ങളാണോ ദുർഗ്ഗാദാസൻ?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—അതെ, ബീഗം!

ഗുൽനാര:—എന്നെ ഇവിടെ കൊണ്ടുവന്നിരിക്കുന്നതു് എന്തിനാണ്?

മഹാമായ:—ഭവതിയെ ശിക്ഷിക്കുവാൻ

ഗുൽനാര:—എന്നെ ശിക്ഷിക്കുവാനോ? ആരാണ് എന്നെ ശിക്ഷിക്കുവാൻ പോകുന്നതു്?

മഹാമായ:—ഞാൻ തന്നെ. അതു കുറെ കടന്നുപോയി എന്നു തോന്നുന്നുണ്ട്, ഇല്ലേ? പക്ഷെ എന്താണ് ചെയ്ക? ചക്രം തിരിഞ്ഞുപോയി, ബീഗം! ദുർഗ്ഗാദാസന്റെ നേരെ ഇത്രയധികം സൂക്ഷിച്ചുനോക്കുന്നതെന്താണ്? ഭവതിയെ ബന്ധനത്തിലാക്കത്തക്കവിധത്തിൽ ഈ "കാഫർകൾ"ക്കു ഇത്ര വലിയ ഊക്കോ എന്നായിരിക്കാം വിചാരിക്കുന്നതു്; അങ്ങിനെതന്നെയല്ലേ?—അതിരിക്കട്ടെ. എന്തു ശിക്ഷയാണ് ഭവതി ഇഷ്ടപ്പെടുന്നതെന്നു പറയുക.

ഗുൽനാര:—ഞാൻ നിങ്ങളുടെ ബന്ധനത്തിൽ ഇരിക്കുന്നവളാണ്. ഇഷ്ടംപോലെ പ്രവർത്തിക്കാം.

മഹാമായ:—ഇഷ്ടംപോലെ പ്രവർത്തിക്കാമെന്നോ? അതു കുറെ കടന്നുപോകും. എനിക്കു് ഇഷ്ടമുള്ള ശിക്ഷ ഭവതിക്കു സഹിക്കുവാൻ സാധിക്കയില്ല. അതു വളരെ ഭയങ്കരമായ ഒരു ശിക്ഷയാണ്. അതിനോടു താരതമ്യപ്പെടുത്തിനോക്കുന്നപക്ഷം നരകത്തിലെ പരമയാതന

യും വസന്തവായുവിനെപ്പോലെ ശീതളവുമായിരിക്കും. അനേകം തേളുകൾ ഒന്നിച്ചുചേൎന്ന് ഒരേസമയത്തു കടിച്ചാലുണ്ടാകുന്ന കഠിനവേദനയും, അതിനോടു തുലനംചെയ്തു നോക്കുന്നപക്ഷം, മലഞ്ചോലകളിലെ കുളിർ നീരൊഴുക്കുപോലെ മേനി കുളൎപ്പിക്കുന്നതായിരിക്കും. എന്റെ ഇഷ്ടംപോലെ പ്രവൎത്തിക്കാമെന്നോ? ബീഗം എന്റെ ഇഷ്ടം എന്താണെന്നു ഭവതി അറിയുന്നുണ്ടോ?--അതിരിക്കട്ടെ. അല്ലയോ ബഹുമാനപ്പെട്ട ഭാരതചക്രവൎത്തിനി! ഞാനാണ് ഭവതിയുടെ കയ്യിൽ അകപ്പെട്ടിരുന്നതെങ്കിൽ ഭവതി എന്നെ എന്തു ചെയ്യുമായിരുന്നു?

ഗുൽനാര:— ഞാൻ മറെറാന്നും ചെയ്യുമായിരുന്നില്ല. നിങ്ങളെ എന്റെ കാൽകഴുകിയ വെള്ളം കുടിപ്പിച്ചതിനുശേഷം കൊന്നുകളയുമായിരുന്നു.

മഹാമായ:—ഇപ്പോഴും അടങ്ങിയിട്ടില്ല ഹുങ്ക്! വിഷപ്പല്ലു പറിച്ചുകളഞ്ഞു; എന്നിട്ടും ചീററലിനു കുറവൊന്നുമില്ല. അല്ലയോ ബീഗം! നിങ്ങൾക്കു വലിയ ആശാഭംഗമാണു നേരിട്ടതു്. എന്നെ ഇന്ന് ഈ വിധത്തിൽ നിങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ നില്ക്കുന്നതായി കാണ്മാനാണു നിങ്ങൾ മോഹിച്ചതു്. പക്ഷേ എന്തുചെയ്യാം. നിങ്ങൾക്കുതന്നെയാണ് ഇന്ന് എന്റെ മുമ്പിൽ ഇപ്രകാരം നിൽക്കേണ്ടതായി വന്നുകൂടിയതു്. ഗുൽനാരേ! ഭാരതചക്രവൎത്തിയുടെ ബഹുമാനപ്പെട്ട ബീഗം! കേൾക്കൂ. നിങ്ങൾ ഇന്ന് എന്റെ പിടിയിൽ അകപ്പെട്ടിരിക്കയാണ്. വേണമെങ്കിൽ നിങ്ങളെ എന്റെ കാൽകഴുകിയ വെള്ളം കുടിപ്പിക്കുവാനോ വധിക്കുവാൻ തന്നെ

യോ എനിക്കും ഇന്നു കഴിയും. പക്ഷെ ഞാൻ അതൊന്നും ചെയ്യാൻ കരുതുന്നില്ല. നിങ്ങളെ ഞാൻ ഇതാ ബന്ധനത്തിൽനിന്നു മോചിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. ദുർഗ്ഗാദാസ്! ഇവരെ ഇവരുടെ ഭർത്താവിന്റെ സമീപത്തിൽ കൊണ്ടുപോയി വിട്ടേച്ചുവരിക. (ഗുൽനാരയോടു) പോകാം, എന്താണു നോക്കിനില്ക്കുന്നതു്. അത്ഭുതം തോന്നുന്നുണ്ടോ? ഇതാണു രാജപുത്രരുടെ പ്രതികാരം.

കട്ടൻ വീഴുന്നു.

മൂന്നാം അങ്കം.

രംഗം ൧.

സ്ഥലം.-- ഡൽഹി കൊട്ടാരത്തിലെ മുൻവശത്തുള്ള ഒരു മുറിയുടെ വരാന്ത.

സ്ഥലം.-- പ്രഭാതം.

(തഹബർഖാനും അക്ബറും സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു.)

തഹബർഖാൻ:-- അദ്ദേഹം! അപ്പോൾ രാജപുത്രൻ നിങ്ങളെ എലികളെ കണിവെച്ചു പിടിക്കുന്നതുപോലെയാണു് അകപ്പെടുത്തിക്കളഞ്ഞതു്, അല്ലേ?

അക്ബർ:-- അതെ. അതുപോലെ തന്നെ. ഞങ്ങൾ നേരെ മുന്നോട്ടു വളരെ ദൂരം നടന്നുപോയപ്പോഴാണു് അതിലെ പുറത്തേക്കു കടക്കുവാൻ വഴിയില്ലെന്നു ഞങ്ങൾക്കു മനസ്സിലായതു്. ഞങ്ങൾ ഉടനെ പിന്തിരിഞ്ഞു. പക്ഷെ പ്രവേശദ്വാരത്തിൽ വന്നു നോക്കിയ

പ്പോൾ അവിടെയും മാർഗ്ഗം അടക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതായി കാണപ്പെട്ടു.

തഹബർഖാൻ:-- നല്ല കൂട്ടക്കാരാണ് പാറിയതു്. അപ്പോൾ പർവ്വതത്തിന്റെ മുകളിൽ നിന്നുകൊണ്ടു രാജപുത്രന്മാർ, കൂട്ടിലകപ്പെട്ട എലികളെപ്പോലെ നിങ്ങൾ അങ്ങോട്ടും ഇങ്ങോട്ടും പാഞ്ഞുനടക്കുന്ന കാഴ്ച കണ്ടു രസിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു അല്ലേ?

അക്ബർ:-- ഒരു പക്ഷിപോലും നിരന്നു നില്ക്കുവാൻ കഴിയാത്ത വിധത്തിൽ ആ പർവ്വതമാർഗ്ഗം അത്ര ഇടുങ്ങിയതായിരുന്നു. കൂടെയുള്ള സൈന്യങ്ങളിൽ ആരൊക്കെ എവിടെയെല്ലാം നില്ക്കുന്നു എന്നു കാണുവാൻ കൂടി ഒരു നിവൃത്തിയുമുണ്ടായിരുന്നില്ല.

തഹബർഖാൻ:-- എല്ലാവരും പർവ്വതത്തിന്റെ അംശങ്ങൾ എന്നപോലെ അതോടുകൂടി ഒട്ടിപ്പിടിച്ചുപോയതായി അങ്ങേക്കു തോന്നിയിരിക്കാം; അങ്ങിനെയല്ലേ?

അക്ബർ:- അതെ, വാസ്തവം തന്നെ. അത്യാവശ്യം ഒട്ടിപ്പിടിച്ചു എന്നു പറഞ്ഞാൽ മാത്രം പോരാ....

തഹബർഖാൻ:— പർവ്വതമേതു്, സൈന്യങ്ങളേതു് എന്നു കൂടി തിരിച്ചറിവാൻ വഹിയാത്ത വിധത്തിൽ ഒട്ടിപ്പിടിച്ചു എന്നാണോ പറയുന്നതു്?

അക്ബർ:— അല്ലല്ല. അതു നല്ലവണ്ണം തിരിച്ചറിയാമായിരുന്നു.

തഹബർഖാൻ:— ആങ്ഹാ! അതു തിരിച്ചറിയാമായിരുന്നു, ഇല്ലേ?— യുദ്ധമൊന്നുമുണ്ടായില്ലേ?

അക്ബർ:— ആരോടാണു് യുദ്ധം ചെയ്യുക? പർവ്വതത്തോടോ? ശത്രുക്കളുടെ പൊടിപോലും അവിടെ എങ്ങും കാണ്മാൻ ഇല്ലായിരുന്നു.

തഹബ്ബർഖാൻ:— ഇതു തന്നെയാണ് ഞാനും പറയാറുള്ളതു്, രാജപുത്ര ജാതിക്കു യുദ്ധമേ അറിഞ്ഞുകൂടാ എന്നു്.— അവക്കു ഒരു നിയമവുമില്ല. ശത്രുക്കളെ പട്ടിണിയിട്ടു യുദ്ധത്തിൽ ജയം നേടുക എന്നതു അവരെങ്കിലും ഇതിനു മുമ്പു കേട്ടിട്ടുണ്ടോ?

(ആജിം പ്രവേശിക്കുന്നു.)

തഹബ്ബർഖാൻ.— കുമാര! വന്ദനം.

ആജിം:— (അദ്ദേഹത്തെ നോക്കുകപോലും ചെയ്യാതെ, അക്ബറിനോടു്) അക്ബർ! നീ കേട്ടുവോ?

അക്ബർ:— എന്താണു ജ്യേഷ്ഠാ!

ആജിം:— മേവാർ യുദ്ധത്തിൽ പരാജിതനായിപ്പോന്നതിനാൽ അച്ഛനു നിന്റെ നേരെ വലിയ നീരസത്തിനു് ഇടയായിരിക്കുന്നു.

അക്ബർ:— ഞാൻ എന്താണു ചെയ്യു? ഞാൻ മാത്രമല്ലല്ലോ ഈ യുദ്ധത്തിൽ പരാജിതനായിപ്പോന്നതു്. ദിലീർഖാനും—

ആജിം:— ദിലീർഖാന്റെ പേരിലും അച്ഛനു് അതൃപ്തി തോന്നിയിട്ടുണ്ടു്.

അക്ബർ:— ചക്രവർത്തി തന്നെ എന്താണു ചെയ്യുതു്? പിന്നെ ജ്യേഷ്ഠന്റെ കഥയോ? നിങ്ങളൊക്കെ ശത്രുക്കളെ ജയിച്ചുപോരികയാണു ചെയ്യുതു്, അല്ലേ?

ആജിം:— ഞങ്ങൾ ശരിക്കു യുദ്ധം ചെയ്യും. പക്ഷേ യുദ്ധത്തിൽ തോററുപോയി എന്തു ചെയ്യാം.

അക്ബർ:— പിന്നെ ഞാനോ?

ആജിം:— നീ വിലാസത്തിൽ മുഴുകിത്തന്നെ സമയംകഴി

ച്ചു, യുദ്ധത്തിൽ ശ്രദ്ധവെച്ചില്ല.—ഇതാണു ചുരുക്കത്തിൽ അച്ഛൻ പറഞ്ഞുകൊണ്ടുവരുന്നതു്.

അക്ബർ:—പറയട്ടെ; ഞാനെന്താണു ചെയ്യു?

തഹബർഖാൻ:— ആരോടാണു കുമാരൻ യുദ്ധം ചെയ്യുന്നതു്?

ആജിം:—ഛി! മിണ്ടരുതു്!

തഹബർ:— അയ്യോ! എന്റെ പൊന്നച്ഛോ! ഇതാരപ്പ!

അക്ബർ:—ഞാനിപ്പോഴും എന്തു ചെയ്യണമെന്നാണു് പറയുന്നതു്? ഞാൻ ഭീരുവും വിലാസലോലുപനും നൃത്യഗീതപ്രിയനും തന്നെ. അതുകൊണ്ടുള്ള തരക്കേടെന്താണു്?

ആജിം:—തരക്കേട് മറ്റൊന്നുമല്ല. കാൎയ്യത്തിനു കൊള്ളരുതാത്തവനെന്നു കരുതി നിന്നെ വീണ്ടും ബങ്കാളത്തിലേക്കുതന്നെ പറഞ്ഞയക്കുവാനാണു് അച്ഛൻ തിരുമാനിച്ചതു്. പിന്നെ ഞാനാണു് വളരെയെല്ലാം നല്ലവാക്കു പറഞ്ഞു അച്ഛന്റെ ആ നിശ്ചയത്തെ ഭേദപ്പെടുത്തിയതു്. എതായാലും അച്ഛനു നിന്റെ പേരിൽ കലശലായ വിരോധംതോന്നീട്ടുണ്ടു്.—സൂക്ഷിച്ചിരിക്കണം. അച്ഛനോട് ഇനി അധികം അടുത്തു പെരുമാറണ്ട. ഞാൻ ബന്ധുവിന്റെ നിലയിൽ പറയുകയാണു്.

തഹബർഖാൻ:—കുമാര! ഇനി എന്താണു് ഭാവം?—തരമൊക്കെ പിഴച്ചാണല്ലോ കാണുന്നതു്. യുദ്ധത്തിൽ ജയിക്കാതെ പോന്നതു എതായാലും വലിയ വിഡ്ഢിത്തമായിപ്പോയി.

അക്ബർ:—ഞാൻ കരുതികൂട്ടിയോ മറ്റൊ തോററതാണോ?

കേരള സാഹിത്യ അക്കാദമി

തഹബർഖാൻ:—അതു ശരിതന്നെ. പക്ഷേ കരുതികൂട്ടിയല്ലെങ്കിലും തോററതു ശരിയായില്ല. രാജ്യം കിട്ടുമെന്നുവല്ല ആശയുമുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ അതുകൂടി ഇപ്പോഠം കുന്തത്തിലായി.

അക്ബർ:—പിന്നെ രാജ്യം കിട്ടുന്നതു് ആൎക്കാണു ?

തഹബർഖാൻ:—അതിനി ചോദിക്കുവാനുണ്ടോ? ആജിമിന്നുതന്നെ. കണ്ടില്ലേ, എന്റെ നേരെ "ഹും" എന്നു ചീററിക്കൊണ്ടു വന്നതു്! ഉള്ളിൽ വിഷം ഇല്ലെങ്കിൽ പുറമെ ഇങ്ങിനെ മൂൎഖപോലെ പത്തി കാണുമോ? അതു കേട്ടു ഞാൻ അമ്പരന്നുപോയി.

അക്ബർ:—ആജിം വലിയ വീരൻതന്നെ! അയാഠം മാത്രം യുദ്ധത്തിൽ ജയിച്ചുപോന്നു!—കഷ്ടം! തോററതു ന്നംപാടി ബദ്ധമാക്കപ്പെട്ട ബീഗമിനെപ്പോലും ശത്രുക്കഠംക്കു വിട്ടുകൊടുത്തു ഞെളിഞ്ഞുവന്ന യോഗ്യനാണു് അയാഠം. രാജപുത്രന്മാർ ഉദാരബുദ്ധികളായതുകൊണ്ടു ബീഗമിനെ അവർ തിരികെ വിട്ടയച്ചു.

തഹബർഖാൻ:—ആജിം തോററതു ശരിതന്നെ. പക്ഷേ ആ തോൽവിക്കു ഉത്തരവാദി ചക്രവൎത്തിതന്നെയാണു്. അക്കാൎയ്യത്തിൽ ചക്രവൎത്തിക്കു ഒന്നും പറയുവാൻ നിവൃത്തിയില്ല. ആജിം അദ്ദേഹത്തിന്റെ കീഴിലുള്ള ഒരു ഉദ്യോഗസ്ഥൻ മാത്രമായിരുന്നു. അവിടന്നോ? സ്വതന്ത്രനായ ഒരു സേനാനായകനായിരുന്നില്ലേ?

അക്ബർ:—ആജിം ചക്രവൎത്തിയുടെ കണ്ണിലുണ്ണിയാണു്. മുഖസ്തുതി പറഞ്ഞു സേവകൂട്ടുവാൻ അയാഠംക്കു മിടുക്കുണ്ടു്. അതിനു പുറമെ മതനിഷ്ഠയുള്ള മുസൽമാനുമാണത്രെ.—മദ്യം തൊടുകയില്ല. പാട്ടു കേഠംക്കുക

യില്ല; ദിവസത്തിൽ പത്തു പ്രാവശ്യം നമസ്കരിക്കും—ശുദ്ധ പൂച്ചസ്സന്ന്യാസി! അച്ഛനെ സന്തോഷിപ്പിക്കുവാനുള്ള വെറും പിത്തലാട്ടങ്ങൾ!

തഹബർഖാൻ:—അവിടുത്തേക്കും അതുപോലെയൊക്കെ പ്രവർത്തിച്ചുകൂടേ?

അക്ബർ:—തഹബർ! വേണമെങ്കിൽ രാജ്യം വേണ്ടെന്നു വെക്കുവാൻ ഞാൻ ഒരുക്കമാണ്; എന്നാലും മദ്യം, സുന്ദരി, സംഗീതം—ഇവയെ ഉപേക്ഷിപ്പാൻ ഞാൻ തയ്യാറില്ല. ആലംഗീറിനെപ്പോലെ നീചനും ഭീരുവും അസത്യവാദിയുമല്ല ഞാൻ. മുക്തഹസ്തനായിത്തന്നെയാണ് എന്റെ ജീവിതത്തെ ഞാൻ വ്യയം ചെയ്യുന്നത്.

തഹബർഖാൻ:—അരുത്. അതാ ചക്രവർത്തി വരുന്നു.—തല സൂക്ഷിക്കുക.

(അക്ബർ ഒന്നും മിണ്ടാതെ ഒരു ഭാഗത്തുകൂടി പോകുന്നു. മറെറാരു ഭാഗത്തുകൂടി ഔറംഗസീബും ദിലീർഖാനും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ഔറംഗസീബ്:—എന്ത്! ദുർഗ്ഗാദാസൻ ഝാലോർ പിടിച്ചടക്കിയോ? പുരമണ്ഡലത്തിൽ സുബലദാസൻ ഖാൻറഹിലായെ പരാജിതനാക്കി എന്നോ?

ദിലീർഖാൻ:—അതെ പ്രഭോ! വിശേഷങ്ങൾ വേറെയുമുണ്ട്.—ദയാൽഷാഹ മുഗൾസൈന്യങ്ങളെ മാളവത്തിൽനിന്നു ആട്ടിയോടിച്ചിരിക്കുന്നു. അയാൾ ഇപ്പോൾ കാസികളെപ്പിടിച്ച് അവരുടെ ശിരോമുണ്ഡനം ചെയ്യിക്കുകയും, ഖുറാൻ ഗ്രന്ഥങ്ങളെ കണ്ടെടുത്തു കിണററിലും മററും വലിച്ചെറിയുകയും, പള്ളികളെല്ലാം ഇടിച്ചുപൊളിച്ചു കളയുകയും ചെയ്യുന്നു.

അറംഗസിബ്:—എന്ത്! അവസാനം മതത്തിലുമായോ അക്രമം?

ദിലിർഖാൻ:—അവർക്ക് ഈ കാര്യം അറിയുവാൻ പാടിയില്ലായിരുന്നു. അവിടുന്നുതന്നെയാണ് അവർക്ക് വഴി കാണിച്ചുകൊടുത്തത്. അവിടുന്ന് ഹിന്ദുക്കളുടെ വേദഗ്രന്ഥങ്ങളെ തീയ്യിലിട്ടു ചുട്ടുകളഞ്ഞിട്ടില്ലേ? ബ്രാഹ്മണരെപ്പിടിച്ചു ബലാൽക്കാരമായി മുസൽമാന്മാരാക്കിയിട്ടില്ലേ? അവരുടെ തീർത്ഥങ്ങളെ അശുദ്ധമാക്കീട്ടില്ലേ? ഹിന്ദുക്ഷേത്രങ്ങളെ ഇടിച്ചുതകർത്തു കളഞ്ഞിട്ടില്ലേ?—പ്രഭോ! ഇനിയെങ്കിലും കേൾക്കുക. ഹിന്ദുക്കളോടുള്ള വിരോധത്തെ ഉപേക്ഷിക്കുക; ജെസിയ നിറുത്തൽ ചെയ്യുക; ഹിന്ദുക്കളും മുസൽമാന്മാരും അന്യോന്യം യോജിക്കട്ടെ.

അറംഗസിബ്:—ഒരിക്കലും പാടില്ല. നാം ജീവിച്ചിരിക്കുന്നിടത്തോളംകാലം മുസൽമാന്മാർ മുസൽമാന്മാരും, കാഫർകൾ കാഫർകളും തന്നെ. ദിലിർഖാൻ ദക്ഷിണാപഥത്തിൽനിന്നു തിരിച്ചുപോരുവാൻ നാം മൌജമിന്ന് എഴുതി അയച്ചിട്ടുണ്ട്. ഇത്തവണ സമസ്തമുഗൾസൈന്യങ്ങളെയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടു മാർവാറിനെ ആക്രമിക്കുവാൻ നാം നിശ്ചയിച്ചിരിക്കുന്നു. എന്താണ് സംഭവിക്കുന്നതെന്നു കാണട്ടെ. ദിലീർഖാൻ! എഴുപതിനായിരം സൈന്യങ്ങളെയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടു നിങ്ങൾ മാർവാറിനെ ആക്രമിക്കുവാൻ പുറപ്പെടുക. നിങ്ങളുടെ സഹായത്തിനായി അക്ബറിന്റെ കീഴിൽ വേറെയും ഒരു സൈന്യത്തെ അയച്ചുകൊള്ളാം. പുറകെ സൈന്യസമേതനായി നാമും പോരുന്നുണ്ട്. പോക, ദിലീർഖാൻ! മാർവാറിലോ നിങ്ങൾ കീഴടങ്ങുന്നപക്ഷം രാജ്യത്തിലെ

ഒരു ഭാഗം നിങ്ങൾക്കു നാം ഇനാമായി തരുന്നതാണ്. തോററിട്ടാണ് വരുന്നതെങ്കിൽ നിങ്ങൾക്കുള്ള സമ്മാനം കയ്യിൽ ഇരിമ്പു ചങ്ങലയായിരിക്കും—കാമ്മയിരിക്കട്ടെ.

(പോകുന്നു.)

തഹബ്ബർഖാൻ:—എന്തു പറയുന്നു, ഖാൻ സാഹേബ്!

ദിലിർഖാൻ:— ഞാൻ ഒരു തവണ പരിക്ഷിച്ചു നോക്കിയതാണ്. ഇത്തവണ താനും കൂടി ഒന്നു പരിക്ഷിച്ചു കളയൂ.

കട്ടൻ വീഴുന്നു.

രംഗം. ൫.

സ്ഥലം— ഡൽഹി രാജധാനിയിലെ അന്തഃപുരത്തിലുള്ള പ്രമോദോദ്യാനം.

സമയം.— സായാഹ്നം.

(ഗുൽനാര ഉദ്യാനത്തിൽ പാത്തികൊണ്ടിരിക്കുന്നു)

ഗുൽനാര:— ഹാ! എന്തു നീണ്ടു തടിച്ചു ഉറച്ചദേഹം! എന്തു ഉയന്നു വിസ്താരമേറിയ നെററി! എന്തു തേജസ്സു നിറഞ്ഞ ദൃഷ്ടി! എന്തു ഭംഗിയുള്ള വളഞ്ഞ ചുണ്ടുകൾ!—ദുർഗ്ഗാദാസൻ ഒരു സുന്ദരപുരുഷൻതന്നെ! സംശയമില്ല. പക്ഷെ എന്തൊരത്ഭുതം:— എൻെറ നേരെ ഒരു പ്രാവശ്യമെങ്കിലും ഔത്സുക്യപൂർവ്വം അയാൾ ഉററു നോക്കുകയുണ്ടായില്ല! ലോകത്തിലെ എതിരില്ലാത്ത ഈ അപൂർവ്വസൌന്ദര്യത്തെ അത്ഭുതത്തോടെ ഒന്നു വീക്ഷണം ചെയ്യാൻ അയാൾ ആഗ്രഹിച്ചില്ല; എൻെറ ഈ ദൃഷ്ടികളിൽ തിളങ്ങുന്ന തേജസ്സിൻെറ ധോരണി

യിൽ അയാറം അന്ധനായിപ്പോയില്ല! എന്റെ കരസ്പർശത്തിന്റെ വൈദ്യുതപ്രവാഹത്താൽ ആ വീരൻ മൂർച്ഛിതനായി; വീണതുമില്ല— ഇതെന്തൊരത്ഭുതം— ജഗദീശ! അവിടത്തെ സൃഷ്ടിയിൽ ഇപ്രകാരമുള്ള മനുഷ്യനും ഉണ്ടോ?

(റസിയാ പാടിക്കൊണ്ടു പ്രവേശിക്കുന്നു.)

മഞ്ജരി.

ആളി! ഞാനെങ്ങിനെ നിളമീ രാത്രി പോ-
വോളം കഴിക്കേണ്ടു കാന്തനെന്ന്യെ?
തെല്ലിടപോലുമെൻ വല്ലഭൻ വേർപെട്ടാൽ
ഇല്ലമേ ജീവിപ്പാനാശലേശം.
എന്നും വസിക്കുന്നിതെന്നുള്ളി, ലെന്നാലും
തോന്നുന്നു ദൂരസ്ഥനെന്നു തന്നെ.
കഷ്ടം ഞാനത്ര മേൽ പ്രേഷ്ഠനെ ദൂരെ വേർ-
പെട്ടു വസിപ്പതിന്നെപ്രകാരം?

റസിയാ:— വല്യമ്മേ! സന്ധ്യ കഴിഞ്ഞല്ലോ. എന്നിട്ടും വല്യമ്മ എന്താണ് ഈ വിജനമായ ഉദ്യാനത്തിൽ തനിച്ചു നില്ക്കുന്നത്.

ഗുൽനാര:— തനിച്ചിരിക്കുന്നതാണ് എനിക്കിഷ്ടം.

റസിയാ:— മുമ്പൊക്കെ അങ്ങിനെ അല്ലായിരുന്നുവല്ലോ. വല്യമ്മക്കെന്താണ് ഈയിട വലിയൊരു വിചാരം പോലെ കാണുന്നത്? ഇതിനു മുമ്പു ഇങ്ങിനെയൊന്നും പതിവില്ലല്ലൊ.

ഗുൽനാര:— റസിയാ! നിനക്കു എപ്പോഴെങ്കിലും മനസ്സിൽ താല്പര്യം തോന്നീട്ടുണ്ടോ?

റസിയാ:— കൊള്ളാം. തോന്നീട്ടുണ്ടോ? എന്നോ! വേണൽ

കാലത്തു മാങ്ങയും, മഴക്കാലത്തു നെയ്ച്ചോറം എനിക്കു വളരെ താല്പൎയ്യമാണ്.

ഗുൽനാര:— ആരെക്കുറിച്ചെങ്കിലും സ്നേഹം തോന്നിട്ടുണ്ടോ എന്നാണ് ചോദിച്ചത്.

റസിയാ:— വല്യമ്മേ! നമ്മുടെ പൂച്ചക്കുഞ്ഞിനോടു എനിക്കു എന്തൊരു സ്നേഹമാണെന്നോ! അതു 'മ്യാ ഉം' 'മ്യാ ഉം' 'മ്യാ ഉം' എന്നു കരയുന്നതു കേൾക്കുവാൻ എന്തൊരു കൌതുകം! പക്ഷെ അതിന്റെ സ്വരത്തിന് ഒരു രാഗത്തോടും സാമ്യമില്ല എന്നൊരു ദോഷം മാത്രമുണ്ട്.

ഗുൽനാര:— പോടി! ഭ്രാന്തിപ്പെണ്ണേ! വല്ല മനുഷ്യരേയും സ്നേഹിച്ചിട്ടുണ്ടോ എന്നാണ് ഞാൻ ചോദിച്ചത്.

റസിയാ:— മനുഷ്യരേയോ? ഉവ്വ്, ഉവ്വ്. വല്യമ്മയെ സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ട്; അമ്മയെ സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ട്: വേറൊരാളെ ഞാൻ വളരെ വളരെ സ്നേഹിച്ചിരുന്നു. പക്ഷെ അയാൾ മരിച്ചുപോയി.

ഗുൽനാര:— ആരാണതു്?

റസിയാ:— നമ്മുടെ വയസ്സനായ വാല്യക്കാരൻ! അയാൾ പാകം ചെയ്യുന്ന ഭക്ഷണത്തിനു എന്തൊരു സ്വാദായിരുന്നു; വല്യമ്മേ! ശുദ്ധ കാമോദരി രാഗംപോലെ തന്നെ. (പാടുന്നു) "ചെന്നു ചൊല്ലുനീ വഷം-വന്നു ചേൎന്നിതാ!-തോഴീ!" ഇതു്, പക്ഷെ, കമാശ് ആണ്. കാമോദരിയോടു വളരെ സാമ്യമുണ്ട്.

ഗുൽനാര:— റസിയാ! ഒരു പാട്ടു പാടു. ഞാൻ കേൾക്കട്ടെ.

റസിയാ:—(ഉത്സാഹത്തോടുകൂടി) കേൾക്കാമോ?—എന്നാൽ നില്ക്കു വല്യമ്മേ! ഞാൻ പോയി വീണ എടുത്തുകൊണ്ടുവരട്ടെ.

(ഓടിപ്പോകുന്നു.)

ഗുൽനാര:—എന്തുതന്നെ വന്നാലും വേണ്ടില്ല; ദുർഗ്ഗാദാസനെ ഒരിക്കൽകൂടി എനിക്കു കാണണം. അയാളുടെ അഹങ്കാരത്തെ ഞാൻ നിശ്ശേഷം നശിപ്പിക്കും. എന്തു ധാർഷ്ട്യം! എന്റെ മുമ്പിൽകൂടെ പുരുഷജാതിയിൽപ്പെട്ട ഒരുവൻ തലതാഴ്ത്താതെ കടന്നുപൊയ്ക്കളയുകയോ പ്രലോഭനത്താൽ—പ്രേമപാരവശ്യത്താൽ—അയാളുടെ ഹൃദയം തകർന്നുപോകയില്ലേ? എന്റെ കൃപാകടാക്ഷത്തിനായി കാല്ക്കൽ വീണു അപേക്ഷിക്കാതെ പൊയ്ക്കളയുവാൻ അയാൾക്കു ധൈര്യം വരുമോ?

(വീണയും കൊണ്ടു റസിയാ പ്രവേശിക്കുന്നു)

റസിയാ:—(ഇരുന്നു വീണ മടിയിൽ വെച്ചിട്ട്) ഏതു പാട്ടാണ് വല്യമ്മക്കു കേൾക്കേണ്ടതു്?

ഗുൽനാര:—ഇന്നലെ രാത്രി മച്ചിൻമുകളിലിരുന്നു നീ പാടിയില്ലേ, അതുതന്നെ.

റസിയാ:—അതാണോ? അതെനിക്കു വീണയിൽ വായിക്കുവാൻ അറിഞ്ഞുകൂടല്ലോ.

ഗുൽനാര:—വീണകൂടാതെ പാടിയാൽ മതി. (റസിയാ വീണ താഴെവെച്ചു എഴുന്നേറ്റുനിന്നു പാടുന്നു.)

മഞ്ജരി.

ഇനിയും മോഹം മറച്ചു വസിച്ചിടാ-
നെന്നാലസാദ്ധ്യ, മസാദ്ധ്യം തോഴി!

ഗംഗയിൽ പൊങ്ങിഹാ! കോളും കൊടുങ്കാററും;
എങ്ങും കലങ്ങി മറിഞ്ഞു വെള്ളം;
തീരത്തിൽ താളം തകൎത്തു കൊണ്ടീയോളങ്ങ-
ളാരാൽ ത്തുടങ്ങുന്നു ധീരനൃത്തം.
ഇക്കൊടുങ്കോളിൽ ചിറകെട്ടിത്തടുക്കുവാൻ
വെക്കമെനിക്കിന്നിസ്സാദ്ധ്യമാമോ?
മാനിയാം ഞാനിനി മാനത്തടസ്ഥനെത്തു;
മാനാഭിമാനങ്ങളെന്തു മേലിൽ!
ഈടററ മാനമാം മോടത്തെ കൈവിട്ടു
ചാടും ഞാനിക്കൊടുങ്കോളിനുള്ളിൽ.
താണിടാതോളത്തിൽ മീതെ കിടക്കും ഞാൻ;
കാണട്ടെ— എങ്ങു ചെന്നെത്തുമെന്നായ്.
പ്രാണനൊപ്പമേ ഞാൻ പന്തയം വെച്ചുപോയ്;
നാണംകൊണ്ടെന്തിനിക്കാൎയ്യമിപ്പോൾ?

രസിയാ:— കൊള്ളാമോ വല്യമ്മേ? എന്തു ഭംഗിയായിരിക്കുന്നു, അല്ലേ?

ഗുൽനാര:— വാസ്തവം തന്നെ. നിറഞ്ഞ ഗംഗയിൽ കാററും കോളും ഇളകിയിരിക്കുന്നു.

"ഇക്കൊടുങ്കോളിൽ ചിറകെട്ടിത്തടുക്കുവാൻ
വെക്കമെനിക്കിന്നിസ്സാദ്ധ്യമാമോ?

അഥവാ എന്തൊരാവശ്യം? അതു തടുക്കുവാൻ ഞാനെന്തിനു പുറപ്പെടുന്നു? പ്രേമത്തിന്റെ പ്രബലതരംഗങ്ങൾ എന്നെ വന്നു ഗ്രസിക്കട്ടെ; എന്നെ മുക്കിക്കളയട്ടെ. സ്വേച്ഛാചരണത്തിലാണ് എനിക്ക് ആനന്ദം; ദുഷ്കരകാൎയ്യങ്ങളെ സാധിക്കുന്നതിലാണ് എനിക്ക് ഉല്ലാസം —

ദുൎഗ്ഗാദാസനെ ഞാൻ കാമിക്കുന്നു. യശോവന്തസിംഹ ന്റെ റാണി ഒരു വ്യാജകാരണംമാത്രം. ദുൎഗ്ഗാദാസനാണു എന്റെ പരമലക്ഷ്യം. അറംഗസിബ്! മാർവാറിനെ ആ ക്രമിക്കുക. ദുൎഗ്ഗാദാസനെ എനിക്കു കിട്ടിയേ കഴിയൂ.

(പോകുന്നു.)

റസിയാ:— ഇതെന്തൊരു കൂത്ത്! എന്തൊക്കെയാണ് ഈ വല്യമ്മ 'ചാച്ചിറ' എന്നു പുലമ്പിക്കൊണ്ടു ചൊ ല്ലുളഞ്ഞത്? ഞാൻ പാടിയ ഗാഥയുടെ രസികത്വം മനസ്സിലാക്കിയതേയില്ല. ഹും.

(ഗാഥ പാടിക്കൊണ്ടു പോകുന്നു.)

രംഗം ൻ.

സ്ഥലം— മാർവാറിലെ പൎവ്വതപ്രദേശം.

സമയം— പ്രഭാതം.

(ദുൎഗ്ഗാദാസനും ഭീമസിംഹനും അന്യോന്യം അഭിമു ഖരായിനില്ക്കുന്നു. അല്പം അകലെയായി ഗ്രാമവാസികൾ കോലാഹലം കൂട്ടുന്നു.)

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:— ഭീമസിംഹ! ചക്രവൎത്തി സമസ്തമുഗൾ സൈന്യങ്ങളേയും ശേഖരിച്ചുകൊണ്ടു മാർവാറിനെ ആക്രമിക്കുവാൻ പുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ഇത്തവണ, നമു ക്കു ജീവിതമരണങ്ങളുടെ മഹാസന്ദേഹമാണു നേരിട്ടി രിക്കുന്നത്. രാജപുത്രജാതിക്കു് ഒന്നുകിൽ ഉന്മൂലനാ ശം, അല്ലെങ്കിൽ ഉന്നതി—രണ്ടാലൊന്നു ഇത്തവണ തീച്ചയാണ്. വീരനായ നിങ്ങൾ ഈ മഹാസമരത്തി നു സന്നദ്ധനായിക്കൊള്ളുക.

ഭീമസിംഹൻ—അതിന്നായിട്ടു തന്നെയാണല്ലോ പിതാവു് എന്നെ ഇവിടേക്കു പറഞ്ഞയച്ചിരിക്കുന്നതു്. ഈ യുദ്ധത്തിൽ പ്രാണനെ പരിത്യജിക്കുവാൻ സന്നദ്ധനായിട്ടാണു ഞാൻ വന്നിരിക്കുന്നതു്.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— അല്ലയോ വീര! നിങ്ങളുടെ ശൌര്യവും സ്വാതന്ത്ര്യാഗവും ഞാൻ കണ്ടുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. മേവാറിലെ യുവരാജാവു് ഒരു മഹാനാണെന്നു് എനിക്കറിയാം. പക്ഷേ, ഇന്നു് ആ മഹത്വത്തിന്റെ മാത്രയെ ഒന്നുകൂടി വർദ്ധിപ്പിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. നിങ്ങൾ ഒരു വീരൻ തന്നെ, പക്ഷേ ഈ യുദ്ധത്തിൽ നിങ്ങളുടെ വീരത്വം പരമകാഷ്ഠയെ പ്രാപിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.

ഭീമസിംഹൻ:— അല്ലയോ സേനാപതേ! അവിടുന്നു് അശേഷം ആകുലപ്പെടേണ്ട. എന്റെ കർത്തവ്യം ഇന്നതെന്നു് അറിഞ്ഞുകൊണ്ടാണു ഞാൻ യുദ്ധത്തിൽ പ്രാണനെ പരിത്യജിക്കുവാൻ വന്നിരിക്കുന്നതു്. എന്നോടും എന്റെ പിതാവിനോടും രാജപുത്രജാതിയോടും എനിക്കുള്ള കർത്തവ്യം ഇന്നതെന്നു് എനിക്കു നല്ലവണ്ണം അറിയാം. ആ കർത്തവ്യപഥത്തിൽനിന്നു ഭീമസിംഹൻ അണുപോലും വ്യതിചലിക്കുന്നവനല്ല; എന്നെ വിശ്വസിക്കുക.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— ഭീമസിംഹ! ഞാൻ നിങ്ങളെ പൂർണ്ണമായി വിശ്വസിക്കുന്നു.

ഭീമസിംഹൻ:—മഹാറാണി ഇപ്പോൾ എവിടെയാണു്?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— അവർ മാർവാറിൽ സകലദിക്കിലും ഉണ്ടു്; നഗരത്തിലും ഗ്രാമത്തിലും, അരണ്യത്തിലും പർവ്വതത്തിലും—എല്ലായിടത്തും അവരെ കാണാം. അ

വർ തന്നെത്താൻ സൈന്യസംഗ്രഹത്തിനു ഇറങ്ങിയിരിക്കുന്നു—ജാതിയെ ഉണൎത്തുവാൻ ഉത്സാഹിക്കുന്നു. യശോവന്തസിംഹൻെറ മരണം മൂലം മാർവാർരാജ്യം മുഴുവനും അനാഥമായിക്കിടക്കുകയാണ്. അതിനാലാണ് മഹാറാണിതന്നെ മാർവാറികളെ വീണ്ടും യോജിപ്പിക്കുവാൻ മുതിൎന്നുപുറപ്പെട്ടിരിക്കുന്നതു്.

ഭീമസിംഹൻ:—അവരെ ഒരിക്കൽകൂടി കാണ്മാൻ ഞാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—കുമാര! ഇന്നുതന്നെ അവരെ നിങ്ങൾക്കു കാണാം. ഇന്നു രാവിലെ അവർ ഈ ഗ്രാമത്തിൽ എത്തിട്ടുണ്ടായിരിക്കും. അവരെ കാണ്മാൻ തന്നെയാണ് ഞാനും വന്നിരിക്കുന്നതു്.

(സമരദാസൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—ജ്യേഷ്ഠ! വിശേഷങ്ങൾ വല്ലതും അറിയുവാൻ കഴിഞ്ഞുവോ?

സമരദാസൻ:—ഉവ്വ്. മുഗൾ സേനാപതിയായ തഹബർഖാൻ എഴുപതിനായിരം സൈന്യങ്ങളോടുകൂടി മാർവാറിലേക്കു പുറപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു. കുമാരനായ അക്ബറിൻെറ കീഴിൽ പുറമെ വേറെയും സൈന്യങ്ങൾ വരുന്നുണ്ട്.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—ചക്രവൎത്തിയോ?

സമരദാസൻ:—അദ്ദേഹം സൈന്യസമേതനായി അജ്മീറിൽ എത്തിയിരിക്കുന്നു. ഒരു ലക്ഷത്തിലധികം സൈന്യങ്ങൾ അദ്ദേഹത്തിൻെറ കൂടെ ഉണ്ടു്.

(ദുൎഗ്ഗാദാസൻ ഭീമസിംഹൻെറ മുഖത്തേക്കു നോക്കുന്നു.)

ഭീമസിംഹൻ:—റാഠോർ സൈന്യങ്ങൾ എത്രയുണ്ട്?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—പതിനായിരം. ഞങ്ങൾക്കും ഒരു ലക്ഷത്തിലധികം സൈന്യങ്ങൾ ഉണ്ടായിരുന്നു. യശോവന്തസിംഹൻെറ മരണത്തോടുകൂടി എല്ലാം ചിന്നിച്ചിതറിപ്പൊയ്പ്പോയി. അനേകം പേർ സൈനികവൃത്തി തന്നെ വെടിഞ്ഞു വ്യാപാരത്തിലും കൃഷിയിലും ഏർപ്പെട്ടുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അവരെ തിരികെവിളിച്ചു കൂട്ടുന്നതിനായിട്ടാണ് മഹാറാണി ഇറങ്ങിയിരിക്കുന്നതു്. ഗ്രാമവാസികളെ കണ്ടില്ലേ? ജീവനില്ലാത്തവരാണെന്നു തോന്നിപ്പോകും. എന്നാൽ ഇവരും ഇളകിപ്പുറപ്പെട്ടു കത്തന്നെ ചെയ്യും. മഹാറാണിയുടെ മുഖത്തും വാക്കുകളിലും അസാമാന്യമായ ഒരു ഉത്തേജനാശക്തി വിളയാടുന്നുണ്ടു്. ഏതോ ഒരു സ്വർഗ്ഗീയ പ്രേരണയാൽ പ്രക്ഷുബ്ധയായിട്ടാണ് അവർ ഇന്നു ഈ കാര്യത്തിൽ ഇറങ്ങിയിരിക്കുന്നതു്. അവരുടെ വാക്കുകൾ ഇന്നു മഞ്ഞു കട്ടയെക്കൂടി കാഞ്ഞ കല്ലാക്കുവാനും, മഹാഭീരുവിനെപ്പോലും മദോന്മത്തനാക്കുവാനും മതിയായവയാണ്.

ഭീമസിംഹൻ:—അതാ, മഹാറാണിയല്ലേ ആ വരുന്നതു്.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—(നോക്കിട്ടു്) അതെ. ഇതാ മഹാറാണി വരുന്നു. കുമാര! നമുക്ക് അല്പം ഒഴിഞ്ഞുനില്ക്കാം.

ഭീമസിംഹൻ:—സേനാപതേ! അവിടുന്നു പറഞ്ഞതു അക്ഷരംപ്രതി യഥാർത്ഥമാണ്. ഈ കാണുന്നതു് ഒരപൂർവ്വരൂപംതന്നെ! ഇപ്രകാരമുള്ള ഒരു കാഴ്ച ഇതിനു മുമ്പൊരിക്കലും ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ല. അസുരസംഹർത്രിയായ സാക്ഷാൽ ചണ്ഡികാമൂർത്തി തന്നെ! പുറകിൽ ഇടതു

ന്റ അഴിഞ്ഞുകിടക്കുന്ന ഇരുണ്ട കേശഭാരത്തിൽ മൂന്നു നാലെണ്ണം കാന്തി ചിതറുന്ന കവിൾത്തടത്തിൽ പതിഞ്ഞു കിടക്കുന്നു; ദൃഷ്ടികളിൽ എന്തൊരു ദിവ്യതേജസ്സാണ് കളിയാടുന്നതു്! ലലാടത്തിൽ അപൂർവ്വമായ ഗർവ്വത്തിന്റെ ലാഞ്ഛന തെളിഞ്ഞുകാണുന്നു. അധരങ്ങളിൽ അഭയദാനത്തിനു മുതിരുന്ന ഒരു മന്ദഹാസത്തിന്റെ മുദ്രരേഖ മിന്നുന്നുണ്ടു്.—അഹോ! എന്തൊരു അത്ഭുതരൂപം!. ഇനി ഒട്ടും ഭയപ്പെടേണ്ട ആവശ്യമില്ല. ജന്മഭൂമി, സ്വയം, മനുഷ്യമൂർത്തിയെ ധാരണംചെയ്തു നമ്മെ സഹായിക്കുവാനായി ഇതാ എത്തിയിരിക്കുന്നു. ഇനി യാതൊന്നും ഭയപ്പെടണ്ട.

(ഭൃഗ്ഗുദാസനും ഭീമസിംഹനും ഒരു ഭാഗത്തു മറഞ്ഞു നില്ക്കുന്നു. റാണിയും അവരുടെ പുറകെ ഗ്രാമവാസികളും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ഗ്രാമവാസികൾ:—മഹാറാണി ജയിക്കട്ടെ, ജയിക്കട്ടെ!

ഒന്നാമൻ:—മഹാറാണിക്കു ഇടം കൊടുക്കുവിൻ!

രണ്ടാമൻ:—ഞങ്ങൾക്കു മഹാറാണിയെ കാണ്മാൻ സാധിക്കുന്നില്ല ഞങ്ങളും കാണട്ടെ.

റാണി:—(അടുത്തുള്ള ഒരു ഉയൎന്ന കല്ലിന്മേൽ കയറിനിന്നിട്ടു്) ഗ്രാമവാസികളേ! പ്രിയ സന്താനങ്ങളേ!

മൂന്നാമൻ:—ഇവിടെ കേൾക്കുന്നില്ല; ഇവിടെ കേൾക്കുന്നില്ല.

റാണി:—എല്ലാവൎക്കും കേൾക്കാം. മിണ്ടാതെ നില്പിൻ. ശ്രദ്ധിക്കുവിൻ!

നാലാമൻ:—എല്ലാവരും മിണ്ടാതെനിന്നു ശ്രദ്ധിക്കുവിൻ!

റാണി:—കേൾക്കുവിൻ. ഞാൻ ഇന്നു ഇവിടെ വന്നിരിക്കുന്നതു എന്തിനാണെന്നു കേൾക്കുവിൻ!

അഞ്ചാമൻ:—ഛേ! നിങ്ങൾക്കു ഒച്ചയുണ്ടാക്കാതെ വയ്യ! ഏതേ? ഞങ്ങൾ കേൾക്കട്ടെ.

റാണി:—ആദ്യമായി ഞാൻ ആരാണെന്നു നിങ്ങളെ പരിചയപ്പെടുത്താം. കേൾക്കുവിൻ!

ആറാമൻ:—എന്റെ ചങ്ങാതികളെ! ഒന്നു മിണ്ടാതിരിപ്പിൻ! ഇവിടെ ശരിക്കു കേൾക്കുന്നില്ല.

റാണി:—മാർവാറിലെ നിവാസികളേ! യശോവന്തസിംഹന്റെ റാണിയാണ് ഞാൻ. ചക്രവർത്തിയായ ഔറംഗസീബിന്റെ കപടകൌശലത്താൽ, ഹിന്ദുകുഷിനു അപ്പുറമുള്ള അഫ്ഘാനിസ്ഥാനിൽവെച്ച്, എന്റെ ഭർത്താവും നിങ്ങളുടെ രാജാവുമായ യശോവന്തസിംഹനു അകാലമൃത്യു സംഭവിച്ചു. എന്റെ സീമന്തപുത്രനും നിങ്ങളുടെ യുവരാജാവുമായ പൃഥ്വീസിംഹൻ ഔറംഗസീബിന്റെ വഞ്ചനകൊണ്ടുതന്നെ വിഷപ്രയോഗത്താൽ വധിക്കപ്പെട്ടു. എന്റെ കനിഷ്ഠപുത്രനും നിങ്ങളുടെ ഇപ്പോഴത്തെ രാജകുമാരനുമായ അജിതസിംഹനാകട്ടെ ഔറംഗസീബിന്റെ വായിൽ പെടാതിരിപ്പാനായി അതിദൂരത്തുള്ള ഒരു വിജനപ്രദേശത്തിൽ ഗൂഢമായി രക്ഷിക്കപ്പെട്ടുപോരുന്നു. നിങ്ങളുടെ റാണിയായ ഞാൻ ഇന്നു വഴിനീളെ അലഞ്ഞുനടന്നു ഭിക്ഷതെണ്ടുന്നു!

(ഗ്രാമവാസികൾ കോലാഹലം കൂട്ടുന്നു.)

ഏഴാമൻ:—ഞങ്ങൾക്കു എന്തുചെയ്വാൻ കഴിയും?

എട്ടാമൻ:—ഞങ്ങൾക്കു അതിനുള്ള ശക്തി എവിടെ?

ഒമ്പതാമൻ:—പക്ഷെ, ചക്രവർത്തിയുടെ ഈവക അക്രമ

ങ്ങൾക്കെല്ലാം ഒരു പ്രതികാരം ചെയ്യേണ്ടതു് ആവശ്യമാണു്.

പത്താമൻ:—നമ്മുടെ മഹാറാണിയല്ലേ? നാം ചെയ്തില്ലെങ്കിൽ പിന്നെ ആരുചെയ്യും.

റാണി:—ഗ്രാമവാസികളേ! കേൾക്കുവിൻ! ഞാൻ ഇന്നു നിങ്ങളുടെ അടുക്കൽ വന്നിരിക്കുന്നതു് എന്റെ സ്വന്തം കഷ്ടപ്പാടുകളെ നിങ്ങളെ അറിയിക്കുവാനായിട്ടല്ല. നമ്മുടെ മനോഹരമായ മാർവാറിനുവേണ്ടി നിങ്ങളുടെ സഹായത്തെ യാചിക്കുവാനായിട്ടാണു്. ചക്രവർത്തി ഒരു ലക്ഷത്തിലധികം സൈന്യങ്ങളുമായി ഇതാ മാർവാറിനെ ആക്രമിക്കുവാൻ എത്തിയിരിക്കുന്നു. ഈ അവസരത്തിൽ നിങ്ങൾ—മാർവാറിന്റെ പ്രിയസന്താനങ്ങളായ നിങ്ങൾ—രാജപുത്രകുലത്തിൽ പിറന്ന നിങ്ങൾ—വീരരെന്നു പേരുസമ്പാദിച്ച നിങ്ങൾ—നിങ്ങളുടെ ജന്മഭൂമിയെ അന്യന്മാർവന്നു ആക്രമിച്ചു് കൊള്ളയിട്ടുകൊണ്ടു പോകുന്നതു മിണ്ടാതെ കയ്യുംകെട്ടിനിന്നു കാണുവാനാണോ വിചാരിക്കുന്നതു്?

പതിനൊന്നാമൻ:— ഒരു ലക്ഷത്തിലധികം സൈന്യങ്ങളോ! ഹാ! മാർവാറിന്റെ ഭാഗ്യദോഷം!

പന്ത്രണ്ടാമൻ:— നമ്മുടെ സേനാപതി ഡലാലാറിനെ ആക്രമിച്ചിരുന്നില്ലെങ്കിൽ ഇങ്ങിനെ വരുമായിരുന്നില്ല.

പതിമൂന്നാമൻ:— അതെ അതെ. ഉറങ്ങിക്കിടന്ന സിംഹത്തെ വെറുതെ വിളിച്ചുണർത്തുകയാണു ചെയ്തതു്.

പതിനാലാമൻ:— ഒരു ലക്ഷം മുഗൾസൈന്യങ്ങളോടു് എതിർത്തുനില്ക്കുവാൻ ശക്തികുറഞ്ഞ മാർവാറിനു് ഇങ്ങിനെയാണു സാദ്ധ്യമാവുക?

പതിനഞ്ചോമൻ:—അതൊരിക്കലും സാദ്ധ്യമല്ല.

റാണി:— എന്തു! സാദ്ധ്യമല്ലേ? സാദ്ധ്യമല്ലെന്നോ? മുഗളർ വന്നു നിങ്ങളെ ചവിട്ടിത്തേച്ചു മാററിനിറത്തി നിങ്ങളുടെ ഈ കനകം വിളയുന്ന ഭൂമിയെ പിടിച്ചടക്കുന്നതു ലേശവും ലജ്ജകൂടാതെ നോക്കിനില്ക്കുവാനാണോ നിങ്ങൾ നിശ്ചയിക്കുന്നതു്? ഹാ! കഷ്ടം! വെള്ളം എത്ര ലഘുവും നിസ്സാരവുമായ ഒരു വസ്തു! എന്നിട്ടും അതിനെ സ്വസ്ഥാനത്തിൽനിന്നു മാററുവാൻ ശ്രമിക്കുമ്പോൾ അതുപോലും അതിനു വഴിപ്പെടാതെ തടസ്സം വരുത്തുന്നു. നിങ്ങളോ നിശ്ചേഷ്ടരായി നിന്നിടത്തുനിന്നു് ഇളകുകപോലും ചെയ്യാതെ—നിങ്ങളുടെ മാതൃഭൂമിയെ അന്യരുടെ കയ്യിൽ അർപ്പിക്കുവാൻ അശേഷം മടിക്കുന്നില്ല. ഹാ! എത്ര ലജ്ജാവഹം! നിങ്ങൾ ഹിന്ദുക്കളാണു്; രാജപുത്രരാണു്; ക്ഷത്രിയരാണ്! എന്നിട്ടും പറയുന്നുവോ "സാദ്ധ്യമല്ല" എന്നു്? യശോവന്തസിംഹൻ ജീവിച്ചിരുന്നു എങ്കിൽ അദ്ദേഹത്തിൻെറ മുമ്പിൽ വച്ചു് ഈ വാക്കു പറയുവാൻ നിങ്ങൾ ധൈര്യപ്പെടുകയില്ലായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിനു വേണ്ടി പ്രാണനെപ്പോലും ഉപേക്ഷിക്കുവാൻ നിങ്ങൾ ഒരുങ്ങിപ്പുറപ്പെട്ടുമായിരുന്നു. അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഒരൊററനോട്ടംമതി നിങ്ങളുടെ രക്തം തിളച്ചുപൊങ്ങുവാൻ; അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഒരൊററവാക്കു മതി അനേകായിരം ഖഡ്ഗങ്ങൾ ഉറവിട്ടു് ആകാശത്തിലേയ്ക്കു് ഉയരുവാൻ. അശ്വാരൂഢനായ അദ്ദേഹത്തെ കാണുന്നമാത്രയിൽ നിങ്ങളുടെ 'ജയ'ധ്വനി ആകാശമെങ്ങും മാ

റ്റൊലിക്കൊള്ളുമാറ് ഒന്നിച്ചു മുഴങ്ങുമായിരുന്നു. ഞാനാകട്ടെ കേവലം ഒരു സ്ത്രീ! അദ്ദേഹത്തിന്റെ വിധവയായ പത്നി! ഇന്നു ഞാൻ വഴിനീളെ തെണ്ടിത്തിരിയുന്ന ഇരപ്പാളി! എന്റെ വാക്കു് ആരു കേൾക്കുവാൻ പോകുന്നു? ഞാൻ ഇപ്പോൾ നിങ്ങളുടെ റാണിയല്ലല്ലോ.

ഗ്രാമവാസികൾ:— അവിടുന്നു് എന്നും ഞങ്ങളുടെ മഹാറാണിതന്നെ. ഞങ്ങൾ അവിടത്തെ വാക്കു കേൾക്കുവാൻ ഒരുക്കമാണു്.

റാണി:— അങ്ങിനെയാണെങ്കിൽ— ഞാൻ പറയുന്നതു കേൾക്കുവാൻ ഒരുക്കമാണെങ്കിൽ— നിങ്ങൾ നാടും വീടും വിട്ടു് ഇറങ്ങിവരുവിൻ! ഖഡ്ഗങ്ങൾ ധരിക്കുവിൻ! ഈ ആലസ്യം വിട്ടുണരുവിൻ! ചൊടിയോടെ എഴുന്നേല്പിൻ! കാഹളധ്വനി കേട്ട കേസരിവീരൻ പെട്ടെന്നു് ഉണൎന്നെഴുന്നേല്ക്കുന്നതുപോലെ എഴുന്നേറ്റുനില്പിൻ! പാമ്പാട്ടിയുടെ കുഴലൂത്തുകേട്ടു കാളസൎപ്പം പത്തിവിടൎത്തിആടുന്നതുപോലെ ഒത്തൊരുമിച്ചു തലയുയൎത്തിപ്പിടിക്കുവിൻ. ഇടിമുഴങ്ങുമ്പോൾ പൎവ്വതകന്ദരങ്ങൾതോറും പൊങ്ങുന്ന പ്രതിധ്വനിക്കൊപ്പം ആഹ്ലാദത്താൽ ആൎത്തുവിളിപ്പിൻ! കൊടുങ്കാറ്റേറ്റു കോളിളകിയ കടലിലെ കല്ലോലജാലങ്ങൾപോലെ ഇളകിപ്പുറപ്പെടുവിൻ! വരുവിൻ! നിങ്ങളുടെ ശൌൎയ്യം ലുപ്തമായിട്ടില്ല, സുപ്തമായിക്കിടക്കുകമാത്രമായിരുന്നു എന്നു രാജസ്ഥാനം മുഴുവനും അറിയട്ടെ; ഔറംഗസീബും അറിയട്ടെ.

ഗ്രാമവാസികൾ:—മഹാറാണി! ഞങ്ങൾ വന്നുകൊള്ളാം.

പക്ഷെ ഈ യുദ്ധത്തിൽ ജയിക്കാമെന്നുള്ള ആശ ഞങ്ങൾക്കില്ല; മരണം തന്നെയേ ഗതിയുള്ളു.

റാണി:—മരണമോ! എന്നായാലും ഒരിക്കൽ നിങ്ങൾക്കു മരിക്കേണ്ടിവരികയില്ലേ? കിടക്കയിൽ കിടന്നുകിടന്നു അരിഷ്ടിച്ചു് പ്രാണൻ പോകുന്നതു അത്രവളരെ സുഖകരമായ ഒരു മരണമല്ല. സ്വദേശത്തിനുവേണ്ടി, ധന്യക്കു വേണ്ടി, കർത്തവ്യത്തിനുവേണ്ടി, സ്വേച്ഛയോടെ മരണത്തെ വരിക്കുന്നതാണു് പരമസുഖം.

ഗ്രാമവാസികൾ:—മഹാറാണി! ഞങ്ങൾ വരുവാൻ ഒരുക്കമാണു്; അവിടുന്നു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പോകുന്നിടത്തേക്കു്, എവിടെയായാലും, ഞങ്ങൾ വരുവാൻ ഒരുക്കമാണു്.

റാണി:—ഇതാണു് നിങ്ങൾക്കു ഉചിതമായ വാക്കുകൾ. പക്ഷെ, ആരും തന്നെ അവനവന്റെ ഇച്ഛക്കു വിരുദ്ധമായി യുദ്ധത്തിൽ ചേരണമെന്നു ഞാൻ ആവശ്യപ്പെടുന്നില്ല. ആർക്കെങ്കിലും മാതൃഭൂമിയെപ്പററി അല്പം പോലും അഭിമാനമുണ്ടെങ്കിൽ, ആർക്കെങ്കിലും സ്വമതത്തെക്കുറിച്ചു ഭക്തിയോ ശ്രദ്ധയോ ഉണ്ടെങ്കിൽ, ആരെങ്കിലും സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനുവേണ്ടി പ്രാണനെ ബലികഴിപ്പാൻ സന്നദ്ധരായിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ അവർമാത്രം എന്റെകൂടെ പോന്നാൽമതി. അത്തരത്തിലുള്ള ഒരുത്തൻ ഒരുനൂറുപേൎക്കു തുല്യനാണു്. ഉള്ളുറപ്പില്ലാത്ത സന്ദിഗ്ദ്ധബുദ്ധികളെയല്ല, ദൃഢപ്രതിജ്ഞരായ സ്ഥിരമതികളെയാണു് ഞാൻ ആവശ്യപ്പെടുന്നതു്. നിങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ രണ്ടു മാൎഗ്ഗങ്ങൾ ഇതാ തുറന്നു കിടക്കുന്നു; ഇഷ്ടമുള്ളതു സ്വീകരിക്കാം:—ഒന്നിൽ വിചാ

കേരള സാഹിത്യ അക്കാദമി

സം, വിനോദം, വിശ്രമം, വിഷയസുഖം എന്നിവ അടങ്ങിയിരിക്കുന്നു; മറെറാന്നിലാകട്ടെ പട്ടിണി, പരിശ്രമം ദാരിദ്ര്യം, ദുഃഖം എന്നിവ നിറഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഒരിടത്തു കുടുംബവും ഗൃഹഭരണവും ശാന്തിയും, മറെറാരിടത്തു പോർക്കളവും മുറിവും മൃത്യുവും സ്ഥിതിചെയ്യുന്നു; ഒരു ഭാഗത്തു സ്വന്തം സുഖവും മറുഭാഗത്തു സ്വദേശത്തോടുള്ള കർത്തവ്യവും കിടക്കുന്നു.— ഇഷ്ടമുള്ളതു തിരഞ്ഞെടുക്കുവിൻ.

എല്ലാവരും:—ഞങ്ങൾ കർത്തവ്യത്തെ സ്വീകരിച്ചിരിക്കുന്നു.

റാണി:—കൊള്ളാം; വളരെ നല്ലതു്. ഇനി റാഠോർ ജാതി മുഴുവനും അന്യോന്യം യോജിക്കട്ടെ. നിസ്സാരങ്ങളായ അന്തശ്ഛിദ്രങ്ങളെയെല്ലാം നിങ്ങൾ വിസ്മരിച്ചുകളയുവിൻ. എല്ലാവരും ഒത്തൊരുമിച്ചു ഹൃദയപൂർവ്വം ജന്മഭൂമിയെ സ്മരിച്ചു "വന്ദേമാതരം!"എന്നു ആർത്തുവിളിക്കുവിൻ!

എല്ലാവരും:—വന്ദേമാതരം!

രംഗം ൪.

സ്ഥലം—യുദ്ധഭൂമിയിൽ റസിയായുടെ ശിബിരം.

സമയം—രാത്രി.

(മഴപെയ്യുന്നു; കാററടിക്കുന്നു; മിന്നൽ വീശുന്നു; ഇടിമുഴങ്ങുന്നു—റസിയാ പാടുന്നു.)

(കേക.)

കൂടുന്നു ഗഗനത്തിൽ കൊടിയ കാർമേഘങ്ങൾ;
മൂടുന്നു പ്രപഞ്ചത്തെ പ്രൌഢഗാഢാന്ധകാരം;

കേരള സാഹിത്യ അക്കാദമി

വീശുന്നു കൊടുങ്കാററു ഘോരമായ്; കേൾപ്പൂ ചുററു-
മാശകൾ തോറും മേഘഗംഭീരഗർജ്ജനങ്ങൾ.
വാതൃതൻ ശക്തയാലുന്മത്തയാം വൃഷ്ടിയെത്തി
പ്പാർത്തലത്തിങ്കൽ വീണു മുക്തധൈര്യമായ് മുററും,
ദേഹത്തെ വീണ്ടും വീണ്ടും ഭൂമിയിലലച്ചല-
ച്ചാഹന്ത! വിലപിപ്പൂ ഹാഹാ കാരോക്തിപൂർവ്വം;
പെട്ടെന്നു മിന്നൽപ്പിണർക്കണ്ണുകളുരുട്ടുന്നു,
സ്പഷ്ടമായിടയ്ക്കിടെ കേൾപ്പൂ ക്രൂരാട്ടഹാസം.

റസിയാ:—അയ്യോ! ദൈവമേ! എന്തൊരു കോലാഹലമാണ് ഈ കേൾക്കുന്നതു്! സൈന്യങ്ങളുടെ അട്ടഹാസം! പീരങ്കികളുടെ ഭയങ്കരഗർജ്ജനം!, യുദ്ധകാഹളങ്ങളുടെ ഉദ്ധതദ്ധ്വനി!—ഇത്ര പെട്ടെന്നു ഇങ്ങിനെ കേട്ടുതുടങ്ങുവാൻ കാരണമെന്തായിരിക്കാം. ചെവി തുളഞ്ഞുപോകുന്നുവല്ലൊ! പുരുഷന്മാർ സംഗീതശാസ്ത്രം തുറന്നുനോക്കുകപോലും ചെയ്യുട്ടില്ലെന്നാണ് തോന്നുന്നതു്. അയ്യയ്യോ!

(ചെവി പൊത്തുന്നു)

(അക്ബർ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

റസിയാ:—ആരു്? അച്ഛനോ?

അക്ബർ:—അതെ, റസിയാ! ഞാൻതന്നെ.

റസിയാ:—അല്ലാ, അച്ഛൻ അടിമുതൽ മുടിവരെ നനഞ്ഞിരിക്കുന്നല്ലൊ. അച്ഛാ! പുറമെ എന്താണ് നടക്കുന്നതു്? എന്തു കോലാഹലമാണ് ഈ കേൾക്കുന്നതു്?

അക്ബർ:—യുദ്ധം നടക്കുകയാണ്. രാജപുത്രർ മുഗൾശിബിരത്തെ ആക്രമിച്ചിരിക്കുന്നു

റസിയാ:— അവക്ക് വേണമെങ്കിൽ വെറുതെന്നിന്നു ആ ക്രമിക്കരുതേ? എന്തിനാണ് ഇത്ര അപസ്വരത്തിൽ നിലവിളിക്കുന്നത്.

അക്ബർ:— അപസ്വരമൊ! റസിയാ! നീ കാര്യത്തിന്റെ ഗൌരവം മനസ്സിലാക്കിയല്ല സംസാരിക്കുന്നത്. അയ്യോ! മൃതശരീരങ്ങൾ പുറമെ കുന്നുകുന്നായിട്ടാണ് വീണുകിടക്കുന്നത്!

റസിയാ:— അതെനിക്കറിയാം. പക്ഷെ, ഇത്രവളരെ മുറവിളികൂട്ടുന്നത് എന്തിനാണെന്നാണ് ഞാൻ ചോദിക്കുന്നത്?

അക്ബർ:— റസിയാ! നീ എന്തു പുലമ്പുന്നു! ഇതു സാക്ഷാൽ മൃത്യുവിന്റെ കൂത്താട്ടംതന്നെയാണ്. മൃത്യുവിനെ ഇത്ര പ്രത്യക്ഷമായി ഇതിനു മുമ്പൊരിക്കലും ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ല. അയ്യോ! പുറമെ എത്ര ആളുകളാണു നിമിഷംപ്രതി ചത്തുവീഴുന്നതെന്നു നിനക്കറിയാമോ?

റസിയാ:— ചത്തുവീഴുന്നുവോ? അതുകൊണ്ടാണോ അച്ഛൻ ഓടിപ്പോന്നുകളഞ്ഞത്? അച്ഛൻ ഭയപ്പെടുന്നുവോ? എന്തിനു ഭയപ്പെടുന്നു അച്ഛാ?

അക്ബർ:— ഒരുപക്ഷെ, എനിക്കും നിനക്കുംകൂടി ഇന്നു മരിക്കേണ്ടതായി വരും.

റസിയാ:— മരിച്ചേ കഴിയൂ എങ്കിൽ ഞാൻ പാടിക്കൊണ്ടു മരിക്കും. തീരത്തിൽച്ചെന്നലയ്ക്കുന്ന തിരമാലയെപ്പോലെ പാടിക്കൊണ്ടുതന്നെ ഞാൻ മൃത്യുവിൽ ലയിക്കും.

അക്ബർ:— എന്താണ് ആ കേൾക്കുന്നത്? രാജപുത്രന്മാ

രുടെ ജയദ്ധ്വനിയോ! ഇതാ! വീണ്ടും വീണ്ടും—അടു ത്തടുത്തു കേൾക്കുന്നുവല്ലോ!

അണിയറയിൽ:—ജയ് മഹാറാണി കീജയ്!

(തഹബർഖാൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

തഹബർഖാൻ:—കുമാരാ! ഓടിക്കൊൾവിൻ, ഓടിക്കൊൾ വിൻ.

അക്ബർ:—വിശേഷമെന്താണ് തഹബർഖാൻ?

തഹബർഖാൻ:—നാം തോററുപോയിരിക്കുന്നു.

അക്ബർ:—നമ്മുടെ സൈന്യങ്ങൾ എന്തുചെയ്യുന്നു? എ ല്ലാം ചത്തൊടുങ്ങിയോ?

തഹബർഖാൻ:—ഇല്ല. എല്ലാവരും ചത്തിട്ടില്ല. ഇങ്ങി നെയുള്ള ഘട്ടത്തിൽ ബുദ്ധിമാന്മാർ എന്തു പ്രവൃത്തി ക്കുമോ അതുതന്നെ അവരും പ്രവൃത്തിച്ചു—ശത്രുക്കളു ടെ നേരെ ആസനം തിരിച്ചുകൊണ്ടു എല്ലാവരും ഓടി പൊയ്ക്കളഞ്ഞു.

റസിയാ:—ഓടിപ്പൊയ്ക്കളഞ്ഞുവോ? ഇച്ഛേ! ഇച്ഛേ! ഓ ടേണ്ട ആവശ്യമെന്ത്? തഹബർഖാൻ! രാജപുത്രരോടു തോററു ഓടിപ്പൊയ്ക്കളയുന്നതിന് ലജ്ജയില്ലേ?

തഹബർഖാൻ:—അവരെന്തിനു ലജ്ജിക്കുന്നു? സ്ത്രീകളല്ല ല്ലോ അവർ.—കുമാരാ! ഓടിപ്പൊയ്ക്കളയുകയാണു നല്ല തു്. അതിനുള്ള സമയം ഇനിയും അതിക്രമിച്ചിട്ടില്ല.

റസിയാ:—ഞാൻ ഓടിപ്പോകയില്ല. എന്തിനാണു ഓ ടിപ്പോകുന്നതു്? ചാകുകയാണ് അതിലും ഭേദം. ഒരു മുകിളനായിരുന്നിട്ട്, അച്ഛൻ എങ്ങോട്ടാണ് ഓടാൻ പോകുന്നതു്?

തഹബർഖാൻ:-- യുദ്ധം നടക്കുന്ന സ്ഥലത്തിനു നേരെ എതിരായ ദിക്കിലേക്കുതന്നെ. അല്ലാതെ പിന്നെ എങ്ങോട്ടാണു് ഓടുന്നതു്?

റസിയാ:— ഞാൻ ഓടിപ്പോകയില്ല.

തഹബർഖാൻ:— ഭവതി ഓടിപ്പോകയില്ലെങ്കിൽ വേണ്ട. ഞങ്ങളേതായാലും ഓടിപ്പോകുവാൻതന്നെയാണു തീരുമാനിച്ചിരിക്കുന്നതു്. ഭവതി ഒരു സ്ത്രീയാണല്ലോ; അതുകൊണ്ടു കുറച്ചൊക്കെ ലജ്ജയുണ്ടായിരിക്കാം. ഞങ്ങൾക്കു് ആ കാര്യത്തിൽ അശേഷം ലജ്ജയില്ല. അങ്ങിനെയല്ലേ തിരുമേനി?

അക്ബർ:— അയ്യോ! എന്തു ഭയങ്കരമായ രാത്രി! എത്ര ദയനീയമായ ആർത്തനാദം! എന്തു വെട്ടുംകുത്തും കൊലയുമാണു നടക്കുന്നതു്.

അണിയറയിൽ:— "ഓടിക്കൊൾവിൻ, ഓടിക്കൊൾവിൻ!"--"ജയ മഹാറാണാ? കീ ജയ്!--"ഹരഹര!"

റസിയാ:—അയ്യോ! എന്തൊരു ലഹള.

തഹബർഖാൻ—യുവരാജാവേ! എന്താണു് ഇനിയും ആലോചിച്ചു നില്ക്കുന്നതു്? വരൂ, ഓടിപ്പൊയ്ക്കളയാം. അവിടന്നു ചെന്നു ഞങ്ങളേക്കാൾ മോശമാണെന്നാണല്ലോ തോന്നുന്നതു്.

അക്ബർ:— അയ്യോ! എന്തൊരു കൊടുംകൊല! ഇത്രവളരെ നരഹത്യ ഇതിനു മുമ്പൊരിക്കലും ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ല.

തഹബർഖാൻ:— ഇവിടെത്തന്നെ ഇങ്ങിനെ നിന്നിട്ടു് എന്താണു പ്രയോജനം? അതാ!--അതാ!-- കൂടാരത്തി

ൻെറ മുമ്പിൽ എത്തി!—ഇങ്ങോട്ടെയ്ക്കുള്ള വാതിൽ കടന്നു—ഇതാ ശത്രുക്കൾ.

(ഓടിപ്പോകുന്നു.)

അക്ബർ:— വരൂ, റസിയാ! നമുക്കും ഓടിപ്പോയ്ക്കളയാം.

റസിയാ:— അച്ഛാ!

അക്ബർ:—മകളേ! സംസാരിക്കാതെ—ഈ വഴിയെ—ഇതിലെ പൊയ്ക്കളയാം വരു.

(അക്ബർ ബലാൽക്കാരമായി റസിയായെ കൈക്കു പിടിച്ചുവലിച്ചുകൊണ്ടു പോകുന്നു. ഉത്തരക്ഷണത്തിൽത്തന്നെ രണ്ടു രാജപുത്രഭടന്മാർ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ഒന്നാമൻ:—ഇവിടെ ആരുമില്ലല്ലോ. ഓടിപ്പൊയ്ക്കളഞ്ഞു. ഏതിലെയാണു് അവർ പൊയ്ക്കളഞ്ഞതു്?

രണ്ടാമൻ:— ഈ ഭാഗത്തുകൂടെ.

(രണ്ടുപേരും പോകുന്നു.)

(സമരദാസനും സൈന്യങ്ങളും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

സമരദാസൻ:— ആർത്തുവിളിപ്പിൻ. ഭഗവാൻ ഏകലിംഗ കീ ജയ്!

എല്ലാവരും:— ജയഭഗവാൻ ഏകലിംഗ കീ ജയ്!

സമരദാസൻ:— ഭീമസിംഹനെവിടെ?

ഒന്നാമത്തെ ഭടൻ:— അദ്ദേഹത്തെ കാണ്മാനില്ല.

സമരദാസൻ:— വേഗംപോയി അന്വേഷിക്കുവിൻ.

(സമരദാസനൊഴികെ എല്ലാവരും പോകുന്നു.)

സമരദാസൻ:— അഹോ! എന്തൊരു ഭയങ്കരമായ രാത്രി! എന്തൊരു ഘോരമായ യുദ്ധം! എന്തൊരു ഭീമമായ കൂട്ടക്കൊല!

കർട്ടൻ വീഴുന്നു.

രംഗം. ൫.

സ്ഥലം:— മേവാറിലെ ഒരു മലക്കോട്ടയിൽ തടാകതീരത്തിലുള്ള രണ്ടു കൽത്തറകൾ.

സമയം:— നിലാവുള്ള രാത്രി.

(കമല കൽത്തറമേൽ തനിച്ചിരുന്നു പാടുന്നു. പാടുന്നതിനിടയിൽ ജയസിംഹൻ പ്രവേശിച്ചു കമല കാണാതെ അവളുടെ പുറകിൽ എത്തി പാട്ടു കേട്ടുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു.

മഞ്ജരി.

വന്നാലും വന്നാലുമെൻ നാഥ! ചിന്മയാ-
മെന്നുടെ മുന്നിൽ കനിഞ്ഞു വേഗം.
എത്രനാളായി വിമുക്തയായാത്തയാ,—
അത്രഭവാനെ ഞാൻ കാത്തിരിപ്പൂ?
തീവ്രമാം തൃഷ്ണയാൽ ഭാവം പകന്നൊരെ-
ന്നാവിലാത്മാവിനെ ജീവനാഥ!
കാമം കുളുപ്പിക്ക താവകപാവന-
പ്രേമസുധാരസധാര തൂകി.
മിന്നുന്ന ഭംഗിയോടെങ്ങും മരങ്ങളിൽ
വന്യസുരഭിലപുഷ്പജാലം;
കാന്തി കലർന്നിതാ! കാൺമൂ നികുഞ്ജങ്ങൾ
സാന്ദ്രസുഗന്ധസംപൂരിതങ്ങൾ;
കേൾക്കുന്നു കാനനം മെല്ലെ മുഖരിത-
മാക്കും മനോഹര മർമ്മരങ്ങൾ;
ഭംഗിയായ് നർത്തനം ചെയ്വൂ തരുക്കൾ തൽ-
ശൃംഗങ്ങളിൽ ചെറുപല്ലവങ്ങൾ;

വീശുന്നു ശീതള മന്ദസമീരണ-
നാശകൾതോറും സുഗന്ധമേന്തി;
കൂട്ടമുത്സാഹത്താൽ കർണ്ണമധുരമായ്
പാടുന്നു പഞ്ചമം കോകിലങ്ങൾ;
സാന്ദ്രമാം ചന്ദ്രികാ മന്ദസ്മിതം തൂകി-
സ്സുന്ദരമൂർത്തിയാമിന്ദുദേവൻ,
കാന്തയാം രാത്രിയെ സ്സന്തർപ്പണം ചെയ്തു.
ഹന്ത! ശയിക്കുന്നിതംബരത്തിൽ;
ആനന്ദപൂർണ്ണരായ് നോക്കിവസിക്കുന്നു,
വാനത്തുവാഴുന്ന താരകങ്ങൾ;
ശാന്തം, നിതാന്തം കാന്താരം, അത്യന്ത-
കാന്തം, മേകാന്തം നികുഞ്ജഗർഭം.
എന്തൊരു സുന്ദരശാരദശർവ്വരി!
എന്തൊരു മധുര ഭൂവിഭാഗം!
ലോലചേലാഞ്ചലമങ്കതലത്തിങ്കൽ
ചാലെവിരിച്ചു ഞാൻ വാച്ചമോദാൽ
തിങ്ങുമുൽകണ്ഠയാൽ ചഞ്ചലചിത്തയാ-
യിങ്ങുവസിക്കുന്നു മംഗലാത്മൻ!
വന്നാലും വന്നാലുമെൻപ്രാണനായക!
തന്നാലും സാന്ദ്രമാനന്ദമുള്ളിൽ.

കമല— (തിരിഞ്ഞുനോക്കീട്ട്) ആര്? ഓ! അവിടന്നോ!

ജയസിംഹൻ:— അതെ; ഞാൻ തന്നെ.

കമല:— വന്നിട്ട് എത്രനേരമായി?

ജയസിംഹൻ:— വളരെ നേരമായി.

കമല:— ഇത്രയും നേരം ഇവിടെ എന്തു ചെയ്യുകയായിരുന്നു?

ജയസിംഹൻ:— കേട്ടുകൊണ്ടു നില്ക്കുകയായിരുന്നു.

കമല:— എന്തു്?

ജയസിംഹൻ:— വീണാനാദത്തോടു ഇടകലൎന്ന മധുരസംഗീതധ്വനി—ഹാ! എന്താണു ഞാനിവിടെ കേട്ടതു്? ഞാൻ കേട്ടതെന്തായിരുന്നു എന്നു പരിച്ഛേദിച്ചു പറയുവാൻ ഞാൻ ശക്തനല്ല. എന്നാൽ ഇതുപോലെ ഒന്നു ഇതിനു മുമ്പൊരിക്കലും ഞാൻ കേട്ടിട്ടില്ലെന്നുള്ളതു നിശ്ചയമാണു്.

കമല:— മനസ്സിലായി. അവിടുന്നു കേട്ടതു് എന്റെ പാട്ടാണു്.

ജയസിംഹൻ:— ആയിരിക്കാം. പക്ഷെ ഞാൻ ഇത്രയുംനേരം ഈ ലോകത്തിൽ ആയിരുന്നില്ല; ഏതോ ഒരു സ്വപ്നരാജ്യത്തിലായിരുന്നു. ഞാൻ കേൾക്കുകയായിരുന്നുവോ കാണുകയായിരുന്നുവോ എന്നു തന്നെ തീൎത്തു പറയുവാൻ എനിക്കു ധൈൎയ്യം പോര. കാണുകയായിരുന്നു എന്നു തന്നെയാണു തോന്നുന്നതു്. ഏതാനും ചില സുന്ദരങ്ങളായ 'ബാലസ്വരങ്ങൾ തങ്ങളുടെ മിന്നുന്ന ചിറകുകളെ പരത്തിപ്പിടിച്ചു് ആകാശത്തിൽ പറന്നുകൊണ്ടിരുന്നു. ഒടുവിൽ അവ പൂൎവാധികം പുഷ്ടങ്ങളും ഭാവവിഹ്വലങ്ങളും ഉജ്ജ്വലതരങ്ങളുമായിത്തീൎന്നു. ക്രമേണ ഓരോ നക്ഷത്രങ്ങളിൽ ചെന്നു ലയിച്ചു.

കമല:— അവിടുന്നു ഇതുവരെ 'ഗീർവാണ'വും കൂട്ടിച്ചേൎത്തു പ്രസംഗിച്ചാൽ എനിക്കശേഷം അൎത്ഥം മനസ്സിലാവുകയില്ല. നല്ല നാടോടി ഭാഷയിൽ പറഞ്ഞാലെ എനിക്കു കാൎയ്യം ഗ്രഹിക്കുവാൻ കഴിയൂ.

ജയസിംഹൻ:— കമലേ! ഹൃദയപൂർവ്വമായിട്ടോ ഭവതി ഇപ്പോഴും പാടിയതു്, അതോ യദൃച്ഛയാ മനസ്സിൽ തോന്നിയതൊന്നു പാടി എന്നേ ഉള്ളോ?

കമല:— അവിടത്തേക്കു് എങ്ങിനെയാണു തോന്നുന്നതു്.

ജയസിംഹൻ:— എനിക്കൊന്നും അറിഞ്ഞുകൂടാ. എങ്കിലും ഇടക്കിടക്കു ഭവതി ഒരു മന്ത്രവാദിനിയാണെന്നും എന്നെ ഭവതി എന്തോ മന്ത്രംകൊണ്ടു മയക്കിയിരിക്കയാണെന്നും എനിക്കു തോന്നിപ്പോകുന്നു.

കമല:— ഇല്ല, ഇല്ല. അവിടുന്നുതന്നെ വലിയൊരു സംമോഹനമന്ത്രമാണു്; പിന്നെ എന്തിനു വേറെ മന്ത്രം ഞാൻ അന്വേഷിക്കുന്നു?

ജയസിംഹൻ:— ഞാൻ നിർജ്ജീവനും പൌരുഷഹീനനും ഒന്നുംതന്നെ പ്രവർത്തിപ്പാൻ ശക്തിയില്ലാത്തവനും ആയിത്തീർന്നിരിക്കുന്നു. ഇതു സ്നേഹമോ അതോ മോഹമോ.

കമല:— എന്തെങ്കിലും ഒന്നാണെന്നു കരുതിക്കൊള്ളണം. ഫലം രണ്ടിനും ഒന്നുതന്നെയാണല്ലോ— അവിടുന്നു എന്തിനാണു് പിന്നെ ഈ പുളിക്കുന്ന മുന്തിരിങ്ങാകളെ കണ്ടു ഭ്രമിച്ചു് ഒരു നിമിഷവും വിട്ടുമാറാതെ അടുത്തു കൂടിയിരിക്കുന്നതു്?

ജയസിംഹൻ:— ഇതു സ്നേഹമാണെന്നു വരികിൽ ആ സ്നേഹം അതിഭയങ്കരം തന്നെയാണു്.

കമല:— ഭയങ്കരമെന്നോ?

ജയസിംഹൻ:— ഭയങ്കരമല്ലേ? യാതൊരു സ്നേഹം ഉത്സാഹത്തെയും പൌരുഷത്തേയും നിശ്ശേഷം നശിപ്പിച്ചു മനുഷ്യനെ മൃഗപ്രായനായിത്തീർക്കുന്നുവോ ആ സ്നേഹം ഭയങ്കരമല്ലേ? പ്രേമംമൂലം ഒരുത്തരു ലോകത്തെത്ത

ന്നെ വിസ്തരിക്കുവാൻ ഇടവരികയും തന്റെ മനുഷ്യത്വം നഷ്ടപ്പെടുകയും ചെയ്യുന്നുവെങ്കിൽ അതു ഭയങ്കരമായ ഒരവസ്ഥതന്നെയാണ്.

കമല:—സംശയമില്ല. ഇതു അതിഭയങ്കരംതന്നെ! രോഗം വളരെ കടുത്തതാണ്. ചികിത്സ അത്യാവശ്യമായിരിക്കുന്നു. മൂത്തവേളിയെ വിളിക്കട്ടെയോ? അവൾക്കു മാത്രമെ അങ്ങയുടെ ഈ രോഗം മാറുവാൻ ശക്തിയുള്ളു. കണ്ടില്ലെ, അന്നു, മുഖത്തുനോക്കി അവർ രണ്ടു വാക്കു പറഞ്ഞതോടുകൂടി അവിടുന്നു യുദ്ധത്തിനു ചാടിപ്പുറപ്പെട്ടതു്? വിളിച്ചുകൊണ്ടുവരട്ടെയോ?

ജയസിംഹൻ:—വേണ്ട; ഈ രോഗം അവളുടെ ചികിത്സക്കും അമരാത്ത പാകത്തിലായിരിക്കുന്നു. ഇനി ആർക്കും ഇതു മാറുവാൻ സാധിക്കുന്നതല്ല. കമലേ! കേൾക്കുക. അറംഗസീബ് മാർവാഡമായി യുദ്ധം തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. അച്ഛൻ അദ്ദേഹത്തെ എതിർക്കു് ആളുകളെ അയക്കുകയുണ്ടായി. ഞാൻ ഉടനെ അച്ഛന്റെ മുമ്പിൽ ചെന്നു. യുദ്ധത്തിൽ ദുർഗ്ഗാദാസനെ ചെന്നു സഹായിക്കേണമെന്നു അച്ഛൻ എന്നോട്ട് ആവശ്യപ്പെട്ടു. ഞാൻ ഒന്നുംമിണ്ടാതെ തലതാഴ്ത്തിയിരിക്കുകയാണു ചെയ്തതു്. "ജയസിംഹ! എന്താണിമിണ്ടാതെ നില്ക്കുന്നതു്?" എന്നു വീണ്ടും അച്ഛൻ എന്നോടു ചോദിച്ചു. അപ്പോഴും ഞാൻ മുഖമുയർത്തിയില്ല. അതു കണ്ടു് അച്ഛനു "മനസ്സിലായി. ശരി, അന്തഃപുരത്തിലേക്കു പോവുക. ഞാൻ ഭീമസിംഹനെ അയച്ചുകൊള്ളാം." എന്നു പറഞ്ഞു. ഞാൻ തല ഉയർത്താതെന്നെ ഇങ്ങോട്ടുപോരികയും ചെയ്തു. അതി

അശേഷം സരസ്വതി വന്നു എന്നെ കണക്കിലധികം അധിക്ഷേപിച്ചു. എന്നിട്ടും ഞാൻ ഒരക്ഷരം മിണ്ടിയില്ല. മനസ്സിൽ എനിക്കു വല്ലാത്ത അവജ്ഞ തോന്നി—കമലേ! എന്നെ ഭവതി ഇത്തരത്തിലാക്കിത്തീൎത്തുവല്ലോ! എന്തൊരു വിമോഹത്തിലാണ് ഭവതി എന്നെ ആഴ്ത്തിക്കളഞ്ഞതു്? എന്തൊരു അപൂൎവലഹരിയാലാണ് ഭവതി എന്റെ സ്വബോധം കെടുത്തിക്കളഞ്ഞതു്.

കമല:— സ്വബോധം നശിക്കത്തക്കവിധത്തിൽ ഞാൻ യാതൊന്നും അങ്ങയെ സേവിപ്പിച്ചിട്ടില്ല; ദൈവം സാക്ഷി. അവിടന്നു എന്നെ അന്യായമായി കുറ്റപ്പെടുത്തുകയാണ്.

ജയസിംഹൻ:— ഇല്ല കമലേ! ഞാൻ ഭവതിയെ കുറ്റപ്പെടുത്തുന്നില്ല. സൌന്ദൎയ്യം ഒരു മദ്യമാണെന്നു ഭവതിയോട് ഒരിക്കൽ ഞാൻ പറഞ്ഞതായി ഓൎക്കുന്നുണ്ടു്. ഇപ്പോൾ എനിക്കു തോന്നുന്നതു്; സൌന്ദൎയ്യം.

കമല:— കറപ്പാണ് എന്നു്, അല്ലേ? അന്നു ഞാനും ഇതു പറയുകയുണ്ടായി. പക്ഷേ അവിടന്നു വിശ്വസിച്ചില്ല.

ജയസിംഹൻ:— കമലേ! ഞാൻ ഭവതിയെ സ്നേഹിക്കുന്നു.

കമല:— ഈ പല്ലവി പാടിത്തുടങ്ങിട്ടു കാലം കുറെയായല്ലോ.

ജയസിംഹൻ:— എത്രപ്രാവശ്യം പറഞ്ഞിട്ടും എനിക്കു

തൃപ്തിവരുന്നില്ല. ഞാനിതാ വീണ്ടും പറയുന്നു — ഞാൻ ഭവതിയെ ഹൃദയപൂർവം സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ട്. ഇങ്ങിനെ പറയുന്നതിനുതന്നെ എനിക്കു പ്രത്യേകമായ ഒരു സന്തോഷം തോന്നുന്നുണ്ട്.

കമല:— എന്നാൽ എത്ര പ്രാവശ്യം വേണമെങ്കിലും പറഞ്ഞോളൂ. പക്ഷെ അവിടുന്നു വായകൊണ്ടു എത്ര തന്നെ പറഞ്ഞാലും കാര്യത്തോടടുക്കുമ്പോൾ മാത്രം മൂത്ത വേളി പറയുന്നതേ കേൾക്കുള്ളൂ; അതെനിക്കു അറിയാം.

ജയസിംഹൻ:— ഞാനോ?

കമല:— അല്ലാതെ പിന്നെ ഞാനാണോ? അവിടത്തെ എന്നോടുള്ള സ്നേഹം, ഈ പഞ്ചാരവാക്കുകൊണ്ടു പ്രസാദിച്ചു; കാര്യം കാണുന്നതൊക്കെ മൂത്ത വേളിയാണ്.

ജയസിംഹൻ:— അതെങ്ങിനെയാണ്?

കമല:— പറഞ്ഞിട്ടെന്താണ് പ്രയോജനം?

(പരിഭവിച്ചുകൊണ്ടു പോകുന്നു.)

ജയസിംഹൻ:— കമലേ! നില്ക്കൂ, പരിഭവിച്ചു പോകരുതേ— ഒന്നു പറയട്ടെ. കേൾക്കുക; വരൂ — അല്ലെങ്കിൽ വേണ്ട; പോകട്ടെ. ഒരു നിമിഷനേരത്തിലേക്കും നിലനില്ക്കാത്ത സ്ത്രീസഹജമായ പരിഭവം മാത്രമാണിത്. ജഗദീശ! ഈ സ്ത്രീജാതി അവിടത്തെ ഒരു അപൂർവസൃഷ്ടിതന്നെ. വെയിലും മഴയും പോലെ ചിരിയും കരച്ചിലും ഒപ്പം തന്നെ പുറപ്പെടും!

(സരസ്വതി പ്രവേശിക്കുന്നു.)

സരസ്വതി:— നാഥ!

ജയസിംഹൻ:— സരസ്വതി! എന്താണ്?

സരസ്വതി:— മാർവാറിൽ മുഗളരും രാജപുത്രരും തമ്മിൽ നടന്ന യുദ്ധത്തിന്റെ പരിണാമം കേട്ടുവോ?

ജയസിംഹൻ:— ഇല്ല.

സരസ്വതി:— കേൾക്കുവാൻ മോഹമുണ്ടോ? അതിനു് അവസരമുണ്ടോ?

ജയസിംഹൻ:— പറയൂ, കേൾക്കട്ടെ.

സരസ്വതി:— യുദ്ധത്തിൽ മാർവാറിനു ജയം ലഭിച്ചു. പക്ഷെ—

ജയസിംഹൻ:— പക്ഷെ— എന്താണു്?

സരസ്വതി:— പക്ഷെ അവിടത്തെ ജ്യേഷ്ഠൻ എന്നെന്നേക്കുമായി ഈ ലോകത്തോടു യാത്ര പറഞ്ഞു.

ജയസിംഹൻ:— ആര്? ഭീമസിംഹനോ?

സരസ്വതി:— (ഗൽഗദത്തോടുകൂടി) അതെ. അദ്ദേഹം മാർവാറിനെ രക്ഷിക്കുന്നതിനായിട്ടു് ഈ യുദ്ധത്തിൽ തന്റെ പ്രാണനെ ബലികഴിച്ചു.

ജയസിംഹൻ:— ജ്യേഷ്ഠ! അവിടന്നു മഹാനും ഉദാരനും വീരനുമത്രെ. ജ്യേഷ്ഠൻ ഇന്നു അക്ഷയമായ സ്വർഗ്ഗത്തെ സമ്പാദിച്ചിരിക്കുന്നു.

സരസ്വതി:— അവിടന്നോ?

ജയസിംഹൻ:— നരകത്തെ എന്നാണു് തോന്നുന്നതു്.

സരസ്വതി:— ഹാ! നാഥ! (പോകുന്നു.)

ജയസിംഹൻ:— സരസ്വതി! എന്റെ നേരെ വെറുപ്പു തോന്നരുതേ! ഞാൻ വെറും അശക്തൻ— ദയനീയൻ— ഇതാ അച്ഛൻ വരുന്നു. കൂടെ മാർവാറിലെ മഹാറാണിയും സമരദാസനും കൂടിയുണ്ടു്. ശുദ്ധകൂപമണ്ഡൂകമായ ഞാൻ കൂപത്തിനുള്ളിലേക്കുതന്നെ പോകട്ടെ.

അവജ്ഞയും അനുകമ്പയും നിറഞ്ഞ പിതാവിന്റെ ആ നോട്ടം സഹിപ്പാൻ ഞാൻ ശക്തനല്ല.

(പോകുന്നു.)

(രാജസിംഹൻ മഹാമായ, സമരദാസൻ എന്നിവർ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

രാജസിംഹൻ:— മഹാമായേ! നമുക്ക് ഇവിടെത്തന്നെ ഇരിക്കാം. അകത്തു അസഹ്യമായ ഉഷ്ണമാണ്. ഇവിടെ നല്ല ചന്ദ്രികാപ്രകാശമുണ്ട്. ഭീമസിംഹന് അത്യന്തം പ്രിയമായ ഒരു സ്ഥലമായിരുന്നു ഇതു്. അവൻ ദിവസംപ്രതി പ്രഭാതത്തിൽ ഇവിടെ വന്നിരുന്നു ഈ വിലവർണ്ണമായ സരോവരത്തിലെ മനോഹരമായ കാഴ്ച കണ്ടു ആനന്ദിച്ചു സമയം പോക്കുക പതിവായിരുന്നു.

(എല്ലാവരും കൽത്തറമേൽ ഇരിക്കുന്നു.)

മഹാമായ:— റാണാ! ഭീമസിംഹന്റെ ശൌര്യപരാക്രമങ്ങൾ ലോകചരിത്രത്തിലെ പ്രധാനപ്പെട്ട ഭാഗത്തു തങ്കലിപികൾകൊണ്ടു രേഖപ്പെടുത്തി സൂക്ഷിക്കപ്പെടുവാൻ യോഗ്യങ്ങളാണ്.

രാജസിംഹൻ:— പ്യതിക അവൻ നഷ്ടപ്പെട്ടുവല്ലോ. എന്നെന്നേക്കുമായി നഷ്ടപ്പെട്ടുവല്ലോ.

റാണി:— റാണാ! യുദ്ധത്തിൽ മരിക്കുന്നതിനേക്കാൾ മാഹാത്മ്യമേറിയ മൃത്യു ക്ഷത്രിയർക്കു മറ്റേതാണുള്ളതു്? ഭീമസിംഹൻ എന്റെ പുത്രനായിരുന്നു എങ്കിൽ നിശ്ചയമായും അവനു മറ്റൊരുതരത്തിലുള്ള മരണം നേരിടുവാൻ ഞാൻ മോഹിക്കയില്ലായിരുന്നു.

രാജസിംഹൻ:— മഹാമായേ! നിങ്ങൾ പറയുന്നതു ശരി

തന്നെ. സമരദാസ്! പറയൂ കേൾക്കട്ടെ. രാജസിംഹൻ എങ്ങിനെയാണു യുദ്ധം ചെയ്തതു്?

സമരദാസൻ:— മഹാറാണാ! അപ്രകാരമുള്ള ഒരു യുദ്ധം ഇന്നുവരെ ആരും ചെയ്തിട്ടില്ല. അവിടുന്നു കേട്ടാലും— അന്നത്തെ രാത്രി അതിഭയങ്കരമായിരുന്നു. ആകാശമെങ്ങും കാർമേഘങ്ങളാൽ മൂടപ്പെട്ടിരുന്നു. തുമ്പിക്കൈവണ്ണത്തിൽ ധാരധാരയായി മഴ ചൊരിയുന്നുണ്ടായിരുന്നു. ഘോരമായ അന്ധകാരം ദിക്കെങ്ങും വ്യാപിച്ചിരുന്നു. അതുപോലുള്ള കൂരിരുട്ടു മറ്റൊരിക്കലും ഉണ്ടായിട്ടില്ലെന്നാണു തോന്നുന്നതു്. കൂടക്കൂടെ ചെവിപൊട്ടുമാറു മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരുന്ന ഇടിവെട്ടുന്ന ഭയങ്കരശബ്ദങ്ങൾ ആ രാത്രിയുടെ ഭയാനകതയെ ഒന്നുകൂടി വർദ്ധിപ്പിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നു. അയ്യോ! എന്തു ഭയങ്കരമായ രാത്രിയായിരുന്നു അതു്.

റാണി:— എന്നിട്ടോ?

രാജസിംഹൻ:— (ഭ്രാന്തചിത്തനെപ്പോലെ) ഇത്ര ഭയങ്കരമായ രാത്രിയോ! ഇത്ര ഭയങ്കരമായ രാത്രിയോ.

സമരദാസൻ:— ഇങ്ങിനെയുള്ള രാത്രിസമയത്തു അവിടുത്തെ പുത്രൻ ഞങ്ങൾ വീണ്ടും വീണ്ടും അരുതെന്നു തടുത്തിട്ടും വകവെക്കാതെ പതിനായിരം മേവാർ സൈന്യങ്ങളേയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടു മുഗൾശിബിരത്തെ ചെന്നാക്രമിച്ചു. മുഗൾസൈന്യങ്ങളുടെ സംഖ്യയാകട്ടെ ഒരു ലക്ഷത്തിലധികം ഉണ്ടായിരുന്നു.

രാജസിംഹൻ:— (ഭ്രാന്തനെപ്പോലെ) ഞാൻ അവനെ നാട്ടിൽനിന്നും ആട്ടിപ്പുറത്താക്കിയല്ലോ. നാടുകടത്തിയല്ലോ?

റാണി:— കുമാര! നീ അതിധന്യൻ തന്നെ. അതിനുശേഷമോ?

സമരദാസൻ:— അതിനുശേഷം പ്രളയജലധിയിലെ പ്രചണ്ഡകല്ലോലങ്ങളും പോലെ "ഹഹ—ബംബം" എന്നുള്ള ആൎപ്പുവിളികളും ഉച്ചത്തിൽ കേട്ടുതുടങ്ങി. അന്നത്തെ അതിഗംഭീരമായ ഇടിമുഴക്കത്തെപ്പോലും അധഃകരിച്ചുകൊണ്ടു നമ്മുടെ പീരങ്കികളുടെ ഘോരഗൎജ്ജനങ്ങളും മുഴങ്ങി; മഴ പെയ്യുന്ന മഹാരവത്തോടുകൂടി മാൎവ്വാര ശത്രുസൈന്യങ്ങളുടെ ഇടയിൽ ആൎത്തനാദങ്ങളും പൊങ്ങി.

രാജസിംഹൻ:— (ഭ്രാന്തനെപ്പോലെ) എന്റെ സ്വന്തം ദോഷംകൊണ്ടുതന്നെ ഞാൻ അവനെ മരിപ്പിച്ചുവല്ലോ.

റാണി:— പിന്നെയോ?

സമരദാസൻ:— അപ്പോൾ ഞാൻ പതിനായിരം റാഠോർ സൈന്യങ്ങളേയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടു് ഉടനെ ഭീമസിംഹനെ സഹായിക്കുവാൻ ചെന്നു. പോൎക്കളത്തിൽ ചെന്നുനോക്കിയപ്പോൾ ആ വിദ്യുൽപ്രകാശത്തിൽ ഞാൻ അവിടെ കണ്ടകാഴ്ച മരിക്കുന്നതുവരെ മറക്കുവാൻ എനിക്കു കഴിയുന്നതല്ല.

രാജസിംഹൻ:— (ഭ്രാന്തനെപ്പോലെ) അതു തന്നെ അവൻ പറഞ്ഞിരുന്നു—"ഞാൻ യുദ്ധത്തിൽ മരിക്കുവാൻ പോവുകയാണു്" എന്നു്.

റാണി:— സമരദാസ്! ശേഷവും കേൾക്കട്ടെ.

സമരദാസൻ:— മഹാറാണി! ആ വിദ്യുൽപ്രകാശത്തിൽ ഞാൻ കണ്ട കാഴ്ച അത്യത്ഭുതമായിരുന്നു—

ത്രുസൈന്യങ്ങൾ വാൾ, കുന്തം, തോക്ക് മുതലായ ആയുധങ്ങൾ ധരിച്ച് പോരിന് ഒരുങ്ങി തിരിഞ്ഞുനിൽപുണ്ട്. ഭീമസിംഹൻെറ ഭടന്മാർ, പ്രപഞ്ചത്തെ ഗ്രസിക്കുവാൻ പുറപ്പെട്ട പ്രളയജലധിയുടെ പ്രചണ്ഡപ്രവാഹംപോലെ പെട്ടെന്നു ശത്രുക്കളുടെ മേൽ പാഞ്ഞു ചെന്നുകയറി. ശത്രുക്കളുടെ തോക്കുകളും പീരങ്കികളും ഉടനെ അഗ്നിഗോളങ്ങളെ വർഷിച്ചു. അഗ്നിപർവ്വതത്തിൻെറ മുഖത്തു നിന്നു അതിശക്തിയോടെ നാലുഭാഗത്തും പ്രവഹിക്കുന്ന തപ്തധാതുക്കളുടെ തീവ്രജ്വാലകളും ഘോരമായ ഘൂർണ്ണികാവാതവും തമ്മിൽ ഇടയുന്നതുപോലെ ഇരുകൂട്ടരും തമ്മിൽ ഇടഞ്ഞു. അഹോ! അതെന്തൊരു ഭയങ്കരയുദ്ധമായിരുന്നു.

രാണി:— സബാഷ്! ഭീമസിംഹ! നീ ധന്യാഗ്രഗണ്യൻ തന്നെ! — പിന്നെയോ?

രാജസിംഹൻ:— (ഭ്രാന്തനെപ്പോലെ) ഹാ! പരിഭവിച്ചു പൊയ്ക്കളഞ്ഞുവല്ലോ! പിതാവിൻെറ നേരെ പരിഭവിച്ചു പുത്രൻ പൊയ്ക്കളഞ്ഞുവല്ലോ!

സമരസിംഹൻ:— ക്ഷുബ്ധനായ ഉച്ച്യതനെപ്പോലെയും മൂർത്തിമത്തായ പ്രളയം പോലെയും അത്ഭുതകരമായ ധൈര്യപരാക്രമങ്ങളോടുകൂടി പൊരുതിക്കൊണ്ടു നില്ക്കുന്ന ഭീമസിംഹനെ, മിന്നലിൻെറ പ്രകാശത്താൽ, അപ്പോൾ ഞാനവിടെ കാണുകയുണ്ടായി. ശത്രുക്കളുടെ സംഖ്യ എവിടെ അധികമുണ്ടോ അവിടെ ഭീമസിംഹനും ഉണ്ട്. അദ്ദേഹത്തിൻെറ പതിനായിരം ഭടന്മാർ പത്തുലക്ഷമാണെന്നു എനിക്കപ്പോൾ തോന്നിപ്പോയി. ഭീമസിംഹൻ ഒരാൾതന്നെ ഒന്നിച്ച പത്തുസേ-

ഘാതായകന്മാരുടെ പ്രവൃത്തിയാണു് ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്നതു്.

റാണി:— ഭീമസിംഹ! ഭീമസിംഹ! നീ എന്റെ പുത്രനായി ജനിച്ചില്ലല്ലോ.

രാജസിംഹൻ:— (ഞെട്ടിവിറച്ചിട്ടു്) അയ്യോ! കഷ്ടം! പരിഭവിച്ചുപൊയ്ക്കളഞ്ഞുവല്ലോ.

റാണി:— എന്നിട്ടോ?

സമരദാസൻ:— ആ അവസരത്തിൽ റാതോർ സൈന്യങ്ങളും മേവാർ സൈന്യങ്ങളുടെ സഹായത്തിന്നായി വന്നെത്തി. അവർ വന്നുചേർന്നതോടുകൂടി ശത്രുസൈന്യങ്ങളും ചിന്നിച്ചിതറി പിന്തിരിഞ്ഞു പലായനം ചെയ്തു. ഞങ്ങളും അവരെ വളരെദൂരംവരെ ഓടിച്ചുകൊണ്ടുപോയി.

റാണി:— പിന്നെയോ?

സമരദാസൻ:— ഒടുവിൽ ഞാൻ ശിബിരത്തിലേക്കു മടങ്ങിവന്നു നോക്കിയപ്പോൾ ഭീമസിംഹനെ കാണ്മാനില്ലായിരുന്നു. പിറ്റേദിവസം പ്രഭാതത്തിൽ പോർക്കളത്തിൽ ചെന്നു പരിശോധിച്ചപ്പോൾ കുമാരന്റെ മൃതശരീരം കണ്ടെത്തി.

റാണി:— റാണാ! അവിടത്തെ പുത്രൻ ഇന്നു സ്വദേശത്തെ രക്ഷിച്ചു.

രാജസിംഹൻ:— ഭീമസിംഹ! ഭീമസിംഹ! മകനേ! മകനേ! ഹാ! (മൂർച്ഛിച്ചുവീഴുന്നു.)

കർട്ടൻ വീഴുന്നു.

രംഗം ൩

സ്ഥലം — മുഗളരുടെ ശിബിരം.

സമയം — മദ്ധ്യാഹ്നം.

(ചക്രവർത്തിയുടെ പുത്രനായ അക്ബറും തഹബർഖാനും സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു.)

അക്ബർ:— ഈ യുദ്ധത്തിൽ നമുക്കു പൂർണ്ണമായ പരാജയമാണു് സംഭവിച്ചിരിക്കുന്നതു്. അങ്ങിനെയല്ലേ തഹബർഖാൻ?

തഹബർഖാൻ:— അതെ, സമ്പൂർണ്ണമായ പരാജയം തന്നെ. അതിൽ യാതൊരു സംശയവുമില്ല.

അക്ബർ:— ഈ രാജപുത്രർ എന്തൊരു ശൌര്യമുള്ള ജാതി! പീരങ്കിയുണ്ടകളെ പ്രാണസ്നേഹിതരെപ്പോലെ സ്വാഗതം പറഞ്ഞു സൽക്കരിക്കുന്നു. ശത്രുഖഡ്ഗങ്ങളെ പ്രേയസിയെപ്പോലെ ആലിംഗനം ചെയ്യുന്നു.

തഹബർഖാൻ:— പക്ഷേ അവരുടെ ഖഡ്ഗങ്ങളും നമ്മളെ വന്നാലിംഗനം ചെയ്യുന്നതു പ്രേയസികളെപ്പോലെയാണെന്നു പറയുവാൻ പാടില്ല. വേശ്യകളെപ്പോലെ പെട്ടെന്നുവന്നു കഴുത്തിനു പിടികൂടുന്നു എന്നു പറയുന്നതായിരിക്കും അധികം ശരിയായിരിക്കുക.

അക്ബർ:— എന്തൊരു ജാതി! വജ്രതുല്യമായ സാഹസം; ആകാശതുല്യമായ സ്വച്ഛന്ദത; സമുദ്രതുല്യമായ ഉദാരത. എന്തൊരു അത്ഭുതജാതി.

തഹബർഖാൻ:— ജാതിയൊക്കെ കൊള്ളാം. വളരെ നല്ലതുതന്നെ. പക്ഷേ ഒരു ദോഷം മാത്രമുണ്ടു്. ജീവനെ

രക്ഷിക്കുവാൻ അവസരം തരികയില്ല. വരികയും വാളെടുക്കുകയും തലവീശുകയും എല്ലാം ഒപ്പം കഴിയും. ഇന്നലത്തെ കഥതന്നെ കണ്ടില്ലേ? ഞാൻ യാതൊരു ചിന്തയുംകൂടാതെ കൂടാരത്തിനുള്ളിൽ കിടന്നുറങ്ങുകയായിരുന്നു. പുറമെ കലശലായ കൊടുങ്കാററും മഴയും. കൊള്ളാവുന്നവരാരും ആ സമയത്തു വീട്ടിൽനിന്നു പുറത്തിറങ്ങുവാൻ ധൈര്യപ്പെടുകയില്ല. ഈ രാജപുത്രജാതിക്ക് ആ കൂസലൊന്നുമുണ്ടായില്ല. കൂരിരുട്ടും കൊടുങ്കാററും പെരുമഴയും ഒന്നും വകവെക്കാതെയല്ലെ അവർ നമ്മുടെ പാളയത്തിൽ പാഞ്ഞുവന്നു കയറിയതു്? തോക്കും കുന്തവും മററും കൊണ്ടുവന്നിരുന്നില്ലെങ്കിൽ അവർ വെറും നേരംപോക്കു കാണിക്കുന്നു എന്നേ ഞാൻ കരുതുമായിരുന്നുള്ളു.

അക്ബർ:— എന്റെ ദൈവമേ! എന്തു ധൈര്യപൂർവ്വമായ ആക്രമണമായിരുന്നു അതു്.

തഹബർഖാൻ:— നമ്മുടെ സൈന്യങ്ങൾക്ക് എന്തായിരുന്നു ധൈര്യക്കുറവ്? എത്ര ധൈര്യപൂർവമാണ് അവർ പിന്തിരിഞ്ഞ് ഓടിക്കളഞ്ഞതു്. നടന്നുപോകുന്നതിനുപോലും പ്രയാസമായ ആ കൂരിരുട്ടത്തു് ഓടിപ്പോവുക എന്നതു ചില്ലറക്കാര്യമാണോ? വല്ലിടത്തും തട്ടിയും മുട്ടിയും ഉരുണ്ടുവീഴാത്തതുതന്നെ വലിയ ആശ്ചര്യം.

അക്ബർ:— ഈ പരാജയവൃത്താന്തം കേൾക്കുമ്പോൾ അച്ഛൻ ഇനി എന്താണാവോ പറയുക?

തഹബർഖാൻ:— അതെനിക്കു നല്ല നിശ്ചയമില്ല. എന്നാൽ പലഹാരം തിന്നുവാൻ തരികയില്ലെന്നുള്ളതു നിശ്ചയമാണ്. യുദ്ധത്തിനു പുറപ്പെടുന്നതിനുമുമ്പായി

എന്നെ വിളിച്ച്, അദ്ദേഹം, നല്ല വ്യക്തമായ ഉദ്ഘോഷത്തിൽ, ഞാൻ യുദ്ധത്തിൽ തോററിട്ടാണു മടങ്ങിച്ചെല്ലുന്നതെങ്കിൽ എന്റെ രണ്ടു കൈകളിലും ഇരിമ്പുവളകൾ സമ്മാനിക്കുന്നതാണെന്ന് എന്നോടു പറഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ചേല ഉടുപ്പിക്കുമോ ഇല്ലയോ എന്നു തീർച്ചയായി പറഞ്ഞില്ല. ഏതായാലും ന്യായം ചെയ്യേണ്ടിവരികയില്ലെന്നാണു തോന്നുന്നത്.

അക്ബർ:—നേരംപോക്കു പിന്നെയാകാം. ഇപ്പോൾ ഇനി എന്താണ് ഉപായം? രാജപുത്രരോടു യുദ്ധംചെയ്തു ജയിക്കാമെന്നുള്ള ആശ എനിക്കില്ല.

കേരള സാഹിത്യ അക്കാദമി

മഹബർഖാൻ:—അതു സംശയമില്ലാത്ത സംഗതിയാണ്. എന്നുമാത്രമല്ല, ഈ വകക്കാരോടു യുദ്ധം ചെയ്യുന്നതുതന്നെ യുക്തമല്ലെന്നാണ് എന്റെ അഭിപ്രായം.

അക്ബർ:—അതെന്തുകൊണ്ടു്?

മഹബർഖാൻ:—യുദ്ധം ചെയ്യാൻതന്നെ അറിഞ്ഞുകൂടാത്ത കൂട്ടരാണവർ. അന്നു മേവാറിൽവെച്ചു നടന്നതു ഓർമ്മയില്ലേ? പട്ടിണിയിട്ടു കൊല്ലുവാനല്ലേ അവർ തീരുമാനിച്ചതു്? ഏതു ശാസ്ത്രത്തിലാണ് ഈ സമ്പ്രദായം വിധിച്ചിട്ടുള്ളതു്? ഇനി ഇവിടത്തെ കഥ ആലോചിച്ചു നോക്കുക. യുദ്ധം ആരംഭിക്കപോലും ചെയ്തിട്ടില്ല; അതിനുമുമ്പുതന്നെ വന്നാക്രമിച്ചു കഴിഞ്ഞു!—ആരെങ്കിലും കേട്ടിട്ടുണ്ടോ ഇങ്ങിനത്തെ അക്രമം: യുദ്ധം ചെയ്യണമെങ്കിൽ ചെയ്യട്ടെ; ഒരു വിരോധവുമില്ല. വാളെടുക്കുക, രണ്ടുചുവടു മുന്നോട്ടു വെക്കുക, രണ്ടുചുവടു പുറകോട്ടു മാറുക, വട്ടം കറങ്ങുക, മല്പിടിക്കുക, പോരിനു വിളിക്കുക—ഇതൊക്കെയല്ലേ യുദ്ധമുറകൾ?

ഇതൊന്നുമില്ല. ഉടനെ ഓടി ഇങ്ങുവന്നു; പെട്ടെന്നു കൊട്ടാരം മുതൽ അരിഞ്ഞുതള്ളാനും തുടങ്ങി. പുള്ളികൾ തരക്കേടുണ്ടോ? നമ്മുടെ തലകൾ ഉടമസ്ഥനില്ലാത്ത മുതലെന്നാണ് അവർ കരുതിക്കളഞ്ഞതു്!

അക്ബർ:—അങ്ങിനെയൊന്നുമല്ല, തഹബർഖാൻ! രാജപുത്രരെപ്പറ്റി ആലോചിക്കുന്തോറും എനിക്കു് അവരുടെ പേരിൽ അത്ഭുതബഹുമാനങ്ങൾ അടിക്കടി വർദ്ധിക്കുകയാണു ചെയ്യുന്നതു്. അവരുടെ സഹായം ലഭിക്കുന്നപക്ഷം ലോകം മുഴുവനും ജയിക്കുന്നതിനും ഒരു പ്രയാസവുമില്ല.

തഹബർഖാൻ:—അവർ സഹായിച്ചാൽ അതു സാധിക്കും; അല്ലെങ്കിൽ ഇല്ല.—ആട്ടെ, അവിടന്നു ഒരു കാര്യം ചെയ്യുമോ?

അക്ബർ:—എന്താണതു്?

തഹബർഖാൻ:—അയ്യോ! എത്ര നല്ല കാര്യം! ഇത്രയും നേരം എനിക്കു് അതു തോന്നിയതേയില്ല. വളരെ നല്ല കാര്യം! ഹാ! എന്തു് എളുപ്പമായ വഴിയാണ് കയ്യിൽ കിടക്കുന്നതു്!

അക്ബർ:—എന്താണതു്? എന്താണതു്?

തഹബർഖാൻ:—ആലോചിക്കുന്തോറും അതു വളരെ വളരെ എളുപ്പമായിട്ടാണ് തോന്നുന്നതു്—കേൾക്കണം—അവിടത്തേക്കു ചക്രവർത്തിയാകുവാൻ മോഹമുണ്ടോ?

അക്ബർ:—എങ്ങനെയാണ്?

തഹബർഖാൻ:—എങ്ങനെയാണ എന്നാണോ? ഇതു ബുദ്ധിപിടിച്ചാൽ കാര്യമൊന്നുമാവില്ല. മോഹമുണ്ടോ, ഇല്ലയോ? അതു കേൾക്കട്ടെ ആദ്യം.

അക്ബർ:—ഉണ്ട്; ചക്രവർത്തിയാകണമെന്ന് എനിക്കു മോഹമുണ്ട്.

മഹബത്ഖാൻ:—ഉവ്വ്! ഉവ്വ്! ആയികഴിഞ്ഞു! അങ്ങോട്ടു ചെല്ലേണ്ട താമസമേയുള്ളു! ചക്രവർത്തിപ്പട്ടം വഴിയിൽ തൂവിക്കിടക്കുകയാണെന്നാണു വിചാരം!

അക്ബർ:—നിങ്ങൾ ചോദിച്ചതുകൊണ്ടല്ലേ ഞാൻ പറഞ്ഞതു്?

മഹബത്ഖാൻ:—അതു ശരിതന്നെ. പക്ഷെ പ്രയത്നം കൂടാതെ കാര്യമൊന്നും നടക്കുകയില്ല. ചക്രവർത്തിയാകുവാൻ വളരെ എളുപ്പമായ ഒരു മാർഗ്ഗമുണ്ട്.

അക്ബർ:—എന്താണതു്? എന്താണതു്?

മഹബത്ഖാൻ:—ഈ രാജപുത്രന്മാരില്ലേ?—ഹാ! ഹാ! ഹാ!—എന്തെളുപ്പമായ വഴി!

അക്ബർ:—എങ്ങിനെയാണതു്? വളരെ എളുപ്പമെന്നോ?

മഹബത്ഖാൻ:—വളരെ വളരെ എളുപ്പം. രാജപുത്രർ സാമ്രാജ്യക്കാരല്ലെന്നു് അവിടത്തേക്കുതന്നെ ബോദ്ധ്യമല്ലേ; അവർ ഔറംഗസീബിനെ സ്ഥാനഭ്രഷ്ടനാക്കി അങ്ങയെ ചക്രവർത്തിയാക്കുന്നു എന്നു വിചാരിക്കുക. എന്താ വിരോധമുണ്ടോ? എന്റെയും രാജപുത്രരുടേയും സൈന്യങ്ങൾ തമ്മിൽ യോജിക്കുകയാണെങ്കിൽ—പിന്നത്തെക്കഥയെന്താണ്?

അക്ബർ:—ഞാനും അക്കാര്യംതന്നെയാണു് ആലോചിച്ചുകൊണ്ടിരുന്നതു്. ഒന്നാന്തരം ഉപായം! ഭേഷ് ഭേഷ്!

അഫബെർഖാൻ:—കേൾക്കണമെങ്കിലെന്നോ! കേൾക്കുന്നതിനു മുമ്പുതന്നെ "ഭേഷ് ഭേഷ്" തട്ടിമൂളിക്കുന്നതിന് ഇതു ദാസികളുടെ പാട്ടുംമററുമല്ല. മുഴുവനും കേട്ടിട്ടായട്ടെ അഭിപ്രായം പറയുവാൻ.—രാജപുത്രർ നമ്മുടെ ഭാഗത്തു ചേരുമോ ഇല്ലയോ? അവിടെയാണ് സംശയം കിടക്കുന്നതു്. അവർ അത്രവേഗം അബദ്ധത്തിൽ ചെന്നു ചാടുന്നവരല്ല.

അക്ബെർ:—ശരി ശരി; അതു വാസ്തവത്തിൽ സംശയിക്കേണ്ട ഒരു കാൎയ്യംതന്നെയാണ്. ഛെ! വീണ്ടും കാൎയ്യമൊക്കെ കുഴപ്പത്തിലായല്ലോ!

അഫബെർഖാൻ:—പക്ഷെ അതിനും തക്കതായ സമാധാനമുണ്ട്.

അക്ബെർ:—ഉണ്ടോ? എന്താണതു്?

അഫബെർഖാൻ:—എന്തുകൊണ്ട് അവർ നമ്മുടെ ഭാഗത്തു ചേരുകയില്ല എന്നുള്ളതുതന്നെ അതിനു ശരിയായ സമാധാനം.

അക്ബെർ:—അയ്യ! വളരെ നല്ല സമാധാനം തന്നെ.

അഫബെർഖാൻ:—രാജപുത്രർ ദാരായുടെ ഭാഗത്തു ചേൎന്നു യുദ്ധം ചെയ്തിട്ടില്ലേ? ഔറംഗസീബ് ചക്രവൎത്തിയുടെ പക്ഷത്തിൽ ചേൎന്നു യുദ്ധം ചെയ്തിട്ടില്ലേ?

അക്ബെർ:—അതേ അതെ; ഞാനും അതുതന്നെ ആലോചിക്കയായിരുന്നു.

അഫബെർഖാൻ:—പക്ഷെ—

അക്ബെർ:—ഇനിയും "പക്ഷെ"യോ? ഛെ! കുഴപ്പമായി കുഴപ്പമായി.

അഫബെർഖാൻ:— പക്ഷെ അക്കാര്യത്തിൽ കുറെ തീരുമാനം അറിഞ്ഞിരിക്കേണ്ടതു് ആവശ്യമാണു്. റാഠോർ സേനാപതിയായ ദുർഗ്ഗാദാസനോടു് ആലോചിച്ചാൽ എല്ലാം വിശദമായി അറിയാൻ കഴിയും.

അക്ബർ:— ഞാനും അതുതന്നെ പറയുവാൻ ഭാവിക്കയായിരുന്നു. എന്നാൽ നിങ്ങളും ഇപ്പോഴതന്നെ രാജപുത്രരുടെ ശിബിരത്തിലേയ്ക്കു ഒന്നു പോയിവരിക.

അഫബെർഖാൻ:— അക്കാര്യത്തിൽ മാത്രം എനിക്കു സ്വല്പം വൈമനസ്യമുണ്ടു്. ദുർഗ്ഗാദാസൻ പെട്ടെന്നു്, പണ്ടത്തെപ്പോലെ, വാളെടുത്തു മൂക്കിനു നേരെ വീശിയാലോ? പിന്നീടു തപ്പിനോക്കിയാൽ എന്റെ കഴുത്തിൽ തല കണ്ടില്ലെങ്കിൽ ആരു സമാധാനം പറയും?

അക്ബർ:— ഇല്ല; ദുർഗ്ഗാദാസൻ വാളെടുക്കുകയും മറ്റുമില്ല.

അഫബെർഖാൻ:— എടുത്താൽ—?

അക്ബർ:— ഉടനെ പറയണം "എൻഡ്!" എന്നു്.

അഫബെർഖാൻ:— 'എൻഡ്!' എന്നും "ഗുഡ്" എന്നും പറയുവാൻ അപ്പോഴും സമയം എവിടെ കിട്ടാൻ പോകുന്നു? തല തന്നെ അററു് കാല്ക്കൽ വീണുകിടക്കുമ്പോഴും ഞാനെവിടംകൊണ്ടാണു പിന്നെ 'എൻഡ്!' എന്നു പറയുന്നതു്?

അക്ബർ:— പിന്നെ എന്താണു് ഉപായം?

അഫബെർഖാൻ:— ഉപായമാണോ ഇല്ലാത്തതു്? ദുർഗ്ഗാദാസനെ ഇങ്ങോട്ടു ക്ഷണിക്കണം. പർവതം മുഹമ്മദിന്റെ അടുത്തു ചെല്ലുവാൻ ഭാവമില്ലെങ്കിൽ മുഹമ്മദ് പർവതത്തിന്റെ അടുത്തുവന്നു കൊള്ളും.

അക്ബർ:— ശരിതന്നെ. അങ്ങിനെയും ചെയ്യാം. ഞാനും അതുതന്നെയാണ്—

തഹബർഖാൻ:— അങ്ങിനെയും ചെയ്യാമെന്നു ബോദ്ധ്യമായെങ്കിൽ പിന്നെ അങ്ങിനെതന്നെ ചെയ്യുവാൻ ഉറയ്ക്കുക. ഇപ്പോഴും കുഴപ്പമെല്ലാം തീർന്നില്ലേ? ഇനി ഞാൻ പോയി കുറെ കൂർക്കം വലിക്കട്ടെ.

(തഹബർഖാൻ വന്ദിച്ചിട്ടു പോകുന്നു.)

അക്ബർ:— (സ്വഗതം) എന്താണു തരക്കേട്? ആജിം ജീവിച്ചിരിക്കുമ്പോഴും ഇതല്ലാതെ ചക്രവർത്തിയാകുവാൻ മറ്റൊരു വഴിയും ഞാൻ കാണുന്നില്ല. ആഹാ: എന്തൊരു ഇടിമുഴക്കം.

(റസിയാ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

റസിയാ:— അച്ഛാ! പുറത്തേക്കു വന്നു നോക്കൂ. കല്ലുകൾ വീഴുന്നു. കല്ലുകൾ വീഴുന്നു.

അക്ബർ:— വീഴട്ടെ.

റസിയാ:— അതു കാണണ്ടേ അച്ഛാ!

(കൈക്കു പിടിച്ചു വലിക്കുന്നു.)

അക്ബർ— ഛീ! നിനക്കു ലജ്ജയില്ലേ? നിനക്കിപ്പോഴും കുട്ടിപ്രായവും മാറുമല്ല. പോവൂ.—

(റസിയാ വിഷാദത്തോടുകൂടി പോകുന്നു.)

അക്ബർ:— അതെ; കരയ്ക്കിരുന്നു തിരയെണ്ണിയതുകൊണ്ടു കാര്യമൊന്നുമില്ല. ഏതായാലും ഞാൻ അതിലൊന്നു ചാടിനോക്കട്ടെ; വരുന്നതൊക്കെ വരും.— റാസാൻ! മദ്യം! മദ്യം! ദാസികളോടും വരുവാൻ പറയൂ.— അങ്ങേ കൂടാരത്തിൽ—

കർട്ടൻ വീഴുന്നു.

രംഗം — ൧.

സ്ഥലം — മുഗൾശിബിരം.

സമയം — രാത്രി.

(കിരീടധാരിയായ അക്ബർ സിംഹാസനത്തിന്മേൽ ഇരിക്കുന്നു. ശിരസ്സിനു മുകളിൽ ശ്വേതച്ഛത്രം ശോഭിക്കുന്നു, ഇരുവശങ്ങളിലും ദാസികൾ നിന്നു വെൺചാമരം വീശുന്നു. പുരോഭാഗത്തിൽ അനുചരന്മാരും നർത്തകീവൃന്ദവും നില്ക്കുന്നു.)

അക്ബർ:— നാം ചക്രവർത്തിയായ അക്ബർ ഷാജഹാൻ ആകുന്നു; അല്ലേ?

ഒന്നാമത്തെ അനുചരൻ:— അതേ തിരുമേനി!

അക്ബർ:— നമ്മുടെ ശിരസ്സിനുമീതെ രാജചിഹ്നമായ വെൺകൊറ്റക്കുട മിന്നുന്നില്ലേ?

രണ്ടാമൻ:— ഉത്തരവ്!

അക്ബർ:— നമ്മുടെ രാജകീയപതാക പാറുന്നില്ലേ?

മൂന്നാമൻ:— ഉവ്വ്! "പടപട" എന്നു ശബ്ദിച്ചുകൊണ്ടാണു പാറുന്നതു്.

അക്ബർ:— മതി മറ്റൊന്നും നാം അനുഗ്രഹിക്കുന്നില്ല— പാടട്ടെ.

(വാദ്യഘോഷം മുഴങ്ങുന്നു.)

അക്ബർ:— നില്ക്കട്ടെ.— കിഴവൻ ചക്രവർത്തി ഇപ്പോൾ എന്തു ചെയ്യുന്നു എന്നറിയാമോ?

ഒന്നാമൻ:— മൂപ്പർ ഓടിപ്പോയ്ക്കളഞ്ഞു.

അക്ബർ:— എന്റേ! ഓടിപ്പോയ്ക്കളകയും കാര്യമില്ല. മൂപ്പരു നല്ലവണ്ണം ഒരുകൈ നോക്കാഞ്ഞതു ദുര്യോഗം.

വിട്ടുതരുന്ന കൂട്ടത്തിലല്ല.—വേണമെങ്കിൽ യുദ്ധം ചെയ്യട്ടെ; ഇവിടെ ഒരു ഭയവുമില്ല. നമ്മുടെ രാജ്യത്തു ദുർഗ്ഗാദാസൻ ഉള്ളപ്പോൾ നാം ആരെയും ഭയപ്പെടുകയില്ല.—ദുർഗ്ഗാദാസനെ അറിയുമോ നിങ്ങൾ? മൂപ്പർക്കു കൂടി അദ്ദേഹത്തെ വലിയ ഭയമാണ്.

മൂന്നാമൻ:—മൂപ്പർക്കും ഭയമാണെന്നോ? ഹാ! ഹാ! ഹാ!

അക്‌ബർ:—സംശയമില്ല; വലിയ ഭയംതന്നെയാണ്. അന്നൊരുദിവസം ഒരു പടക്കച്ചവടക്കാരൻ ശിവജിയുടെയും ദുർഗ്ഗാദാസൻറെയും പടങ്ങൾ കൊണ്ടുവന്ന് അച്ഛനെ കാണിച്ചു. ശിവജിയുടെ പടം കയ്യിലെടുത്തിട്ട് അച്ഛൻ "ഇവനെ ഞാൻ എങ്ങിനെയും കൈപ്പെടുത്താം. പക്ഷെ, മററവൻ—ദുർഗ്ഗാദാസൻ—എന്നെ ഇട്ടു വിഷമിപ്പിക്കും" എന്നാണ് പറഞ്ഞതു്.

രണ്ടാമൻ:—ഛായകൾ രണ്ടും എങ്ങിനെയൊക്കെയാണ് വരക്കപ്പെട്ടിരുന്നതു്?

അക്‌ബർ:—നെററിയിൽ പൊട്ടുതൊട്ടും ശിരസ്സിൽ കിരീടമണിഞ്ഞും സിംഹാസനത്തിന്മേൽ ഇരിക്കുന്ന വിധത്തിലാണു ശിവജിയുടെ ചിത്രം വരക്കപ്പെട്ടിരുന്നതു്. ദുർഗ്ഗാദാസനാകട്ടെ കുതിരപ്പുറത്തിരുന്നുകൊണ്ടു ശൂലത്തിന്റെ അഗ്രത്താൽ ചോളം പറിക്കുന്ന ഭാവത്തിലും.

രണ്ടാമൻ:—അയ്യോ! കേട്ടിട്ടുതന്നെ ഞങ്ങൾക്കു പേടിയാകുന്നു. പിന്നെ ചക്രവർത്തിയുടെ കഥ—

അക്‌ബർ:—ചക്രവർത്തിയോ! ആരാണു ചക്രവർത്തി?

ഒന്നാമൻ:—(രണ്ടാമനോട്) അതേ; ആരാണെടാ ചക്രവർത്തി?

അക്ബർ:— നാം തന്നെയാണ് ചക്രവർത്തി.

ഒന്നാമൻ:— ഓൻ! അവിടുന്നുതന്നെയാണ് ചക്രവർത്തി.

അക്ബർ:— ശരി. എന്നാൽ വീണ്ടും പാട്ടു തുടങ്ങട്ടെ.

(വീണ്ടും വാദ്യഘോഷം മുഴങ്ങുന്നു)

അക്ബർ:— (ഇടയ്ക്ക് ആംഗ്യംകൊണ്ടു വാദ്യഘോഷങ്ങളെ പിന്നെയും തടഞ്ഞിട്ട്) ദുർഗ്ഗാദാസൻ എവിടെപ്പോയി എന്ന് ആർക്കെങ്കിലും അറിയാമോ?

മൂന്നാമൻ:— അടിയങ്ങൾക്ക് അറിഞ്ഞുകൂടാ.

അക്ബർ:— ശരി ഉദയപുരത്തിലേക്കുതന്നെയായിരിക്കും പോയിട്ടുള്ളത്. എന്നാൽ നമ്മുടെ കല്പന കൂടാതെ പോയതെന്തുകൊണ്ട്? എന്തുകൊണ്ടു പോയി? നാം ചക്രവർത്തി ആണെന്ന് അയാൾക്ക് അറിഞ്ഞുകൂടയോ? പിന്നെ എന്തുകൊണ്ടു പറയാതെ പോയി?

രണ്ടാമൻ:— അതെ; കല്പന കൂടാതെ സ്ഥലംവിട്ടുപോകുവാൻ അയാൾക്ക് അധികാരമില്ല.

അക്ബർ:— ശരി ശരി; റാണാ രാജസിംഹൻ്റെ മരണവൃത്താന്തം കേട്ടിട്ടു പോയതായിരിക്കാം. ഇത്തവണ നാം അയാൾക്കു മാപ്പു കൊടുത്തിരിക്കുന്നു.

രണ്ടാമൻ:— അവിടുന്നു പ്രജകളുടെ പിതാവത്രെ.

അക്ബർ:— നാം ചക്രവർത്തിയാണ്.

ഒന്നാമൻ:— അതെ; ചക്രവർത്തി അവിടുന്നുതന്നെ— അല്ലാതെ മറ്റാര്?

അക്ബർ:— ശരി; എന്നാൽ പാടട്ടെ!

(നർത്തകികൾ പാടുന്നു. ഇതിനിടയിൽ റെഹിമാ രംഗത്തിൽ പ്രവേശിച്ച് അകലെയുള്ള ഒരു മേശയുടെ സമീപത്തിൽ ചെന്നു വലംകൈയിൻ്റെ മുട്ട് മേശമേൽ

ഊന്നിയും താടിക്കു കൈകൊടുത്തും പാട്ടു കേട്ടുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു.)

അക്ബർ:—ബലെ! ബലെ! ഇത്തരത്തിലുള്ളതാണു് സ്വൎഗ്ഗമെങ്കിൽ അതു് അത്യന്തം സുഖകരമായ ഒരു പ്രദേശം തന്നെയാണ; സംശയമില്ല.

റസിയാ:—(നൎത്തകികളുടെ പാട്ടിനെ ഉദ്ദേശിച്ചു) ഭൂപാളത്തിൽ പ്രതിമദ്ധ്യമം ഇല്ലല്ലൊ.

അക്ബർ:—അല്ലാ നീ ഇവിടെയും എത്തിയോ? റസിയാ! നീ എന്തിനു് ഇവിടെ വന്നു?

റസിയാ:—എന്നാൽ മിശ്രഭൂപാളമായിരിക്കാം. (അക്ബറിനോടു്) അച്ഛാ! അമ്മ വിളിക്കുന്നു.

അക്ബർ:—നിന്റെ അമ്മയുടെ അച്ഛന്റെ തല! ഇതാണൊ വിളിക്കാനുള്ള സമയം? ഛീ! രസച്ചരടു പൊട്ടിച്ചു.

അനുചരൻ:—രസച്ചരടു പൊട്ടിച്ചു, തിരുമേനി! രസച്ചരടു പൊട്ടിച്ചു.

അക്ബർ:—പോവൂ; അകത്തേക്കു പോവൂ. ലജ്ജയില്ലേ നിനക്കു്? ഈ തുറന്ന രാജസദസ്സിൽ വന്നു നില്ക്കുന്നു.

റസിയാ:—അമ്മ വിളിക്കുന്നു അച്ഛാ; അമ്മക്കു സുഖക്കേടു കുറെ കലശലാണു്.

അക്ബർ—അതിനു നാം എന്തുവേണം? സുഖക്കേടാണെങ്കിൽ വൈദ്യനെ വിളിച്ചുകൊണ്ടുവന്നു കാണിക്കു. നാം വന്നിട്ടെന്തു ചെയ്യാനാണു്? ഇപ്പോഴും നാം മരിക്കയില്ല.

റസിയാ:—അച്ഛാ! അമ്മ മരിക്കാറായികിടക്കുകയാണു്. പ്രാണൻ പോകുന്നതിനുമുമ്പു് അച്ഛനെ ഒന്നു കാണ

ണമെന്നു് അമ്മ ആവശ്യപ്പെടുന്നു. അച്ഛനെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുചെല്ലുവാൻ എന്നെ പറഞ്ഞയച്ചിരിക്കയാണു്.

അക്ബർ— കാണണം പോലും! ഇപ്പോൾ ഇനി കണ്ടിട്ടു് എന്താണു കാൎയ്യം? പോയി. രസച്ചരടു പൊട്ടിപ്പോയി. മരിക്കുവാൻ വേറെ സമയമൊന്നും കണ്ടില്ലേ. പോവൂ; നില്ക്കുന്നു. എന്തു്? പോകുകയില്ലേ? ആരവിടെ? ഇവളെ അകത്തേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുപോയി വിട്ടേച്ചുവരിക. എന്ത്! ആരുമില്ലേ അവിടെ?

(തവണക്കാരൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

അക്ബർ:— (തവണക്കാരനോടു്) ഇവളെ അകത്തേക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു പോവുക; വരുന്നില്ലെങ്കിൽ വലിച്ചിഴച്ചുകൊണ്ടു പോവുക. കേട്ടില്ലേ? മിഴിച്ചുനോക്കിക്കൊണ്ടു നില്ക്കുന്നുവോ?

തവണക്കാരൻ:— (റസിയായുടെ കൈകൾ കടന്നുപിടിച്ചിട്ടു്) വരണം കൊച്ചുതമ്പുരാട്ടി.

റസിയാ:— തൊടരുതു്! ദൂരെ മാറിനില്ക്കു. അച്ഛാ! ഞാൻ അവിടത്തെ മകളല്ലേ? ഒരു ഭൃത്യൻ വന്നു എന്റെ കൈക്കു കടന്നുപിടിക്കുന്നതു് അച്ഛൻ നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നുവല്ലോ.

അക്ബർ:— നമ്മുടെ കല്പനയാണു്.

റസിയ:— അച്ഛന്റെ കല്പനയോ? അച്ഛാ!

(അപമാനത്തെ സഹിക്കുവാൻ സാധിക്കാതെ പൊട്ടിക്കരഞ്ഞുകൊണ്ടു റസിയാ പോകുന്നു.)

അക്ബർ:— എല്ലാം കശപിശയായി. രസച്ചരടു മുഴുവനും പൊട്ടിപ്പോയി— അതു പോകട്ടെ. പാട്ടും കൂത്തും വീണ്ടും തുടങ്ങട്ടെ.

(വാദ്യഘോഷം മുഴങ്ങുന്നു. അതേ അവസരത്തിൽ തഹബർഖാൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

അക്ബർ:— ആരിതു്? തഹബർഖാനോ? നമ്മുടെ സേനാനായകനോ?

തഹബർഖാൻ:— രാജകുമാര!

അക്ബർ:— എന്ത്! 'രാജകുമാര!' എന്നോ? 'തമ്പുരാനേ!' 'തിരുമേനി!' എന്നൊക്കെ പറയാതെ ഇപ്പോഴും രാജകുമാര! എന്നോ? തഹബർഖാൻ! ഇങ്ങോട്ടൊന്നു സൂക്ഷിച്ചുനോക്കൂ. ഇതു കാണുന്നില്ലേ നിങ്ങൾ? (വെൺകൊറ്റക്കുട ചൂണ്ടിക്കാണിക്കുന്നു.)

തഹബർഖാൻ:— ഓഹോ! കണ്ടു കണ്ടു; ഇവിടത്തെ സ്ഥിതിയൊക്കെ ഞാൻ കണ്ടുകഴിഞ്ഞു. ഇവിടെ നിന്നങ്ങോട്ടൊന്നിറങ്ങി അവിടത്തെ സ്ഥിതിയെന്തെന്നു തമ്പുരാനും ഒന്നു കണ്ടുകളയൂ.

അക്ബർ:— എന്താ എന്താ? അവിടെ എന്താണു സംഭവിച്ചതു്?

തഹബർഖാൻ:— രാജപുത്രസൈന്യങ്ങൾ അങ്ങയെ ഉപേക്ഷിച്ചിരിക്കുന്നു.

അക്ബർ:— എന്ത്! രാജപുത്രർ നമ്മെ ഉപേക്ഷിച്ചുവെന്നോ? തഹബർ! നിങ്ങളുടെ തലയ്ക്കു വെളിവില്ലേ? നിങ്ങൾ കഞ്ചാവോ കറുപ്പോ സേവിച്ചിട്ടുണ്ടോ? രാജപുത്രർ നമ്മെ ഉപേക്ഷിക്കുകയോ? അതു സംഭവിക്കുന്ന കാര്യമോ?

തഹബർഖാൻ:— ഒരിക്കലും സംഭവിക്കാവുന്ന കാര്യമല്ല. പക്ഷേ ഇപ്പോൾ സംഭവിച്ചതു് അങ്ങിനെയാണു

ണേയുള്ളൂ. ഇഷ്ടാശ്വം അടിയറവുമാണു വന്നിരിക്കുന്നതു്.

അക്ബർ:— അടിയറവോ?

തഹബർഖാൻ:— അതേ, കുമാര! കുമാരൻ ചക്രവൎത്തിയോടു ചേൎന്നിരിക്കുന്നു എന്നു് ആരോ രാജപുത്രരെ തെറ്റിദ്ധരിപ്പിച്ചു.

അക്ബർ:— ചക്രവൎത്തിയാര്? കുമാരനാര്?—ഏയ്! എല്ലാം കശപിശയായി.

തഹബർഖാൻ:— ശരിയാണു്. കുമാര! എല്ലാം കശപിശയായി. പുറത്തു ചെന്നുനോക്കണം. അവിടെ രാജപുത്രന്മാരുടെ കൂടാരം ഒന്നെങ്കിലും ഇല്ല. എല്ലാം പൊളിഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

അക്ബർ:— എന്തു പറയുന്നു! നമ്മുടെ സൈന്യങ്ങളോ? (ഭൃത്യന്മാരോടു്) എടോ വിശ്രബ്ധം.

തഹബർഖാൻ:— ചക്രവൎത്തിയുടെ പക്ഷത്തിൽ ചേൎന്നിരിക്കുന്നു.

അക്ബർ:— കൃത്രിമം! കൃത്രിമം! തഹബർ! ഇതു നിങ്ങളുടെ ദുഷ്ടമായ കൃത്രിമത്തിന്റെ ഫലമാണു്.

തഹബർഖാൻ:— അവിടുന്നു മദ്യം സേവിച്ചതു കുറെ അധികമായിപ്പോയി. അതാണു് ഇങ്ങിനെ പറയുന്നതു്. എന്റെ കൃത്രിമമോ ഇതു്? അന്യനെ തോല്പിക്കുവാൻ വേണ്ടി സ്വന്തം കഴുത്തിൽ കുടുക്കിടുവാൻ ആരെങ്കിലും മുതിരുമോ? ഇതിൽ ആദ്യമായി പോകുന്നതു് എന്റെ കഴുത്തായിരിക്കും. ഏതായാലും ഇനി കാൎയ്യം നില്ലുകളിലി നോക്കിക്കൊള്ളണം. ഇഷ്ടാശ്വം തന്നിട്ടുള്ളതു്. അടിയറവു് അടുത്തിരിക്കുന്നു.

അക്ബർ:— സംശയമില്ല. ഇതു നിങ്ങളുടെ ചതിപ്രയോഗം തന്നെ. പിടിക്കുവിൻ, ഇവനെ ആരവിടെ?

ഷഹബർഖാൻ:— ഹാ! ഹാ! ഹാ! ഹാ! ഇനി ഇപ്പോൾ ആർ ആരെ പിടിക്കുവാനാണു് അങ്ങുന്നേ? എന്റെ കഴുത്തു വെട്ടിക്കളഞ്ഞതുകൊണ്ടു് അങ്ങയുടെ കഴുത്തിനു രക്ഷകിട്ടുകയില്ല. ഞാൻ പറയുന്നതു കേൾക്കുക. ഒരുപായം ഞാൻ കണ്ടിട്ടുണ്ടു്. ഇനിയെങ്കിലും നമ്മൾ ചക്രവത്തിക്കു കീഴടങ്ങുകയാണെങ്കിൽ ചക്രവത്തി നമുക്കു മാപ്പു തരുന്നതാണെന്നു ബിക്കാനീർ മഹാരാജാവു് എനിക്കു് എഴുതി അയച്ചിരിക്കുന്നു. അതുതന്നെ ഒന്നു പരീക്ഷിച്ചുകളഞ്ഞാലെന്താണു്? വരൂ നമുക്കു ചക്രവത്തിയുടെ അടുക്കലേക്കു പോകാം.

അക്ബർ:— അച്ഛന്റെ അടുക്കലേക്കോ?

ഷഹബർഖാൻ:— അതേ; എന്താണു ദോഷം? സ്വന്തം കഴുത്തു സൂക്ഷിക്കുന്ന കാര്യത്തിൽ എനിക്കു കൂടുതൽ ശ്രദ്ധയുള്ളതുകൊണ്ടല്ല ഞാനിങ്ങിനെ പറയുന്നതു്. വല്ലവിധത്തിലും അതിനെ രക്ഷിക്കുവാൻ കഴിയുമോ എന്നൊന്നു പരീക്ഷിച്ചു നോക്കാമെന്നു മാത്രം. എന്തായാലും പരീക്ഷിച്ചു നോക്കുന്നതുകൊണ്ടു ദോഷമൊന്നുമില്ലല്ലോ.

(പോകുന്നു.)

അക്ബർ:— ഇതെന്തുകഥ! രാജപുത്രന്മാർ വിശ്വാസവഞ്ചന ചെയ്യുന്നവരല്ലല്ലോ. ഒരിക്കൽ നമ്മെ സഹായിക്കാമെന്നേറ്റിട്ടു് ഇപ്പോൾ അവർ ഉപേക്ഷിച്ചു പൊയ്ക്കളയുമോ? എല്ലാം കശപിശയായി, തകരാറായി.

(മദ്യപാനം ചെയ്യുന്നു.) ആരവിടെ? ഇതൊന്നും സാരമില്ല. ആടുവിൻ! പാടുവിൻ.

(വീണ്ടും വാദ്യഘോഷം മുഴങ്ങുന്നു.)

(കർട്ടൻ വീഴുന്നു.)

രംഗം ൫.

സ്ഥലം — അജ്മീറിൽ അറംഗസീബിന്റെ കൊട്ടാരത്തിലെ ഒരു മുറി

സമയം — രാത്രി ഉദ്ദേശം പത്തുമണി.

(അറംഗസീബ് കിടക്കുന്നു. മുമ്പിൽ ദിലീർഖാൻ നില്ക്കുന്നു.)

അറംഗസീബ്:— ദിലീർഖാൻ! രാജപുത്രരുടെ പാളയത്തിൽനിന്നു പിന്നെ വല്ലവിശേഷവും കേൾക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞുവോ?

ദിലീർഖാൻ:— വിശേഷങ്ങളുടെ കൂട്ടത്തിൽ, ഇടിമുഴക്കം പോലെ അതിഗംഭീരമായ അവരുടെ പീരങ്കികളുടെ ഗർജ്ജനങ്ങളല്ലാതെ കൂടുതലായിട്ടൊന്നും കേൾക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞിട്ടില്ല. അവരുടെ ആ ആഗ്നേയാസ്ത്രങ്ങളുടെ അട്ടഹാസങ്ങൾ ക്രമേണ അടുത്തടുത്തും സ്പഷ്ടതരമായും കേൾക്കപ്പെടുന്നുമുണ്ട്.

അറംഗസീബ്:— അവരുടെ ഉദ്ദേശമെന്തായിരിക്കാം?

ദിലീർഖാൻ:— ഉദ്ദേശം അത്ര നല്ലതാണെന്നു തോന്നുന്നില്ല.

അറംഗസീബ്— അക്ബർ! അക്ബർ! നമ്മെ വലിച്ചു താഴെയിട്ടു നീ മുഗൾ സിംഹാസനത്തിന്മേൽ കയറിയിരിപ്പാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു അല്ലേ? ഒരിക്കൽ നീ ചാ

ക്രവർത്തിയായിത്തീരുമായിരുന്നു. നിനക്കുവേണ്ടി നാം എത്രയെല്ലാം പ്രയത്നിച്ചു; എന്തെല്ലാം തരത്തിൽ ബുദ്ധിമുട്ടി; എത്ര അധികം പണം ചെലവാക്കി. കഷ്ടം! എല്ലാം നിഷ്ഫലമായിത്തീർന്നു. ദിലീർഖാൻ! ഇങ്ങിനെ വരുമെന്നു നാം ഒരിക്കലും കരുതിയിരുന്നില്ല.

ദിലീർഖാൻ:— അവിടുന്നു കരുതാതിരുന്നതു് എന്തുകൊണ്ടെന്നു് എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. മുഗൾ ചക്രവർത്തിമാരുടെ മാമൂലിനെത്തന്നെയാണല്ലോ അക്ബറും ഇപ്പോൾ അംഗീകരിച്ചിട്ടുള്ളതു്. എന്നാൽ മൌജം, അജീം, കാമ്ബെക്ഷ് എന്നിവരോടുള്ള കുമാരന്റെ പെരുമാററവും ആ മാമൂലിനെത്തന്നെ അനുസരിച്ചായിരിക്കുമോ ഇല്ലയോ എന്നു് ഇനിയും തീരുമാനിക്കാറായിട്ടില്ല.

ഔറംഗസീബ്:— ദിലീർ! ഈ മുഗൾസിംഹാസനത്തെ കൈക്കലാക്കുന്നതിനുവേണ്ടി നാം അനവധി കൊലപാതകങ്ങൾ നടത്തിയിട്ടുണ്ടെന്നുള്ളതു വാസ്തവം തന്നെ. എന്നാൽ അങ്ങിനത്തെ അനാശാസ്യ സംഭവങ്ങൾ മേലാൽ ആവർത്തിക്കപ്പെടരുതെന്നാണു നമ്മുടെ അഭിപ്രായം.

ദിലീർഖാൻ:— അവിടത്തെ അഭിപ്രായങ്ങൾ ഇക്കാലത്തിനിടയിൽ തന്നെ അനേകം പ്രാവശ്യം മാറിയിട്ടുണ്ടല്ലോ. ഹാ! ഷാജിഹാൻ ചക്രവർത്തി ഇപ്പോൾ ജീവിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ അദ്ദേഹത്തിനു് ഈ കാഴ്ച കണ്ടു് ആനന്ദിക്കാമായിരുന്നു.

ഔറംഗസീബ്:— ദിലീർഖാൻ! സൂക്ഷിച്ചു സംസാരിക്കു.

ദിലീർഖാൻ:— എന്തിനാണു തിരുമേനി? സത്യം പറയുന്ന കാൎയ്യത്തിൽ ദിലീർ ആരുടേയും മുഖം നോക്കാറില്ല. അവിടുന്നു വഴി കാണിച്ചിരുന്നില്ലെങ്കിൽ അക്ബറുടെ മനസ്സിൽ ഈ കാൎയ്യം സ്വപ്നത്തിൽ പോലും ഉദിക്കുമായിരുന്നു എന്നു് അവിടുന്നു വിചാരിക്കുന്നുണ്ടോ? പ്രഭോ! അടിയൻ അവിടത്തെ യഥാൎത്ഥബന്ധുവാണ്. അടിയന്റെ വിനീതമായ ഉപദേശം കേൾക്കുക:— ഇനിയെങ്കിലും നല്ല കാൎയ്യങ്ങൾ പ്രവൎത്തിച്ചു ചെയ്തുപോയിട്ടുള്ള അപരാധങ്ങൾക്കു പ്രായശ്ചിത്തം ചെയ്യുക; ജെസിയാകരം നിറുത്തലാക്കുക; ഹിന്ദുക്കളെ ബന്ധുക്കളാക്കുക.— ഇനി ഞാൻ എന്തു പറയട്ടെ!— പ്രഭോ! അവിടത്തെ സൎവ്വനാശത്തിനും ഏകകാരണമായ ആ കാശ്മീർ ബീഗത്തിനെ അവിടുന്നു അകററി നിറുത്തുക. അല്ലെങ്കിൽ, അവിടുന്നു അനവരതം ആചരിച്ചിട്ടുള്ള അക്രമപരമ്പരകളുടെ അശുഭഫലത്തെ അനുഭവിക്കുന്നതിനു സന്നദ്ധനായി വൎത്തിക്കുക. (പോകുന്നു)

അറംസീബ്:— (ആത്മഗതം) കാൎയ്യം വാസ്തവമാണു്. പക്ഷേ എന്തു ചെയ്യാം. പഥ്യമാണെങ്കിലും കയ്ച്ചിട്ടിറക്കുവാൻ വയ്യ. ദിലീർഖാൻ പറഞ്ഞതു പരമാൎത്ഥമാണു്. നാം മുമ്പു പ്രവൎത്തിച്ചിട്ടുള്ളതു തന്നെയാണു് ഇപ്പോൾ നമ്മോടും പ്രവൎത്തിക്കപ്പെടുവാൻ പോകുന്നതു്. ദാറാ! ശുദ്ധനും ഉദാരനുമായ ദാറാ! പ്രിയസഹോദര! ക്ഷമിക്കണമേ! ഞാൻ പ്രവൎത്തിച്ചതു് അക്രമം—ഭയങ്കരമായ അക്രമം തന്നെ! പക്ഷേ അതു്

ഈ ഇസ്ലാം മതത്തിനു വേണ്ടിയാണ്—ദൈവം സാക്ഷി.

(ശ്യാമസിംഹൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

അറംഗസീബ്:— എന്താണു വിശേഷം?

ശ്യാമസിംഹൻ:— കാര്യം ജയിച്ചു, തിരുമേനി ആശിച്ചിരുന്നതിലും അധികമായി ഫലിച്ചു. രാജപുത്രർ അക്ബരിനെ ഉപേക്ഷിച്ചു.

അറംഗസീബ്: — എന്ത്?

ശ്യാമസിംഹൻ:— അവർ തങ്ങളുടെ കുതിരപ്പുറത്തു കയറി യോധപുരത്തിലേക്കു പൊയ്ക്കഴിഞ്ഞു. ഞാൻ എന്റെ കണ്ണുകൊണ്ടു കണ്ടതാണ്. കുമാരൻ നൃത്തഗീതങ്ങളിൽ ലയിച്ചു മതിമറന്നു ഇരുന്നുപോയതുകൊണ്ടു ആ സംഗതി അറിഞ്ഞതേയില്ല. ഇപ്പോഴും കുമാരനു അതിനെപ്പററി ബോധമുണ്ടായിട്ടുണ്ടോ എന്നു സംശയമാണ്.

അറംഗസീബ്:— എങ്ങിനെയാണ് ഇതെല്ലാം സാധിച്ചതു്?

ശ്യാമസിംഹൻ:— ഈ ദാസന്റെ ഉപദേശപ്രകാരം അവിടന്നു് അക്ബറിനു് എഴുതിയ എഴുത്തു്.

അറംഗസീബ്:— ഏതെഴുത്തു്?

ശ്യാമസിംഹൻ:— "കുമാര! രാജപുത്രസൈന്യങ്ങൾ നമ്മെ ആക്രമിക്കുമ്പോൾ സൈന്യസമേതം പുറകേ എത്തി സ്വയം രാജപുത്രരെ ആക്രമിക്കാമെന്നുള്ള നിന്റെ ഉദ്ദേശം അത്യന്തം ഉചിതവും ശ്ലാഘ്യവുമായിരിക്കുന്നു." എന്ന അർത്ഥത്തിൽ അവിടന്നു കുമാരന്റെ പേക്കു് എഴുതിയ എഴുത്തിന്റെ കഥ ഇത്രവേഗം മറന്നുപോയോ?

ആ എഴുത്തു ഞാൻ ദുൎഗ്ഗാദാസന്റെ ജ്യേഷ്ഠനായ സമരദാസന്റെ കയ്യിൽ എത്തിക്കുവാൻ ശട്ടംകെട്ടി കൊടുത്തയച്ചിരുന്നു. എഴുത്തു കണ്ടപ്പോൾ അതിലെ സംഗതികൾ മുഴുവനും സത്യമാണെന്നുതന്നെ രാജപുത്രർ വിശ്വസിച്ചു. കുമാരൻ രാജപുത്രരോടു ചേൎന്നിരിക്കുന്നതു് അവിടത്തെ ഗൂഢമായ ഉപദേശപ്രകാരമാണെന്നു ധരിച്ചു് അവർ അക്ബറിനെ ഉപേക്ഷിച്ചു പൊയ്ക്കളഞ്ഞു.

അക്ബർ:— മഹാരാജാവേ! സത്യംതന്നെയോ ഇതു്? രാജപുത്രർ അതു വിശ്വസിക്കുമെന്നു നാം കരുതിയിരുന്നില്ല. ദുൎഗ്ഗാദാസനും അതിനെ വിശ്വസിച്ചുവൊ?

ശ്യാമസിംഹൻ:— ദുൎഗ്ഗാദാസൻ അവിടെ ഇല്ലായിരുന്നു. അദ്ദേഹം രാജസിംഹന്റെ രോഗവൃത്താന്തം കേട്ടിട്ടു ഉദയപുരത്തിലേയ്ക്കു പോയിരിക്കയാണു്.

അറംഗസീബ്— തഹബർഖാനോ? അയാൾ എന്തുചെയ്യുന്നു?

ശ്യാമസിംഹൻ:— തഹബർഖാൻ ബന്ധനത്തിലായി. "ഇനിയെങ്കിലും നിങ്ങൾ വിദ്രോഹികളുടെ പക്ഷം വെടിഞ്ഞു സൈന്യസമേതം വന്നു ചക്രവൎത്തിയോടു മാപ്പു ചോദിക്കുകയാണെങ്കിൽ അദ്ദേഹം എല്ലാം ക്ഷമിക്കുന്നതാണു്" എന്നു ഞാൻ അയാൾക്കു് എഴുതി അയച്ചിരുന്നു. അയാൾ ആ എഴുത്തു വിശ്വസിച്ചു നമ്മുടെ പാളയത്തിൽ കടന്നു. കുമാരനായ ആജിം ഉടനെ അയാളെ ബന്ധനത്തിലാക്കുകയും ചെയ്തു.

അറംഗസീബ്:— മഹാരാജാവേ! അങ്ങയോടു നാം അത്യന്തം കൃതജ്ഞനായിരിക്കുന്നു.

ശ്യാമസിംഹൻ:— അതു് അവിടത്തെ അനുഗ്രഹം?

അറംഗസീബ്:— പുറമേ എന്തൊരു ലഹളയാണ് ആ കേൾക്കുന്നതു്?

ശ്യാമസിംഹൻ:— ഞാൻ പോയി എന്താണെന്ന് അന്വേഷിച്ചു വരാം. (ശങ്കയോടുകൂടി പോകുന്നു.)

അറംഗസീബ്:— ഇതെന്തു്! ലഹള കൂടിക്കൂടിയാണല്ലോ വരുന്നതു്! അതാ ആയുധങ്ങളുടെ ശബ്ദം കേൾക്കുന്നു. എന്താണിതു്! വെടി പൊട്ടുന്ന ശബ്ദമല്ലേ അതു്? ആരവിടെ? (ചോരയിൽ മുഴുകിയ ദേഹത്തോടുകൂടി തഹബെർഖാൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

അറംഗസീബ്:— തഹബെർഖാനോ ഇതു്?

തഹബെർഖാൻ:— അതെ തിരുമേനി! (ചക്രവർത്തിയുടെ നേരെ കൈത്തോക്കു നീട്ടുന്നു.)

ദിലീർഖാൻ:— (പെട്ടെന്നു പ്രവേശിച്ചിട്ടു) തഹബെർ!

(തഹബെർഖാൻ ഒന്നു തിരിഞ്ഞുനോക്കുന്നു; ഉടനെ തന്നെ വീണ്ടും ചക്രവർത്തിയുടെ നേരെ തിരിഞ്ഞു കൈത്തോക്കു നീട്ടുന്നു. ദിലീർഖാൻ തഹബെർഖാൻെറ നേരെ തൻെറ കൈത്തോക്കു് ഒഴിക്കുന്നു. തഹബെർഖാൻ നിലംപതിക്കുന്നു.)

അറംഗസീബ്:— വിശ്വാസഘാതകനു തക്കതായ ശിക്ഷ കിട്ടി. തിന്ന ചോറിനു നന്ദിയില്ലാത്ത നായ!

ദിലീർഖാൻ— പ്രഭോ! അയാളുടെ കഥ കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. അവിടത്തെ ശകാരത്തിൽ ഒരക്ഷരം പോലും അയാൾ കേട്ടിരിക്കുമെന്നു തോന്നുന്നില്ല.

അറംഗസീബ്:— ദിലീർഖാൻ! നിങ്ങൾ ഇന്നു നമ്മുടെ പ്രാണനെ രക്ഷിച്ചു.

ദിലീർഖാൻ:— പ്രഭോ! അതിൽ അത്ഭുതപ്പെടുവാനൊന്നു

ഭില്ല. അവിടത്തെ ജീവനെ രക്ഷിക്കുന്നതിനായിട്ടുതന്നെയാണു് ഈ ദാസൻ ശമ്പളം പററുന്നതു്.

അറംഗസീബ്:— ദിലിർഖാൻ! നിങ്ങളെ മാററി നാം ഈ പട്ഠാണിയെ സേനാനായകനാക്കിയതിൻെറ ഫലമാണിതു്. ദിലീർ എനിക്കു മാപ്പു തരിക.

ദിലിർഖാൻ — പ്രഭോ! അടിയൻ അവിടത്തെ ഉപ്പും ചോറും തിന്നുന്ന ഒരു എളിയ ഭൃത്യൻ മാത്രമാണു്. അടിയനോടു് ഇങ്ങിനെയൊന്നും കല്പിക്കരുതു്.

അറംഗസിബ്:— ദിലീർ; നിങ്ങാ ഭൃത്യനല്ല. ഭൂമിയിൽ നിങ്ങാ ഒരുത്തൻ മാത്രമേ എനിക്കു മിത്രമായിട്ടുള്ളു. നിങ്ങാ ഇതിനു് എന്തു പ്രതിഫലമാണു് ആവശ്യപ്പെടുന്നതു്? പറയൂ; മടിക്കേണ്ട.

ദിലീർഖാൻ:— അവിടത്തെ ജീവനെ രക്ഷിക്കുവാൻ സാധിച്ചതുതന്നെ ഇവനു വലിയൊരു പ്രതിഫലമാണു്. മററൊന്നും ഇവൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ല.

അറംഗസിബ്:— ദിലീർ ഒരു യഥാൎത്ഥമഹാനാണു നിങ്ങാ.

കൎട്ടൻ വീഴുന്നു.

രംഗം ൻ.

സ്ഥലം — രാജപുത്രരുടെ ശിബിരം.

സമയം — സായങ്കാലം.

(ദുൎഗ്ഗാദാസനും സമരദാസനും മറേറതാനും രാജപുത്രസാമന്തന്മാരും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—വിജയസിംഹ! ഇത്തവണ നമുക്കു യഥാൎത്ഥത്തിൽ നല്ലൊരു ചതിതന്നെയാണു പറ്റിയതു്.

സമരദാസൻ:—ദുൎഗ്ഗാദാസ്! ഇത്രയും കാലമായിട്ടും, നിങ്ങൾ, മുഗളരുടെ സ്വഭാവം ഇന്നതെന്നു് ഇനിയും മനസ്സിലായിട്ടില്ലേ?

വിജയസിംഹൻ:—അക്ബർ ഇത്ര വഞ്ചകനാണെന്നു ഞാൻ ധരിച്ചിരുന്നില്ല.

മുകുന്ദസിംഹൻ:—കണ്ടാൽ വളരെ ശുദ്ധഗതിക്കാരനാണെന്നേ തോന്നുകയുള്ളു.

ഗോപീനാഥൻ—സ്വതേ ഒന്നിനും കൊള്ളരുതാത്തവനാണു്. ഉള്ള സമയം മുഴുവനും ആട്ടവും പാട്ടുമായിത്തന്നെ കഴിച്ചുകൂട്ടുകയാണു ജോലി! ഇത്തരത്തിലുള്ള ശുദ്ധഗതിക്കാരെ സാധാരണ കപടഹൃദയരായിക്കാണുക പതിവില്ല. ഇതെന്തൊരത്ഭുതമോ?

സമരദാസൻ:—ഗോപീനാഥ! മുഗൾജാതിയിൽ സംഭവിക്കുവാൻ പാടില്ലാത്തതായി ഒന്നുമില്ല. ഞാൻ പെരുവെള്ളത്തേയും വിശ്വസിക്കാം; വൻഗ്ഗുഹയേയും വിശ്വസിക്കാം; മൂൎഖൻപാമ്പിനേയും വിശ്വസിക്കാം. എന്നാൽ ഒരു മുഗളനെ വിശ്വസിക്കുവാൻ എനിക്കു ധൈൎയ്യം പോര. വഞ്ചന മുഗളന്റെ ജാതിധൎമ്മമാണു്. പിന്നെ അവനെ പറഞ്ഞിട്ടെന്തു കാൎയ്യം?

ഗോപീനാഥൻ സേനാപതേ! റാണാ രാജസിംഹന്റെ മരണത്തിനു് എന്താണു ഹേതു?

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ—സൂക്ഷ്മം എനിക്കും അറിഞ്ഞുകൂടാ. കുമാരനായ ഭീമസിംഹന്റെ മരണവൃത്താന്തം കേട്ടപ്പോൾ അദ്ദേഹം മോഹാലസ്യപ്പെട്ടു വീണുപോയി. ആ മോഹാ

ലസ്യത്തിൽനിന്ന് അദ്ദേഹം പിന്നിട്ട് ഉണരുക ഉണ്ടായിട്ടില്ല.

(തവണക്കാരൻ പ്രവേശിക്കുന്നു)

തവണക്കാരൻ:- (വന്ദിച്ചിട്ട്) പ്രഭോ! അറംഗസീബു ചക്രവൎത്തിയുടെ പുത്രനായ അക്ബർ കുടുംബസഹിതനായി വന്നു ദ്വാരദേശത്തിൽ കാത്തുനില്ക്കുന്നു.

വിജയസിംഹൻ:—അക്ബരോ?

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—കുടുംബസഹിതമോ?

സമരദാസൻ:—സൂക്ഷിക്കണം. ഇതിലും എന്തോ കൃത്രിമം കാണും. അകത്തേക്കു കടക്കുവാൻ അനുവദിക്കരുത്.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—അങ്ങിനെയല്ല. കാൎയ്യമെന്താണെന്നു നമുക്കു കേൾക്കണം. ബന്ധുക്കളെയാണെങ്കിൽ, ഒരു പക്ഷെ, ഒന്നോ രണ്ടോ തവണ കാണാതെ മടക്കി അയച്ചാലും അതിൽ വലിയ വൈഷമ്യമൊന്നും വരുവാനില്ല. എന്നാൽ ശത്രുക്കളെ ഒരിക്കലും അങ്ങിനെ ഭഗ്നാശരാക്കി മടക്കി അയയ്ക്കുവാൻ പാടില്ല. (തവണക്കാരനോട്) എടോ! അദ്ദേഹത്തെ ബഹുമാനപൂൎവ്വം ഇങ്ങോട്ടു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വരിക.

(തവണക്കാരൻ പോകുന്നു.)

മുകുന്ദസിംഹൻ:—ഇതിൻെറ അൎത്ഥമെന്തു്?

സമരദാസൻ:—മറെറാരു ചതിയുംകൊണ്ടു പുറപ്പെട്ടിരിക്കയാണ്; സംശയമില്ല. ദുൎഗ്ഗാദാസ്! സൂക്ഷിക്കണം.

ഗോപിനാഥൻ:—ഈ യുദ്ധത്തിൽ നേരിടുന്ന അത്ഭുതസംഭവങ്ങൾക്ക് അവസാനമില്ല.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—അദ്ദേഹത്തെ എല്ലാവരും യഥോചിതം ബഹുമാനിക്കണം.

(അക്ബർ തന്റെ കുടുംബാംഗങ്ങളോടുകൂടി പ്രവേശിക്കുന്നു. എല്ലാവരും എഴുന്നേററു് അദ്ദേഹത്തെ ബഹുമാനിക്കുന്നു.)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—രാജകുമാര! ഇന്നു ഞങ്ങളെ ഈ വിധം ബഹുമാനിക്കുവാൻ തോന്നിയതു് എന്തുകൊണ്ടായിരിക്കാം?

അക്ബർ:—അല്ലയോ റാഠോർ സേനാപതേ! ഞാൻ വഞ്ചിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

സമരദാസൻ:—വഞ്ചിക്കപ്പെട്ടതു് അവിടന്നോ ഞങ്ങളോ?

അക്ബർ:—ഒരു പക്ഷെ രണ്ടുകൂട്ടരും വഞ്ചിക്കപ്പെട്ടിരിക്കാം. രാജപുത്രസൈന്യങ്ങൾ ആദ്യം എന്നെ സഹായിക്കാമെന്നു സമ്മതിക്കുകയും ചക്രവൎത്തിയായി എന്നെ വാഴിക്കുകയും ചെയ്തതിനു ശേഷം, ഞാൻ പിതാവിന്റെ വിരോധത്തിനു പാത്രമായി, യാതൊരു കുറ്റവും കൂടാതെ, സാധുവായി വാഴുമ്പോൾ, അപ്രതീക്ഷിതമായി എന്നെ ഉപേക്ഷിച്ചു പോയ്ക്കളഞ്ഞു.

സമരദാസൻ:—ശുദ്ധമേ കളവു്!

റസിയാ:—മഹാശയാ! അച്ഛനെ അപമാനിക്കരുതു്! (അശ്രുപൂർണ്ണ നിറഞ്ഞ നേത്രങ്ങളോടുകൂടി ദുർഗ്ഗാദാസന്റെ മുഖത്തു നോക്കുന്നു.)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ഒന്നു മിണ്ടാതിരിക്കണേ ജ്യേഷ്ഠ! —രാജകുമാര! കാരണം കൂടാതെയല്ല രാജപുത്രർ അങ്ങയെ ഉപേക്ഷിച്ചതു്. രാജപുത്രർ ഒരിക്കലും വിശ്വാസവഞ്ചന പ്രവൎത്തിക്കുന്നവരല്ല. ചക്രവൎത്തിയുടെ ഈ എഴുത്തിൽനിന്നു, രാജപുത്രരുമായിട്ടുള്ള കുമാരന്റെ സന്ധി കപടപൂർണ്ണമായ ഒരു കൌശലം മാത്രമാണെന്നു് അവൎക്കു ഗ്രഹിക്കുവാൻ ഇടയായി. ഇതാ ഈ എഴുത്തു വായിച്ചു

നോക്കു. (എഴുത്തു് അക്ബറിന്റെ കയ്യിൽ കൊടുക്കുന്നു.)

അക്ബർ:—(എഴുത്തു വായിച്ചിട്ടു) ദുർഗ്ഗാദാസ്! ഇതു ശുദ്ധമേ കളവാണു്!

സമരദാസൻ:—ഇതിൽ എന്താണു കളവുള്ളതു്? ചക്രവർത്തിയുടെ കയ്യടയല്ലേ ഇതു്?

അക്ബർ:—അതേ; ഇതദ്ദേഹത്തിന്റെ കയ്യടതന്നെയാണു്. പക്ഷെ ഇതിലെ സംഗതി മുഴുവനും കളവാണു്. നമ്മളെ ഭിന്നിപ്പിക്കുവാൻവേണ്ടി കൃത്രിമമായി എഴുതിയതാണിതു്. എന്റെ പേൎക്കാണു് ഇതെഴുതിയിട്ടുള്ളതെങ്കിലും രാജപുത്രസേനാപതിയെ ഉദ്ദേശിച്ചാണു് ഇതു അയക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതു്. അല്ലെന്നുവരികിൽ ഇതു എന്റെ കയ്യിൽ കിട്ടാതെ രാജപുത്രസേനാപതിയുടെ കൈവശത്തിൽ എത്തുവാൻ എന്താണു കാരണം? ഒരു മുഗൾപുത്രനു രാജപുത്രരേയും മുഗളരേയും തിരിച്ചറിവാൻ പ്രയാസമോ? ഇതിൽ പറഞ്ഞിട്ടുള്ള സംഗതികൾ വാസ്തവമാണെങ്കിൽ ഇത്ര രഹസ്യമായ ഒരു സന്ദേശം കണ്ടവന്റെ കയ്യിൽ കൊടുത്തുംകൊണ്ടു ദൂതൻ പൊയ്ക്കളയുമായിരുന്നുവോ?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—(എല്ലാവരുടേയും മുഖത്തേക്കുനോക്കീട്ടു്) എന്തു പറയുന്നു?

സമരദാസൻ:—ഞങ്ങൾക്കൊന്നും കേൾക്കേണ്ട. മുഗളർ അനേകം പ്രാവശ്യം ഞങ്ങളെ ചതിച്ചിട്ടുണ്ടു്. മേലാൽ അവരോടു് ഒരുതരത്തിലും ഇടപെടുവാൻ ഞങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നില്ല.

അക്ബർ:— അല്ലയോ റാഠോർവീര! എന്നെ അങ്ങും ഇങ്ങുമല്ലാത്ത പതനത്തിലാക്കി ആപൽസിന്ധുവിന്റെ ഒത്തനടുവിൽ തള്ളിവിടരുതേ! ഞാൻ അവിടത്തെ അടുക്കൽ അഭയം പ്രാപിക്കുന്നു.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— സാമന്തന്മാരുടെ അഭിപ്രായമെന്താണ്?

വിജയസിംഹൻ:— മുഗളരോട് ഇടപെടാതിരിക്കയാണു നല്ലതെന്ന് എനിക്കു തോന്നുന്നു.

മുകുന്ദസിംഹൻ:— എനിക്കും അതുതന്നെയാണ് അഭിപ്രായം. മുഗളരോട് ഇടപെടുവാൻ ആഗ്രഹിക്കാവുന്നതായി ഒരൊററ സ്ഥലം മാത്രമേയുള്ളു. അതു പോർക്കളമാണ്.

ജഗൽസിംഹൻ:— എനിക്കു പറയുവാനുള്ളതും അതുതന്നെയാണ്. മുഗളരോടുള്ള ബന്ധുത്വം നമുക്ക് ആവശ്യമില്ല. നമുക്കു യുദ്ധം ചെയ്വാൻ അറിയാമല്ലോ. അവസാനംവരെ യുദ്ധംതന്നെ ചെയ്തുകളയാം.

ദുർജ്ജനസിംഹൻ:— എന്റെ അഭിപ്രായവും അതുതന്നെ. ചക്രവർത്തികുമാരൻ മുഗൾശിബിരത്തിലേക്കുതന്നെ മടങ്ങിപ്പോയി അച്ഛനോടു മാപ്പുചോദിക്കട്ടെ. അദ്ദേഹം നിശ്ചയമായും പുത്രന്റെ അപരാധത്തെ ക്ഷമിക്കാതിരിക്കയില്ല.

അക്ബർ:— എന്നാൽ നിങ്ങളാരും എന്റെ അച്ഛനെ ഇനിയും നല്ലവണ്ണം അറിഞ്ഞിട്ടില്ല.

സമരദാസൻ:— ഞങ്ങൾ നല്ലവണ്ണം അറിഞ്ഞിട്ടുണ്ട്. ഇതിൽ കൂടുതലായി അറിയേണ്ട ആവശ്യമില്ല. യുവരാജാവേ! അങ്ങു മടങ്ങിപ്പോവുക.

കേരള സാഹിത്യ അക്കാദമി

അക്ബർ:— (ദുർഗ്ഗാദാസനോട്) അല്ലയോ റാഠോർവീര! ഞാൻ അവിടത്തെ അടുക്കൽ അഭയം യാചിക്കുന്നു.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— സാമന്തന്മാരേ; അഭയദാനം ക്ഷത്രിയരുടെ ധൎമ്മമാണ്.

സമരദാസൻ:— മൂൎക്കൻപാമ്പിനെ പാലുകൊടുത്തു വളൎത്തുന്നതു ക്ഷത്രിയരുടെ ധൎമ്മത്തിൽ പെട്ടതല്ല.

അക്ബർ:— എന്നെ വിശ്വസിക്കുവിൻ! ഞാൻ യഥാൎത്ഥത്തിൽ വഞ്ചിക്കപ്പെടുകയാണു ചെയ്തതു്.

ദുർജ്ജനസിംഹൻ:— അതു ശരിയായിരിക്കാം. പക്ഷെ അവിടന്നുമായി മേലാൽ ഇടപെടാതിരിക്കയാണ് ഞങ്ങൾക്ക് അധികം രക്ഷ.

അക്ബർ!— ഇതുതന്നെയോ സദസ്സിന്റെ അഭിപ്രായം? രാജപുത്രർ അഭയദാനത്തിൽ വിമുഖന്മാരായിത്തീൎന്നുവോ?

(എല്ലാവരും മിണ്ടാതെ നില്ക്കുന്നു).

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— അഭയദാനത്തിന് ആൎക്കും സമ്മതമില്ലയോ?

എല്ലാവരും:— ശത്രുവിന് അഭയം നൽകുന്നതിൽ ഞങ്ങൾക്കാൎക്കും സമ്മതമില്ല.

അക്ബർ:— അല്ലയോ സേനാപതെ! ഞാൻ ഒരു ചക്രവൎത്തിയുടെ പുത്രനാണ്. എന്നെ വഞ്ചിച്ചു. ഞാൻ ഇപ്പോൾ അത്യാപത്തിൽ അകപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. എന്റെ സന്താനങ്ങളോടുംകൂടി ഞാനിതാ അവിടത്തെ മുമ്പിൽ മുട്ടുകുത്തി അഭയം യാചിക്കുന്നു! (പുത്രനോടും പുത്രിയോടും) മക്കളേ! ഇദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ മുട്ടുകുത്തുവിൻ!

റസിയാ:— (മുട്ടുകുത്തി, അശ്രുപൂൎണ്ണനേത്രയായിട്ടു്) ദുൎഗ്ഗാദാസ്! അച്ഛനെ രക്ഷിക്കണേ!

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—ആൎക്കും സമ്മതമില്ലയോ?

എല്ലാവരും:—ഞങ്ങൾക്കാൎക്കും സമ്മതമില്ല.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—ശരി; എന്നാൽ ഞാൻ ഒരുത്തൻ അതിനു സന്നദ്ധനായിരിക്കുന്നു:— സാമന്തന്മാരേ! ദുൎഗ്ഗാദാസൻ ഒരു ക്ഷത്രിയനായിട്ടാണ് ഇതുവരെ ജീവിച്ചിട്ടുള്ളതു്. ഇനിയും ക്ഷത്രിയനായിട്ടുതന്നെ ജീവിക്കുവാനാണു വിചാരിക്കുന്നതു്. അഭയം പ്രാപിക്കുന്നവനെ ദുൎഗ്ഗാദാസൻ ഒരിക്കലും ഭഗ്നാശനാക്കുന്നതല്ല. സാമന്തന്മാരേ! വേണമെങ്കിൽ നിങ്ങൾ എന്നെ ഉപേക്ഷിക്കുവിൻ!; ശരണാഗതനെ ഞാൻ ഒരിക്കലും ഉപേക്ഷിക്കയില്ല:— (അക്ബറിനോടു്) യുവരാജാവേ! എന്റെ കൂടെ വരിക. ദുൎഗ്ഗാദാസൻ ജീവിച്ചിരിക്കുന്നിടത്തോളം കാലം അങ്ങയുടെ ഒരു രോമം തൊടുന്നതിനുപോലും ആൎക്കും സാദ്ധ്യമല്ല.

കൎട്ടൻ വീഴുന്നു.

നാലാം അങ്കം.

രംഗം ൧.

സ്ഥലം:— ഡൽഹി കൊട്ടാരത്തിലെ സഭാമന്ദിരം.

സമയം:—പ്രഭാതം.

(ചക്രവൎത്തിയുടെ പുത്രനായ മൌജമും ദിലിർഖാനും സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു.)

ദിലിർഖാൻ:—അപ്പോൾ ദുൎഗ്ഗാദാസൻ അക്ബറിനേയും

കൂട്ടിക്കൊണ്ടു ദക്ഷിണാപഥത്തിലേക്കു പോയിരിക്കയാണോ?

മൌജം:—അതേ ദിലീർഖാൻ! അക്ബറിന്ന് അഭയം നല്കിയ കാരണത്താൽ അദ്ദേഹത്തെ സാമന്തന്മാർ ഉപേക്ഷിച്ചു. ഇനി അദ്ദേഹത്തിന്നു ദക്ഷിണാപഥത്തിൽ ചെന്നു ശംഭുജിയെ ശരണം പ്രാപിക്കയല്ലാതെ ഗത്യന്തരമില്ല.

ദിലീർഖാൻ:—ദുർഗ്ഗാദാസ്! നിങ്ങൾ അതിധന്യൻ തന്നെ!

മൌജം:—പ്രഭുവിന്നുവേണ്ടി പ്രാണനെപ്പോലും പരിത്യജിക്കുവാൻ സന്നദ്ധരായി നിത്യവും അദ്ദേഹത്തെ അനുഗമിക്കുന്ന അഞ്ഞൂറു രാജപുത്രഭടന്മാർ മാത്രം ഈ യാത്രയിലും അദ്ദേഹത്തെ പിൻതുടർന്നിട്ടുണ്ട്. എന്റെ സൈന്യങ്ങൾ ഒരിടത്തുവെച്ച് അവരെ വളയുകയുണ്ടായി. ഒരു ദിവസം രാത്രി ആ അഞ്ഞൂറു ഭടന്മാരേയുംകൊണ്ടു ദുർഗ്ഗാദാസൻ മുഗൾസൈന്യവ്യൂഹത്തെ ഭേദിച്ചു കടന്നു പൊയ്ക്കളഞ്ഞു. പിന്നീടു കേട്ടു, ദുർഗ്ഗാദാസൻ ദക്ഷിണാപഥത്തിലേക്കു പോയിരിക്കയാണ് എന്ന്.

ദിലീർഖാൻ:—സബാഷ്! ദുർഗ്ഗാദാസ്! നിങ്ങൾ അതിധന്യൻതന്നെ.

മൌജം:—ചക്രവർത്തിയുടെ കല്പനപ്രകാരം, അക്ബറിനെ വിട്ടുതരുന്നതിന്നുള്ള കൈക്കൂലിയായി നാല്പതിനായിരം സ്വർണ്ണനാണയങ്ങൾ ദുർഗ്ഗാദാസന്നു ഞാൻ അയച്ചുകൊടുത്തിരുന്നു. ദുർഗ്ഗാദാസൻ അതു മുഴുവനും അക്ബറിന്നു കൊടുക്കുകയാണു ചെയ്തതു്. ഒരൊറ്റക്കാശുപോലും അദ്ദേഹം അതിൽനിന്ന് എടുത്തില്ല.

കേരള സാഹിത്യ അക്കാദമി

ദിലിർഖാൻ:—ഞാൻ വീണ്ടും പറയട്ടെ-സബാഷ്! ദുർഗ്ഗാദാസ്! നിങ്ങളാണ് അതിയോഗ്യൻ!

മൌജം:—ഇപ്പോൾ മാർവാറിലെ സേനാപതി ആരാണ്?

ദിലിർഖാൻ:—ദുർഗ്ഗാദാസൻെറ ജ്യേഷ്ഠസഹോദരനായ സമരദാസൻ.

മൌജം:—അക്ബറിൻെറ കുടുംബമോ?

ദിലിർഖാൻ:—അദ്ദേഹത്തിൻെറ ആശ്രയത്തിൽ തന്നെ. കുമാരൻെറ ബീഗം കാലധമ്മം പ്രാപിച്ചു. രാജകുമാരി സമരദാസൻെറ അധീനതയിൽ താമസിക്കുകയാണ്.

(ആജിം പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ആജിം:—സേനാപതേ! ചക്രവത്തി രാജപുത്രരുമായി സന്ധിചെയ്യാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. ഈ കായ്യം നിങ്ങളെ അറിയിക്കുവാനായിട്ടാണ് അദ്ദേഹം എന്നെ പറഞ്ഞയച്ചിരിക്കുന്നതു്.

ദിലിർഖാൻ:—എന്തു്! സന്ധിയോ? സത്യമോ കുമാര? ചക്രവത്തി യഥാത്ഥത്തിൽ സന്ധിചെയ്യാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നുവോ?

ആജിം:—അതെ ദിലിർഖാൻ! പിതാവിനു സന്ധിചെയ്യണമെന്നു യഥാത്ഥത്തിൽ മോഹമുണ്ടു്.

ദിലിർഖാൻ:—ദൈവം അദ്ദേഹത്തിനു നന്മവരുത്തട്ടെ. സന്ധിക്ക് ആവശ്യപ്പെടുന്നതു് ആരാണ്? ഞാനോ ചക്രവത്തി തിരുമനസ്സുകൊണ്ടോ?

ആജിം:—രാജപുത്രർ ആവശ്യപ്പെട്ടു.

ദിലിർഖാൻ:—രാജപുത്രരോ? വിജയികളായിരിക്കുന്ന അവർ ഇങ്ങോട്ടു വന്നു സന്ധിക്ക് ആവശ്യപ്പെടുവാൻ പോകുന്നുവോ?

ആജിം:—സ്വയം അങ്ങോട്ടു ചെന്നു താൻ സന്ധിക്ക് ആവശ്യപ്പെടുകയില്ല എന്നാണ് അച്ഛൻ പറയുന്നതു്. അതു് അച്ഛനു് അഭിമാനക്ഷയമാണല്ലൊ.

ദിലീർഖാൻ:—എന്നുവെച്ച്, അദ്ദേഹത്തിന്റെ അഭിമാനത്തെ രക്ഷിക്കുവാൻവേണ്ടി വിജയികളായ രാജപുത്രർ ഇങ്ങോട്ടു വന്നു സന്ധിക്ക് ആവശ്യപ്പെടും, അല്ലേ? ആരാണ് ചക്രവൎത്തിതിരുമനസ്സിലേക്ക് ഈ ബുദ്ധിയുപദേശിച്ചതു്?

ആജിം:—ബിക്കാനിർ മഹാരാജാവായ ശ്യാമസിംഹൻ. ചക്രവൎത്തിയുടെ അന്തസ്സിനും അഭിമാനത്തിനും ഇടിവുതട്ടാത്തവിധത്തിൽ സന്ധിക്കുള്ള ഏൎപ്പാടു ചെയ്യാമെന്നു് അദ്ദേഹം ഏറ്റിട്ടുണ്ടു.

ദിലീർഖാൻ:—ഓ, മനസ്സിലായി. അപ്പോൾ ഇതും ചക്രവൎത്തിയുടെ പണ്ടത്തെപ്പോലുള്ള കപടസന്ധിതന്നെ.

ആജിം:—ദിലീർഖാൻ! നല്ലവണ്ണം സൂക്ഷിച്ചു സംസാരിക്കണം.

ദിലീർഖാൻ:—(സ്വാഗതം) ഹും! പാമ്പിനേക്കാൾ വലിയ പത്തി പാമ്പിൻകുഞ്ഞിനു! (പ്രകാശം) കുമാര! ചക്രവൎത്തിതിരുമേനിയോടു ചെന്നു പറയുക:—യഥാൎത്ഥമായി അദ്ദേഹം രാജപുത്രരോടു സന്ധിചെയ്വാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിൽ ചക്രവൎത്തിയുടെ അവസ്ഥക്കും അഭിമാനത്തിനും ഇടിവുതട്ടാത്തവിധത്തിൽ ഞാൻ അതിനു വേണ്ട വ്യവസ്ഥകൾ ചെയ്തുകൊള്ളാം. അതല്ല അദ്ദേഹം ഇപ്പോഴും പണ്ടത്തെപ്പോലെ കപടസന്ധിക്കാണ ഭാവമെങ്കിൽ അതിൽ പങ്കുകൊള്ളുവാൻ ഞാനില്ല.

(പോകുന്നു.)

മൌജം:—ആജിം! അച്ഛൻ എന്താണ് ഇങ്ങിനെ പെട്ടെന്നു സന്ധിക്കു ഒരുങ്ങിയിരിക്കുന്നതു്?

ആജിം:—അച്ഛൻ ഇപ്പോൾ ദക്ഷിണാപഥത്തിലേക്കു പോകുവാൻ നിശ്ചയിച്ചിരിക്കയാണ്. അതിന്നായി അയ്മ്പതിനായിരം കൂടാരങ്ങൾ പണിയിച്ചു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

മൌജം:—അക്ബറിനെ പിടിക്കുവാനാണോ അദ്ദേഹം ദക്ഷിണാപഥത്തിലേക്കു പോകുന്നതു്?

ആജിം:—എന്നാണു തോന്നുന്നതു്.-- ജ്യേഷ്ഠാ! ജ്യേഷ്ഠൻ അക്ബറിനെ പിടിച്ചു ബന്ധനസ്ഥനാക്കികൊണ്ടുവരാത്തതിൽ അച്ഛൻ ജ്യേഷ്ഠന്റെ നേരെ കഠിനമായി കോപിച്ചിരിക്കയാണ്. ജ്യേഷ്ഠൻ അക്ബറിനെ മനഃപൂർവ്വം വിട്ടയച്ചതാണെന്നുകൂടി അച്ഛൻ സംശയിക്കുന്നുണ്ടു്.

മൌജം:—അതും തീരെ അവാസ്തവമല്ല, ആജിം! അജ്ഞനും സാധുവും ദുർബ്ബലനുമായ എന്റെ സഹോദരനെ ജീവനോടെ പിടിച്ചുകൊണ്ടു വന്നു പിതാവിന്റെ ക്രോധാഗ്നികുണ്ഡത്തിൽ ആഹുതിയായി അർപ്പിക്കുവാൻ എനിക്കു മനസ്സുവന്നില്ല. ദുർഗ്ഗാദാസന്റെ രക്ഷയിൽ അവൻ ആപത്തൊഴിഞ്ഞു സുഖമായി ജീവിച്ചുകൊള്ളട്ടെ.

ആജിം:—അപ്പോൾ അച്ഛന്റെ ഹിതത്തിനു വിരുദ്ധമായി ജ്യേഷ്ഠൻ കരുതിക്കൂട്ടിയാണ് ഇങ്ങിനെ ചെയ്തതു്, അല്ലേ?

മൌജം:— അതെ അജിം! അച്ഛൻ അച്ഛൻതന്നെ. എന്നാൽ സഹോദരനും സഹോദരൻ തന്നെയാണ്.

(രണ്ടുപേരും പോകുന്നു.)

കൎട്ടൻ വീഴുന്നു.

രംഗം 2.

സ്ഥലം— യോധപുരത്തിലെ രാജകൊട്ടാരം.

സമയം—പ്രഭാതം.

(പട്ടുവസ്ത്രം ഉടുത്തുകൊണ്ടു മഹാറാണിയായ മഹാമായ ഏകാകിനിയായി നില്ക്കുന്നു.)

റാണി:— എന്റെ ജോലി അവസാനിച്ചു. ദിവംഗതനായ ഭൎത്താവിന്റെ രാജ്യത്തെ ഞാൻ ശത്രുക്കളുടെ കയ്യിൽനിന്നു വീണ്ടെടുത്തു; മുഗളരെ മാർവാറിൽനിന്നും ഓട്ടിപ്പായിച്ചു;—മതി—ഞാൻ ചെയ്യേണ്ട ജോലി ചെയ്തുകഴിഞ്ഞു. ഇനിയത്തെ എന്റെ കടമ സതീധൎമ്മത്തെ പാലിക്കുകയാണ്; ഭൎത്താവിനെ അനുഗമിക്കുകയാണ് എന്റെ അനന്തരകൃത്യം. ഇന്നു ഞാൻ ആളിക്കത്തുന്ന ചിതാഗ്നിയിൽ സ്വദേഹത്തെ ആഹുതിയായി അൎപ്പിക്കും; ഇന്നു ഞാൻ തീയ്യിൽ ചാടി മരിക്കും. (മുട്ടുകുത്തിയിരുന്നിട്ടു) പ്രഭോ! ഭൎത്താവേ പ്രാണനാഥ! അന്നൊരു ദിവസം അവിടുന്നു യുദ്ധത്തിൽ തോററു മടങ്ങിവന്നപ്പോൾ ഞാൻ പരിഭവിച്ചു ഗോപുരത്തിന്റെ വാതിൽ അടച്ചുകളഞ്ഞു. പോൎക്കളത്തിൽ വെച്ച് അവിടുന്നു മരിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ എത്ര നന്നായിരുന്നു എന്നുകൂടി ഞാൻ അന്നാഗ്രഹിക്കാതിരുന്നില്ല.

നാഥ! സ്വദേശത്തിനുവേണ്ടി പ്രാണത്യാഗം ചെയ്വാൻ പുരുഷന്മാരായ നിങ്ങളോടു ഞങ്ങൾ ആവശ്യപ്പെടുന്നതുപോലെ, പുരുഷന്മാൎക്കുവേണ്ടി പുഞ്ചിരിതൂകിക്കൊണ്ടുതന്നെ പ്രാണത്യാഗം ചെയ്വാൻ സ്ത്രീകളായ ഞങ്ങളും മടിക്കുന്നവരല്ലെന്നു അവിടന്നു കണ്ടാലും!

(റസിയാ പാടിക്കൊണ്ടു പ്രവേശിക്കുന്നു.)

മഞ്ജരി.

എങ്ങോട്ടു പോകുന്നിതെങ്ങോട്ടു പോകുന്നി-
തംഗനേ! ചൊല്ലു നീ പോവതെങ്ങോ;
... ...

റസിയാ:— മഹാറാണി! അവിടന്നു് എന്താണീ കാണിക്കുന്നതു്?

റാണി:— റസിയാ! ഞാൻ യാത്രയായിരിക്കയാണു്.

റസിയാ:— എന്തിനു്? എങ്ങോട്ടേക്കു്?

റാണി:— (മുകളിലേക്കു കൈ ചൂണ്ടിക്കാണിച്ചുകൊണ്ടു്) അവിടേക്കു്;-- എന്റെ ഭൎത്താവു വളരെക്കാലമായി എന്റെ വരവും കാത്തുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്ന ആ സ്ഥലത്തേക്കു്.

റസിയാ:— ഭൎത്താവു കാത്തുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നുവോ? ആ സ്ഥലത്തോ? എവിടെ? ഞാൻ കാണുന്നില്ലല്ലോ.

റാണി:— റസിയാ! അതു മറ്റാൎക്കും കാണ്മാൻ കഴികയില്ല.

റസിയാ:— അവിടത്തേക്കു കാണാമോ?

റാണി:— കാണാം.

റസിയാ:— ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നില്ല. ഞാൻ നോക്കിയാൽ കാണുന്നില്ല; അവിടത്തേക്കു കാണുകയും ചെയ്യാം. അയ്യോ? അങ്ങനെ ഒരിക്കലും വരികയില്ല.

റാണി:— ശൂദ്രഗതിക്കാരിപ്പെണ്ണേ! അറംഗസീബിൻെറ വംശത്തിലല്ലേ നിൻെറ ജനനം? അതാണു നിനക്കു വിശ്വാസം വരാത്തതു്.

റസിയ:— ഇരിക്കട്ടെ; രാജകുമാരനെ ആരെ ഏല്പിച്ചിട്ടാണു പോകുന്നതു്?

റാണി:— നിങ്ങളെയെല്ലാം ഏല്പിച്ചിട്ടു്.

റസിയാ:— എനിക്കു പ്രയാസമാണു് അദ്ദേഹത്തെ നോക്കുവാൻ. എനിക്കെന്തു കാര്യം? അവിടന്നു സ്വന്തം മകനെ ഉപേക്ഷിച്ചുപോകുന്നു; എന്നിട്ടു ഞങ്ങൾ നോക്കണംപോലും! അതൊരിക്കലും സാധിക്കയില്ല.

റാണി:— റസിയാ! എനിക്കു പോകാതെ നിവൃത്തിയില്ല. എന്നെ ഭർത്താവു വിളിക്കുന്നു.

റസിയാ:— സ്വന്തം മകനേക്കാൾ വലുതോ അവിടത്തേക്കു ഭർത്താവു്?

റാണി:— രാജകുമാരി! അതാണു ഞങ്ങളുടെ ധർമ്മം. പതിവ്രതയായ സ്ത്രീയുടെ സർവ്വസ്വവും ഭർത്താവാണു്. ഭർത്താവല്ലാതെ സതികൾക്കു മറെറാരു ഗതിയുമില്ല. ഞാൻ ചെയ്യുതീക്കേണ്ട ചില ജോലികൾ ബാക്കിയായി കിടന്നിരുന്നതുകൊണ്ടാണു് ഇത്രയുംനാൾ എനിക്കു് അദ്ദേഹവുമായി വേർപെട്ടു വസിക്കേണ്ടിവന്നതു്. ഇപ്പോൾ എൻെറ ഇഹലോകത്തിലുള്ള ജോലികളെല്ലാം അവസാനിച്ചു. എനിക്കിനി അദ്ദേഹത്തിൻെറ സമീപത്തിലേക്കു പോകാതിരിപ്പാൻ നിവൃത്തിയില്ല.

റസിയാ:— ജോലികൾ അവസാനിച്ചു എന്നോ? അസംബന്ധം! ജോലികൾ അവസാനിക്കുന്ന കാലമുണ്ടോ? പാടില്ല, അവിടന്നു് ഒരിക്കലും പോകുവാൻ പാടില്ല.

റാണി: - അതെന്താണു റസിയേ?

(സമരദാസൻ പ്രവേശിക്കുന്നു)

റസിയാ: — പിന്നേയും എന്താണെന്നു ചോദിക്കുന്നുവോ? അങ്ങിനെ ചെയ്യാമോ? ഒരിക്കലും അങ്ങിനെ ചെയ്യാൻ പാടില്ല. ഇതാ സേനാപതി വന്നിരിക്കുന്നു. അദ്ദേഹം പറയട്ടെ. (സമരദാസനോട്) എന്താ അങ്ങുന്നേ! പറയൂ; ചെയ്യാമോ അങ്ങിനെ? അങ്ങിനെ പ്രവൎത്തിക്കാമോ?

റാണി: - റസിയാ! എന്തുകൊണ്ടു പാടില്ല എന്നു പറയൂ.

റസിയാ: — എന്തുകൊണ്ടാണ് അതു പാടില്ലാത്തതെന്നു പറയുവാൻ എനിക്ക് അറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്നാൽ അങ്ങിനെ പ്രവൎത്തിപ്പാൻ പാടില്ലെന്നു എനിക്കു നല്ലവണ്ണം അറിയാം. (സമരദാസനോട്) അങ്ങുന്നു പറയൂ, കേൾക്കട്ടെ. ഇങ്ങിനെ പ്രവൎത്തിക്കുന്നതു ശരിയാണോ?

റാണി: - കുഞ്ഞേ! അതിൽ യാതൊരു തെറ്റുമില്ല. എന്നെ പോകുവാൻ അനുവദിക്കൂ. ഞാൻ പോകട്ടെ—സമരദാസ്! അജിതനെവിടെ?

സമരദാസൻ: അകത്തുണ്ട്; കരയുകയാണ്. കുമാരനൊ പറഞ്ഞു സമാധാനിപ്പിക്കുവാൻ ശ്രമിച്ചിട്ടു സാധിച്ചില്ല. ഇനി ഞാൻ എന്താണു വേണ്ടതു്?

റാണി:—അവൻ എന്തു പറയുന്നു?

സമരദാസൻ: — "അമ്മയെ ഒരിക്കലും ഞാൻ പോകുവാൻ അനുവദിക്കയില്ല" എന്നു സിദ്ധാന്തിക്കുന്നു.

റാണി:—സമരദാസ്! അവനെ ഇങ്ങോട്ടു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരൂ.

(സമരദാസൻ പോകുന്നു)

റാണി:—ജഗദീശ! ഭഗവാനേ! സതീധൎമ്മത്തെ രക്ഷിക്കൂ

ന്നതിന്നായി എന്റെ ഹൃദയത്തിനു ബലം നില്ക്കുന്നമേ! മററല്ലാം സഹിക്കാം. മകനെ വിട്ടുപിരിയുന്നതാണു് എല്ലാററിലും ദുസ്സരമായ കാര്യം:— (നെഞ്ചത്തു കൈ വെച്ചിട്ടു) ദൈവമേ! ഭഗവാനേ:—

(അജിതനോടുകൂടി സമരദാസൻ വീണ്ടും പ്രവേശിക്കുന്നു. പുറകെ കാസിമും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

റാണി:—കുമാര! മകനേ! അജിത്! വത്സ! ഞാൻ പോകട്ടെ. എനിക്കു് അനുവാദം തരൂ, മകനേ!

അജിതൻ:—അമ്മേ! അമ്മ പോകട്ടെ എന്നോ ചോദിക്കുന്നതു്? എന്നെ വെടിഞ്ഞു് അമ്മ എങ്ങോട്ടാണു് പോകുവാൻ ഭാവിക്കുന്നതു്?

റാണി:—ഒരിക്കൽ—ഇന്നല്ലെങ്കിൽ നാളെ— എല്ലാവക്കും പോകേണ്ട ദിക്കിലേക്കു്. അജിത്! അനുവാദം തരൂ, മകനേ!

അജിതൻ:—ഞാൻ അനുവാദം തരികയോ? അമ്മ ചാകുവാൻ ഞാൻ അനുവദിക്കുകയോ? (ഗൽഗദത്തോടുകൂടി) അമ്മേ:—

റാണി:—ആരുടേയും അമ്മ എന്നെന്നേക്കും ജീവിച്ചിരിക്കാറില്ല, അജിത്!

അജിതൻ:—ആരുടെയും അമ്മ മനഃപൂൎവ്വം തന്റെ സന്താനത്തെ ഉപേക്ഷിച്ചുപോകാറില്ലല്ലോ അമ്മേ!

റാണി:—പക്ഷെ, അജിത്! ഇതാണല്ലൊ എന്റെ സതീധൎമ്മം.

റസിയാ:—പക്ഷെ, അല്ലയോ മഹാറാണി! ഇതാണോ അവിടത്തെ മാതൃധൎമ്മം?

റാണി:—ഛരി! അരുത്, അജിത്! കരയാതിരിക്കു. എനിക്കു പോകാതിരിപ്പാൻ നിവൃത്തിയില്ല.

അജിതൻ:—അമ്മക്കു പോയേ കഴിയൂ എങ്കിൽ പോകാം. അമ്മ പോകുവാൻ തന്നെയാണ് വിചാരിക്കുന്നതെങ്കിൽ—എന്നെ വിട്ടു പൊയ്ക്കളയുവാനാണ് കരുതുന്നതെങ്കിൽ—ഞാൻ അമ്മയെ തടുക്കുന്നില്ല.

റാണി:—തെളിഞ്ഞ മനസ്സോടുകൂടി എനിക്കനുവാദംതരൂ മകനേ!

അജിതൻ:—അതൊരിക്കലും ഞാൻ തരികയില്ല.

റാണി:—സമരദാസ്! അവനെ പറഞ്ഞു സമാധാനിപ്പിക്കൂ; കാര്യം മനസ്സിലാക്കൂ.

സമരദാസൻ:—അജിത്! നിങ്ങളുടെ മാതാവ് അനുഷ്ഠിക്കേണ്ട സതിധർമ്മമാണിതു്. അമ്മയുടെ ധർമ്മാനുഷ്ഠാനത്തിൽ നിങ്ങൾ വിഘ്നം വരുത്തുന്നതു് ഉചിതമല്ല.

രസിയാ:—ധർമ്മമോ സേനാപതേ! മകളെ ഉപേക്ഷിച്ചു അവരെ കണ്ടവരുടെ കയ്യിൽ സമർപ്പിച്ചുകൊണ്ട്, ലോകത്തിൽനിന്ന് എന്നേന്നേക്കുമായി യാത്രപറഞ്ഞു പൊയ്ക്കളയുന്നതു ധർമ്മമാണത്രെ! ഇതാണോ നിങ്ങളുടെ ധർമ്മം?

സമരദാസൻ:—രാജകുമാരി! ധർമ്മത്തെ നിരൂപണം ചെയ്യാനുള്ള അധികാരം ഞങ്ങൾക്കില്ല. അതിനെ അനുഷ്ഠിക്കയാണ് ഞങ്ങളുടെ കൃത്യം. ധർമ്മത്തിന്റെ മുമ്പിൽ ശിരസ്സിനെ നമിപ്പിക്കുന്നതിനു മാത്രമേ ഞങ്ങൾ ശീലിച്ചിട്ടുള്ളൂ. ഈ വക ധർമ്മങ്ങളെ വിധിച്ചിട്ടുള്ള മഹാന്മാർ എല്ലാംകൊണ്ടും ഞങ്ങളേക്കാൾ വളരെ യോഗ്യന്മാരാണ്.

അജിതൻ:—എങ്കിലും അമ്മ എന്നെ വെടിഞ്ഞു പൊയ്ക്കളയുന്നതിൽ (ഗൽഗദത്തോടുകൂടി) നിങ്ങൾക്കു അസുഖമൊന്നും തോന്നുന്നില്ലേ? അതു് ഉചിതമെന്നുതന്നെയോ നിങ്ങൾ വിചാരിക്കുന്നതു്? അതുകൊണ്ടു നിങ്ങൾക്കു മനസ്സിൽ യാതൊരു സുഖക്കേടും തോന്നുന്നില്ലേ?

സമരദാസൻ:—സുഖക്കേടു തോന്നുന്നില്ലേ എന്നോ ചോദിക്കുന്നതു്? (ഗൽഗദസ്വരത്തിൽ) അജിത്! നിങ്ങളുടെ മാതാവു മാത്രമാണോ ഇവർ? എന്റെ മാതാവല്ലേ? മാർവാറിലെ സമസ്ത പ്രജകളുടെയും മാതാവല്ലെ? ഇങ്ങിനെയൊക്കെയാണെങ്കിലും ഇന്നു നാം അവരെ വിട്ടു പിരിയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. (വീണ്ടും പൂർവ്വപ്രകൃതിയെ അവലംബിച്ചിട്ടു്) ഇതു കേവലം ആവാഹിക്കപ്പെട്ട ദേവതയുടെ ഉദ്വാസനമാണു്; ശ്വശ്രൂഗൃഹത്തിലേക്കുള്ള പുത്രിയുടെ യാത്രയയപ്പാണു് വ്യസനമുണ്ടെന്നുവെച്ചു് വ്രതഭംഗം വരുത്തുന്നതു് ശരിയോ?

അജിതൻ:—ഇതൊന്നും എനിക്കു മനസ്സിലാകുന്നില്ല. ഞാൻ എന്റെ അമ്മയെ വിട്ടുപിരിയുകയില്ല. (കരയുന്നു.)
(യാതൊരു ഉപായവും കാണാതെ റാണി വീണ്ടും സമരദാസന്റെ മുഖത്തേക്കു നോക്കുന്നു.)

സമരദാസൻ:— അജിത്? നിങ്ങൾ ഒരു ക്ഷത്രിയകുമാരനല്ലെ? ഈ കരച്ചിലും സിദ്ധാന്തവും നിങ്ങൾക്കു ചേന്നതാണോ? നിങ്ങളുടെ ഈ പ്രായത്തിൽ, പണ്ടു വീരവരനായ ബാദൽ, ചിത്തോറിനു വേണ്ടി, കർത്തവ്യപാലനത്തിനായി, യുദ്ധത്തിൽ പ്രാണത്യാഗം ചെയ്തു. നിങ്ങളോ, കൊച്ചുകുട്ടിയെപ്പോലെ വെറും അബലയെപ്പോ

ലെ കരഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ശരി! അമ്മയെ നമസ്കരിക്കൂ, അജിത്.

(അജിതൻ ഒന്നുംമിണ്ടാതെ അമ്മയെ നമസ്കരിക്കുന്നു.)

റസിയാ:— ഹാ! ഭാഗ്യഹീനനായ കുമാര!

സമരദാസൻ:— ഇനി പോകാം.

റാണി:— കാസിം! എൻെറ ജീവിതസർവ്വസ്വമായ ഈ പുത്രനെ നീ വേണ്ടവിധം നോക്കിക്കൊള്ളണം.

(അജിതൻ മിണ്ടാതെ കാസിമിനോടുകൂടി പോകുന്നു.)

റസിയാ.— കഷ്ടം! ഇതൊരിക്കലും ശരിയായില്ല. ഏതുഭാഗത്താണു തെററെന്ന് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. എങ്കിലും ഇതു ശരിയായില്ലെന്ന് എനിക്കു നല്ലവണ്ണം അറിയാം. ഞാനും പോകട്ടെ. ആ സാധുവിനെച്ചെന്നു സമാധാനിപ്പിക്കട്ടെ.

(പോകുന്നു.)

റാണി!— ജഗദീശ! ഹാ! ഭഗവാനേ; ഇതിന്നാണോ അവിടന്നു സ്ത്രീജാതിയെ സൃഷ്ടിച്ചിരിക്കുന്നതു്? സ്ത്രീകളുടെ ഹൃദയത്തിൽ നിറഞ്ഞൊഴുകുന്ന സ്നേഹം നല്കിയിട്ടുള്ളതു് അവരെ ഈ വിധം അസഹ്യമായി വേദനിപ്പിക്കുവാനോ? (തലതാഴ്ത്തിയിട്ട്) എന്നാൽ ഞാൻ പോകട്ടെ സമരദാസ്--എന്താണു് ഒന്നുംമിണ്ടാതെ നില്ക്കുന്നതു്.

സമരദാസൻ:— അങ്ങനെയാകട്ടെ അമ്മേ! ഭർത്താവിനെ അനുഗമിക്കരുതെന്നു് ഒരു ഹിന്ദുവായ ഞാൻ എങ്ങിനെയാണു പറയുക? എന്നാൽ അങ്ങിനെയാകട്ടെ. അമ്മേ! നമസ്കാരം.

(നമസ്കരിക്കുന്നു.)

രാണി: — ദുൎഗ്ഗാദാസനോടും പറയൂ; എന്റെ ആശിൎവ്വാദങ്ങളെ അറിയിക്കു.

(സമരദാസൻ അധോവദനനായി സാവധാനത്തിൽ നടന്നു മറയുന്നു.)

(കൎട്ടൻ വീഴുന്നു)

••••••••••••••••••

രംഗാന്തരം.

(കൎട്ടൻ പൊങ്ങുന്നു)

(ചിത ജ്വലിക്കുന്നു. മഹാറാണിയും കുലസ്ത്രീകളും നില്ക്കുന്നു. സ്ത്രീകൾ പാടുന്നു.)

കേക.

സതി! നീ ഗമിച്ചാലും പതിതൻ സമീപത്തിൽ
പതിയല്ലാതെ സതിക്കെന്തുള്ളു ഗതി വേറെ?
ഐഹികജീവിതത്തിൽ സൎവ്വദുഃഖവും, സാധ്വി!,
ദേഹത്തോടൊത്തുവെന്തു വെണ്ണീറായൊടുങ്ങട്ടെ.
മാതാവേ! പതിവ്രതാരത്നമേ! പൂകിയാലും
ശ്രീതാവും മനുത്തമമക്ഷയനാകലോകം
ദേവന്മാരിതാകാങ്കെ വാനത്തു വന്നണഞ്ഞു
പാവനമാകും പുഷ്പവൃഷ്ടിയെച്ചൊരിയുന്നു
കേട്ടാലും,മിതാ!, നാകദുന്ദുഭി നിനാദങ്ങൾ
ശ്രേഷ്ഠയാം ഭവതിക്കു സ്വാഗതമോതീടുന്നു.
സതി! നീ ഗമിച്ചാലും പതിതൻ സമീപത്തിൽ;
പതിയല്ലാതെ സതിക്കെന്തുള്ളു ഗതി വേറെ?

(റാണി ചിതയിലേയ്ക്കു ചാടുന്നു. സ്ത്രീകൾ "സതി! നീ ഗമിച്ചാലും......" ഇത്യാദി പാടിക്കൊണ്ടു പോകുന്നു.)

കേരള സാഹിത്യ അക്കാദമി

രംഗം ൩.

സ്ഥലം — അജ്മീറിൽ മുഗളരമനയിലെ ഒരു മുറി.

സമയം — പ്രഭാതം.

(അറംഗസീബും ദിലീർഖാനും സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു നിൽക്കുന്നു.)

ദിലീർഖാൻ:— പ്രഭോ! രാജപുത്രരുമായി സന്ധിചെയ്യുക ഴിഞ്ഞു. റാഠോർവീരനായ സമരദാസനെ സന്ധിയിൽ സമ്മതിപ്പിക്കുന്നതിനു വളരെ പ്രയാസപ്പെടേണ്ടിവന്നു. ഇതു കപടസന്ധിയാണ് എന്നാണ് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ധാരണ.

അറംഗസീബ്:— അയാളെ പിന്നെ എങ്ങിനെയാണു സമ്മതിപ്പിച്ചതു്.

ദിലീർഖാൻ:— ഞാൻ എന്റെ രണ്ടു പുത്രന്മാരേയും മുഗളുക്കു ജാമ്യമായി അദ്ദേഹത്തെ ഏല്പിച്ചപ്പോൾ അദ്ദേഹം സമ്മതിച്ചു.

അറംഗസീബ്:— എന്തെല്ലാമാണു സന്ധിയിലെ വ്യവസ്ഥകൾ?

ദിലീർഖാൻ:— മിതോറും അതിൽ ഉൾപ്പെട്ട മററു പ്രദേശങ്ങളും നാം രാജപുത്രക്കു വിട്ടുകൊടുക്കണം. ഹിന്ദുക്കളുടെ ദേവാലയങ്ങൾ മുതലായവയെ മേലാൽ മുഗളർ നശിപ്പിക്കുവാൻ പാടില്ല; യോധപുരരാജാവിനു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ രാജ്യം തിരികെ വിട്ടുകൊടുക്കണം. റാണാ പണ്ടത്തെപ്പോലെ ചക്രവർത്തിക്കു സൈന്യസഹായം ചെയ്യുന്നതാണു്. ഇതാണു സന്ധിവ്യവസ്ഥകൾ.

അറംഗസീബ്:— റാണ! മുഗൾചക്രവർത്തിക്കു സൈന്യ

സഹായം ചെയ്യാമെന്നു ഏററുവോ? ജയസിംഹൻ അതു സമ്മതിച്ചുവോ?

ദിലീർഖാൻ:— പൂർണ്ണമായി സമ്മതിച്ചു. അദ്ദേഹമാണു് ഈ സന്ധിയിൽ എല്ലാവരേക്കാളും കൂടുതലായി ഉത്സാഹം പ്രദർശിപ്പിച്ചതു്. സമരദാസൻ അദ്ദേഹത്തെ "ഭീരു" "രാജപുത്ര കുലകളങ്കം," "സ്ത്രീലംപടൻ" എന്നൊക്കെ അധിക്ഷേപിച്ചു് ആത്മ്യം സഭ വിട്ടിറങ്ങിപ്പോയി. സാമന്തന്മാർ അദ്ദേഹത്തെ പരിഹസിച്ചുതുടങ്ങി. അദ്ദേഹമാകട്ടെ ഒന്നുംമിണ്ടാതെ തലതാഴ്ത്തിയിരുന്നതേയുള്ളു.

അറംഗസീബ:— എന്നിട്ടോ?

ദിലീർഖാൻ:—പിന്നീടു വീണ്ടും ഒരു സഭ വിളിച്ചുകൂട്ടി പുതിയ വ്യവസ്ഥകളനുസരിച്ചു നൂതനമായി വീണ്ടും ഒരു സന്ധിപത്രം എഴുതപ്പെട്ടു. "മുഗളരെ ഞങ്ങൾ എങ്ങിനെ വിശ്വസിക്കും'' എന്നായി സമരദാസൻ അപ്പോൾ ഞാൻ എന്റെ രണ്ടു പുത്രന്മാരേയും മുഗളൎക്കു ജാമ്യമായി അവരെ ഏല്പിച്ചുകൊടുത്തു. ഒടുവിൽ അദ്ദേഹം വളരെ പണിപ്പെട്ടു ഒരുകിമൂളിസ്സമ്മതിച്ചു.

അറംഗസീബ്:—നിങ്ങളുടെ രണ്ടു പുത്രന്മാരേയും അവരെ ഏല്പിച്ചിട്ടാണോ നിങ്ങൾ പോന്നിട്ടുള്ളതു്?

ദിലീർഖാൻ:—അതേ തിരുമേനി!

അറംഗസീബ്:—ദിലീർഖാൻ! നിങ്ങൾ ഒരു യഥാൎത്ഥമഹാൻ തന്നെ. നാം ഈ സന്ധിയിലെ വ്യവസ്ഥകളെ ശരിയായി പാലിക്കുന്നതാണു്.

ദിലീർഖാൻ—: തിരുമനസ്സിലേക്കു മേൽക്കുമേൽ വിജയം സിദ്ധിക്കട്ടെ.

(ശ്യാമസിംഹൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ശ്യാമസിംഹൻ:— രാജാധിരാജനായ അറംഗസീബ് ചക്രവൎത്തി ജയിക്കട്ടെ.

അറംഗസീബ്:— വിശേഷമെന്താണു മഹാരാജാവേ?

ശ്യാമസിംഹൻ:— പ്രഭോ! കാൎയ്യമെല്ലാം ശുഭമായി. ആശിച്ചിരുന്നതിലും അധികം ശുഭമായി കലാശിച്ചു. സാമ്രാജ്യം ഇപ്പോഴ് നിഷ്കണ്ടകമായിത്തീൎന്നിരിക്കുന്നു.

അറംഗസീബ്:— അതെങ്ങിനെ?

ശ്യാമസിംഹൻ:— സന്ധിക്കുശേഷം ഏതാനും ബ്രാഹ്മണരെ പറഞ്ഞയച്ച് ഉദ്ധതനായ സമരദാസനെ ഞാൻ കൊല്ലിച്ചു.

ദിലീർഖാൻ:— എന്തു്! അദ്ദേഹത്തെ വധിച്ചുവോ? മഹാരാജാവേ! യഥാൎത്ഥമോ ഇതു്?

ശ്യാമസിംഹൻ:— അതെ, യഥാൎത്ഥം തന്നെ.

ദിലീർഖാൻ:— അങ്ങു് അദ്ദേഹത്തെ കൊല്ലിച്ചുവോ?

ശ്യാമസിംഹൻ:— ഉവ്വ്, ദിലീർഖാൻ:

ദിലീർഖാൻ:— (ചക്രവൎത്തിയോടു്) തിരുമേനി! ക്ഷമിക്കണം. (ശ്യാമസിംഹന്റെ കഴുത്തിനു പിടികൂടീട്ടു്) ദുഷ്ട! നീച! ചണ്ഡാള! രാജപുത്രകുലകളങ്കമേ! നിന്നെ ഞാൻ ഇന്നു ജീവനോടെ വിട്ടയക്കുകയില്ല.

ശ്യാമസിംഹൻ:— (ദയനീയഭാവത്തോടെ ചക്രവൎത്തിയുടെ നേരെ നോക്കിക്കൊണ്ടു്) തിരുമേനി!

അറംഗസീബ്:— അരുതു ദിലീർ! അയാളെ വിട്ടേക്കു. കൊതുകിനെ കൊന്നിട്ടു വെറുതെ എന്തിനു കൈ കറപ്പിക്കുന്നു?

ദിലീർഖാൻ:— ശരിയാണതു്. നിന്നെക്കൊന്നിട്ടു് ഞാൻ എന്റെ കയ്യിനു കളങ്കം വരുത്തിവെയ്ക്കുന്നില്ല. നീചൻ! ഭീരു! നരകത്തിലും സ്ഥാനമില്ലാത്ത നികൃഷ്ടകീടം! നിന്നെ കാണുന്നതുപോലും പാപമാണു്. നിന്നെ കൈകൊണ്ടു തൊട്ടാൽ ഘോരപാതകം വന്നു പിടിപെടും. പോ ദൂരേ! (ശ്യാമസിംഹനെ ഊക്കോടെ പിടിച്ചുതള്ളി അകലെ മറിച്ചിടുന്നു.)

ദിലീർഖാൻ:— പ്രഭോ! ഞാൻ പോയി കൈ കഴുകി വരട്ടെ.

(പോകുന്നു).

അറംഗസീബ്:— ദിലീർഖാൻ! ആശ്ചര്യം! എനിക്കുവേണ്ടി സ്വന്തം മകളെക്കൂടി നിങ്ങൾ വെടിഞ്ഞുവോ? ഈ സന്ധിയിൽ, എനിക്കു വാസ്തവത്തിൽ യാതൊരു ദുരുദ്ദേശവും ഇല്ലായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇതിനു ഞാൻ ഉത്തരവാദിയല്ല. സ്നേഹിത! എന്റെ ആലോചനയോടുകൂടിയല്ല ഈ വധം നടത്തിട്ടുള്ളതു്. അത്രക്കുമാത്രം നീചത്വം എനിക്കില്ല.

(മൌജം പ്രവേശിക്കുന്നു).

മൌജം:— അച്ഛൻ എന്നെ വിളിച്ചുവോ?

അറംഗസീബ്:— ഉവ്വു മൌജം! ദക്ഷിണാപഥത്തിലേക്കു യാത്രയാകുന്നതിനു സകല മുഗൾസൈന്യങ്ങളോടും ഒരുങ്ങിയിരിപ്പാൻ ആജ്ഞാപിക്കുക. നീയും യാത്രക്കു സന്നദ്ധനായിരിക്കുക.

മൌജം:— അച്ഛൻ കല്പിക്കുന്നതുപോലെ.

(രണ്ടുപേരും പോകുന്നു.)

രംഗം. ൪.

സ്ഥലം — ദക്ഷിണാപഥത്തിലെ പാലിഗഢദുർഗ്ഗം.

സമയം — രാത്രി.

(മഹാരാഷ്ട്രരാജാവായ ശംഭുജിയും ദുർഗ്ഗാദാസനും അക്ബറും യഥാസ്ഥാനം ഇരിക്കുന്നു.)

ശംഭുജി:— ദുർഗ്ഗാദാസ്! എതിരില്ലാത്ത ധീരപ്രവൃത്തിയാണു് നിങ്ങൾചെയ്തതു്. കേവലം അഞ്ഞൂറ അശ്വഭടന്മാരുടെ സഹായത്തോടുകൂടി യോധപുരത്തിൽ നിന്നും പാലിഗഢദുർഗ്ഗംവരെ വന്നുചേൎന്നതു് ആശ്ചൎയ്യകരമായിരിക്കുന്നു!

അക്ബർ:— ഞങ്ങൾ വന്നിട്ടു വളരെ ദിവസമായി. ഇത്രയുംദിവസം മഹാരാജാവിനെ കാണ്മാനുള്ള ഭാഗ്യം ഞങ്ങൾക്കു സിദ്ധിച്ചില്ല.

ശംഭുജി:— രാജകുമാര! ഞാൻ ചുമതലയേറിയ ചില രാജ്യകാൎയ്യങ്ങളിൽ വ്യാപൃതനായിരുന്നതുകൊണ്ടാണു നിങ്ങളെകാണ്മാൻ ഇത്രയും കാലവിളമ്പംനേരിട്ടതു്. ക്ഷമിക്കണം. സൽകാരത്തിനു യാതൊരു കുറവും നേരിട്ടിട്ടില്ലല്ലോ.

അക്ബർ:— ഇല്ല. മഹാരാജാവിന്റെ ഉദ്യോഗസ്ഥന്മാർ ഞങ്ങളെ വേണ്ടവിധം ബഹുമാനിച്ചു. അതിൽ യാതൊരു വിഴ്ചയും വന്നിട്ടില്ല.

ശംഭുജി:— അങ്ങയുടെ കുടുംബം ഇപ്പോൾ എവിടെയാണു്?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— മാർവാറിലെ മഹാറാണിയുടെ അധീനത്തിൽ അവരെ വിട്ടുംവെച്ചാണു് ഞങ്ങൾ പോന്നിട്ടുള്ളതു്. അവരുടെ നേരെ ചക്രവൎത്തിക്കു വിരോധമൊന്നു

മില്ല. ഈ രാജകുമാരനു മാത്രം അവിടന്നു അഭയം നല്കിയാൽ മതി.

ശംഭുജി:—കുമാര! അങ്ങു യാതൊന്നും ഭയപ്പെടണ്ട. അങ്ങു ലോഹദുർഗ്ഗത്തിലാണ് വസിക്കുന്നതെന്നു വിചാരിച്ചാൽമതി. ദുർഗ്ഗാദാസ്! നിങ്ങൾ ഇദ്ദേഹത്തെ ചക്രവൎത്തിയായി വാഴിച്ചിരുന്നില്ലേ?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ഉവ്വ്, മഹാരാജാവേ!

ശംഭുജി:—അതുമതി. അല്ലയോ അക്ബർഷാ! മഹാരാഷ്ട്രരായ ഞങ്ങളും ഇന്നുമുതൽ അങ്ങയെ ചക്രവൎത്തിയായി കരുതി ബഹുമാനിക്കുന്നതാണ്.

അക്ബർ:—എന്റെ ജ്യേഷ്ഠനായ മൌജം എന്നെ പിടികൂടുവാനായി സൈന്യസമേതം ഇങ്ങോട്ടു പുറപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ആജിംകുമാരനും സൈന്യങ്ങളോടുകൂടി അഹമ്മദ് നഗരത്തിൽ എത്തിയിട്ടുണ്ട്.

ശംഭുജി:—രാജകുമാരൻ ഒന്നുകൊണ്ടും അശേഷം ഭയപ്പെടേണ്ട ആവശ്യമില്ല. ഞാൻ ബഹദ്ംപുരത്തിൽ ചെന്നു സ്വയം അങ്ങയെ ചക്രവൎത്തിയായി പ്രഖ്യാപനം ചെയ്യുന്നതാണ്.

(ശംഭുജിയുടെ രണ്ടു സേനാനായകന്മാരായ ശാന്താജിയും കേശവറാവുവും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ശാന്താജി:—തിരുമേനി! ജിഞ്ജിരാദുർഗ്ഗം തകൎത്തുകഴിഞ്ഞു.

ശംഭുജി:—കൊള്ളാം. വളരെ സന്തോഷം.

കേശവറാവ്:—മഹാരാജാവേ! കൎണ്ണൽ കെറിയും ഫാർഡിനണ്ടും മഹാരാജാവിനെ മുഖം കാണിക്കുവാൻ കാത്തുനില്ക്കുന്നു. ഇവിടെക്കു കൂട്ടിക്കൊണ്ടു വരട്ടെയോ?

ശംഭുജി:-- കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരു; വിരോധമൊന്നുമില്ല.

(ശാന്തജിയും കേശവറാവുവും പോകുന്നു.)

ശംഭുജി:— കണ്ടില്ലേ രാജകുമാര! വിശ്രമിക്കുവാൻപോലും അവസരം കിട്ടുന്നില്ല. രാജാവായാൽ പുറകെത്തന്നെയുണ്ടു് രാജ്യകാര്യങ്ങളും. ഇംഗ്ലീഷുകാർ ഈ ജിഞ്ജിദുർഗ്ഗം പണിയിച്ചിട്ടു് ഒരു മാസത്തിലധികമായിട്ടില്ല. അതിതാ തകർന്നു വീണിരിക്കുന്നു; കണ്ടുവോ? — ദുർഗ്ഗാദാസ്! രാജപുത്രർക്കു യുദ്ധം ചെയ്യാൻ അറിയാമോ?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— അവർക്കു സ്വദേശത്തിനുവേണ്ടി പ്രാണത്യാഗം ചെയ്യാൻ അറിയാം.

ശംഭുജി:— പക്ഷേ രാജപുത്രർ അനേകം പ്രാവശ്യം യവനന്മാരുടെ പാദങ്ങൾക്കടിയിൽപെട്ടു് ഞെരിഞ്ഞുപോയിട്ടുണ്ടല്ലോ.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— അതു ശരിതന്നെ. പക്ഷേ മഹാരാജാവു് ഇതുകൂടി ഒന്നു് ആലോചിച്ചുനോക്കണം!— ആര്യാവർത്തത്തിന്റെ വിസ്തൃതിയെ പരിഗണിക്കുമ്പോൾ രാജസ്ഥാനം അതിലെ ഒരു മണൽത്തരി മാത്രമാണു്. എന്നിട്ടും ഇക്കഴിഞ്ഞ മുന്നൂറു സംവത്സരങ്ങൾ മുഴുവനും അനന്യസാധാരണമായ പ്രഭാവത്തോടുകൂടി തല ഉയർത്തിപ്പിടിച്ചു നില്ക്കുവാൻ ആര്യാവർത്തത്തിൽ അതിനു മാത്രമേ സാധിച്ചിട്ടുള്ളൂ.

ശംഭുജി:— മഹാരാഷ്ട്രരാകട്ടെ തല ഉയർത്തുകയല്ല, തല സൃഷ്ടിക്കുക തന്നെയാണു് ചെയ്തതു്. അപ്പോൾ ആർക്കാണു് അധികം ശക്തി, ദുർഗ്ഗാദാസ്?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— മഹാരാജാവേ! മഹാരാഷ്ട്രർ ബലഹീനരാ

ണെന്നല്ല ഞാൻ പറഞ്ഞതു്; രാജപുത്രർ ബലഹീന രല്ല എന്നേ ഞാൻ പറഞ്ഞതിനൎത്ഥമുള്ളു. ഞാൻ ഇ വിടെ വന്നിരിക്കുന്നതിന്റെ പ്രധാനോദ്ദേശം ഈ രാജ കുമാരനു രക്ഷ നൽകുക എന്നുള്ളതാണു്.

ശംഭുജി:— കൊള്ളാം. വന്ന സ്ഥിതിക്കു് ഇനി എന്തായാലും മഹാരാഷ്ട്രർ എങ്ങിനെയാണു യുദ്ധം ചെയ്യുന്നതു് എ ന്നുകൂടി കണ്ടിട്ടു പോകാം. നാട്ടിൽ ചെന്നാൽ സംസാ രിക്കുന്നതിനു് അതൊരു നല്ല വിഷയമായിരിക്കും.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:— (സ്വഗതം) ഇത്രമേൽ അഹങ്കാരമുള്ളവ നു് എത്രയും വേഗത്തിൽ അധഃപതനവും അവശ്യം സംഭവിക്കാതെ കഴികയില്ല.

(കെറി, ഫൎഡിനണ്ഡു് ഇവരേയും കൂട്ടിക്കൊണ്ടു കേശവറാവു വീണ്ടും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ശംഭുജി:— അല്ലയോ കെറിസായ്പ്! നിങ്ങളുടെ ജിഞ്ജി രാദുൎഗ്ഗത്തിന്റെ സ്ഥിതി കണ്ടുവോ?

കെറി:— ഉവ്വു് മഹാരാജാവേ!

ശംഭുജി:— എന്റെ ഹിതത്തിനു വിരോധമായി തുറമുഖ ത്തു ശത്രുക്കളുടെ കപ്പൽ അടുക്കുന്നതിനു നിങ്ങൾ അ നുവദിക്കുന്നപക്ഷം ബോംബെയിലുള്ള നിങ്ങളുടെ നി വാസസങ്കേതത്തിനും വന്നുചേരുന്ന ഗതി ഇതുതന്നെ യായിരിക്കും. എലിഫെണ്ടായിൽ മഹാരാഷ്ട്രരുടെ വ കയായി കോട്ട പണിയിക്കുകയും ചെയ്യും.

കെറി:— മഹാരാജാവേ:

ശംഭുജി:— എനിക്കൊന്നും കേൾക്കണ്ട, പൊയ്ക്കൊള്ളൂ. ഫാർഡിനണ്ഡ് സായ്പ്! ഇനി നിങ്ങളുടെ കാൎയ്യം.

ഞാൻ മയ്യാദയ്ക്കു പറഞ്ഞതു നിങ്ങൾ കേട്ടില്ല. നിങ്ങളുടെ വകയായ അങ്കിദീപു പിടിച്ചടക്കുവാൻ ഞാൻ കപ്പൽവഴി സൈന്യങ്ങളെ അയച്ചിട്ടുണ്ടു്. നിങ്ങളുടെ ഗോവായിലെ കച്ചവടം എങ്ങിനെയാണു നടക്കുന്നതെന്നു ഞാനൊന്നു കാണട്ടെ. ഇനിയെങ്കിലും സൂക്ഷിച്ചു പെരുമാറിയാൽ നന്നു്. പോകാം

(ക്രെറിയും ഫാർഡിനാണ്ഡും സലാംചെയ്തുപോകുന്നു.)

ശംഭുജി:— ദുർഗ്ഗാദാസ്! ഈ പറങ്കികളെ മാത്രം എനിക്കു സ്വല്പം ഭയമുണ്ടു്. കാബ്ളേസ്ഖാൻ!

അണിയറയിൽ: ഉത്തരവു്!

ശംഭുജി:—മദ്യവും ദാസികളും—

അണിയറയിൽ:— കല്പനപോലെ.

ശംഭുജി:—ഈ പറങ്കികൾക്കു വെടിവെയ്ക്കുന്നതിൽ നല്ല പരിചയമുണ്ടു്. എന്തുതന്നെ വന്നാലും ഓണിമുറിഞ്ഞു മാറുകയുമില്ല. യുദ്ധം ചെയ്യുമ്പോൾ ഒരു സൈന്യം മുഴുവനും ഒരൊററ ആളാണെന്നു തോന്നിപ്പോകും. സകലക്കും ഒരേ നടപ്പു്, ഒരേ ലക്ഷ്യം, ഒരേ ദിക്കിലേക്കു മുഖം.—എന്തൊരു യോജിപ്പു്!

(ചാരായക്കുപ്പിയുംകൊണ്ടു് കാബ്ളേസ്ഖാൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ശംഭുജി:—(കുപ്പി വാങ്ങി ചെറിയ പാത്രത്തിൽ പകൎന്നു ദുർഗ്ഗാദാസന്റെ നേരെ നീട്ടിയിട്ടു്) ഇതാ വാങ്ങിക്കു ദുർഗ്ഗാദാസ്!

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—എനിക്കു മാപ്പുതരണം മഹാരാജാവേ!

ശംഭുജി:—എന്താ,ചാരായം കുടിക്കുവാൻ മടിയോ? മോശം! മോശം! എയ്!

(കൊള്ളരുതാത്തവൻ എന്ന അർത്ഥത്തിൽ വിരലുകൾ തെറിപ്പിച്ചു കാണിക്കുന്നു)—എന്താ രാജകുമാരാ—

അക്ബർ:—ഒരു തരക്കേടുമില്ല.

ശംഭുജി:—അങ്ങിനെ പറയൂ. അങ്ങു ചക്രവർത്തിയായിരിപ്പാൻ യോഗ്യൻതന്നെ; സംശയമില്ല. ഞാൻ അങ്ങയെ നിശ്ചയമായും ചക്രവർത്തിയായി വാഴിക്കുന്നതാണ്.

കാബ്ളേസ്ഖാൻ:—തിരുമേനി! ദാസികളോ?—

ശംഭുജി:—ചോദിക്കുവാനുണ്ടോ? ഇപ്പോൾതന്നെ. ഇവിടെത്തന്നെയാകട്ടെ.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—മഹാരാജാവേ! എന്നാൽ ഞാനിപ്പോൾ പോകട്ടെ. പോയി സ്വല്പം വിശ്രമിക്കട്ടെ.

ശംഭുജി:—എന്താ, ഇവിടെ നിന്നാൽ നിങ്ങളുടെ പാതിവ്രത്യം നശിച്ചു പോകുമായിരിക്കാം അല്ലേ? ഓഹോ! കൊള്ളാം എന്നാൽ അങ്ങിനെയാകട്ടെ.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—(എഴുനേററിട്ടു ആത്മഗതം) ഇത്രമേൽ നിചസ്വഭാവിയോ?

(ദാസികൾ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ശംഭുജി:—എന്നാൽ ഇനി ആട്ടവും പാട്ടും തുടങ്ങാം.—രാജകുമാരാ! മുസൽമാന്മാർ സുഖസംഭോഗങ്ങളിൽ ധാരാളം താല്പര്യമുള്ള കൂട്ടത്തിലാണോ?

അക്ബർ:—(ചാരായം കുടിച്ചുകൊണ്ടു്) പക്ഷെ മദ്യപാനം മതനിയമപ്രകാരം അവക്കു നിഷിദ്ധമായിട്ടുള്ളതാണ്.

ശംഭുജി:—ആങ്ഹാ! ശരി എന്നാൽ ആ നിയമം നമുക്കു ബാധകമല്ല. ഇത്ര നല്ല ഒരു സാധനം മറെറന്താണുള്ളതു്? എത്ര തൂവെള്ളയായിരിക്കുന്നു! എന്തു തെളിമ!

പക്ഷെ അകത്തു ചെല്ലുമ്പോൾ മാത്രം മറ്റൊക്കെ മാറും. കണ്ണുകൾ ചുവക്കും; മെയ്യിനു മിടുക്കുകൂടും; ലോകം തന്നെ ആനന്ദമയമാകും. ഹാ! ഹാ! ഹാ!—ലോകത്തിൽ പേരുകേട്ട പദാൎത്ഥങ്ങൾ രണ്ടേരണ്ടു മാത്രം; കള്ളും കാമിനിയും. പാട്ടുവിൻ.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—(നടന്നുകൊണ്ടു ആത്മഗതം) അല്ലയോ ശംഭുജി! ഈ കള്ളും കാമിനിയും തന്നെ നിങ്ങൾക്കു സൎവ്വനാശവും വരുത്തും.

(പോയി)

ശംഭുജി:—കണ്ടുവോ അക്ബർ, ദുൎഗ്ഗാദാസൻ പോകുമ്പോൾ എൻെറ നേരെ എന്തൊരു നോട്ടമാണു് നോക്കിയതു്. അദ്ദേഹം തൻെറ പാതിവ്രത്യതേജസ്സ് കാണിക്കുകയായിരുന്നു.—വെറും വേഷം! പൂച്ചസ്സന്ന്യാസം!

അക്ബർ:—ഇനി പാട്ടു തുടങ്ങട്ടെ.

ശംഭുജി:—അതെ, ആട്ടവും പാട്ടും തുടങ്ങുവിൻ.—രാജകുമാരാ ജീവിതസുഖങ്ങളെ ഇഷ്ടംപോലെ അനുഭവിപ്പാൻ സാധിച്ചില്ലെങ്കിൽ പിന്നെ എന്തിനു വേണ്ടിയാണു് ഞാൻ ഈ കണ്ട യുദ്ധമൊക്കെ ചെയ്തു കഷ്ടപ്പെടുന്നതു്?—പാട്ടുവിൻ രാജകുമാരനെ ഉദ്ദേശിച്ചുള്ള ഒരു സ്വാഗതഗാനം പാട്ടുവിൻ! ഭാരതചക്രവൎത്തിയുടെ പുത്രനായ അക്ബർഷാ ആണു് ഇന്നു നമ്മുടെ അതിഥിയായി വന്നിരിക്കുന്നതു്.

(ദാസികൾ പാട്ടുപാടി നൎത്തനം ചെയ്യുന്നു)

കേക.

വന്നിതോ ഭവാൻ കനിഞ്ഞെന്നുടെ കുടീരത്തിൽ?
ഇന്നു ഞാൻ ഹന്ത! മഹാധന്യയായ്ത്തീൎന്നേനല്ലോ.

എന്തുതാൻ ചെയ്തിട്ടിന്നു വന്ദ്യനാം ഭവാനു ഞാൻ
സന്തുഷ്ടി നല്കിടേണ്ടു? സന്തൃപ്തി വരുത്തേണ്ടു?
സത്വരമോടിയെത്തിസ്സപ്രേമം ഭവാനുടെ
വിസ്തൃത വക്ഷസ്സിങ്കൽ സക്തയായ് വാഴട്ടെയോ?
ഭക്തയായ് ഭവൽപാദ തലത്തിൽ വീഴട്ടെയോ?
മുത്താർന്ന കണ്ണീർകൊണ്ടു കാൽകഴുകട്ടെയോ ഞാൻ?
പുഞ്ചിരിതൂകാം തവ നെഞ്ചകം തെളിവാൻ; തേ-
നഞ്ചുന്ന വാക്കോതാം തേ കർണ്ണങ്ങൾ കുളിരുവാൻ.
എങ്ങു സമ്പൂജ്യൻ ഭവാൻ? എങ്ങെന്റെ ചെറ്റക്കുടിൽ?
തുംഗമെൻ ഭാഗ്യം; ഭവൽസാന്നിദ്ധ്യമാശാതീതം.
ചാരുവാം ഹീരമല്ലോ താനേ താനിന്നു ഹന്ത!
കൂരിരുട്ടത്തു കുപ്പക്കുഴിയിൽ കൈവന്നു മേ.
വന്ദ്യനാം ഭവാനെന്റെ പനമ്പാഴ്ക്കുടിലിതിൽ
വന്നു ചേർന്നല്ലോ, മഹാധന്യൻ ഞാൻ; സ്വാഗതം തേ.
പെരുത്തമോദാൽ ഭക്തിപരത്തിബ്ഭവാനെ ഞാ-
നിരുത്താം പവിത്രമാമെൻ ചിത്തമഞ്ചത്തിന്മേൽ.
ഭംഗിയായ് നീട്ടിക്കോർത്ത നിർമ്മലപ്രേമമാല്യം
ഭംഗമറ്റെന്നും ഭവൽകണ്ഠത്തിലർപ്പിക്കാം ഞാൻ.
രാപ്പകൽ കാല്ക്കൽതന്നെ ദാസിയായ് വസിക്കാം ഞാൻ.
ഹേ! പ്രഭോ! സർവ്വസ്വം മേ കേവലം ത്വദധീനം.

കർട്ടൻ വീഴുന്നു.

രംഗം ൫.

സ്ഥലം:—റാണാ ജയസിംഹന്റെ അന്തഃപുരം.
സമയം:—സായാഹ്നം.

(ജയസിംഹനും അദ്ദേഹത്തിന്റെ ധാത്രിയും

അന്യോന്യം അഭിമുഖരായി നില്ക്കുന്നു)

ജയസിംഹൻ:—എന്തു്! കമല എന്നോട് ഒരു വാക്കുപോലും പറയാതെ പുറപ്പെട്ടു പൊയ്ക്കളഞ്ഞുവോ?

ധാത്രി:—പോയെങ്കിൽ പോകട്ടെ. അതുകൊണ്ടെന്തു്? ആ പരിഭവം തീർന്നു; അത്രതന്നെ

ജയസിംഹൻ:—മുത്തശ്ശി എവിടെ?

ധാത്രി:— ആ ഗൃഹലക്ഷ്മി ഗൃഹത്തിൽ തന്നെയുണ്ടു്.

ജയസിംഹൻ:— അവളെ ഒന്നിങ്ങോട്ടു വിളിക്കു. നിശ്ചയമായും അവളോട് എന്തോ വഴക്കടിച്ചിട്ടാണു് കമല പോയിരിക്കുന്നതു്.

ധാത്രി:— ഇല്ല. ഇല്ല. അവളുടെ മുഖത്തുനിന്നു അബദ്ധമൊന്നും പുറപ്പെടുകയില്ല. അവൾ ശുദ്ധപാവം! പരമസാധു! ഇളയവളാണു് ഇടയ്ക്കിടയ്ക്കു വായിൽത്തോന്നിയ പടി അവളെ ചീത്ത പറയാറുള്ളതു്. അയ്യോ! ഇളയവൾ ശുദ്ധതാടകതന്നെ! അവൾക്കു കഴുത്തിനു പുറവും നാക്കുണ്ടു്. ചീത്തപറയാൻ തുടങ്ങിയാൽ പടക്കത്തിനു തീക്കൊളുത്തിയതുപോലെയാണു്. കലഹിക്കുമ്പോൾ മുഖം വീർപ്പിക്കുന്നതു കാണേണ്ടതു തന്നെയാണു്. ഇങ്ങിനത്തെ ഒരു പെണ്ണിനെ ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ല എൻറമ്മേ.

ജയസിംഹൻ:—അധികപ്രസംഗി! സൂക്ഷിച്ചു സംസാരിക്കു!

ധാത്രി:—അമ്പമ്പോ! കുംഭകർണ്ണനോ ഇതു്! പറയുന്നതിനു മുമ്പു ചാടിക്കടിക്കാനല്ലേ വരുന്നതു്! ഉള്ളതു പറയുവാൻ ഞാനെന്തിനു പേടിക്കുന്നു? കമല കുഞ്ഞിനെ കുരങ്ങു കളിപ്പിക്കുന്നു എന്നുവെച്ചു ഞാൻ അവളുടെ താളത്തിനു തുള്ളുവാൻ ഭാവിച്ചിട്ടില്ല. കുഞ്ഞിനെപ്പോലെ രാജ്യകാര്യങ്ങളുംകൂടി മറന്നു 'കമല!' 'കമല' എന്നു

ജപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുവാൻ അവറം എൻെറ ഇഷ്ടദേവ തയുമല്ല.

ജയസിംഹൻ:—പിന്നേയ് നോക്കു. ഞാൻ നിങ്ങളുടെ മുലകുടിച്ചു വളൎന്നവനായതുകൊണ്ട് എല്ലാം സഹിക്കയാണ്. അധികം ധിക്കാരമെടുക്കണ്ട. പോയി സരസ്വതിയെ വിളിച്ചു കൊണ്ടുവരൂ.

ധാത്രി:—ഞാൻ പോയി വിളിക്കുകയില്ല. കുഞ്ഞിന് അവളുടെ അടുക്കലേക്കു പോയാലെന്താണ്? അവറം എന്നെപ്പോലെ വേലയെടുത്തു വയറുനിറയ്ക്കുവാൻവേണ്ടി വന്നു കിടക്കുന്നവളും മറവമല്ല. അവളും രാജകുലത്തിൽ പിറന്ന മാനമുള്ള ഒരു സ്ത്രീയാണ്.

ജയസിംഹൻ:—നിങ്ങറം പോവുകയില്ലേ?

ധാത്രി:—അമ്പോ! ദുൎവ്വാസാവിനെപ്പോലെ കണ്ണുരുട്ടിക്കാണിക്കുന്നുവല്ലൊ. അടിക്കാനോ മറേറാ ഭാവമുണ്ടോ? അടിച്ചാലും അതിൽ ആശ്ചൎയ്യപ്പെടുവാനില്ല! നാടുമുഴുവനും മുസൽമാന്മാൎക്കു വിട്ടുകൊടുത്ത് വീട്ടിലെത്തി വളൎത്തമ്മയോടു വകാണിക്കാൻ മുതിരുന്നു! കഷ്ടം! ലജ്ജയില്ലല്ലോ!

ജയസിംഹൻ:—എല്ലാവരും എന്നെ നിന്ദിക്കുന്നു. അതൊക്കെ സഹിക്കാം. പക്ഷെ എന്നെ മുലകുടിപ്പിച്ചു വളൎത്തിയ നിങ്ങളും എന്നെ നിന്ദിക്കുവാൻതന്നെയോ മുതിരുന്നതു്? എൻെറ ഉള്ളിലെ വേദന നിങ്ങറം അറിയുന്നുണ്ടോ?

ധാത്രി:—അറിയാനെന്താണുള്ളതു്? അവറം കുഞ്ഞിനെ മന്ത്രംകൊണ്ടു മയക്കിക്കളഞ്ഞു. അവറം കുഞ്ഞിൻെറ ചുമലിൽകയറി സവാരി ചെയ്യുകയാണ്. അതാണ്

ഇങ്ങിനെയെല്ലാം വന്നുകൂടിയതു്. അല്ലെങ്കിൽ എന്റെ കുഞ്ഞു തങ്കക്കുടമായിരുന്നു. ആട്ടെ; ഞാൻപോയി മൂത്തവളെ ഇങ്ങോട്ടു പറഞ്ഞയയ്ക്കാം. പക്ഷെ അവളോടു വല്ല കടുത്തവാക്കും പറഞ്ഞു പോയെങ്കിൽ എനിക്കറിയാം. എന്റെ മുലകുടിച്ചു വളൎന്ന കുഞ്ഞാണെന്നും മറവും ഞാൻ അപ്പോൾ വിചാരിക്കയില്ല.—സതിയെ അപമാനിക്കുന്നതു കണ്ടുകൊണ്ടു ഞാൻ അടങ്ങിയിരിക്കുകയില്ല. പറഞ്ഞേക്കാം.

(പോകുന്നു.)

ജയസിംഹൻ:- (സ്വഗതം) ശരിയാണു്. അവൾ എന്നെ എന്തൊ മന്ത്രവിദ്യകൊണ്ടു മയക്കിക്കളഞ്ഞു; എന്നെ അടിമപ്പെടുത്തിക്കളഞ്ഞു. മറ്റൊന്നും ഇപ്പോൾ എന്റെ മനസ്സിൽ കയറുന്നില്ല. അവൾ ഈ പട്ടണം വിട്ടു പോയതേയുള്ളു; എങ്കിലും ലോകം മുഴുവനും ശൂന്യമായിത്തീൎന്നതുപോലെയാണു് എനിക്കു തോന്നുന്നതു്; ദൃഷ്ടികളിൽ അന്ധകാരം വ്യാപിക്കുന്നു.

(പതുക്കെ നടന്നുകൊണ്ടു സരസ്വതി പ്രവേശിക്കുന്നു.)

സരസ്വതി:--എന്നെ വിളിച്ചുവോ?

ജയസിംഹൻ:--ഉവ്വു്; കമല എങ്ങോട്ടാണു് പോയതെന്നു അറിയാമോ?

സരസ്വതി:--ഇല്ല.

ജയസിംഹൻ:--നിന്നോടു ഒന്നും പറഞ്ഞിട്ടല്ലേപോയതു്?

സരസ്വതി:--അല്ല.

ജയസിംഹൻ:--(മുഖംതാഴ്ത്തിയിട്ടു്) നിശ്ചയമായി വല്ലവഴക്കും ഉണ്ടായോ?

സരസ്വതി.--ഇല്ല.

ജയസിംഹൻ:--(സ്വല്പനേരം മിണ്ടാതെ ഇരുന്നതിനുശേഷം) സരസ്വതി! ഞാൻ വിശ്വസിക്കുന്നതിനു വേണ്ടിയോ നീ ഈ പറയുന്നതു്?

സരസ്വതി:--വിശ്വസിക്കുന്നതും വിശ്വസിക്കാതിരിക്കുന്നതും അവിടത്തെ ഇഷ്ടമാണു്. എന്നോടു ചോദിച്ചതിനുത്തരം ഞാൻ പറഞ്ഞു.

ജയസിംഹൻ:- കമല പൊട്ടിക്കരയുന്നതിനു കാരണമെന്തെന്നു നിനക്കു അറിയാമോ?

സരസ്വതി:--ഇല്ല; സൂക്ഷ്മമായിട്ടറിഞ്ഞുകൂടാ.

ജയസിംഹൻ:--വല്ല ഊഹവുമുണ്ടോ?

സരസ്വതി:--ഉണ്ടു്.

ജയസിംഹൻ:--എന്താണു് നീ ഊഹിക്കുന്നതു്?

സരസ്വതി: -അതെനിക്കു പറയുവാൻ വയ്യാ. ഞാൻ അതു പറയുകയില്ല.

ജയസിംഹൻ: -പറയുവാൻ വയ്യേ? നീ പറയുകയില്ലേ?

സരസ്വതി:--ഇല്ല; ഞാൻ പറയുകയില്ല.

ജയസിംഹൻ:--സരസ്വതി! ഇതാണോ നിന്റെ പതിഭക്തി? കൊള്ളാം. എന്നാൽ ഇതുകൂടി കേട്ടുകൊള്ളൂ:--അവൾക്കുവേണ്ടി രാജ്യം ഉപേക്ഷിച്ചു പോകേണ്ടിവന്നാൽ അതിനും ഞാൻ മടിക്കുന്നവനല്ല. അതു നിനക്കു അറിയാമോ?

സരസ്വതി:--അതെനിക്കു നല്ലവണ്ണം അറിയാം. മാതൃഭൂമിയെ മുസൽമാന്മാൎക്കു വിററു വന്നിരിക്കുന്ന അങ്ങു് അതിനെ ഉപേക്ഷിച്ചുപോകുവാൻ മടിക്കാത്തതിൽ എന്തൊരാശ്ചൎയ്യമാണുള്ളതു്?

ജയസിംഹൻ:—ഞാൻ മതൃഭൂമിയെ വില്ക്കുകയല്ല ചെയ്യുതു്; ഞാൻ അവരുമായി സന്ധി ചെയ്കയാണുണ്ടായതു്.

സരസ്വതി:—മഹാരാജാവേ! ഇതാണോ സന്ധി? അഞ്ഞൂറു സംവത്സരങ്ങളായി നമ്മുടെ രാജ്യത്തേയും സമുദായത്തേയും മതത്തേയും നിരന്തരം ദ്രോഹിച്ചുവരുന്ന ഒരു ജാതിക്കാരുമായി- മാർവാറിലെ വീരനായ ദുർഗ്ഗാദാസനാൽ യുദ്ധത്തിൽ നിശ്ശേഷം പരാജിതരാക്കപ്പെട്ട ആ മുസൽമാന്മാരുമായി--ഇന്നു അവിടന്നു സന്ധിചെയ്തു, അല്ലേ? അവിടന്നു റാണാവിൻെറ സ്ഥാനത്തെ അവമാനിക്കയാണു് ചെയ്യുതു്.

ജയസിംഹൻ:—ആൎക്കുവേണ്ടിയാണു് ഞാൻ അങ്ങിനെ ചെയ്യുതു്? എനിക്കുവേണ്ടിയോ ജാതിക്കു വേണ്ടിയോ?

സരസ്വതി:—കമലയ്ക്കുവേണ്ടി:—ഇനി വല്ലതും എന്നോടു ചോദിക്കുവാനുണ്ടോ?

ജയസിംഹൻ:—ഇല്ല.

സരസ്വതി—എന്നാൽ ഞാൻ പോകട്ടെയോ?

ജയസിംഹൻ:—പോകാം. ഇതാ ഞാനും ഇപ്പോൾതന്നെ ഇവിടംവിട്ടു പോവുകയാണു്.

സരസ്വതി:—അവിടത്തെ ഇഷ്ടംപോലെ:—എന്നാൽ നാഥാ! ഒരു കാൎയ്യം ഞാൻ പറഞ്ഞുകൊള്ളട്ടെ. കേൾക്കുക:—അവിടന്നു എവിടെ വേണമെങ്കിലും പോകുന്നതിനു എനിക്കു യാതൊരുവിരോധവുമില്ല. പക്ഷെ എവിടെ ച്ചെന്നാലും അങ്ങേയ്ക്കു മനസ്സമാധാനം ഉണ്ടാകുന്നതല്ല. ഏതോ ഒരു പ്രബലവികാരത്തിന്നടിമപ്പെട്ടു്, ഇന്നു അവിടന്നു എന്നെയും പുത്രനേയും രാജ്യത്തേയും വെടിഞ്ഞു പോയ്ക്കളയുവാൻ കരുതുന്നുവോ അതിൻെറ പേർ പ്രേമ

മെന്നല്ല 'കാമ'മെന്നാണ്. പ്രേമം നിൎഝരിണിപോലെ ശാന്തമായും സ്വച്ഛമായും സാവധാനത്തിലുമേ പ്രവഹിക്കുകയുള്ളു; വെള്ളച്ചാട്ടംപോലെ അതു കലങ്ങിമറിഞ്ഞു, നുരകൊണ്ടു നിറഞ്ഞു, കുതിച്ചു പായുകയില്ല. യഥാൎത്ഥമായ പ്രേമം പെട്ടെന്നുള്ള മിന്നൽപിണരുപോലെ തീവ്രമല്ല; സാന്ദ്രമായ ചന്ദ്രികപോലെ സ്നിഗ്ദ്ധവും ശാന്തവുമാണ്. ഇക്കാൎയ്യം നല്ലവണ്ണം മനസ്സിലാക്കിക്കൊണ്ടു പൊയ്ക്കൊള്ളുക. മറന്നു കളയരുതു്. ഒരു കാലത്തു്, ഞാൻ ഈ പറഞ്ഞതു് അക്ഷരംപ്രതി യഥാൎത്ഥമാണെന്നു അവിടന്നു ധരിക്കുവാൻ ഇടയാകും.

(പോകുന്നു).

ജയസിംഹൻ:—സരസ്വതി! ഇതു പ്രേമമല്ല, കാമമാണെന്നു എനിക്കറിയാം. ഈ വിലാസതൃഷ്ണ രാഹുവിനെപ്പോലെ എന്നെ നിത്യവും ഗ്രസിച്ചു തുടങ്ങിയിരിക്കുന്നു; രോഗത്തിന്റെ വിഷബീജംപോലെ ശരീരമാസകലം വ്യാപിച്ചുകഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഇതു എന്നെ വിനാശച്ചുഴിയിലേക്കു വലിച്ചിഴക്കുന്ന ഉഗ്രമായ ഒരു വികാരപ്രവാഹമാണെന്നു എനിക്കറിയാം. പക്ഷെ എന്തു ചെയ്യട്ടെ. ഇതിൽനിന്നും പിന്തിരിയുവാൻ യാതൊരു ഉപായവും ഞാൻ കാണുന്നില്ല.

(ഭ്രാന്തചിത്തനെപ്പോലെ പോകുന്നു)

രംഗം ൩.

സ്ഥലം—പുണ്യമാലിദുൎഗ്ഗത്തിൽ ദുൎഗ്ഗാദാസന്റെ ശയനമുറി.

സമയം—രാത്രി പത്തുമണി.

(കിടക്കയിൽ കിടന്നുകൊണ്ടു ദുൎഗ്ഗാദാസൻ ഒരെഴുത്തു വായിക്കുന്നു.)

"...ഇങ്ങിനെ അവിടത്തെ ജ്യേഷ്ഠസഹോദരനും ശ്രദ്ധനും ഉദാരഹൃദയനുമായ സമരദാസൻ മൃത്യുവശഗനായി. നമ്മുടെ മഹാറാണി ചിതാരോഹണംചെയ്തു് തന്റെ ദിവംഗതനായ ഭൎത്താവിനെ പിന്തുടൎന്നു പരലോകം പ്രാപിച്ചു. സ്ത്രീലമ്പടനും ഭീരുവുമായ റാണാ ജയസിംഹനാകട്ടെ അവമാനകരമായവിധത്തിൽ മുഗളരുമായി സന്ധിചെയ്തു് രാജ്യം ഉപേക്ഷിച്ചു ദ്വിതീയ ഭാൎയ്യയുമായി ജയസമുദ്രതീരത്തിൽചെന്നു താമസിക്കുന്നു. ഇങ്ങിനെ, വീരനായ സമരദാസന്റെ മൃത്യുവും ദേശഭക്തയായ മഹാറാണിയുടെ സ്വൎഗ്ഗാരോഹണവും ഭീരുവായ ജയസിംഹന്റെ പൌരുഷഹീനമായ പ്രവൃത്തിയുംകൊണ്ടു് ഇന്നു രാജസ്ഥാനം അനാഥമായിത്തീൎന്നിരിക്കുന്നു. അല്ലയോ റാഠോർ സേനാപതേ! ഞങ്ങളുടെ അപരാധത്തെ ക്ഷമിച്ചു് അവിടന്നു നാട്ടിലേക്കു മടങ്ങിപ്പോരണമേ! ഞങ്ങളുടെ ഒത്തൊരുമിച്ചുള്ള ഈ അപേക്ഷയെ അംഗീകരിക്കണമേ!......"

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—ഹും! എഴുത്തിൽ നൂറിലധികം സാമന്തന്മാരുടെ ഒപ്പുകാണ്മ കാണുന്നു.

(എഴുത്തു മടക്കി തലയിണക്കടിയിൽ തിരുകിയിട്ടു ദുൎഗ്ഗാദാസൻ എഴുന്നേററു അധോവദനനായി മുറിയിൽ ഉലാത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു. ആ അവസരത്തിൽ ശംഭുജി പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ശംഭുജി:—(മദ്യത്തിന്റെ ലഹരികൊണ്ടു അവ്യക്തമായ സ്വരത്തിൽ) ദുൎഗ്ഗാദാസ്! കേട്ടുവോ വൎത്തമാനം?

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—എന്താണു് മഹാരാജാവേ?

ശംഭുജി:—അറംഗസീബിനെ മലംപ്രദേശങ്ങളിൽനിന്നും തിരെ ആട്ടിയോടിച്ചു കളഞ്ഞിരിക്കുന്നു. ഹും! കേമനായിട്ടു് വന്നിരിക്കുന്നു യുദ്ധം ചെയ്യാൻ! ഇതു ശംഭുജിയാണെന്നു പുള്ളി മനസ്സിലാക്കിയില്ല.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—പക്ഷെ ബീജാപുരവും ഗോൽക്കണ്ഡയും അവർ കൈവശപ്പെടുത്തിയല്ലൊ.

ശംഭുജി:—അതുകൊണ്ടു നമുക്കു യാതൊരു ദോഷവും നേരിടുവാനില്ല. ബീജാപുരത്തിൻെറ പശ്ചിമപ്രാന്തങ്ങൾ നമ്മുടെ കൈവശത്തിലാണു്. ശത്രുക്കൾ മുന്നോട്ടു കയറുന്നപക്ഷം പുറകെതന്നെയുണ്ടു്. ശംഭുജിയുടെ സൈന്യങ്ങൾ. അവർ പുറകോട്ടു മാറുകയാണെങ്കിൽ അവരുടെ പുറകെ അവിടെയും എത്തും ശംഭുജിയുടെ സൈന്യങ്ങൾ. അതുകൊണ്ടു മുഗളർ വല്ലാത്ത വിഷമതയിൽ അകപ്പെട്ടു. ഇതു മറ്റാരുമല്ല, സാക്ഷാൽ ശംഭുജിയാണെന്നു മൂപ്പരു്, പാവം, ഓൎത്തില്ല.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—പക്ഷെ, ഇങ്ങിനെ ലക്ഷ്യമില്ലാതെ യുദ്ധം ചെയ്തിട്ടു എന്താണു് പ്രയോജനം? മഹാരാജാവേ! അവിടന്നു അനുവദിക്കുന്നപക്ഷം ഞാൻ രാജപുത്രസൈന്യങ്ങളെ ഇവിടെ വരുത്താം. മഹാരാഷ്ട്രരും രാജപുത്രരും യോജിച്ചു് അറംഗസീബിനെ എതിൎക്കട്ടെ.

ശംഭുജി:—രാജപുത്രരോ? അവൎക്കു യുദ്ധംചെയ്വാൻ അറിയാമോ? എനിക്കു അവരുടെ സഹായം ആവശ്യമില്ല, ദുൎഗ്ഗാദാസ്! മഹാരാഷ്ട്രർ തന്നെ ഒരിക്കൽ രാജപുത്രരേയും മുഗളരേയും ഒരുപോലെ അമൎത്തിക്കളയുന്നതാണു്.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—മഹാരാജാവേ! രാജപുത്രരെ തോല്പിച്ചതുകൊണ്ടു മഹാരാഷ്ട്രരുടെ മഹാത്മ്യം വൎദ്ധിക്കുകയില്ല. രാജപുത്രരും മഹാരാഷ്ട്രരും ഹിന്ദുക്കൾതന്നെയാണല്ലൊ.

ശംഭുജി:—അതു ശരിയാണ്:—ദുർഗ്ഗാദാസ്! നിങ്ങളുടെ കിടപ്പു സുഖമാകുന്നുണ്ടോ? ശയ്യക്കു മാർദ്ദവം മതിയോ?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ഒരു രാജപുത്രന്ന് ഈ ശയ്യ വേണ്ടതിലധികം മൃദുവാണ്. പലപ്പോഴും കുതിരപ്പുറം തന്നെ കിടക്കയായി ഉപയോഗിച്ചു ശീലിച്ചിട്ടുള്ളവരാണ് ഞങ്ങൾ.

ശംഭുജി:—ഇവിടെയാണ് നാം തമ്മിൽ യോജിക്കാത്തതു്. യുദ്ധവും വേണം; അതിന്റെ കൂടെത്തന്നെ സുഖാനുഭവങ്ങളും ആവശ്യമാണ്. ദുർഗ്ഗാദാസ് ജീവിതത്തിൽ മറ്റെന്തു കഷ്ടതകൾ വേണമെങ്കിലും ഞാൻ സഹിക്കാം. കിടപ്പിനുള്ള വട്ടംമാത്രം മനസ്സിനിണങ്ങിയതായിരിക്കണമെന്ന് എനിക്കു നിർബ്ബന്ധമുണ്ടു്:—കാബ്ളേസഖാൻ:—

അണിയറയിൽ:—ഉത്തരവ്!

ശംഭുജി:—എല്ലാം തയ്യാറായില്ലേ?

അണിയറയിൽ:—അടിയൻ; എല്ലാം തയ്യാർ.

ശംഭുജി:—ദുർഗ്ഗാദാസ്: എന്നാൽ ഇനി കിടന്നുറങ്ങു. ഞാൻ പോകട്ടെ.

(പോകുന്നു.)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—(ലാത്തികൊണ്ട്) മഹാരാഷ്ട്രർ നല്ല യോദ്ധാക്കൾതന്നെ. കുതിരസ്സവാരിയിൽ അത്ഭുതകരമായ സാമർത്ഥ്യം; വിസ്മയാവഹമായ യുദ്ധചാതുര്യം; ആശ്ചര്യകരമായ സഹനശീലം. ഇതോടുകൂടി രാജപുത്രരുടെ ഏകാഗ്രതയും ത്യാഗശീലവും ദൃഢനിശ്ചയവും കൂടി യോജിച്ചുകിട്ടിയിരുന്നെങ്കിൽ ഹാ! ലോകത്തിൽ എന്താണ് എനിക്കു അസാദ്ധ്യമായിട്ടുള്ളതു്! കഷ്ടം

അതിനുള്ള ഭാഗ്യം ഭാരതവൎഷത്തിനില്ല. ഹിന്ദുക്കൾ ചിന്നിച്ചിതറിപ്പോയ്ക്കഴിഞ്ഞു. ഇനി അവർ യോജിക്കുവാൻ പ്രയാസം.

(മിണ്ടാതെ ലാത്തുന്നു. അണിയറയിൽ ആൎത്തനാദം കേൾക്കുന്നു.)

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—അയ്യോ! എന്തൊരു തീവ്രമായ ആൎത്തനാദമാണ് ഈ കേൾക്കുന്നതു്! എത്ര ദയനീയമായ മുറവിളി! ആകാശം ഭേദിക്കുമാറ് ഉച്ചത്തിൽ മുഴങ്ങികേൾക്കുന്നു! അടുത്തടുത്തു കേൾക്കുന്നുവല്ലൊ! ഇതെന്തു്? എന്റെ മുറിയുടെ വാതില്ക്കലോ?—ഒരു സ്ത്രീയുടെ നിലവിളിയാണെന്നു തോന്നുന്നുവല്ലൊ. എന്തു ഹൃദയഭേദകമായ ദീനസ്വരം!

(പകുതിഴിഞ്ഞു നാലും ഭാഗവും ചിന്നിച്ചിതറിയ തലമുടിയോടും, മിക്കവാറും അഴിഞ്ഞുപോയ ഉടുചേലയോടുംകൂടി ഒരു സ്ത്രീ ഓടിവന്നു ദുൎഗ്ഗാദാസന്റെ മുറിയിൽ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

സ്ത്രീ:—രക്ഷിക്കണേ! രക്ഷിക്കണേ!

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—സഹോദരി! ഭയപ്പെടേണ്ട. ഒട്ടും ഭയപ്പെടേണ്ട. നിങ്ങൾ ആരാണ്?

(കയ്യിൽ ഊരിപ്പിടിച്ച വാളുമായി ശംഭുജിയും പുറകെ കാബ്ളേസ്ഖാനും പ്രവേശിക്കുന്നു).

ശംഭുജി:—എടി ദുഷ്ടേ! പിശാചേ! നീ അവൾക്കു വാതിൽ തുറന്നുകൊടുത്തു് ഓടിപ്പോകുവാൻ അവളെ അനുവദിച്ചു, അല്ലേ?

സ്ത്രീ:—അവൾ മാനവും മൎയ്യാദയുമുള്ള തറവാട്ടിലെ ഒരു സ്ത്രീയാണ്.

ശംഭുജി:— അവൾ മാനവും മര്യാദയുമുള്ള തറവാട്ടിലെ സ്ത്രീയാണെങ്കിൽ നിനക്കെന്തു്?

(സ്ത്രീ പേടിച്ചു നിലംപതിക്കുന്നു. ശംഭുജി വെട്ടുവാൻ വാളോങ്ങിക്കൊണ്ടു് അവളുടെ അടുക്കലേക്കു ചാടുന്നു. ദുർഗ്ഗാദാസൻ പെട്ടെന്നു് ഇരുവരുടേയും ഇടക്കു വന്നുനില്ക്കുന്നു).

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—മഹാരാജാവേ! എന്താണു് ഈ പ്രവർത്തിക്കുന്നതു്? അബലയുടെ നേരെ അക്രമം കാണിക്കുവാനോ ഭാവം? വീരനായിരുന്നിട്ടു നീചപ്രവൃത്തികൾ മുതിരുന്നുവോ?

ശംഭുജി:—മിണ്ടരുതു്! മാറിനില്ക്കു്.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— അതൊരിക്കലുമില്ല. അബലയുടെ നേരെ അക്രമം കാണിക്കുന്നതു മിണ്ടാതെ കണ്ടുകൊണ്ടുനില്ക്കുവാൻ ദുർഗ്ഗാദാസൻ ശീലിച്ചിട്ടില്ല. മഹാരാജാവേ! ഖഡ്ഗം ഉറയിലിടു.

ശംഭുജി:— ഇവൾ ആരാണെന്നു് അറിയാമോ?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ആരായാലും വേണ്ടില്ല; ഇവർ എന്റെ സഹോദരിയാണു്.

ശംഭുജി:—ദുർഗ്ഗാദാസ്! മാറിനില്ക്കു.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—മഹാരാജാവേ! അടങ്ങു. മദ്യപാനം ചെയ്തിട്ടു് അവിടത്തെ സുബോധം നശിച്ചിരിക്കയാണു്. അല്ലെങ്കിൽ ഈ അബലയുടെ നേരെ അക്രമം പ്രവർത്തിപ്പാൻ അങ്ങു് ഒരിക്കലും മുതിരുന്നതല്ല.

ശംഭുജി: — ഞാൻ വീണ്ടും പറയുന്നു — മാറിനില്ക്കു.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ഒരിക്കലും ഞാൻ മാറുകയില്ല.

ശംഭുജി: — എന്നാൽ വാളെടുക്കുക. നിരായുധനായ ശത്രുവിനെ ഞാൻ വധിക്കുകയില്ല. വാളെടുക്കുക.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—ഇത്രയെങ്കിലും ബോധമുണ്ടല്ലൊ! — എന്നാൽ പിന്നെ ഈ അബലയുടെ നേരെ അക്രമത്തിൽ മുതിരുന്നതു് എന്തുകൊണ്ടാണ്? മഹാരാജാവേ! കേൾക്കം.

ശംഭുജി:... വാളെടുക്കുക. (ദേഷ്യപ്പെട്ടു നിലത്തു ചവിട്ടിക്കൊണ്ടു്) എടുക്കു വേഗം.—

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—വാളെടുക്കേണ്ട ആവശ്യമൊന്നുമില്ല.

(ദുൎഗ്ഗാദാസൻ ശംഭുജിയെ കഴുത്തിനു പിടിച്ചുതള്ളി നിലം പതിപ്പിക്കുകയും അദ്ദേഹത്തിൻെറ കയ്യിൽനിന്നു വാൾ തട്ടിപ്പറിച്ചു ദൂരെ വലിച്ചെറിയുകയും ചെയ്തതിനുശേഷം തൻെറ തലപ്പാവു് അഴിച്ചു് അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഇരുകരങ്ങളും കൂട്ടിക്കെട്ടുന്നു. കാബ്ളേസ്ഖാൻ തരംനോക്കി ഓടിപ്പോകുന്നു).

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—മഹാരാജാവേ! ക്ഷമിക്കണം ഞാൻ അവിടത്തെ ആതിത്ഥ്യം സ്വീകരിച്ചവനാണ്.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ തൻെറ വാളെടുത്തുകൊണ്ടു് വീണു കിടക്കുന്ന സ്ത്രീയുടെ അടുക്കലേക്കു ചെന്നു് അവളെ എഴുനേല്പിക്കുവാൻ ശ്രമിക്കുകയും മരിച്ചുപോയതായികണ്ടു് വീണ്ടും നിലത്തുതന്നെ കിടത്തുകയും ചെയ്യുന്നു.)

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—അയ്യോ! ഇതെന്തൊരുകഷ്ടം! ബാലികയുടെ ശ്വാസഗതി നിലച്ചുപോയിരിക്കുന്നു. പാവം! ഭയംകൊണ്ടാണ് മരിച്ചുപോയതു്:— കഷ്ടം മഹാരാജാവേ! ഇത്രമാത്രം അല്പപ്രാണിയായ ഈ സാധുബാലികയെ കൊല്ലുന്നതിനു വേണ്ടിയോ അങ്ങു വാളും ഓങ്ങിക്കൊണ്ടു പുറകെ പാഞ്ഞെത്തിയതു്? മഹാത്മാവായ ശിവജിയുടെ പുത്രനോ നിങ്ങൾ? ഛേ! കഷ്ടം! കഷ്ടം!

(പോകുന്നു.)

ശംഭുജി:— ആരവിടെ? അവനെ പിടിക്കുവിൻ! അവനെ പിടിക്കുവിൻ!

(രേനിയറായിൽ ആയുധങ്ങളുടെ ശബ്ദം കേൾക്കുന്നു. ചോരയിൽ മുഴുകിയ ദേഹത്തോടുകൂടി ദുർഗ്ഗാദാസൻ വീണ്ടും പ്രവേശിക്കുന്നു. പുറകെ കാബ്ളേസ്ഖാനും ഭടന്മാരും പ്രവേശിക്കുന്നു. കാബ്ളേസ്ഖാൻ ശംഭുജിയുടെ കെട്ടഴിക്കുന്നു.)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ആരും ഇളകണ്ട. ഞാൻ ഓടിപ്പോകയില്ല. അയ്മ്പതു പേരോടു ഒററക്കു നിന്നെതിർക്കുവാൻ ആർക്കും സാദ്ധ്യമല്ല. എന്നുതന്നെയല്ല സ്വന്തം പ്രാണരക്ഷക്കായി സ്വാമിതനയരെ വധിക്കുവാൻ ഞാൻ വിചാരിക്കുന്നുമില്ല. ശരണാഗതയായ ഒരു സ്ത്രീയുടെ പ്രാണനെ രക്ഷിക്കുവാൻ എനിക്കു കഴിഞ്ഞില്ലെങ്കിലും അവരുടെ ചാരിത്രത്തെ രക്ഷിക്കുവാൻ എനിക്കു സാധിച്ചു. അതു മതി. എന്റെ ഈ മരണത്തിനു് ആ പ്രതിഫലം ധാരാളമായി. ഇതാ ഞാൻ നിങ്ങൾക്കു കീഴടങ്ങുന്നു, കെട്ടിക്കൊള്ളുക. എന്തു ശിക്ഷ വേണമെങ്കിലും നൽകുക.

(ദുർഗ്ഗാദാസൻ തന്റെ വാൾ കയ്യിൽനിന്നും താഴെയിട്ടു് ഇരുകരങ്ങളും നീട്ടിക്കാണിക്കുന്നു. ശംഭുജിയുടെ ആംഗ്യം അനുസരിച്ചു കാബ്ളേസ്ഖാൻ പേടിച്ചു പേടിച്ചു് ദുർഗ്ഗാദാസന്റെ കൈകൾ കെട്ടുന്നു.)

ശംഭുജി:—ദുർഗ്ഗാദാസ്! നിന്റെ ധിക്കാരം ചില്ലറയല്ല. നിന്നെ തീയ്യിലിട്ടു ദഹിപ്പിക്കയോ ജീവനോടെ കുഴിച്ചുമൂടുകയോ വേണ്ടതു്? നിനക്കു എന്തുശിക്ഷയാണു് ഞാ

ൻ നൽകേണ്ടതു്? എങ്ങിനെ മരിക്കുന്നതാണു് നിനക്കിഷ്ടമെന്നു പറയുക.

കാബ്ളേസ്ഖാൻ:— തിരുമേനി! അതിഥിയെ സ്വന്തം കൈകൊണ്ടു വധിക്കുന്നതു ഉചിതമല്ല. ഇയാളെ ഇയാളുടെ ഉററ ചങ്ങാതിയായ അറംഗസീബിൻെറ കയ്യിൽ ഏല്പിച്ചാൽ മതി എന്നാണു് എൻെറ അഭിപ്രായം. ഫലം രണ്ടും ഒന്നുതന്നെയായിരിക്കും. അവിടത്തേക്കു സ്വന്തം കൈകൊണ്ടു ഒരു ചീത്ത പ്രവൃത്തി ചെയ്യേണ്ടി വരികയില്ല എന്നൊരു മെച്ചവുമുണ്ടു്.

ശംഭുജി:— ശരി. അതുതന്നെയാണു് നല്ലതു്. കാബ്ളേസ്ഖാൻ! ഇവനെ താൻ തന്നെ അറംഗസീബിൻെറ കയ്യിൽ ഏല്പിച്ചുവരിക. അവിടെ കൊണ്ടുചെന്നാക്കുന്നതും വ്യാഘ്രത്തിൻെറ ഗുഹയിലേക്കു തള്ളി വിടുന്നതും ഒരുപോലെയാണു്. (ഉറക്കെ ചിരിക്കുന്നു.)

കാബ്ളേസ്ഖാൻ:— (സ്വഗതം) കാബ്ളേസ്ഖാൻെറ മടിശ്ശീല നിറയുവാൻ ഒരു വഴിയുമായി. ചക്രവത്തി ഇതിനു തക്കതായ ഇനാം തരാതിരിക്കയില്ല.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— കൊള്ളാം. നല്ല കാര്യം ഞാൻ ഇതാ മരിക്കുവാൻ യാത്രയായിക്കഴിഞ്ഞു. പക്ഷെ അല്ലയോ ശംഭുജി! ഒരു കാര്യം അങ്ങക്കു നല്ല ഓൎമ്മയിരിക്കട്ടെ. ഒരു ദിവസം ഈ കാബ്ളേസ്ഖാൻെറ കൈകൊണ്ടു തന്നെ അങ്ങക്കും ഇതേ ഗതി വന്നു സംഭവിക്കും. ഇനിയെങ്കിലും അങ്ങക്കു സ്വന്താ നന്മയിൽ മോഹമുണ്ടെങ്കിൽ മദ്യം വർജ്ജിക്കുക; സ്ത്രീജാതിയെ ബഹുമാനിക്കുക. ഈ കാബ്ളേസ്ഖാനെ വിശ്വസിക്കാതിരിക്കുക.

(കർട്ടൻ വീഴുന്നു.)

രംഗം. ൧.

സ്ഥലം:— അഹമ്മദ് നഗരത്തിലെ മുഗളരമനയിലെ അന്തഃപുരം.

സമയം:— രാത്രി.

[ഗുൽനാരാബീഗം തന്റെ മുറിയിൽ ഏകാകിനിയായി ലാത്തിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നു.]

ഗുൽനാര:—(ആത്മഗതം) ഞങ്ങൾ ഈ ദക്ഷിണാപഥത്തിലേക്കു വന്നിരിക്കുന്നതു് ആരെ ഉദ്ദേശിച്ചാണെന്നു യഥാൎത്ഥത്തിൽ ആൎക്കും അറിഞ്ഞുകൂടാ. അക്‌ബറിനെ കീഴടക്കുവാനും, ബിജാപുരവും ഗോൽകൊണ്ഡയും പിടിച്ചടക്കുവാനും മഹാരാഷ്ട്രരെ അമൎച്ചചെയ്യാനുമായിട്ടാണ് ഔറംഗസീബ് എത്തിയിരിക്കുന്നതെന്നാണു ജനങ്ങൾ ധരിച്ചിരിക്കുന്നതു്. എന്നാൽ അവർ വെറും വിഡ്ഢികൾ. നിസ്സാരങ്ങളായ ഈ വക സംഭവചക്രങ്ങളെല്ലാം തിരിഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു വാസ്തവംതന്നെ. പക്ഷെ ഞാനാണ് ഇവിടെ ഇരുന്നു് അവയ്ക്കെല്ലാം ആധാരഭൂതമായ മുഖ്യയന്ത്രത്തെ തിരിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നതു്. എന്റെ അംഗുലീനിൎദ്ദേശമില്ലായിരുന്നെങ്കിൽ ഇതുപോലെ അനേകം അക്‌ബറും അസംഖ്യം ബീജാപുരങ്ങളും, അനവധി ശംഭുജികളും ഒന്നിച്ചുകൂടിയാലും ഡൽഹിയിലെ കൊട്ടാരത്തിൽനിന്നു മുഗൾചക്രവൎത്തിയെ ദക്ഷിണാപഥത്തിലേക്കു വലിച്ചിഴയ്ക്കുവാൻ സാധിക്കുകയില്ലായിരുന്നു. എത്ര വലിയ മഹാശക്തിയെയാണ് ഞാൻ കയ്യുഴിച്ചു പാഴ്ച്ചെലവു ചെയ്യുന്നതു്:— ആരവിടെ? മദ്യം കൊണ്ടുവരട്ടെ — ദുൎഗ്ഗാദാസ്! ദുൎഗ്ഗാ

ദാസ്! നിങ്ങളെ ഞാൻ എത്രമാത്രം സ്നേഹിക്കുന്നു എ ന്നു നിങ്ങാം അറിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ—തിക്തമധുരവും ത പ്തശീതളവും തിക്ഷ്ണകോമളവുമായ എന്തൊരു പ്രബല വികാരമാണ് നിങ്ങാം എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ അങ്കുരി പ്പിച്ചിരിക്കുന്നതെന്നു നിങ്ങാം അറിഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ— നിങ്ങാംക്കുവേണ്ടിയാണ് ഞാൻ മുഗാംചക്രവർത്തിയെ ഡൽഹിയിൽനിന്നു മാർവാറിലേയ്ക്കും, മാർവാറിൽനി ന്നു ദക്ഷിണാപഥത്തിലേയ്ക്കും സൈന്യസമേതം വലി ച്ചിഴച്ചുകൊണ്ടു വന്നിട്ടുള്ളതെന്നു നിങ്ങാം അറിഞ്ഞിരു ന്നെങ്കിൽ—ഇതെല്ലാം നിങ്ങാംക്കു് അറിവാൻ കഴി ഞ്ഞിരുന്നെങ്കിൽ—നിങ്ങാം എന്നെ നിശ്ചയമായും സ്നേ ഹിക്കുമായിരുന്നു; എന്നെ നിങ്ങാം ഹൃദയാസനത്തി ന്മേൽ ഇരുത്തി ആരാധിക്കുമായിരുന്നു -- ആരവിടെ? മദ്യം; മദ്യം!

(ദാസി മദ്യംകൊണ്ടുവന്നു ഗുൽനാരയുടെ കയ്യിൽ കൊടുക്കുന്നു. ഗുൽനാര മദ്യംകുടിച്ചിട്ടു പാത്രം ദൂരെ വലി ച്ചെറിയുന്നു).

ഗുൽനാര:—അയ്യോ! എന്തൊരു ദാഹം!—ദുർഗ്ഗാദാസ്! ഞാൻ മദ്യപാനം തുടങ്ങിയതു് എന്തുകൊണ്ടെന്നു അ റിയാമോ?—ദുർഗ്ഗാദാസ്! ഇന്നു നിങ്ങാം എന്നെ കാണു ന്നപക്ഷം തിരിച്ചറിയുമോ എന്നു സംശയമാണ്. ഞാൻ അത്രയ്ക്കുമേൽ ക്ഷീണിച്ചുപോയിരിക്കുന്നു. അ ഹോ! ഇതു ആളിക്കത്തുന്ന പ്രണയാഗ്നിയുടെ എന്തൊ രു ഉഗ്രജ്വാല! ഇതെന്തൊരു അസഹ്യമായ വികാരവേ ഗം: ഇതെന്തൊരു മധുരമായ മർമ്മവേദന!

(ഔറംഗസീബ് പ്രവേശിക്കുന്നു)

ഔറംഗസീബ്:- ഗുൽനാരേ!

ഗുൽനാര!— പ്രഭോ! വന്ദനം!

ഔറംഗസീബ്:—ഗുൽനാരെ! വലിയൊരു സന്തോഷവർത്തമാനവും കൊണ്ടാണ് ഞാനിപ്പോൾ വന്നിരിക്കുന്നത്. ദുർഗ്ഗാദാസനെ പിടികിട്ടിയിരിക്കുന്നു.

ഗുൽനാര.— (ഉൽകണ്ഠയോടുകൂടി) എന്ത്? വാസ്തവം തന്നെയോ ഇത്? അതോ നേരംപോക്കു പറയുന്നുവോ?

ഔറംഗസീബ്:—പ്രിയേ! നേരംപോക്കല്ല ഇതു വാസ്തവം തന്നെയാണ്. കാബ്ളേസ്ഖാനാണ് അയാളെ പിടിച്ചുകൊണ്ടു വന്നു ഏല്പിച്ചത്. അയാൾക്കു നാം മുപ്പതിനായിരം മോഹർ ഇനാം കൊടുത്തു. ശംഭുജിയെ കൂടി പിടിച്ചുകൊണ്ടുവന്നു തരുന്ന പക്ഷം ഇതിനേക്കാൾ പത്തിരട്ടി ഇനാം കിട്ടുന്നതാണെന്ന് അയാളോടു പറഞ്ഞിട്ടുമുണ്ട്.

ഗുൽനാര:—സത്യം തന്നെയൊ നാഥ? ഇത്രയും കാലമായിട്ട് ഇന്നാണ് അവിടത്തേക്കു എന്റെ പേരിൽ സ്നേഹമുണ്ടെന്നു എനിക്കു മനസ്സിലായത്. ദക്ഷിണാപഥത്തിലേക്കുള്ള നമ്മുടെ യാത്ര ഇന്നാണു സഫലമായത്.

ഔറംഗസീബ്:—പക്ഷേ ഗുൽനാരേ! ഇതെന്ത്? ഭവതി മദ്യപാനം ചെയ്തിരിക്കുന്നുവോ?

ഗുൽനാര:—ഉവ്വ്, ഞാൻ മദ്യപാനം ചെയ്തിരിക്കുന്നു. ദുർഗ്ഗാദാസനെ പിടികിട്ടിയതുകൊണ്ടുള്ള സന്തോഷത്തിന്റെ ചിഹ്നമായി ഇപ്പോൾ ഒരു പാത്രംകൂടി കുടിക്കാം. ദാസി!—

അറംഗസീബ്:—ഗുൽനാരേ എന്താണിതു്? നമ്മുടെ അരമനയിൽ മദ്യപാനമോ?

ഗുൽനാര:—(കൂസൽകൂടാതെ എഴുന്നേററു നിന്നുകൊണ്ടു്) അരതേ, അതുകൊണ്ടെന്താണു ദോഷം?

അറംഗസീബ്:—ഞാൻ മദ്യപാനത്തിനു വിരോധിയാണെന്നു ഭവതിക്കു അറിഞ്ഞുകൂടേ?

ഗുൽനാര:—അവിടുന്നു വിരോധിയായിരിക്കാം. പക്ഷേ ഞാൻ അതിനു വിരോധിയല്ല.

അറംഗസീബ്:—എന്തു് ഭവതി; വിരോധിയല്ലെന്നോ? ഭവതി ഇസ്ളാംമതത്തെ സ്വീകരിച്ചതല്ലേ?

ഗുൽനാര:—അന്നെനിക്കു അങ്ങിനെയാണു തോന്നിയതു്. അതുകൊണ്ടു ഞാനതു സ്വീകരിച്ചു. ഇനി മറിച്ചാണു തോന്നുന്നതെങ്കിൽ ഞാൻ അതു ഉപേക്ഷിക്കുകയും ചെയ്യും. എന്തു മതം! മതങ്ങളുടെ ക്ഷുദ്രനിയമങ്ങളിൽ കുടുങ്ങി ജന്മം പാഴാക്കുവാനല്ല എന്നെ സൃഷ്ടിച്ചിരിക്കുന്നതു്. ഇങ്ങോട്ടൊന്നു നോക്കുക. ഉരുണ്ടു ഭംഗിയുള്ള ഈ കോമളബാഹുക്കളും ഇരുണ്ടു നീണ്ടുകിടക്കുന്ന അഴകേറിയ ഈ കേശപാശവും, കായററ കനകത്തിന്റെ കാന്തി കലൎന്ന ദേഹത്തിന്റെ ഈ നിൎമ്മലവൎണ്ണവും അങ്ങു് കാണുന്നില്ലേ? ഈ അപൂൎവ്വസൌന്ദൎയ്യം ദൈവം എനിക്കു തന്നിട്ടുള്ളതു പള്ളിയിൽപോയി തായിൽ തലതല്ലി കഷ്ടപ്പെടുന്നതിനോ? അവിടുന്നു വലിയ മതനിഷ്ഠയുള്ള ആൾതന്നെ; എന്നാൽ പിന്നെ എന്നെ എന്തിനു വിവാഹംചെയ്തു? വല്ല മുല്ലായുടെ മകളെയോ മററോ കല്യാണം കഴിക്കാമായിരുന്നില്ലേ?

അറംഗസീബ്:—ഗുൽനാരേ! ഭവതി പറയുന്നതെന്താണെന്നു ഭവതിക്കു അറിഞ്ഞുകൂടാ:

ഗുൽനാര:—എനിക്കു നല്ലവണ്ണം അറിയാം. കേൾക്കണം - ദുർഗ്ഗാദാസൻ എവിടെ?

അറംഗസീബ്:—ദിലിർഖാൻെറ അധീനതയിലാണു് ഇപ്പോൾ ഇരിക്കുന്നതു്. ആ നീചനു എന്തു ശിക്ഷയാണു് നൽകേണ്ടതെന്നു ഞാൻ ഇനിയും തീരുമാനിച്ചിട്ടില്ല. ആദ്യമായി—

ഗുൽനാര:—അരുതു്, അയാൾക്കു യാതൊരു ശിക്ഷയും നൽകരുതു്. അയാളെ വിട്ടയക്കണം.

അറംഗസീബ്—ഭവതി എന്താണു ഈ പറയുന്നതു്? ഒരു നടക്കുന്ന കാൎയ്യമോ?

ഗുൽനാര:—നടക്കാത്ത കാൎയ്യമൊന്നും ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടില്ല. അതു അവിടേക്കുതന്നെ അറിയുകയും ചെയ്യാം. വെറുതെ വിട്ടയക്കുവാൻ കല്പിച്ചാൽമാത്രം പോര. അവിടന്നു എൻെറ കൂടെ കാരാഗൃഹത്തിലേക്കു വരണം. "ദുർഗ്ഗാദാസനെ വിട്ടയയ്ക്കുക" എന്നു ഞാൻ അപ്പോൾ പറയും. എൻെറ വാക്കനുസരിച്ചു ഉടനെ അവിടന്നു സ്വന്തം കൈകൊണ്ടു അയാളെ ബന്ധനത്തിൽനിന്നു മോചിപ്പിക്കയും വേണം:

അറംഗസീബ്:—ഭവതി സംസാരിക്കുന്നതെന്തെന്നു ഭവതി അറിയുന്നില്ല: അതിർകവിഞ്ഞു മദ്യപാനം ചെയ്തുകൊണ്ടു ഭവതിക്കു സ്വബോധമില്ലാതായിരിക്കുന്നു. തലക്കു വെളിവുണ്ടാകട്ടെ. ഇനി അപ്പോൾ സംസാരിക്കാം.

(പോകുന്നു)

ഗുൽനാര:—കൊള്ളാം. നല്ല കാര്യം. എനിക്കു വെളിച്ചം കേട്ട അത്ഭുതമില്ല. ദുർഗ്ഗാദാസ്. നിങ്ങളെ ഞാൻ തന്നെ സ്വന്തം കൈകൊണ്ടു ബന്ധനത്തിൽനിന്നു മോചിപ്പിക്കും. അതെനിക്കു അഭിമാനകരമായ ഒരു സംഗതിയാണ്. സ്വഹസ്തത്താൽ നിങ്ങളെ ബന്ധനത്തിൽനിന്നു വേർപെടുത്തി—മാറോടു ചേർത്താശ്ലേഷിച്ചു—എന്റെ അഗാധമായ പ്രണയത്തെ പ്രത്യക്ഷമായി പ്രകടിപ്പിച്ചു—ഞാൻ നിങ്ങൾക്കു സ്വാതന്ത്ര്യം നൽകും; ഡൽഹിയിലെ സിംഹാസനത്തിന്മേൽ നിങ്ങളെ ഞാൻ പ്രതിഷ്ഠിക്കും. ഞാൻ നിങ്ങളുടെ മഹിഷിയായി ജീവിക്കും. ഹാ! അതു നിങ്ങൾക്കു എത്ര ബഹുമാനകരമായ ഒരു അവസ്ഥയായിരിക്കും!—അല്ലയോ! അറംഗസീബേ! നിങ്ങളുടെ കഥ നിസ്സാരം. നിങ്ങൾ എന്റെ ഈ ഉള്ളംകയ്യിൽ ഒതുങ്ങിക്കിടക്കുന്ന അബലൻ! നിങ്ങളെ സിംഹാസനത്തിൽനിന്നും അധഃപതിപ്പിക്കുവാൻ അരനിമിഷംപോലും ആവശ്യമില്ല—ദുർഗ്ഗാദാസ്! നിങ്ങളുടെ അപരാധങ്ങളെല്ലാം ഞാൻ ക്ഷമിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇത്രയുംകാലം തീവ്രമായ വികാരാഗ്നിയുടെ തീവ്രജ്വാലയിലിട്ടു എന്നെ ദഹിപ്പിച്ചതും, എന്റെ ഹൃദയപഞ്ജരത്തിൽ പറന്നെത്തി എന്നെ ആശ്വസിപ്പിക്കാതെ നിങ്ങളെ പിന്തുടന്നു കാട്ടിലും മേട്ടിലും, മലയിലും അലഞ്ഞു തിരിയുവാൻ ഇടയാക്കി എന്നെ കഷ്ടപ്പെടുത്തിയതും—എല്ലാം ഞാൻ ക്ഷമിച്ചിരിക്കുന്നു. ഇന്നു നിങ്ങളുടെ സകല അപരാധങ്ങൾക്കും ഞാൻ മാപ്പുതന്നിരിക്കുന്നു. അഹോ! ഇന്നു എന്തൊരു ആനന്ദമായ ദിവസം!

(പോകുന്നു)

രംഗം. വ.

സ്ഥലം.—മുഗൾ ശിബിരത്തിലെ കാരാഗൃഹം.

സമയം—അർദ്ധരാത്രിക്കു അല്പം മുമ്പ്.

(ദുർഗ്ഗാദാസൻ ശൃംഖലാബദ്ധനായി കിടക്കുന്നു.)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—അവസാനം ഈ അവസ്ഥയും വന്നുചേന്നു! ഇത്രയും നാൾ വിജാതീയരും വിമതസ്ഥരുമായ ശത്രുക്കളിൽനിന്നുകൂടി നേരിടുവാൻ ഇടയാകാത്ത ഒരപമാനം ഇന്നു സ്വജാതീയനും സ്വമതസ്ഥനുമായ ഒരു ഹിന്ദുവിൻെറ കൈകൊണ്ടു അനുഭവിക്കേണ്ടിവന്നു—അല്ലയോ ശംഭുജി! മഹാരാഷ്ട്രർ ഒരിക്കൽ രാജപുത്രരേയും മുസൽമാന്മാരേയും ഒരുപോലെ തങ്ങളുടെ കാലിനടിയിലിട്ടു ചവിട്ടിത്തേക്കുമെന്നാണല്ലൊ നിങ്ങൾ അന്നു പറഞ്ഞതു്. അങ്ങിനെയാണു സംഭവിക്കുന്നതെങ്കിലും സങ്കടമില്ലായിരുന്നു. പക്ഷേ അങ്ങിനെയൊന്നുമല്ല സംഭവിക്കുവാൻ പോകുന്നതു്. മഹാരാഷ്ട്രരും രാജപുത്രരും മുസൽമാന്മാരും ഒന്നിച്ചു മറ്റൊരു ജാതിക്കാരുടെ കാലിനടിയിൽ കിടന്നു ഞെരിയുന്നതു് ഒരിക്കൽ നിങ്ങൾ കാണും. വിശ്വാസവഞ്ചനയുടെ ഫലം നിശ്ചയമായും അനുഭവിക്കാതെ കഴികയില്ല—ആരതു് കാരാഗൃഹത്തിൻെറ വാതിൽ തുറന്നതാരു്?

(വിലപിടിച്ച വസ്ത്രാഭരണങ്ങൾ അണിഞ്ഞുകൊണ്ടു് ഗുൽനാര കാരാഗൃഹത്തിൽ പ്രവേശിക്കുന്നു).

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— ഇതെന്തൊരു അത്ഭുതകരമായ വേഷവിധാനം! ഇതെന്തൊരു അപൂർവ്വമായ സൌന്ദര്യജ്യോതിസ്സ്!—ഭവതി ആരാണു്?

ഗുൽനാര:— ഞാനാണു ഗുൽനാരാ ബീഗം.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— ഗുൽനാരാബീഗമോ.

ഗുൽനാര:— ദുർഗ്ഗാദാസ്! എന്നെ കണ്ടിട്ട് അറിഞ്ഞില്ലേ? ഇതിനു മുമ്പൊരിക്കൽ നാം തമ്മിൽ കണ്ടിട്ടുണ്ട്. അന്നു ഞാൻ നിങ്ങളുടെ മുമ്പിൽ തടവുകാരിയായിരുന്നു. ഇന്നാകട്ടെ നിങ്ങൾ എന്റെ മുമ്പിൽ തടവുകാരനായിക്കിടക്കുന്നു.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— എന്നെ ശിക്ഷിക്കുവാനോ ഭവതി വന്നിരിക്കുന്നതു്?

ഗുൽനാര:— അല്ല; ഞാൻ നിങ്ങളെ വിട്ടയക്കുവാനാണു വന്നിരിക്കുന്നതു്.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—അന്നു ചെയ്തതിനു പ്രത്യുപകാരമായിട്ടോ?

ഗുൽനാര:— അല്ല.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— പിന്നെയോ? ചക്രവർത്തിയുടെ കല്പനപ്രകാരമോ?

ഗുൽനാര:— ഗുൽനാരാബീഗം അറംഗസീബ് ചക്രവർത്തിയുടെ കല്പനയെ കാത്തിരിക്കുന്നവളല്ല. ഇത്രയും നാൾ എന്റെ കല്പനയെ അദ്ദേഹമാണ് അനുസരിച്ചുവന്നിട്ടുള്ളതു്.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— എന്നാൽ പിന്നെ ഈ വരവിന്റെ ഉദ്ദേശം?

ഗുൽനാര:— ഞാൻ നിങ്ങളെ ബന്ധനത്തിൽനിന്നു മോചിപ്പിക്കുവാനാണു വന്നിരിക്കുന്നതു്. നിങ്ങൾ എന്റെ പ്രാണനായകനാണ്.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— ഭവതി എന്നെ കളിയാക്കുന്നുവോ?

ഗുൽനാര:— നിങ്ങൾക്ക് അത്ഭുതം തോന്നുന്നുണ്ടായിരി

കാം. സാക്ഷാൽ ഭാരതചക്രവൎത്തിനിയായ ഞാൻ കേവലം ഒരു രാജപുത്ര സേനാപതിയായ നിങ്ങളെ പ്രാണനായകനെന്നു വിളിക്കുന്നതിൽ നിങ്ങൾ അത്ഭുതപ്പെടുന്നുണ്ടായിരിക്കാം. അതെ; അത്ഭുതപ്പെടേണ്ട ഒരു സംഗതിതന്നെയാണ് ഇതു്. പക്ഷേ ഞാൻ യാതൊരുകാൎയ്യവും സാധാരണ സ്ത്രീകളെപ്പോലെ പ്രവൎത്തിക്കാറില്ല. ചക്രവൎത്തിനിയായിരുന്നുകൊണ്ടു് ഒരു സാധാരണ സേനാനായകനോടു "നിങ്ങൾ എന്റെ പ്രാണനായകനാണ്" എന്നിങ്ങിനെ ഞാനല്ലാതെ മറെറാരു സ്ത്രീ പറയുമോ? അത്ഭുതപ്രവൃത്തി ചെയ്യുന്നതിലാണ് എനിക്കിഷ്ടം. മറെറല്ലാവരും ചെയ്യുവാൻ കഴിയുന്ന സാധാരണ കാൎയ്യങ്ങൾ നൂർജഹാൻബീഗം ചെയ്യാറില്ല. അവൾ കുതിരയെ ഓടിക്കുകയാണെങ്കിൽ കടിഞ്ഞാൺ കൂടാതെതന്നെ ഓടിക്കും. സാധാരണന്തരത്തിലുള്ള പരിമിതമായ സുഖസന്തോഷങ്ങളിൽ അവൾക്ക് ആഗ്രഹമില്ല. അനിയന്ത്രിതമായ സ്വേച്ഛാചരണത്തിന്റെ അപൂൎവ്വസാമ്രാജ്യത്തിലാണ് അവളുടെ അധിവാസം.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ - പക്ഷേ, അല്ലയോ ബീഗം!

നൂർജ—കേൾക്കൂ, മുഴുവനും കേൾക്കൂ. എന്റെ സകല പ്രവൃത്തികളും അത്ഭുതകരമായിരിക്കും. ഈ അതിവിശാലമായ മുഗൾസാമ്രാജ്യംതന്നെ മഹത്തായ ഒരു അത്ഭുതമല്ലേ? എന്നാൽ അതും കേവലം എന്റെ ഒരു ക്രീഡാപദാൎത്ഥമാണ്. ഈ സാമ്രാജ്യത്തിന്റെ ഭരണകേന്ദ്രത്തിൽനിന്നു പുറപ്പെടുന്ന ശാസനാപത്രങ്ങളിൽ കാണുന്ന കൈയ്യൊപ്പു മാത്രമേ ചക്രവൎത്തിയുടെ വക

യായിട്ടുള്ളു. അവയിലെ വാചകങ്ങളെല്ലാം എന്റെ വകയാണ്. ഞാൻ വിരൽ ചൂണ്ടുന്ന മാത്രയിൽ സാമ്രാജ്യം യുദ്ധസന്നദ്ധമാകും. എന്റെ ഒരൊററ വാക്കിനാൽ അതിൽ സമാധാനം വ്യാപിക്കുകയും ചെയ്യും. ഞാൻ പുഞ്ചിരി തൂകിക്കൊണ്ടു കണ്ണു തുറക്കുന്ന മാത്രയിൽ അനേകം രാജ്യങ്ങൾ ഉദിക്കുകയും എന്റെ പുരികങ്ങൾ ചുളിയുന്ന ക്ഷണത്തിൽ അനവധി രാജ്യങ്ങൾ അധഃപതിക്കുകയും ചെയ്യും. ഇത്രയും കാലമായിട്ട് ഇങ്ങിനെതന്നെയാണു സംഭവിച്ചിട്ടുള്ളതു്. ഒരിക്കൽ മാത്രം ഞാൻ നിങ്ങളുടെ കയ്യിൽ തടവുപുള്ളിയായി അകപ്പെട്ടു. അതു നിയതിയുടെ ഒരു നിഷ്ഠുരകൃത്യമായിട്ടു മാത്രമേ ഞാൻ കരുതുന്നുള്ളു. ഞാൻ ആരുടേയും മുമ്പിൽ തല കുനിച്ചിട്ടില്ല. അന്നു നിങ്ങളെ കണ്ടപ്പോൾ നിങ്ങളുടെ പേരിൽ എനിക്കു അഗാധമായ അനുരാഗം ഉദിച്ചു. പക്ഷേ ആ അവസരത്തിൽ എന്റെ പ്രേമത്തെ ഞാൻ പ്രത്യക്ഷമാക്കിയില്ല. അന്നു ഞാൻ നിങ്ങളുടെ ഒരു തടവുപുള്ളിയായിരുന്നുവല്ലോ. ഒരു തടവുപുള്ളി എന്ന നിലയിൽ നിങ്ങളുടെ അനുകമ്പാദൃഷ്ടിക്കു പാത്രമായ ആ അവസ്ഥയിൽ കേവലം അഗതിയേപ്പോലെ കിഴിഞ്ഞു നിങ്ങളോടു പ്രേമത്തെ ഇരക്കുന്നതു ഞാൻ ശീലിച്ചിട്ടുള്ള സ്വഭാവത്തിനു വിരുദ്ധമാണ്. ഇന്നു നിങ്ങൾ എന്റെ തടവുപുള്ളിയാണ്. ഇതാണ് എന്റെ പ്രണയത്തെ നിങ്ങളെ അറിയിക്കുവാനുള്ള ഉചിതമായ അവസരം—ദുർഗ്ഗാദാസ്! നിങ്ങളിൽ എനിക്കു യഥാൎത്ഥമായ പ്രണയമുണ്ട്.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ—അല്ലയോ ബീഗം! ഭവതി പറയുന്നതെന്താ

ണെന്നു ഭവതിക്കുതന്നെ നിശ്ചയമില്ലെന്നാണു തോന്നുന്നതു്.

ഗുൽനാര—ചക്രവൎത്തിയെ ഭയപ്പെടുന്നുവോ? എന്നാൽ വത്സ, കാണിച്ചുതരാം. ചക്രവൎത്തി എന്റെ അടിമയാണു്, ഞാൻ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ദാസിയല്ല എന്നു നിങ്ങളെ ഞാൻ ബോദ്ധ്യപ്പെടുത്താം. ഡൽഹിയിലെ സിംഹാസനത്തിന്മേൽ നിങ്ങളെ ഞാൻ കയററി ഇരുത്താം—വത്സ.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ—അല്ലയോ ബഹുമാനപ്പെട്ട ബീഗം! ക്ഷമിക്കണം. ദുൎമ്മാൎഗ്ഗത്തിൽക്കൂടി ലോകത്തിന്റെ ചക്രവൎത്തിപ്പട്ടംതന്നെ കിട്ടിയാലും എനിക്കു അതിൽ മോഹമില്ല.

ഗുൽനാര—സാമ്രാജ്യത്തിൽ നിങ്ങൾക്കു മോഹമില്ലേ.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ—ഇല്ല, ബീഗംസാഹേബ്! ഭവതി മടങ്ങിപ്പോവുക.

ഗുൽനാര—എന്തു്? നിങ്ങൾക്കു എന്റെ പേരിലും മോഹമില്ലെന്നോ?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ—ഇല്ല. പരദാരങ്ങളെ രാജപുത്രരായ ഞങ്ങൾ മാതാവിനു തുല്യമായിട്ടാണു കരുതാറുള്ളതു്. ഭവതിയുടെ മാനവും മൎയ്യാദയും ഭവതി രക്ഷിക്കുന്നില്ലെങ്കിൽ എന്റെ മൎയ്യാദയെ ഞാൻ രക്ഷിക്കും.

ഗുൽനാര—(കുറെ നേരം വിസ്മയസ്തബ്ധയായി നിന്നതിനു ശേഷം) ദുർഗ്ഗാദാസ്! അറംഗസീബ് ചക്രവൎത്തിപോലും ആരുടെ ആജ്ഞയെ അനുസരിക്കുവാൻ കാത്തുനില്ക്കുന്നുവോ ആ ഗുൽനാരയുടെ പ്രണയത്തെ നിങ്ങൾ നിരസിക്കുന്നുവോ?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ—അല്ലയോ സാമ്രാജ്ഞി. ലോകത്തിൽ എല്ലാവരും അറംഗസീബ് ചക്രവർത്തികളല്ല. അറംഗസീബിനെപ്പോലെയുള്ളവർ മാത്രമല്ല ദുർഗ്ഗാദാസനേപ്പോലെയുള്ളവരും ലോകത്തിൽ കാണും.

ഗുൽനാര!—എന്തു് ഇതു സംഭവ്യമോ—ദുർഗ്ഗാദാസ്. ഇതിന്റെ ഫലമെന്താണെന്നു നിങ്ങൾക്കു അറിയാമോ?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—അറിയാം; ഇതിന്റെ ഫലം മരണമാണെന്നു എനിക്കറിയാം.

ഗുൽനാര:—ഇല്ല; നിങ്ങൾ നേരംപോക്കു പറയുകയാണു്.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—എന്റെ ജീവിതകാലത്തിനിടയിൽ ഇതിനേക്കാൾ കാര്യഗൌരവത്തോടുകൂടി ഒരിക്കലും ഞാൻ സംസാരിച്ചിട്ടില്ല.

ഗുൽനാര:—എന്തു്! എന്നെ തീരെ നിരസിക്കുകയാണൊ? ദുർഗ്ഗാദാസ്! ഗുൽനാര ആരോടും കിഴിഞ്ഞു പ്രേമത്തെ യാചിക്കാറില്ലെന്നും അനുഗ്രഹപൂർവ്വം പ്രേമത്തെ പ്രദാനം ചെയ്വാനേ അവൾ ശീലിച്ചിട്ടുള്ളു എന്നും ഞാൻ മുമ്പുതന്നെ പറഞ്ഞിട്ടുണ്ടല്ലൊ. ഗുൽനാരാബീഗത്തിന്റെ പ്രേമമോ മൃത്യുവോ ഏതാണു നിങ്ങൾ ഇഷ്ടപ്പെടുന്നതു്? രണ്ടാലൊന്നു വരിക്കുക.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ഞാൻ മൃത്യുവിനെ വരിച്ചിരിക്കുന്നു.

ഗുൽനാര:—മൃത്യുവോ നിങ്ങൾക്കു് ഇഷ്ടം എന്നാൽ അങ്ങിനെ തന്നെ. മരിക്കുവാൻ തയ്യാറായിക്കൊള്ളുക. ഒന്നുകിൽ പ്രേമം അല്ലെങ്കിൽ പ്രതികാരം, രണ്ടാലൊന്നേ ഗുൽനാരയുടെ അടുക്കൽനിന്നു ലഭിക്കുകയുള്ളു. പ്രേമത്തെ ആഗ്രഹിക്കുന്നില്ലെങ്കിൽ പ്രതികാരത്തെ സ്വീകരിക്കുക—കാമ്ബക്ഷ്!

(ഗുൽനാരയുടെ പുത്രനായ കാമ്ബക്ഷ് പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ഗുൽനാര:—കാമ്ബക്ഷ ! ഇവനെ വധിക്കുക;—ഈ ക്ഷണത്തിൽ വധിക്കുക—നോക്കിനില്ക്കുന്നതെന്തു്?—വധിക്കൂ; വേഗമാകട്ടെ.

കാമ്ബക്ഷ്:—എന്തിനാണമ്മേ!—അച്ഛന്റെ അനുമതി കൂടാതെ—

ഗുൽനാര:—അച്ഛന്റെ അനുമതിയോ? എന്റെ കല്പനക്കു പുറമെ ഇനി അച്ഛന്റെ അനുമതികൂടി വേണമോ നിനക്കു്?—ഈ നിമിഷത്തിൽ തന്നെ ഇവനെ കൊന്നുകളയുക. എന്തു്! ഞാൻ പറയുന്നതനുസരിപ്പാൻ മടിയോ? (ഉറക്കെ) കേട്ടില്ലേ പറഞ്ഞതു്? കൊല്ലുക; കൊല്ലുക.

കാമ്ബക്ഷ്:—(വാറം ഉറയിൽനിന്നു ഊരിയിട്ടു്) എന്നാൽ അങ്ങിനെ തന്നെ. (ദുർഗ്ഗാദാസനോടു്) നിങ്ങറം മരിക്കുവാൻ സന്നദ്ധനായിരിക്കുക.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ഞാൻ ഇതാ സന്നദ്ധനായിരിക്കുന്നു.

(കാമ്ബക്ഷ് ദുർഗ്ഗാദാസനെ വെട്ടുവാൻ വാളോങ്ങുന്നു. പെട്ടെന്നു ദിലീർഖാൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ദിലീർഖാൻ:—കാമ്ബക്ഷ്! അരുതു്. അല്ലെങ്കിൽ—
(കാമബക്ഷിന്റെ നേരെ കൈത്തോക്കു നീട്ടുന്നു.)

ഗുൽനാര:—നിങ്ങറം ആരു്?

ദിലീർഖാൻ:—ഞാൻ മുഗറംസേനാനായകനായ ദിലീർഖാനാണു്.

ഗുൽനാര:—എന്തു് മുഗൾസേനാപതി എൻെറ കല്പനക്കെതിരായി പ്രവൎത്തിപ്പാൻ മുതിരുകയോ! ഇത്രമേൽ ധിക്കാരമോ നിങ്ങൾക്കു്?

ദിലിർഖാൻ:—അല്ലയോ ബഹുമാനപ്പെട്ട ബീഗം! ദിലിർഖാൻ ആരേയും ഭയപ്പെടുന്നവനല്ല. അന്തഃകരണശുദ്ധിയാകുന്ന അഭേദ്യകഞ്ചുകത്താൽ ആവൃതനായ അയാൾ സാക്ഷാൽ ഈശ്വരനെപ്പോലും ഭയപ്പെടുകയില്ല. പിന്നെയാണോ നിസ്സാരയായ നിങ്ങളെ വകവെക്കുവാൻ പോകുന്നതു്? പാപിഷ്ഠേ! നാണമില്ലാത്ത നാരികീടമേ! നിങ്ങളുടെ സംഭാഷണമൊന്നും ഞാൻ കേട്ടിട്ടില്ലെന്നു കരുതണ്ട. ഒരക്ഷരം വിടാതെ മുഴുവനും ഞാൻ കേട്ടു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു. (ദുർഗ്ഗാദാസൻെറ നേരെ തിരിഞ്ഞിട്ടു) ദുർഗ്ഗാദാസ്! അല്ലയോ വീര! നിങ്ങൾ ഒരു മഹാനാണെന്നു എനിക്കു മുമ്പു തന്നെ അറിയാമായിരുന്നു. എന്നാൽ ഇത്രമാത്രം മഹത്വം നിങ്ങൾക്കുണ്ടെന്നു ഞാൻ സ്വപ്നത്തിൽ പോലും വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല. ഞാൻ സ്വന്തം കൈകൊണ്ടു ഇതാ നിങ്ങളെ ബന്ധനത്തിൽ നിന്നു മോചിപ്പിക്കുന്നു. (ബന്ധനത്തെ മോചിപ്പിച്ചിട്ടു) വരിക; പുറത്തേക്കു വരിക. അതിവേഗത്തിൽ ഓടുവാൻ കഴിവുള്ള എൻെറ സ്വന്തം കുതിരയെ ഞാൻ നിങ്ങൾക്കു തരാം. കൂടെ അഞ്ചാറു അശ്വഭടന്മാരേയും പറഞ്ഞയക്കാം. നിങ്ങൾ രാജ്യത്തിലേക്കു മടങ്ങിപ്പൊയ്ക്കൊള്ളുക എൻെറ ആജ്ഞയാൽ മുഗൾസേനാപതികളിൽ ഒരുത്തനും നിങ്ങളുടെ നേരെ തിരിഞ്ഞു നോക്കുക കൂടി ചെയ്യുകയില്ല. അല്ലയോ വീര! പോകാം വരിക. ബീഗം സാഹേബ്! വന്ദനം.

ദുൎഗ്ഗാദാസന്റെ കൈക്കു പിടിച്ചുകൊണ്ടു ദിലീർഖാൻ പോകുന്നു. ഗുൽനാരയും കാമ്ബക്ഷും ശിലാവിഗ്രഹങ്ങൾ പോലെ സ്തംഭിച്ചു നില്ക്കുന്നു.)

(കൎട്ടൻ വിഴുന്നു.)

അഞ്ചാം അങ്കം.

രംഗം ൧.

അക്കാദമി

സ്ഥലം— അക്ബറിന്റെ ശിബിരം.

സമയം— രാത്രി.

(സിംഹാസനാരൂഢനായി അക്ബറും അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പിൽ നൎത്തനം ചെയ്തുകൊണ്ടു ദാസികളും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

(ദാസികൾ പാടുന്നു.)

മഞ്ജരി

നിൎമ്മലമാകുന്ന നീലഗഗനത്തിൽ
ചെമ്മേ വിളങ്ങുന്നു ചന്ദ്രബിംബം.
ചാരുവാം ഹിരങ്ങൾ ചാലെ പതിച്ചപോൽ
പാരം പ്രകാശിപ്പൂ താരകങ്ങൾ.
ഊനമററാനന്ദധ്യാനവിലീനമീ-
വാനം; ഭുവനമിതാരതമൌനം
പക്ഷികൾ പാട്ടു നിറുത്തിയുറക്കമായ്;
ഇക്ഷിതിയെങ്ങുമേ ശബ്ദശൂന്യം.

ന്തതാസൌന്ദൎയ്യ സിന്ധുതരംഗങ്ങൾ
മേദിനിതന്നിതെ വന്നടിപ്പൂ
വെണ്ണിലാവത്തിതാ ലാത്തുന്നു സൌരഭ്യ-
പൂൎണ്ണമാം ശീതളവാതപോതം.
ആഹന്ത! ലോകമിതാകവേ സാക്ഷാൽ ശ്രീ-
മോഹനാനന്ദന കാനനം താൻ.
കണ്ണുകൾക്കഞ്ജനം, കായരസായനം,
സ്വാന്തസമ്മോഹനം, ശ്രീനിധാനം.

അക്ബർ:— ഭേഷ്! ഭേഷ്; ബലേഭേഷ്! സബാഷ്! ഈ പ്രകാരമാണു സ്വൎഗ്ഗത്തിലെ സ്ഥിതിയെങ്കിൽ അതു് ആനന്ദപ്രദമായ ഒരു സ്ഥലംതന്നെയാണു്. ബലേ! ബലെ!—വീണ്ടും ആടുവിൻ! പാടുവിൻ.

(സ്മേരമുഖനായി കാബ്ളേസ്ഖാൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

അക്ബർ:— ആരിതു്? കാബ്ളേസ്ഖാനോ? ശംഭുജി എവിടെ?

കാബ്ളേസ്ഖാൻ:—ഇനി എന്തു ശംഭുജി, ഏതു ശംഭുജി? ശംഭുജി—(വീണുപോയിരിക്കുന്നു എന്നു് ആംഗ്യംകൊണ്ടു കാണിക്കുന്നു.)

അക്ബർ:— എന്താണു നിങ്ങൾ ഈ പറയുന്നതിന്റെ അൎത്ഥം?

കാബ്ളേസ്ഖാൻ:— ശംഭുജി വീണുപോയി.

അക്ബർ:— വല്ല കുഴിയിലും വീണുവോ? മദ്യം ക്രമത്തിലധികം സേവിച്ചിരുന്നുവോ?

കാബ്ളേസ്ഖാൻ:— അല്ല അങ്ങുന്നേ! ശംഭുജി, ബന്ധനത്തിലായി. ഇപ്പോൾ അയാൾ അങ്ങയുടെ പിതാ

വിന്റെ പാളയത്തിലാണ്. കൈകളിൽ—(ചങ്ങല വീണിട്ടുണ്ടെന്ന് ആംഗ്യംകൊണ്ടു കാണിക്കുന്നു.)

അക്ബർ:— എന്ത്? അതൊരിക്കലും സംഭവ്യമല്ല.

കാബ്ളേസ ഖാൻ:— ഇതിൽ അസംഭാവ്യതയൊന്നുമില്ല. പരമാർത്ഥമാണു ഞാൻ പറഞ്ഞത്. ഇനി അങ്ങുന്നു സ്വന്തം രക്ഷക്കുള്ള വഴി നോക്കിക്കൊള്ളുക.

അക്ബർ:— ഇതു വാസ്തവംതന്നെയോ കാബ്ളേസ ഖാൻ?

കാബ്ളേസ് ഖാൻ:— (തലകുലുക്കിക്കൊണ്ട്) അതെ. വാസ്തവംതന്നെ. കാബ്ളേസ്ഖാൻ ഒരിക്കലും കളവു പറയുകയില്ല. ശംഭുജി കുടുങ്ങിപ്പോയി. ഇനി അങ്ങുന്ന് എന്താണു ചെയ്യാൻ വിചാരിക്കുന്നത്? മുഖം വല്ലാതെ വാടിപ്പോയല്ലൊ.

(അക്ബർ മിണ്ടാതെ നില്ക്കുന്നു.)

കാബ്ളേസ്ഖാൻ:— അങ്ങുന്നേ! ഞാൻ ഒരു ഉപായം പറയാം. എന്റെ ഉപദേശം കേൾക്കുവാൻ ഭാവമുണ്ടെങ്കിൽ കേൾക്കുക. അങ്ങുന്ന് എന്റെകൂടെ ചക്രവർത്തിയുടെ അടുക്കലേക്കു വരിക.

അക്ബർ:—(പല്ലു പുറമെ കാണിച്ചുകൊണ്ട്) ചക്രവർത്തിയുടെ അടുക്കലേക്കോ? അതിനേക്കാൾ ഭേദം വ്യാഘ്രത്തിന്റെ ഗുഹയിലേക്കു പോവുകയാണ്.

കാബ്ളേസ്ഖാൻ:—അങ്ങുന്നേ! ഞാനല്ലേ പറയുന്നത്. എന്റെ കൂടെ ചക്രവർത്തിയുടെ അടുക്കലേക്കു വരിക. അശേഷം ഭയപ്പെടേണ്ട. അദ്ദേഹം അങ്ങയോടു യാതൊന്നും പറയുകയില്ല. സന്തോഷപൂർവ്വം അങ്ങയെ സൽക്കരിക്കുകയേ ഉള്ളൂ. ഞാൻ ജാമ്യം നിന്നു കൊള്ളാം.

അക്ബർ:—എന്റെ അച്ഛന്റെ അടുക്കലേക്കോ?

കാബ്ളേസ്ഖാൻ:—അതെ അങ്ങുന്നേ! അച്ഛൻെറ അടുക്കലേക്കു തന്നെ. എന്തു പറയുന്നു?

(ദുർഗ്ഗാദാസൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—(കാബ്ളേസ്ഖാനോട്) എടാ ദ്രോഹി! വിശ്വാസവഞ്ചക! നിൻെറ കുടിലതന്ത്രത്തിൽ സാധുവായ അക്ബറിനെക്കൂടി അകപ്പെടുത്തുവാനോ നീ വിചാരിക്കുന്നതു്?

അക്ബർ:—ഇതെന്താശ്ചര്യം! ദുർഗ്ഗാദാസനല്ലേ ഇതു്!

കാബ്ളേസ്ഖാൻ:—അയ്യോ! അതെ. ഇതു ദുർഗ്ഗാദാ— (പേടിച്ചു വിറക്കുന്നു.)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—കാബ്ളേസ്! നിൻെറ മോഹം മുഴുവനും ഫലിച്ചില്ല. ഞാൻ ജീവനോടെ മടങ്ങിവന്നിരിക്കുന്നു. എന്നെ പിടിച്ചു നീ ശത്രുക്കളുടെ കയ്യിൽ ഏല്പിച്ചു; അതിരിക്കട്ടെ. അതിൽ ആശ്ചര്യപ്പെടുവാനില്ല. ഞാൻ നിൻെറ ആരുമല്ലല്ലൊ. എന്നാൽ ആരുടെ ഉപ്പും ചോറും തിന്നു നീ ജീവിച്ചുവോ, നിൻെറ യജമാനനായ ആ ശംഭുജിയെപ്പോലും നീ ഒടുവിൽ ചതിച്ചു. അദ്ദേഹത്തേയും നീ ശത്രുക്കളുടെ കയ്യിൽ അകപ്പെടുത്തി. ദുഷ്ട! നന്ദികെട്ട നരപിശാചേ!

കാബ്ളേസ്ഖാൻ:—അല്ല അങ്ങുന്നേ! ഞാനല്ല — മഹാരാജാവു് —

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—നീയല്ലേ? കാബ്ളേസ്! നിൻെറ ഉപദേശപ്രകാരം മഹാരാജാവായ ശംഭുജി നവോഢയായ ഒരു ബ്രാഹ്മണകന്യകയെ അപഹരിക്കുന്നതിനായി കോട്ടയ്ക്കു വെളിയിൽ പോയിരുന്നില്ലേ? സത്യം പറയുക. കളവു പറഞ്ഞാൽ രക്ഷയില്ല.

കാബ്ളേസ്ഖാൻ:—(കിടുകിട വിറച്ചുകൊണ്ടു്) ഉവ്വു് പോയിരുന്നു.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ആ വർത്തമാനം നീ മുൻകൂട്ടി ആജിംകുമാരന് അറിവുകൊടുത്തിരുന്നില്ലേ? എന്നിട്ടു് ആജിം അനേകം ഭടന്മാരോടുകൂടി പെട്ടെന്നെത്തി മഹാരാജാവിനെ ബന്ധനത്തിലാക്കുകയല്ലേ ചെയ്തതു്? നേരു പറയണം. വാസ്തവമല്ലെ ഇതു്?

കാബ്ളേസ്ഖാൻ:—അതേ. (ഓടുവാൻ ഭാവിക്കുന്നു.)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ഓടിക്കളയാമെന്നു വിചാരിക്കേണ്ട. (കാബ്ളേസ്ഖാൻെറ കഴുത്തിനു പിടികൂടീട്ടു്) കാബ്ളേസ്! മരിക്കുന്നതിനു മുമ്പായി അള്ളാവിനെ ഓൎക്കുക.

കാബ്ളേസ്ഖാൻ:—യജമാനനേ! മാപ്പുതരണേ! രക്ഷിക്കണമേ! അടിയൻ അവിടത്തെ അടിമയാണു്. (ഭയപരവശനായി കിടുകിട വിറച്ചുകൊണ്ടു ദുർഗ്ഗാദാസൻെറ കാല്ക്കൽ വീഴുന്നു)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—പോ ദ്രോഹി! നിന്നെ ഞാൻ കൊല്ലുന്നില്ല. നിന്നെ വധിച്ചിട്ടു് ഞാൻ എൻെറ കൈ കളങ്കപ്പെടുത്തുന്നില്ല. ശംഭുജിയുടെ പാരത്രികജീവിതത്തെ നീ പണ്ടു തന്നെ നശിപ്പിച്ചു; ഒടുവിൽ ഇപ്പോഠം ഇതാ അദ്ദേഹത്തിൻെറ ഐഹികജീവിതത്തെക്കൂടി നീ നശിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു. നരകത്തിൽപോലും നിനക്കു സ്ഥലം കിട്ടുകയില്ല. പോ! (കാലുകൊണ്ടു ചവിട്ടി കാബ്ളേസ്ഖാനെ പുറത്താക്കിയതിനു ശേഷം അക്ബറിൻെറ നേരെ തിരിഞ്ഞിട്ടു്) കുമാര! ഒരിക്കൽ ഞാൻ ശംഭുജിയോടു "ഈ കള്ളും കാമിനിയും നിങ്ങഠക്കു സൎവ്വനാശവും വരുത്തും. ഈ കാബ്ളേസ്ഖാൻെറ കൈകൊ

ണ്ടുതന്നെ അതു സംഭവിക്കുകയും ചെയ്യും." എന്നു പറഞ്ഞിരുന്നു. അതു് അക്ഷരംപ്രതി ഇപ്പോഠം ഒത്തു വന്നു. യുവരാജാവേ! ഈ ദൃഷ്ടാന്തം കണ്ടിട്ടെങ്കിലും അങ്ങു പഠിക്കുക. മുമ്പു പല തവണയും പറഞ്ഞിട്ടുള്ള തിനെത്തന്നെ ഇതാ ഞാൻ വീണ്ടും ആവൎത്തിക്കുന്നു:— കാലം അതിക്രമിക്കുന്നതിനു മുമ്പുതന്നെ ഈ മദ്യപാന വും ഈ വേശ്യാസക്തിയും അങ്ങു വെടിയുക. ഇവ രണ്ടും ജീവിതത്തെ കെടുത്തുന്ന ഭയങ്കരവ്യാധികളാണു്.

അക്ബർ:—ദുൎഗ്ഗാദാസ്! അതിനുള്ള കാലം പൊയ്പ്പോയി; സമയം അതിക്രമിച്ചു പോയി.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—കുമാര! സമയം അശേഷം അതിക്രമിച്ചി ട്ടില്ല. മനസ്സു വെച്ചാൽ മാററുവാൻ പാടില്ലാത്ത ദുശ്ശീ ലം യാതൊന്നുമില്ല. ഹൃദയപൂൎവ്വമായി പരിശ്രമിക്കണ മെന്നു മാത്രമേയുള്ളൂ. അങ്ങു് ഉൽകൃഷ്ടവംശത്തിൽ ജനി ച്ചവനും ഉന്നത വിദ്യാഭ്യാസം സിദ്ധിച്ചവനും ഉദാരഹൃ ദയനുമാണല്ലൊ. അങ്ങു ശ്രമിച്ചാൽ ഈ ദുശ്ശീലങ്ങളെ അകററിക്കളയുവാൻ സാധിക്കുകയില്ലെന്നോ?

അക്ബർ:—(കുറെ നേരം മൌനം അവലംബിച്ചിരുന്ന തിനു ശേഷം) ദുൎഗ്ഗാദാസ്! നിങ്ങഠം പറഞ്ഞതു യഥാ ൎത്ഥമാണു്. ഞാൻ ഈ ആസക്തിയെ ഉപേക്ഷിക്കുവാൻ ഉറച്ചു. മദ്യാസക്തിയും വേശ്യാസക്തിയും മാത്രമല്ല പ്രപഞ്ചത്തോടുള്ള ആസക്തി തന്നെ വെടിയുവാനാണു ഞാൻ ഉറച്ചിരിക്കുന്നതു്. ഞാൻ സൎവ്വവും ഉപേക്ഷിക്കു വാൻ നിശ്ചയിച്ചു കഴിഞ്ഞു.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—അങ്ങെന്താണു് ഈ പറയുന്നതു്?

അക്ബർ:—അതെ ദുൎഗ്ഗാദാസ്! ഞാൻ സൎവ്വവും ഉപേ

ക്ഷിക്കുവാൻ തീരുമാനിച്ചു. ജീവിതത്തിൽ എനിക്ക് അവജ്ഞ ഉദിച്ചുപോയി. അന്യന്റെ ചുമലിൽ തൂങ്ങിക്കിടന്നാണ് ഞാൻ കാലം കഴിക്കുന്നതു്. എന്നിട്ടും ഞാൻ സുഖസംഭോഗങ്ങളിൽ മുഴുകി ജീവിക്കുവാൻ മോഹിക്കുന്നു. ഇതു് എന്തൊരു ഭയങ്കരമായ മാനസികവ്യാധി! ഇതിനു മുമ്പൊരിക്കലും ഞാൻ ഈ വിഷയത്തെപ്പററി കാര്യമായിട്ടൊന്നും ആലോചിച്ചിരുന്നില്ല. ഇന്നാണ് അതിന്റെ അനൌചിത്യം പൂർണ്ണമായി എനിക്കു ഗ്രഹിക്കുവാൻ ഇടയായതു്. (തലതാഴ്ത്തുന്നു)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—രാജകുമാര! അങ്ങു് എന്റെ കൂടെ മാർവാറിലേക്കു പോരിക. ഞാൻ ജീവിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ അങ്ങു യാതൊന്നും ഭയപ്പെടണ്ട; വരൂ; നമുക്കു പോകാം.

അക്ബർ:—ഇല്ല ദുർഗ്ഗാദാസ്! ഞാൻ മാർവാറിലേക്കു വരുന്നില്ല. ഞാൻ മക്കത്തേക്കു പോകുവാൻ തീരുമാനിച്ചു. വളരെ നാളായി ഞാൻ നിങ്ങൾക്ക് ഒരു ഭാരമായി ജീവിക്കുകയാണ്. എനിക്കു വേണ്ടി നിങ്ങൾ അനേകം കഷ്ടപ്പാടുകൾ അനുഭവിക്കുകയും ചെയ്തു. ക്ഷമിക്കുക. എന്നെ രക്ഷിക്കുവാൻ വേണ്ടി നിങ്ങൾക്കു സ്വരാജ്യത്തേയും സ്വജനങ്ങളേയും ഉപേക്ഷിക്കേണ്ടിവന്നു; സ്വന്തം സഹോദരനുംകൂടി നിങ്ങൾക്കു നഷ്ടപ്പെട്ടു. സ്വയം മരിക്കുവാനും നിങ്ങൾ സന്നദ്ധനായി.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—കുമാര! അതെന്റെ ധർമ്മമാണ്. ഞാൻ എന്റെ കർത്തവ്യത്തെ അനുഷ്ഠിച്ചു എന്നു മാത്രമേയുള്ളു.

അക്ബർ:—കർത്തവ്യത്തെ അനുഷ്ഠിച്ചു എന്നോ? ഞാനും മക്കത്തുപോയി ഇപ്രകാരമുള്ള കർത്തവ്യത്തെ അനുഷ്ഠിക്കുവാൻ ശീലിക്കും. ഞാൻ അനേകം പാപങ്ങൾ ആ

ചരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ശ്രദ്ധവെച്ചു യാതൊരു കാൎയ്യവും ഞാൻ പ്രവൎത്തിച്ചിട്ടില്ല; സുഖസംഭോഗങ്ങളിൽ മുഴുകിത്തന്നെ ഞാൻ കാലം കഴിച്ചു. ഞാൻ പിതാവിന്റെ നേരെ വിദ്രോഹിയായിത്തീൎന്നു; അശ്രദ്ധമൂലം പത്നിയെ മൃത്യുവിന്നു ഇരയാക്കി. സ്വാൎത്ഥത്തിന്നുവേണ്ടി അറിഞ്ഞുകൊണ്ടുതന്നെ നിങ്ങളെ അനൎത്ഥത്തിൽ ചാടിച്ചു; ഒടുവിൽ ശംഭുജിയുടെ മരണത്തിന്നു കാരണഭൂതനുമായി. ദുൎഗ്ഗാദാസ്! ഞാൻ പോകട്ടെ. എനിക്കുവേണ്ടി നിങ്ങൾ ഇത്രയെല്ലാം പ്രവൎത്തിച്ചുവല്ലൊ. ഇനി ഒരു കാൎയ്യം കൂടി ചെയ്യുക. നിങ്ങൾ രാജ്യത്തിലേക്കു മടങ്ങിപ്പോയി എന്റെ പ്രിയപുത്രിയായ റസിയായെക്കൂടി രക്ഷിക്കുക. അവളെ ഞാൻ നിങ്ങളുടെ കയ്യിൽ ഏല്പിച്ചിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഞാൻ പോകട്ടെ. ദുൎഗ്ഗാദാസ്!! പ്രിയമിത്രമേ!! എന്നെ പോകുവാൻ അനുവദിക്കുക. (ദുൎഗ്ഗാദാസന്റെ ഹസ്തത്തെ ഗ്രഹിക്കുന്നു.)

കൎട്ടൻ വീഴുന്നു.

രംഗം ൨.

സ്ഥലം— ജയസമുദ്രതടാകത്തിന്റെ തീരത്തിലുള്ള രാജപ്രാസാദം.

സമയം— സായാഹ്നം.

(ജയസിംഹനും കമലയും പ്രാസാദത്തിന്റെ വരാന്തയിൽ സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു.)

ജയസിംഹൻ:— കമലേ! ഭവതി എന്നോടു കലഹിക്കരുതു്. ഭവതിക്കുവേണ്ടി ഞാൻ രാജ്യം വെടിഞ്ഞു; രാജാധികാരം വെടിഞ്ഞു; പുത്രനേയും വെടിഞ്ഞു.

കമല:— ആരു പറഞ്ഞു വെടിയുവാൻ?
ജയസിംഹൻ— ഭവതിതന്നെ.
കമല:— ഒരിക്കലുമില്ല. "മൂത്തവളായ സരസ്വതിയും ഇളയവളായ ഞാനും ഉള്ളതിൽ ഇഷ്ടംപോലെ ഏതെങ്കിലും ഒരാളെമാത്രം സ്വീകരിക്കുക; രണ്ടുപേരേയും ഒരുമിച്ചു വെച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുവാൻ പാടില്ല" എന്നു മാത്രമേ ഞാൻ പറഞ്ഞുള്ളു.
ജയസിംഹൻ:— ഞാൻ ഭവതിയെ സ്വീകരിച്ചു; സരസ്വതിയെ ഉപേക്ഷിക്കുകയും ചെയ്തു.
കമല:— പക്ഷേ രാജ്യം ഉപേക്ഷിക്കുവാൻ ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടില്ല. മൂത്തവളുടെ പുത്രനായ അമരസിംഹനു രാജ്യം വിട്ടുകൊടുത്തു വെറുംകയ്യോടെ വരുവാൻ ഞാൻ പറഞ്ഞിട്ടില്ല. എനിക്കു മക്കളാരും ഇല്ലെന്നോ?
ജയസിംഹൻ:— ഓഹോ! ഇതാണു സരസ്വതിക്കു ഭവതിയോടുള്ള വഴക്ക്, അല്ലേ? അങ്ങിനെ വരട്ടെ. എന്നാൽ പിന്നെ ഭവതി ഇക്കാര്യം ഇത്രയും നാറം എന്തുകൊണ്ട് എന്നോടു പറഞ്ഞില്ല? പുത്രന്റെ കാര്യത്തിൽ വല്ല തകരാറും പിന്നഞ്ഞെങ്കിലൊ എന്നു ഭയപ്പെട്ടിട്ടാണു സരസ്വതി അന്ന് എന്നോടു കലഹത്തിന്റെ കാരണം പറയാതിരുന്നതു്. ഇപ്പോഴേ എനിക്കു കാര്യം മനസ്സിലായുള്ളു. കമലേ! രാജ്യം അമരസിംഹൻ എടുത്തുകൊള്ളട്ടെ. ഞാനുണ്ടല്ലൊ ഭവതിക്ക്. അമരസിംഹൻ ജ്യേഷ്ഠപുത്രനാണ്. ശാസ്ത്രപ്രകാരം ജ്യേഷ്ഠപുത്രനാണല്ലൊ രാജ്യത്തിനവകാശി.
കമല:— അപ്പോഠം ശാസ്ത്രമാണ് അവിടെയ്ക്ക് എന്നേക്കാറം വലുതു്, അല്ലേ?

ജയസിംഹൻ:— കമലേ! ഒരു കാലത്തു സകല ശാസ്ത്രങ്ങളേക്കാളും വലുതായി ഭവതിയുടെ ഹിതത്തെ ഞാൻ ആദരിച്ചിരുന്നു.

കമല:— എന്നിട്ടിപ്പോഴോ? അങ്ങയുടെ കാലശേഷം ഞാൻ അന്നവസ്ത്രങ്ങൾക്കായി മൂത്തവളുടെ പടിക്കൽ ചെന്നു് ഇരക്കണമെന്നാണോ അങ്ങു് മോഹിക്കുന്നതു്?

ജയസിംഹൻ:— (സ്തബ്ധനായി കുറേനേരം ഒന്നും മിണ്ടുവാൻ ശക്തനല്ലാതെ നിന്നതിനുശേഷം) കമലേ! ഇത്ര വിദൂരമായ ഭാവിയെപ്പററി ഭവതി വിചാരിക്കുമെന്നു ഞാൻ ഒരിക്കലും കരുതിയിരുന്നില്ല. ഭവതിക്കിപ്പോൾ പുത്രന്റെ കാൎയ്യത്തിലല്ല, തൻകാൎയ്യത്തിലാണു് അധികം വിചാരം! അല്ലേ?

കമല:—തൻകാൎയ്യത്തെപ്പററി വിചാരിക്കുന്നതു് ഇത്ര നിന്ദ്യമോ? തൻകാൎയ്യം നോക്കാത്തവർ ലോകത്തിൽ ആരാണുള്ളതു്?

ജയസിംഹൻ:— ആരുമില്ലേ? ഞാൻ ഒരിക്കലും എന്റെ സ്വന്തം കാൎയ്യത്തെപ്പററി ഇതുവരെ ആലോചിക്കയേ ഉണ്ടായിട്ടില്ലല്ലോ. റാണാ രാജസിംഹന്റെ പുത്രനാണു ഞാൻ. ഞാൻ വിചാരിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ എനിക്കു് എന്തു തന്നെ ചെയ്വാൻ കഴിയുമായിരുന്നില്ല? അവസ്ഥ, ഐശ്വൎയ്യം, അധികാരം, രാജകീയഭോഗങ്ങൾ മുതലായവയെല്ലാം ഉപേക്ഷിച്ചു, സ്വജാതിയുടെ കൂട്ടക്കുള്ള ആക്ഷേപവും ധിക്കാരവും സഹിച്ചുകൊണ്ടു,ഞാൻ ഇതാ ഭവതിക്കുവേണ്ടി വനവാസത്തെ അംഗീകരിച്ചിരിക്കുന്നു. ഭാവിയുടെ കഥ കിടക്കട്ടെ, വൎത്തമാനത്തെപ്പോലും— കയ്യിലുള്ളതുംകൂടി ഞാൻ ഭവതിക്കുവേണ്ടി വെടിയുകയാണല്ലോ ചെയ്തിരിന്നതു്.

കമല:— എനിക്കുവേണ്ടിയോ വെടിഞ്ഞതു്; അതോ എന്റെ സൌന്ദര്യത്തിനുവേണ്ടിയോ? അവിടന്നു് എന്നെ വിവാഹം ചെയ്തതു് എന്നെ മോഹിച്ചിട്ടല്ല, എന്റെ സൌന്ദര്യത്തെ മോഹിച്ചിട്ടാണു്. ഞാൻ അങ്ങയെ വരിച്ചതു് അങ്ങയെ മോഹിച്ചിട്ടല്ല, അങ്ങയുടെ രാജ്യത്തെ മോഹിച്ചിട്ടാണു്.

ജയസിംഹൻ:– (ആശ്ചര്യത്തോടെ) എന്റെ രാജ്യത്തെ മോഹിച്ചിട്ടോ ഭവതി എന്നെ വരിച്ചതു്? ഞാൻ ഈ കേൾക്കുന്നതെന്താണു്? വാസ്തവം തന്നെയോ ഇതു്? ഈ സ്ഥിതിക്കു ഞാൻ ഇത്രയും കാലം സ്വപ്നം കാണുകയായിരുന്നുവോ? ഭവതി സ്വഹൃദയത്തെ എനിക്കായി അർപ്പിച്ചു എന്നാണല്ലോ ഞാൻ കരുതിയിരുന്നതു്! ഈ സൌന്ദര്യസമ്പത്തിനെ ഭവതി എനിക്കു് ഇഷ്ടദാനമായി തീറെഴുതിത്തന്നു എന്നാണല്ലോ ഞാൻ വിശ്വസിച്ചിരുന്നതു്. ആ ദാനത്തിന്റെ മാധുര്യത്താൽ മുഗ്ദ്ധചിത്തനായിട്ടാണല്ലോ ഞാൻ ഇതുവരെ വർത്തിച്ചിരുന്നതു്! കഷ്ടം! കമലെ! ഭവതി എന്റെ വലുതായ ഒരു സുഖ സ്വപ്നത്തെ ഭഞ്ജിച്ചു! കമലേ!—കമലേ!—ഭവതി എന്നെ നശിപ്പിച്ചു! എന്തൊരു ഭയങ്കരനാശമാണു് ഭവതി എനിക്കു വരുത്തിക്കൂട്ടിയതെന്നു ഭവതി അറിയുന്നില്ല.

കമല:—ഞാനാണോ അങ്ങയെ നശിപ്പിച്ചതു്? അതോ അങ്ങു് എന്നെ നശിപ്പിച്ചുവോ?

ജയസിംഹൻ:—കമലേ! സൌന്ദര്യത്തെ മോഹിച്ചിട്ടോ ഞാൻ ഭവതിയെ സ്നേഹിച്ചതു്? എന്നാൽ ആ സൌന്ദര്യം എവിടെ? ഇപ്പോഴും ഞാൻ അതു കാണുന്നില്ല

ല്ലോ. ഈ നിമിഷംവരെ ഞാൻ കണ്ടുകൊണ്ടിരുന്ന ആ സൌന്ദൎയ്യം ഇത്ര പെട്ടെന്നു എവിടെപ്പോയി മറഞ്ഞു? എങ്ങുനിന്നോ ഒരു അപൂൎവ്വ ജ്യോതിസ്സ് വന്നു ഭവതിയുടെ മുഖത്തു വിളയാടിക്കൊണ്ടിരുന്നു. അതു കെട്ടുപോയി. ഇപ്പോൾ ഭവതിയുടെ മുഖത്തു ആ സൌന്ദൎയ്യത്തിന്റെ അസ്ഥികൂടം മാത്രമേ ഞാൻ കാണുന്നുള്ളൂ. കമലേ! സൌന്ദൎയ്യത്തിന്റെ ഏതാനും അംശം മാത്രമേ സൃഷ്ടികൎത്താവു് സ്ത്രീകൾക്കു നൽകുന്നുള്ളൂ; ബാക്കിയുള്ള ഭാഗം അവർ സ്വയം സൃഷ്ടിക്കുകയാണു് ചെയ്യുന്നതു്. ഉജ്വലമായ സ്ത്രീഹൃദയത്തിലെ അപാരമായ സുഷമ അവളുടെ മുഖത്തു പ്രതിഫലിക്കുമ്പോൾ ഒരു നൂതനലോകം — സൌന്ദൎയ്യസ്വൎഗ്ഗം — സൃഷ്ടിക്കപ്പെടുന്നു. ബാഹ്യസൌന്ദൎയ്യം, അതിനോടു തുലനംചെയ്തു നോക്കുമ്പോൾ, തീരെ തുച്ഛമാണു്. കമലേ! ഭവതി തെററിദ്ധരിച്ചു. ഞാൻ വെറും സൌന്ദൎയ്യത്തിനുവേണ്ടിയല്ല, ഭവതിക്കു വേണ്ടിത്തന്നെയാണു് ഭവതിയെ സ്നേഹിച്ചതു്.

കമല:—അതു ശുദ്ധമേ അവാസ്തവമാണു്.

ജയസിംഹൻ:—സൌന്ദൎയ്യത്തെ മോഹിച്ചാണു ഞാൻ ഭവതിയെ സ്നേഹിച്ചതെന്നോ പറയുന്നതു്? എന്തു്? ലോകത്തിൽ, സൌന്ദൎയ്യം, ഇത്ര ദുൎല്ലഭമായ ഒരു വസ്തുവോ? യാതൊരിടത്തു, ഇരുട്ടും നിലാവും ഇടകലൎന്നു നടത്തുന്ന ഇന്ദ്രജാല ക്രീഡകളും, വിളവു നിറഞ്ഞു് പച്ചനിറം വ്യാപിച്ച വിശാലമായ വയലുകളിൽ നിരന്തരം ഉദിക്കുന്ന നിസൎഗ്ഗകാന്തികല്ലോലങ്ങളും, ആകാശത്തിന്റെ നിൎമ്മലനിലിമയിൽ നിഴലിക്കുന്ന അനന്തമഹിമയും

ഏവക്കും ദൃഷ്ടിഗോചരമാകുന്നുവോ, യാതൊരിടത്തു, നോക്കുന്ന ദിക്കിലെല്ലാം സൌന്ദൎയ്യവും സൌരഭ്യവും സംഗീതവും നിറഞ്ഞിരിക്കുന്നുവോ, യാതൊരിടത്തു ആകാശത്തിൻെറ ഹൃദയത്തിൽ നിന്നും ഇടവിടതെ സൌന്ദൎയ്യത്തിൻെറ അനുസ്യൂതമായ വൃഷ്ടി ചൊരിഞ്ഞുകൊണ്ടിരിക്കുന്നുവോ, യാതൊരിടത്തു സൌന്ദൎയ്യത്തിൻെറ ഉറവു് ഭൂമിയെ ഭേദിച്ചു ഉയൎന്നു വന്നു പുഷ്പങ്ങളിലും സംഗീതത്തിലും സൌരഭ്യത്തിലും നിരന്തരം വ്യാപിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നുവോ ആ പ്രപഞ്ചത്തിൽ സൌന്ദൎയ്യത്തെ മോഹിച്ചു് ഞാൻ ഭവതിയുടെ അടുക്കലേയ്ക്കു വന്നുവെന്നോ? കമലേ! ഭവതിയുടെ ആ സൌന്ദൎയ്യം ഇപ്പോൾ എവിടെ? എവിടെനിന്നു അതു വന്നു? ഇപ്പോൾ എവിടെപ്പോയി മറഞ്ഞു?

കമല:—ഇനി എന്താണു് അവിടന്നു ഉദ്ദേശിക്കുന്നതു്?

ജയസിംഹൻ:—ഇപ്പോൾ എനിക്കൊന്നും തോന്നുന്നില്ല. ഞാൻ മോഹാലസ്യത്തിൽ നിന്നും ഉണൎന്നു; എങ്കിലും അതു വളരെ പെട്ടെന്നായിപ്പോയി. കുറച്ചു സമയം തരു; ഞാൻ ആലോചിക്കട്ടെ: സൌന്ദൎയ്യം! പുറമെ കാണുന്ന സൌന്ദൎയ്യം! ഹൃദയശൂന്യയായ സ്ത്രീയുടെ സൌന്ദൎയ്യം!—

(തവണക്കാരൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

തവണക്കാരൻ:—തിരുമേനി! മന്ത്രി മുഖം കാണിക്കുവാൻ വന്നു നില്ക്കുന്നു.

ജയസിംഹൻ:—മന്ത്രിയോ? ഈ സ്ഥലത്തോ? പോയി കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരിക.

(തവണക്കാരൻ പോകുന്നു.)

ജയസിംഹൻ:—(കമലയോടു) കമലേ! ഇത്രയും കാലം നീ എങ്ങിനെയാണു് നിന്റെ ഈ നീചഹൃദയത്തിന്റെ നിറം പുറമെ കാണിക്കാതെ ഭംഗിയായി മൂടിവെച്ചുകൊണ്ടു കഴിച്ചു കൂട്ടിയതു്? നീ ഇത്രമേൽ നീചയാണെന്നു് ഒരു തരത്തിലും എനിക്കു അറിവാൻ സാധിച്ചില്ല. പോവൂ; അകത്തേക്കു പോവൂ. നിന്റെ പേരിൽ എനിക്കു അശേഷം കോപമില്ല. നിന്നേപ്പോലെ എനിക്കും പല വലിയ ആശകളും ഉണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷെ ഒടുവിൽ ഇരുവൎക്കും ഘോരമായ ആശാഭംഗം നേരിട്ടു. അകത്തേക്കു പോവൂ.

കമല:— (നടന്നുകൊണ്ടു് ആത്മഗതം) ഉള്ളതുകൂടി എനിക്കു നഷ്ടപ്പെട്ടു എന്നാണു തോന്നുന്നതു്.

(പോകുന്നു.)

ജയസിംഹൻ:— കഷ്ടം! ഇവൾക്കുവേണ്ടിയോ ഞാൻ എന്റെ സൎവ്വസ്വവും ഉപേക്ഷിച്ചുപോന്നതു്! സാക്ഷാൽ ലക്ഷ്മീദേവിയെപ്പോലെയുള്ള സരസ്വതിയെക്കൂടി ഞാൻ ഉപേക്ഷിച്ചുപോന്നതു് ഈ നീചഹൃദയക്കു വേണ്ടിയോ? സരസ്വതി! ഇപ്പോഴാണു ഭവതിയുടെ യോഗ്യത എനിക്കു് അല്പമായിട്ടെങ്കിലും അറിയുവാൻ സാധിച്ചതു്. "ഇതു സ്നേഹമല്ല, വെറും മോഹമാണു്; ഒരിക്കൽ ഇതു തകൎന്നുപോകും" എന്നു ഭവതി അന്നു പറഞ്ഞതു് എത്രയും പരമാൎത്ഥമാണെന്നു് ഇപ്പോൾ തെളിഞ്ഞു. ഭവതി എല്ലായ്പോഴും യഥാൎത്ഥമായിട്ടുള്ളതേ പറയാറുള്ളു എങ്കിലും ഇതു് എല്ലാററിലുംവെച്ചു് ഉൽകൃഷ്ടമായ പരമാൎത്ഥമാണെന്നു് എനിക്കിപ്പോൾ ബോധപ്പെട്ടു.

(മന്ത്രി പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ജയസിംഹൻ:— മന്ത്രി! എന്താണു രാജ്യത്തിലെ വിശേഷം.

മന്ത്രി:— മഹാരാജാവേ! ഞാൻ ഉദ്യോഗം രാജിവെക്കു വാൻ വന്നിരിക്കയാണു്.

ജയസിംഹൻ:— എന്തുകൊണ്ടു്? എന്തു സംഭവിച്ചു?

മന്ത്രി:— ഞാൻ എന്തുപറയട്ടെ! അവിടത്തെ പുത്രൻ എന്നെ അസമാന്യമായി അപമാനിച്ചു. ഞാൻ ഈ രാജകുടുംബത്തിൽ ഉദ്യോഗം വഹിച്ചുതുടങ്ങീട്ടു വളരെ കാലമായി. ഇപ്പോഠം എനിക്കു വാർദ്ധക്യവുമായി. എന്നാൽ ഇതുപോലെയുള്ള ഒരപമാനം എനിക്കു് ഒരിക്കലും അനുഭവിക്കുവാൻ ഇടയായിട്ടില്ല.

ജയസിംഹൻ:— അവൻ എന്താണു ചെയ്തതു്?

മന്ത്രി:— കുമാരനായ അമരസിംഹൻ മദംപാട്ടുള്ള ഒരാനയെ പട്ടണത്തിലേക്കു് അഴിച്ചുവിട്ടു. ആന നഗരവാസികളിൽ പലരേയും കുത്തിക്കൊന്നു. കുമാരന്റെ ഈ പ്രവൃത്തിയെ ഞാൻ ആക്ഷേപിച്ചു. അതിന്റെ ഫലമായി അദ്ദേഹം എന്റെ തലമൊട്ടയടിപ്പിച്ചു് എന്നെ കഴുതപ്പുറത്തിരുത്തി പട്ടണത്തിൽ പ്രദിക്ഷണം വെപ്പിച്ചു.

ജയസിംഹൻ:— ഇത്ര മേലായോ? ഞാൻ നിങ്ങളെ അവന്റെ രക്ഷാകർത്താവായിട്ടാണു നിശ്ചയിച്ചുപോന്നിട്ടുള്ളതെന്നു് അവനു് അറിഞ്ഞുകൂടെ.

മന്ത്രി:— കുമാരനു് അവിടത്തെ പേരിൽ പറയത്തക്ക ഭക്തിയുള്ളതായി യാതൊരു പ്രവൃത്തികൊണ്ടും വ്യക്തമാകാറില്ല.

ജയസിംഹൻ:— ആട്ടെ; നാളെ ഞാൻ രാജ്യത്തിലേക്കു

മടങ്ങിവരുന്നുണ്ട്. ഈ കാൎയ്യത്തിൽ ഞാൻ വേണ്ടതു പോലെ പ്രവൎത്തിച്ചുകൊള്ളും. ഇപ്പോൾ നിങ്ങൾ ഗൃഹത്തിലേക്കു പൊയ്ക്കൊള്ളുക. (മന്ത്രി പോകുന്നു.) സ്ത്രീജനമേ! നിനക്കു് ഇത്രമേൽ കാപട്യം കാണിക്കുവാൻ കഴിയുമോ? ശരി; മനസ്സിലായി. ഇപ്പോൾ എല്ലാം എനിക്കു മനസ്സിലായി.

(പോകുന്നു.)

രംഗം ൩.

സ്ഥലം — യോധപുരത്തിൽ കോയേലാദുൎഗ്ഗത്തിലെ പ്രാസാദശിഖരം.

സമയം — നിലാവുള്ള രാത്രി.

(അജിതനും റസിയായും ഒരു തിണ്ണമേൽ ഇരിക്കുന്നു.)

റസിയാ:— നോക്കൂ അജിത്! ചന്ദ്രൻ ഉദിക്കുന്നതു കാണ്മാൻ എന്തൊരു ഭംഗി! അതാ നോക്കൂ; കിഴക്കുദിക്കിൽ ഒരു കാർമേഘത്തിന്റെ മുകളിൽകൂടി മെല്ലെമെല്ലെ ഉയൎന്നുവരുന്നു. മേഘത്തിന്റെ മുകളിലത്തെ അരികിൽ ആരോ ഭംഗിയിൽ തങ്കരേഖയിട്ടതുപോലെ ഇരിക്കുന്നു. അടിഭാഗമെല്ലാം ഗാഢമായ കൃഷ്ണവൎണ്ണത്താൽ വ്യാപ്തമായുമിരിക്കുന്നു. ചന്ദ്രന്റെ നാലിലൊരുഭാഗം മേഘത്തിനു മുകളിലായി കാണാം. എന്തു സൌന്ദൎയ്യം! എന്തുഭംഗി! എന്തു ശാന്തമനോഹരമായ കാഴ്ച! കാണുന്നില്ലേ അജിത്!

അജിതസിംഹൻ:— ഇല്ല, ഞാൻ ഭവതിയെതന്നെയാണു് നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതു്.

റസിയാ:— എന്നാൽ അങ്ങു ചെയ്യുന്നതു വലിയൊരു സാ

ഹസമാണ്. ഈ പ്രപഞ്ചത്തിൽ നാലുഭാഗത്തും കാണ്മാൻ യോഗ്യതയുള്ള അനവധി വിശിഷ്ടവസ്തുക്കൾ ഉള്ളപ്പോൾ അവയെ എല്ലാംവിട്ട് അങ്ങ് എന്നെയോ നോക്കിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്നതു്? ഈ പ്രപഞ്ചം എത്ര മനോഹരമായിരിക്കുന്നു? ലോകംതന്നെ അക്ഷീണവും അവിഘ്നവും അനന്തവുമായ ഒരു സംഗീതമെന്നാണു് ഞാൻ കരുതുന്നതു്. ഉപരിഭാഗത്തായി കാണുന്ന ആകാശത്തിൻെറ ഈ അനന്തനിലിമ അതിൻെറ ആരോഹണവും, അധോഭാഗത്തു കാണപ്പെടുന്ന ഈ ശ്യാമളവർണ്ണം അതിൻെറ അവരോഹണവുമാകുന്നു; പ്രകാശാന്ധകാരങ്ങൾ അതിൻെറ ഗമകഭേദങ്ങളും പർവ്വതങ്ങൾ അതിൻെറ ശ്രുതിയും തരംഗങ്ങൾ അതിൻെറ ആലാപനയുമാണു്. അജിത്! ഈ ലോകം എത്ര മനോഹരമായിരിക്കുന്നു.

അജിതസിംഹൻ: — എൻെറ ദൃഷ്ടിയിൽ എല്ലാററിനേക്കാളും മനോഹരമായിട്ടുള്ളതു ഭവതിയുടെ മുഖമാണു്.

റസിയാ: — അങ്ങക്കു് എല്ലാററിലും മനോഹരമായിത്തോന്നുന്നതു് എൻെറ മുഖമാണെന്നോ? പകുതി വിടൎന്ന പനിനീർപ്പൂവിൻെറ ലജ്ജാരുണമായ മധുരമുഖത്തേക്കാളും മനോഹരമോ അതു്? തീരത്തിൽ വന്നലച്ചു് തുള്ളിക്കളിക്കുന്ന തരംഗമാലയുടെ കമ്രലീലയേക്കാളും മനോഹരമോ അതു്? കാർമേഘത്തിൻെറ പുറകിൽ മറഞ്ഞുനിന്നുകൊണ്ടു മെല്ലെ മെല്ലെ എത്തിച്ചുനോക്കുന്ന ഈ ശരച്ചന്ദ്രനേക്കാളും മനോഹരമോ അതു്? — അജിത്! അങ്ങു് ഇപ്പോഴും ഒരു കൊച്ചുകുട്ടിതന്നെ!

അജിതസിംഹൻ: — ഇപ്പോൾ ഒരു കൊച്ചുകുട്ടിയല്ലാ

16

ത്തതുകൊണ്ടാണ് ഭവതിയുടെ മുഖത്തെ മറെറല്ലാററിനേക്കാളും മനോഹരമായിട്ട് ഞാൻ കാണുന്നതു്. റസിയാ! ലോകത്തിൽ എല്ലാററിലുംവെച്ച ശ്രേഷ്ഠമായ സൌന്ദര്യം സ്ത്രീകൾക്കാണ്. സ്ത്രീകളിൽവെച്ച സർവ്വശ്രേഷ്ടയായ സുന്ദരി ഭവതിയുമാണ്.

റസിയാ:—ഞാനൊ? അതു ഞാനൊരിക്കലും വിശ്വസിക്കയില്ല.

അജിതസിംഹൻ:—ഭവതിക്ക് എന്റെ പേരിൽ സ്നേഹമില്ലാത്തതുകൊണ്ടാണ് ഭവതി അതു വിശ്വസിക്കാത്തതു്.

റസിയാ:—എനിക്കു സ്നേഹമില്ലെന്നൊ? അജിത്! സ്നേഹമെന്നുവെച്ചാൽ എന്തെന്ന് എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. എങ്കിലും, ആരുടെപേരിൽ സ്നേഹം ഉദിക്കുന്നുവോ അദ്ദേഹത്തെ എല്ലായ്പോഴും കണ്ടുകൊണ്ടിരിക്കുവാൻ ആഗ്രഹം ജനിക്കുകയും അദ്ദേഹത്തെ കാണുകയോ അദ്ദേഹത്തിന്റെ സ്വരം കേൾക്കുകയോ ചെയ്യുന്ന മാത്രയിൽ സിരകൾതോറും വിദ്യുച്ഛക്തി പ്രവഹിക്കുകയും ചെയ്യുമെങ്കിൽ—അതാണ് സ്നേഹത്തിന്റെ ലക്ഷണമെങ്കിൽ ഞാൻ അങ്ങയെ സ്നേഹിക്കുന്നുണ്ട്; എനിക്കു അങ്ങയുടെ പേരിൽ അഗാധമായ സ്നേഹമുണ്ട്.

അജിതസിംഹൻ:—റസിയാ! ഭവതിക്കു എന്നിൽ സ്നേഹമുണ്ടോ? വാസ്തവംതന്നെയോ ഭവതി പറയുന്നതു്?

റസിയാ:—ഞാൻ കളവു പറയുവാൻ ശീലിച്ചിട്ടില്ല.

അജിതസിംഹൻ:—പ്രാണപ്രിയേ!—(റസിയായുടെ ഹസ്തത്തെ ഗ്രഹിക്കുന്നു.)

റസിയാ:—പ്രാണനാഥ!—(പാടുന്നു).

കേക.

വന്നാലും നാഥ! ബാഹുപാശത്താൽ ഭവാനെ ഞാൻ
നന്നായിബ്ബന്ധിക്കട്ടെ! വക്ഷസ്സിലണയ്ക്കട്ടെ.
ഭദ്രമായ് മാറിൽച്ചേർത്തു പുണർന്നു പുണർന്നർദ്ധ-
നിദ്രയി, ലത്യാനന്ദ മൂർച്ഛയിലാഴട്ടെ ഞാൻ.
ഇക്കാണും ബാഹ്യപ്രപഞ്ചത്തിലെബ്ഭാവങ്ങളെ-
യൊക്കെയും മറന്നർദ്ധമീലിതനേത്രയായി,
ആർദ്രമായൈക്യം പൂണ്ട ശുദ്ധമാം ഹൃദയത്തിൽ
മുഗ്ദ്ധസംഗീതമാത്തശ്രദ്ധം ഞാൻ ശ്രവിക്കട്ടെ.
ഊക്കാർന്ന കൊടുങ്കാററു ദിക്കെങ്ങും വീശിക്കോട്ടെ;
കർക്കശമായിക്കാളമേഘങ്ങൾ ഗർജ്ജിച്ചോട്ടെ;
ആദിത്യചന്ദ്രന്മാരുമാകാശം നിറഞ്ഞെഴും
ജ്യോതിശ്ചക്രവുമെല്ലാമെങ്ങോ പോയ് മറഞ്ഞോട്ടെ;
ഘോരമാമന്ധകാരം ലോകത്തെ മറയ്ക്കട്ടെ;
പാരിലെസ്സമസ്തവും വിലയം പ്രാപിക്കട്ടെ-
എന്തുതാൻ ഭവിച്ചാലുമത്യന്തമചഞ്ചലം
ശാന്തമേകാന്തം പ്രേമസാന്ദ്രമീയസ്മൽബന്ധം
ഞാനെന്നും ഭവൽബന്ധു മൽബന്ധുഭവാനെന്നും;-
ഈ നിലയ്ക്കിളക്കമില്ലൊന്നിലു മൊരിക്കലും.

* * * * * * *

(റസിയാ പാടിപ്പാടി അജിതന്റെ വക്ഷസ്സിലേക്കു ചാഞ്ഞു ആലിംഗനത്തിൽ മുഴുകുന്നു. അതേസമയത്തിൽ മുകുന്ദദാസൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.

മുകുന്ദദാസൻ:—മഹാരാജാവേ:—(അജിതന്റെ വക്ഷസ്സിൽ ആലിംഗനബദ്ധയായി കിടക്കുന്ന റസിയായെ കണ്ടിട്ടു പെട്ടെന്നു പുറകോട്ടുതന്നെ മാറുന്നു.)

അജിതസിംഹൻ:—എന്താണ് മുകുന്ദദാസ്? വിശേഷം വല്ലതുമുണ്ടോ?

മുകുന്ദദാസൻ:—തിരുമേനി! സേനാപതിയായ ദുർഗ്ഗാദാസൻ ദക്ഷിണാപഥത്തിൽ നിന്നും മടങ്ങി എത്തിയിരിക്കുന്നു.

അജിതസിംഹൻ:—ആര്? ദുർഗ്ഗാദാസൻ മടങ്ങി എത്തിയിരിക്കുന്നുവോ? അദ്ദേഹം എവിടെ?

മുകുന്ദദാസൻ:—വെളിയിൽ നില്ക്കുന്നു.

അജിതസിംഹൻ:—നമുക്ക അങ്ങോട്ടു പോകാം. അല്ലെങ്കിൽ വേണ്ട. അതു ഭംഗിയല്ല. അദ്ദേഹത്തെ ഇങ്ങോട്ടു തന്നെ കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരിക.

മുകുന്ദദാസൻ:—ഉത്തരവ്! (പോകുന്നു.)

അജിതസിംഹൻ:—റസിയാ! ഭവതി അകത്തേക്കു പൊയ്ക്കൊള്ളൂ.

(റസിയാ പോകുന്നു.)

അജിതസിംഹൻ:—(ആത്മഗതം) ദുർഗ്ഗാദാസൻ മടങ്ങി എത്തിയിരിക്കുന്നു! എൻെറ പ്രാണരക്ഷകനും രാജ്യത്തിൻെറ ഉദ്ധാരകനും ആയ ദുർഗ്ഗാദാസൻ മടങ്ങി എത്തിയിരിക്കുന്നു. എന്നിട്ടും എൻെറ മനസ്സിൽ അസാമാന്യമായ ആഹ്ലാദവും ഉന്മേഷവും അങ്കുരിക്കുന്നതിനുപകരം എന്തോ ഒരു വല്ലായ്മ വന്നു ബാധിക്കുന്നതു് എന്തുകൊണ്ടായിരിക്കാം? ഇതെന്തൊരു മനോഗതി! എൻെറ ചിരസഞ്ചിതമായ സ്നേഹം, ഭക്തി, കൃതജ്ഞത മുതലായ ഉൽകൃഷ്ടഭാവങ്ങളെക്കൂടി ഇതു മലിനങ്ങളാക്കിത്തീർക്കുന്നുവല്ലൊ. ഛേ! ഇതു് അത്യന്തം അനുചിതമായ ഒരു ഹീനവികാരമാണ്. ഈ നീചമായ മനോഭാവത്തെ ഉടനടി അകററിക്കളയേണ്ടതു ആവശ്യമാണ്.

(രാജാവു സാമന്തന്മാരായ മുകുന്ദദാസനോടും ശിവ സിംഹനോടുംകൂടി ദുർഗ്ഗാദാസൻ പ്രവേശിക്കുന്നു)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— മഹാരാജാവേ! ദാസൻ ഇതാ മടങ്ങി എത്തിയിരിക്കുന്നു. കുമാരനെ (ആനന്ദഗൽഗദത്തോടുകൂടി) "മഹാരാജാവേ!" എന്നും അഭിസംബോധനം ചെയ്യാൻ വളരെക്കാലമായി കൊതിച്ചിരുന്ന എന്റെ ആശ ഇന്നു സാധിച്ചു. മഹാരാജാവേ! ദാസൻ ഇതാ നമസ്കരിക്കുന്നു. (അജിതന്റെ പാദങ്ങളെ ചുംബിക്കുന്നു)

അജിതസിംഹൻ:— ഭക്തനായ സുഹൃത്തേ! എന്റെ ഏററവും പ്രിയപ്പെട്ട ദുർഗ്ഗാദാസ്! നിങ്ങൾക്കു ക്ഷേമംതന്നെയോ?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—അതേ. പരിപൂർണ്ണമായ ക്ഷേമംതന്നെ. മഹാരാജാവേ! അവിടന്നു സ്വയം സാമന്തലോകത്തിനു സന്ദർശനം നല്കി അവിടത്തെ സ്ഥാനാരോഹണം കഴിഞ്ഞു —ഇല്ലേ?

അജിതസിംഹൻ:—അതെ, ഞാൻ സ്വയം സാമന്തന്മാരെ സന്ദർശിച്ചു.

മുകുന്ദദാസൻ:— (ദുർഗ്ഗാദാസനോടു) സ്വാമി! ഞാൻ അക്കാര്യത്തിൽ വളരെയൊക്കെ വിസമ്മതം പറഞ്ഞുനോക്കി. "അവിടത്തെ അനുമതി കൂടാതെ അതു പാടില്ല" എന്നു ഞാൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടു. പക്ഷെ സാമന്തന്മാർ എന്തു ചെയ്തിട്ടും സമ്മതിച്ചില്ല. "ഞങ്ങൾക്കു നിശ്ചയമായും മഹാരാജാവിനെ കാണണം. എന്തു തടസ്സം പറഞ്ഞാലും ഞങ്ങൾ സമ്മതിക്കയില്ല," എന്ന് അവർ ശഠിച്ചു.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:— അതു് ഏതായാലും നന്നായി. അവർ മഹാരാജാവിനെ വേണ്ടതുപോലെ ബഹുമാനിച്ചില്ലേ? ആഘോഷമെല്ലാം കേമമായില്ലേ?

മുകുന്ദദാസൻ:— കേമമായോ എന്നോ? ഇതിലധികം കേമമാകുവാൻ പ്രയാസം. ഒരു ചൈത്രസംക്രാന്തി നാളായിരുന്നു ആ ആഘോഷം നടന്നതു്. ദുൎജ്ജനശാലൻ, ഉദയസിംഹൻ, തേജസിംഹൻ, വിജയപാലൻ, ജഗൽസിംഹൻ, കേസരിസിംഹൻ മുതലായ അസംഖ്യം സാമന്തന്മാർ സന്നിഹിതരായിരുന്നു. അവർ മഹാരാജാവിന്റെ ചുററും വളഞ്ഞുനിന്നുകൊണ്ടു് അത്യുച്ചത്തിൽ ജയഘോഷികൾ മുഴക്കി; ഗൃഹങ്ങൾതോറും ശംഖനാദങ്ങൾ മുഴങ്ങി; തെരുവുകൾതോറും സന്തോഷംകൊണ്ടുള്ള ആൎപ്പുവിളികൾ ഉയൎന്നു കേൾക്കപ്പെട്ടു; പട്ടണം മുഴുവനും ആനന്ദത്താൽ ഇളകിമറിഞ്ഞു. പ്രഭോ! അത്ഭുതജനകവും അഭൂതപൂൎവ്വവുമായ ഒരാഘോഷമായിരുന്നു അതു്.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:— കൊള്ളാം; വളരെ സന്തോഷം. (ശിവസിംഹനോടു്) ശിവസിംഹ! എന്തൊക്കെയാണു് ഈ ദിക്കിലെ യുദ്ധവൎത്തമാനങ്ങൾ?

ശിവസിംഹൻ:—അറംഗസീബു് മഹമ്മദ്ഷായെ യശോവന്തസിംഹന്റെ ഒരു പുത്രനെന്നുള്ള നിലയിൽ യോധപുരത്തിലെ രാജാവായി പ്രഖ്യാപനം ചെയ്യുകയുണ്ടായി; പക്ഷെ അയാൾ അധികം താമസിയാതെതന്നെ മരിച്ചുപോയി. ജോധാഹരനാഥൻ സുജായൽഖാനെ കച്ചിന്റെ അതിൎത്തിവരെ ഓടിച്ചുകളഞ്ഞു; നമ്മുടെ

മഹാരാജാവു സ്വയം അജ്മീറിൽ ചെന്നു സൈഫഖാനെ പരാജിതനാക്കുകയും ചെയ്തു.

മുകുന്ദദാസൻ: - സ്വാമി! എല്ലാ കാൎയ്യങ്ങളും ശുഭമായിട്ടുതന്നെയാണു് കലാശിച്ചിരിക്കുന്നതു്. പക്ഷെ സമരാവസാനം സംഭവിച്ച ആ ശോചനീയമായ മൃത്യു ഞങ്ങളുടെ സകല വിജയത്തേയും ഉത്സാഹശൂന്യമാക്കിത്തീൎത്തിരിക്കുന്നു.

അജിതസിംഹൻ:— സേനാപതേ! ജയസിംഹന്റെ പുത്രനായ അമരസിംഹൻ പിതാവിനു വിരുദ്ധമായി വിപ്ലവം ആരംഭിച്ചിരിക്കുന്നു. ജയസിംഹൻ മാൎവാറിൽനിന്നും സഹായത്തെ അപേക്ഷിച്ചിട്ടുണ്ടു്. നിങ്ങൾ സൈന്യസമേതം ജയസിംഹനെ സഹായിക്കുവാനായി ഉടനെ പുറപ്പെടേണ്ടിയിരിക്കുന്നു.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:— കല്പനപോലെ. നാളെ രാവിലെതന്നെ ഞാൻ പുറപ്പെട്ടുകൊള്ളാം. കാസിം എവിടെ?

ശിവസിംഹൻ:—കാസിം സുഖമില്ലാതെ കിടക്കുകയാണു്. അല്ലെന്നുവരികിൽ അയാൾ എല്ലാവരേക്കാളുംമുമ്പു് ഓടിയെത്തി അവിടത്തെ വന്ദിക്കുമായിരുന്നു.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—സുഖമില്ലാതെ കിടക്കുന്നുവോ? എന്താണു സുഖക്കേടു്? എവിടെയാണു കിടക്കുന്നതു്?

ശിവസിംഹൻ: - അകത്തെ മുറിയിൽ കിടക്കുകയാണു്. വലിയ വിശേഷമൊന്നുമില്ല. നിസ്സാരമായ ഒരു പനി— അത്രയേയുള്ളു.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—വരുവിൻ! നമുക്കു ഒന്നുപോയി കണ്ടിട്ടു വന്നുകളയാം.

(എല്ലാവരും പോകുന്നു)

രംഗം 4.

സ്ഥലം—ദക്ഷിണാപഥത്തിൽ മുഗളരുടെ ശിബിരം.

സമയം—പ്രഭാതം.

(അറംഗസീബും ദിലിർഖാനും സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു.)

അറംഗസീബ്:—ദിലിർഖാൻ! അക്ബർ പേഷ്യയിലേക്കു പുറപ്പെട്ടുപോയി എന്നുള്ള വൎത്തമാനം വാസ്തവം തന്നെയൊ!

ദിലിർഖാൻ:—അതെ തിരുമേനി! ഇംഗ്ലീഷുകാരുടെ വക ഒരു കപ്പലിൽ കയറി കുമാരൻ അങ്ങോട്ടേക്കു പുറപ്പെട്ടു കഴിഞ്ഞു. അവിടെനിന്നും ഇനി മക്കത്തേക്കു പോകുമെന്നാണു കേട്ടതു്.

അറംഗസീബ്:—(ദീൎഘമായി ഒന്നു നിശ്വസിച്ചിട്ടു്) കഷ്ടം! അവന്റെ വിദ്യാഭ്യാസത്തിനും സ്വഭാവസംസ്കരണത്തിനുമായി നാം ഇത്രയൊക്കെ ബുദ്ധിമുട്ടിയതും പ്രയത്നിച്ചതും ധനവ്യയം ചെയ്തതും എല്ലാം നിഷ്ഫലമായിത്തീൎന്നു.

ദിലിർഖാൻ:—പ്രഭോ! അങ്ങിനെയല്ല. കുമാരനു നല്കിയ വിദ്യാഭ്യാസം ഇന്നു സഫലമായിത്തീരുകയാണു ചെയ്തതു്. വിദ്യാഭ്യാസംകൊണ്ടു മനസ്സു സംസ്കരിക്കപ്പെട്ടിരുന്നില്ലെങ്കിൽ കുമാരൻ ഒരിക്കലും പശ്ചാത്തപിക്കുമായിരുന്നില്ല.

അറംഗസീബ്:—ദിലിർഖാൻ! നാമും മക്കത്തേക്കു പൊയ്ക്കളയാമെന്നു വിചാരിക്കയാണു്. നമ്മുടെ ജീവിതകൃത്യങ്ങൾ എല്ലാം അവസാനിച്ചിരിക്കുന്നു. ഒന്നു മാത്രമേ

ഇനി ബാക്കിയുള്ളു; അതു റസിയായെ ശത്രുക്കളുടെ കയ്യിൽനിന്നു വീണ്ടെടുക്കുക എന്നുള്ളതാണ്. നിങ്ങൾ ദുർഗ്ഗാദാസനെ വിട്ടയച്ചിരുന്നില്ലെങ്കിൽ ഒരു പക്ഷെ മക്കത്തേക്കു പോകുന്നതിന്നു മുമ്പുതന്നെ അതും സാധിക്കാമായിരുന്നു.

ദിലീർഖാൻ:—ദുർഗ്ഗാദാസനെ ഭയപ്പെടുത്തിയിട്ടോ?—പ്രഭോ! അതൊരിക്കലും സാധിക്കുമായിരുന്നില്ല. ഭയം എന്നുവെച്ചാൽ എന്തെന്നു ആ വീരൻ അറിഞ്ഞിട്ടേ ഇല്ല. അന്നു രാത്രി, ദുർഗ്ഗാദാസൻെറ നേരെ കാമ്ബക്ഷ് തൻെറ ഖഡ്ഗം ഉയൎത്തിപ്പോൾ, ആ ധീരൻ അശേഷം കൂസൽകൂടാതെ പൂൎവ്വാധികം വിസ്തൃതമായിത്തീൎന്ന തൻെറ നെഞ്ചിനെ നീട്ടിക്കാണിച്ചുകൊണ്ടു നിന്ന ആ നിൽപു കണ്ടിട്ടു ഞാൻ അത്ഭുതപ്പെട്ടുപോയി. അപ്പോൾ ഞാൻ കണ്ട കാഴ്ച ഇനി ഒരിക്കലും എനിക്കു മറക്കുവാൻ കഴിയുന്നതല്ല—പെട്ടെന്നു ആ വീരൻെറ ശിരസ്സു പൎവ്വതശിഖരംപോലെ ഉയൎന്നു; വക്ഷസ്സ് ആകാശംപോലെ അതിവിശാലമായിത്തീൎന്നു—അത്രമേൽ ദീൎഘകായനും വിസ്തൃതവക്ഷസ്സുമായ ദുർഗ്ഗാദാസനെ അതിനുമുമ്പൊരിക്കലും ഞാൻ കണ്ടിട്ടില്ല.

അറംഗസീബ്:—ശരിതന്നെ ദിലീർഖാൻ! ദുർഗ്ഗാദാസൻ ഒരു മഹാനാണ്; അക്കാൎയ്യത്തിൽ സംശയമില്ല. പക്ഷെ—

ദിലീർഖാൻ:—പ്രഭോ! സ്വധൎമ്മത്തെ പാലിക്കുന്നതിന്നായി രാജപുത്രർ മരണത്തെ അശേഷം ഭയപ്പെടുകയില്ലെന്നു മാത്രമല്ല, അതിനെ സസന്തോഷം വരിക്കുന്നതിൽ അഭിമാനിക്കുകകൂടി ചെയ്യും. അങ്ങിനെയുള്ള രാജപു

ത്രസമുദായത്തിലെ അത്യുജ്ജ്വലമായ ഒരു രത്നമാണ് ദുർഗ്ഗാദാസൻ.

അറംഗസീബ്:—അതു് ഞാൻ സമ്മതിക്കുന്നു—അപ്പോൾ റസിയായെ വീണ്ടെടുക്കുന്ന കാര്യം തീരെ അസാദ്ധ്യമെന്നോ നിങ്ങൾ പറയുന്നതു്?

ദിലീർഖാൻ:—പ്രഭോ! അതു അസാദ്ധ്യമല്ല. അക്കാര്യത്തിൽ വേണ്ടതെല്ലാം പ്രവൎത്തിക്കുന്നതിനുള്ള പൂൎണ്ണാധികാരം അവിടന്നും എനിക്കു അനുവദിച്ചു തരുന്നപക്ഷം റസിയായെ രാജപുത്രരുടെ കയ്യിൽനിന്നും വീണ്ടെടുക്കുന്നകാര്യം ഞാനേററു.

അറംഗസീബ്:—നിങ്ങൾ എങ്ങിനെ അതു സാധിക്കും?

ദിലീർഖാൻ:—തിരുമേനി! ഈ രാജപുത്രജാതിയോടു, വിശേഷിച്ച് ഈ ദുർഗ്ഗാദാസനോടു്, ഏതു പ്രകാരത്തിലാണു പെരുമാറേണ്ടതെന്നു് എനിക്കറിയാം. അവരെ വിശ്വസിക്കയും ബഹുമാനിക്കുകയും ചെയ്യുന്നപക്ഷം അവർ പുഷ്പത്തേക്കാൾ മൃദുസ്വഭാവരാണ്; അതല്ല, ഭീഷണി പ്രയോഗിക്കുവാനാണു ഭാവമെങ്കിൽ കാരിരുമ്പിനേക്കാളും കഠിനഹൃദയരുമാണ്.

അറംഗസീബ്:— കൊള്ളാം. ഈക്കാര്യത്തിൽ വേണ്ടതെല്ലാം പ്രവൎത്തിക്കുന്നതിനുള്ള പൂൎണ്ണമായ അധികാരം നാം നിങ്ങൾക്കു തന്നിരിക്കുന്നു. നമ്മുടെ ബുദ്ധിക്കു നല്ല സ്വസ്ഥതയില്ല. നാം സ്വന്തം ബുദ്ധിദോഷംകൊണ്ടു മൌജമിനെ ശത്രുവും, ആജിമിനെ അത്യാഗ്രഹിയും, അൿബറിനെ വിപ്ലവകാരിയും, കാമ്ബൿഷിനെ ശ്രദ്ധാരാക്ഷസനും ആക്കിത്തീൎത്തു. എന്നാൽ എന്താണു് ആ ബുദ്ധിദോഷമെന്നു വ്യക്തമായി അറിയുവാൻ നമുക്കൊട്ടു കഴിയുന്നുമില്ല.

ദിലീർഖാൻ:— പ്രഭോ! അതാണു വിഷമം. ബുദ്ധിയുടെ ഏതുവശത്താണു ദോഷമെന്നു തന്നെത്താൻ അറിഞ്ഞാല്ലിന്നെ ആ ദോഷം അവിടെ കാണുകയില്ല.

(കാംബ്ളേസ്ഖാൻ പ്രവേശിച്ചു ചക്രവൎത്തിയെ വന്ദിക്കുന്നു)

അറംഗസിബ്:— കാംബ്ളേസ്ഖാൻ! എന്താണു വിശേഷം?

കാംബ്ളേസ്ഖാൻ:— അടിയൻ ശംഭുജിയെ കഴുതപ്പുറത്തിരുത്തി പട്ടണപ്രദക്ഷിണം നടത്തി. വഴിനീളെ ആ കാഫേർ "എന്നെ ആരെങ്കിലും കൊന്നുകളയണമേ! എന്നു നിലവിളിച്ചുകൊണ്ടേയിരുന്നു. പക്ഷേ ആരും അതിനു ധൈൎയ്യപ്പെട്ടില്ല. ഇനി അയാളെ തിരുമുമ്പിൽ കൊണ്ടുവരട്ടേയോ?"

അറംഗസിബ്:— കൊണ്ടുവരിക.

കാംബ്ളേസ്ഖാൻ:— തിരുമേനി! അടിയനുള്ള ഇനാം—

അറംഗസിബ്:— തരാം കാംബ്ളേസ്! തരാം. തക്കതായ ഇനാം തരാം.

(കാംബ്ളേസ്ഖാൻ തൊഴുതുകൊണ്ടു പോകുന്നു.)

അറംഗസിബ്:— ദിലിർഖാൻ! ഇനി നമുക്കു ജീവിച്ചിരിപ്പാൻ ആഗ്രഹം തോന്നുന്നില്ല. നമ്മുടെ നട്ടെല്ലു് കടിഞ്ഞുപോയി.(കുറെനേരം മിണ്ടാതെ ഇരുന്നതിനുശേഷം) നാം ഒരിക്കലും ഇതു വിചാരിച്ചിരുന്നില്ല. നമ്മുടെ ബീഗം!—ഭാരതചക്രവൎത്തിയുടെ ബഹുമാന്യയായ മഹിഷി!—അവൾക്കു നാം എന്താണു് നൽകാതിരുന്നിട്ടുള്ളതു്'—അവളുടെ എന്താഗ്രഹമാണു് നാം സാധിക്കാതി

രുന്നിട്ടുള്ളതു ?—എന്നിട്ടും അവൾ ഈവിധം പ്രവൎത്തിച്ചുവല്ലോ. ദ്‌ലീർ! ഇങ്ങിനെ വരുമെന്നു നാം ഒരിക്കലും കരുതിയിരുന്നില്ല; സ്വപ്നത്തിൽ പോലും ശങ്കിച്ചിരുന്നില്ല.

ദിലീർഖാൻ:—പ്രഭോ! ജീവിതത്തിൽ ഒരിക്കലും വിചാരിച്ചിരിക്കാത്ത സംഗതിയാണു് എല്ലാററിനും മുമ്പായി വന്നുചേരുന്നതു്. ഇതു ഞാൻ പലനാളായി പ്രത്യക്ഷത്തിൽ കണ്ടുവരുന്ന ഒരു ലോകതത്വമാണു്.

(ഇരുമ്പുകൂട്ടിൽ അടക്കപ്പെട്ട ശംഭുജിയേയുംകൊണ്ടു് ആജിമും കാബ്ളേസ്ഖാനും ഏതാനും ഭടന്മാരും പ്രവേശിക്കുന്നു).

അറംഗസീബ്:—ഇതാണല്ലെ മഹാരാഷ്ട്രവീരൻ! എന്താ മഹാരാജാവേ! മേലാൽ ഖുറാനെ നിന്ദിക്കുമോ? പള്ളികളെ നശിപ്പിക്കുകയും ദുഷിപ്പിക്കയും ചെയ്യുമോ? മുല്ലമാരെ അപമാനിക്കുമോ? എന്താണു്, ഒന്നും മിണ്ടാത്തതെന്താണു്?

കാബ്ളേസ്ഖാൻ:—തിരുമേനി! എങ്ങിനെയാണു മിണ്ടുന്നതു്? ഖുറാനെ നിന്ദിച്ചതിന്റെ ശിക്ഷയായി ഇയാളുടെ നാക്കു ചെത്തിക്കളഞ്ഞിരിക്കയാണു്.

അറംഗസീബ്:—അല്ലയോ മഹാരാഷ്ട്രവീര! ഇസ്ലാം മതം സ്വീകരിക്കാമെന്നു ഇനിയെങ്കിലും സമ്മതിക്കുക; ഇപ്പോഴെങ്കിലും അതു സമ്മതിക്കുന്നപക്ഷം നിങ്ങൾക്കു ജീവനെ രക്ഷിക്കാം.

(ശംഭുജി അറംഗസീബിനെ ലക്ഷ്യമാക്കി ഇരിമ്പുകൂട്ടിന്റെ അഴികളിന്മേൽ ഊക്കോടെ ചവിട്ടുന്നു).

കാബ്ളേസ്ഖാൻ:—തിരുമേനി! ഇനിയത്തെ ചവിട്ടിനു്

അഴികൾ കടിഞ്ഞുപോകും. ഇയാളെ ഉടനെതന്നെ കൊന്നുകളയുവാൻ കല്പനയാകണം. അല്ലെങ്കിൽ—

അറംഗസീബ്:— ശരി, ഈ ക്ഷണംതന്നെ ഇവൻെറ തല വെട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നു നമ്മുടെ മുമ്പിൽ ഹാജരാക്കണം. പോകുവിൻ!

(ശംഭുജിയേയുംകൊണ്ടു ആജിമും കാബ്ളേസ്ഖാനും ഭടന്മാരും പോകുന്നു).

അറംഗസീബ്:— ദിലീർഖാൻ! എന്താണ് ഒന്നുംമിണ്ടാതെ നില്ക്കുന്നതു്?

ദിലീർഖാൻ:— ഇക്കാൎയ്യത്തിൽ ഇനി എനിക്കൊന്നും പറയുവാനില്ല. വീരൻെറ നേരെ വീരൻ കാണിക്കേണ്ട ഉചിതപ്രവൃത്തിതന്നെയാണ് ഇതു്!

അറംഗസീബ്:— ശംഭുജി ഇസ്ലാംമതം സ്വീകരിക്കാമെന്നു സമ്മതിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ നാം അയാൾക്കു മാപ്പുകൊടുക്കുമായിരുന്നു.

ദിലീർഖാൻ:— ശംഭുജി മരണത്തെ ഭയന്നു് ഈ അവസരത്തിൽ ഇസ്ലാം മതത്തെ സ്വീകരിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ നിശ്ചയമായും നിന്ദിക്കുമായിരുന്നു. പ്രഭോ! അവനവൻെറ വിശ്വാസത്തിനും വിവേകത്തിനും വിരുദ്ധമായി ആളുകൾ ഇസ്ലാംമതത്തെ സ്വീകരിക്കണമെന്നാണോ അവിടന്നു് ആഗ്രഹിക്കുന്നതു്.

അറംഗസീബ്:— ദിലീർഖാൻ! ഇസ്ലാംമതത്തിൻെറ പ്രചാരണത്തിനായിട്ടാണ് നാം ഈ രാജ്യഭാരം കയ്യേററിരിക്കുന്നതു്. നാം നമ്മുടെ പിതാവിനെ കാരാഗൃഹത്തിൽ ബന്ധിച്ചതും സഹോദരനെ വധിച്ചതും ഈ ഇ

സ്ലാംമതത്തിനുവേണ്ടിയല്ലാതെ മററൊന്നിനുമല്ല. നമ്മുടെ ഉദ്ദേശം പരിശുദ്ധമായിട്ടുള്ളതാണെന്നു ദൈവത്തിനു് അറിയാം.

ദിലീർഖാൻ:— തിരുമേനി! അതെനിക്കും അറിയാം. അവിടന്നു യഥാർത്ഥ മതനിഷ്ഠയുള്ള ഒരു തനി മുസൽമാനായതുകൊണ്ടാണ് ഞാൻ ഇപ്പോഴും അവിടത്തെ സേവിച്ചു പാർക്കുന്നതു്. അവിടന്നു വെറും വ്യാജവേഷക്കാരനാണെന്നുള്ള വിചാരം എനിക്കുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ എത്രയോ മുമ്പുതന്നെ ഈ ദാസൻ അവിടത്തോടു യാത്ര ചോദിക്കുമായിരുന്നു. പക്ഷെ, അല്ലയോ പ്രഭോ! ബാഹുബലംകൊണ്ടു മതപ്രചാരം സാദ്ധ്യമാണോ? വാളിൻെറ മുനയിൽ വിശ്വാസം ഉറച്ചു നില്ക്കുമോ? ചവിട്ടുന്ന കാലുകഠം രാജഭക്തിയെ സൃഷ്ടിക്കുവാൻ ശക്തങ്ങളോ? അല്ലയോ രാജാധിരാജനായ പ്രഭോ! ഞാൻ ഒരിക്കൽ കൂടി പറയുന്നു. ഇനി ഞാൻ പറയുകയില്ല. ഈ മാർഗ്ഗത്തിൽനിന്നു പിൻതിരിയുക; ഇനിയെങ്കിലും ഹിന്ദുക്കളോടുള്ള വിരോധത്തെ ഉപേക്ഷിക്കുക; ഹിന്ദുക്കളും മുസൽമാന്മാരും യോജിക്കട്ടെ; പള്ളികളിലും ക്ഷേത്രങ്ങളിലും സ്വാതന്ത്ര്യസമേതം അള്ളാവിൻേറയും ഈശ്വരൻേറയും നാമങ്ങഠം ഉച്ചരിക്കപ്പെടട്ടെ. വാങ്കുവിളിയും ശംഖനാദവും ഒന്നിച്ചു് ആകാശത്തിൽ മുഴങ്ങട്ടെ. ഹിന്ദുക്കളും മുസൽമാന്മാരും ജാതിവൈരത്തെ വെടിഞ്ഞു സഹോദരഭാവത്തോടെ അന്യോന്യം ആലിംഗനം ചെയ്യട്ടെ. അന്നു കാണാം, ലോകത്തിൽ ആരുംതന്നെ ഇതുവരെ കാണാത്തവിധത്തിൽ ഹിമാലയംമുതൽ കന്യാ

കുമാരിവരെ അതിവിസ്തൃതമായ ഒരു സാമ്രാജ്യം സ്ഥാപിക്കപ്പെടുന്നതു്.

അറംഗസീബ്:— ഹിന്ദുക്കളും മുസൽമാന്മാരും യോജിക്കുക എന്നതു സംഭവിക്കുന്ന കാര്യമൊ ദിലീർഖാൻ?

ദിലീർഖാൻ:— എന്തുകൊണ്ടു സംഭവിക്കുകയില്ല? ഇരുകൂട്ടരും ഇത്രവളരെക്കാലമായി ഒരേ ആകാശത്തിൻകീഴിൽ വസിച്ചും, ഒരേ വായുവിനെ ശ്വസിച്ചും, ഒരേ നദിയിലെ ജലം കുടിച്ചും, ഒരേഭൂമിയിൽ വിളയുന്ന ധാന്യങ്ങൾ ഭക്ഷിച്ചും കഴിയുന്നവരാണ്. അവരുടെ ഹൃദയങ്ങൾ ഇനിയും യോജിച്ചിട്ടില്ലെന്നോ? പ്രഭോ; ഇരുകൂട്ടരും മതഭേദം, ജാതിഭേദം, ആചാരഭേദം മുതലായവയെ മറന്നു സുജലവും സുഫലവും സസ്യശ്യാമളവും ആയ ഈ ഭാരതഭൂദേവിയുടെമുമ്പിൽ മുട്ടുകുത്തി, കൈകൾ കൂപ്പി, ഭക്തിബാഷ്പത്താൽ ഗൽഗദകണ്ഠരായി ഹൃദയപൂർവ്വം മാതൃഭൂമിയെ വന്ദിക്കട്ടെ! അവരുടെ ഒന്തൊരുമിച്ചുള്ള ജയധ്വനിയാൽ ആകാശം മുഖരിതമാകട്ടെ.

അറംഗസീബ്:— ദിലീർഖാൻ! നിങ്ങൾ സ്വപ്നം കാണുകയാണു്.

ദിലീർഖാൻ:—പ്രഭോ! ക്ഷമിക്കണം. വാസ്തവത്തിൽ ഞാൻ സ്വപ്നം കാണുകതന്നെയായിരുന്നു. പക്ഷേ അത്യാനന്ദകരമായ ഒരു സ്വപ്നമായിരുന്നു അതു്. കഷ്ടം! അതു തകർന്നുപോയി.

അറംഗസീബ്:— (സ്വഗതം) അങ്ങിനെ സംഭവിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ—അങ്ങിനെ സംഭവിക്കുവാൻ സാധിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ—എത്ര നന്നായിരുന്നു! ഇല്ല, ഇനി അതിനു മാർഗ്ഗമില്ല. സമയം വളരെ അതിക്രമിച്ചുപോയി. ഈ

വയസ്സുകാലത്തു് ഇനി നൂതനമായ ഒരു ഉദ്ദേശവുംകൊണ്ടു അരങ്ങത്തു പ്രവേശിപ്പാൻ അസാദ്ധ്യം. (പ്രകാശം) ദിലീർഖാൻ! ഞാൻ എന്താണു പ്രവൎത്തിക്കുന്നതെന്നു് എനിക്കുതന്നെ അറിഞ്ഞുകൂടാ. ഞാൻ വെറും ഒരു യന്ത്രംപോലെ കാൎയ്യങ്ങൾ നടത്തുന്നു എന്നേയുള്ളു. അവയുടെ ഗുണദോഷങ്ങൾ ആലോചിപ്പാനുള്ള ശക്തി എനിക്കില്ല. എല്ലാം എന്റെ കൺമുമ്പിൽ ഇരുട്ടടഞ്ഞാണു കാണപ്പെടുന്നതു്. തലയ്ക്കു് എന്തോ കറക്കംപോലെ തോന്നുന്നു. ദിലീർ! ഞാൻ ഇപ്പോൾ പണ്ടത്തെ അറംഗസിബല്ല; അയാളുടെ അസ്ഥികൂടം മാത്രമാണു്.

ദിലീർഖാൻ:— പ്രഭോ! സമയം തീരെ അതിക്രമിച്ചിട്ടില്ല; ഇനിയും ഉണ്ടു് അവസരം. ഈ അസ്ഥികൂടത്തിൽ ഇപ്പോഴും മാംസം തൂങ്ങിക്കിടപ്പുണ്ടു്; വീണുപോയിട്ടില്ല. എന്നാൽ വീണുപോകാൻ ഇനി വളരെ അധികം താമസവുമില്ല.

(വധിക്കപ്പെട്ട ശംഭുജിയുടെ ശിരസ്സിനെ ഒരു വെള്ളിത്തളികയിൽ എന്തിക്കൊണ്ടു കാബ്ളേസ്ഖാൻ പ്രവേശിച്ചു് അതിനെ ചക്രവൎത്തിയുടെ മുമ്പാകെ വെക്കുന്നു. കൂടെ രക്തംപുരണ്ട ദേഹത്തോടുകൂടി ആജിമും ഭടന്മാരും പ്രവേശിക്കുന്നു.)

അറംഗസിബ്:— ശംഭുജിയുടെ തലയോ? മതി. എടുത്തു കൊണ്ടുപോകാം.

ദിലീർഖാൻ— ദാറായുടെ രക്തത്തിൽ ഉദിച്ച സാമ്രാജ്യം ഈ വീരന്റെ രക്തത്തിൽ അസ്തമിച്ചു.

(പോകുന്നു.)

കാബ്ളേസ്ഖാൻ:— തിരുമേനി! അടിയനുള്ള സമ്മാനം.

അറംഗസീബ്:— നിനക്കു സമ്മാനം വേണം അല്ലേ? ആരവിടെ? (ഭടന്മാരോട്) ഇവനെ പിടിച്ചുകെട്ടുവിൻ.

കാബ്ളേസ ഖാൻ:— എന്തു്! എന്നെ-

(ഭടന്മാർ കാബ്ളേസ്ഖാനെ പിടിച്ചുകെട്ടുന്നു.)

അറംഗസീബ്:— ആജിം! ഇവനെ കൊണ്ടുപോയി ഇവന്റെ തല വെട്ടിക്കൊണ്ടുവരിക. കാബ്ളേസ്ഖാൻ! നമുക്കു പലപ്പോഴും ഗത്യന്തരമില്ലായ്കയാൽ വിശ്വാസവഞ്ചകന്മാരുടെ സഹായത്തെ സ്വീകരിക്കേണ്ടതായി വന്നിട്ടുണ്ടെന്നുള്ളതു വാസ്തവം തന്നെ. പക്ഷേ ഉള്ളുകൊണ്ടു നമുക്കു് അവരോടു കലശലായ വെറുപ്പാണുള്ളതു്. നിന്റെ യജമാനനായ ശംഭുജി പോയ സ്ഥലത്തേയ്ക്കുതന്നെ നീയും പൊയ്ക്കൊള്ളുക.

കാബ്ളേസ്ഖാൻ:— അയ്യോ! തിരുമേനി!

അറംഗസീബ്:— ഇവനെ കൊണ്ടുപോകുവിൻ.

(പോകുന്നു.)

ആജിം:— എടാ! നായെ! നടക്കു്.

കാബ്ളേസ്ഖാൻ— കൊച്ചുതിരുമേനി! രക്ഷിക്കണേ! അടിയനെ കൊല്ലരുതേ! അടിയൻ എന്നും അവിടത്തെ അടിമയായി ഇരുന്നുകൊള്ളാം. അവിടത്തെ-

ആജിം:— നടക്കെടാ നന്ദികെട്ട നായേ! (അടിക്കുന്നു.)

കാബ്ളേസ്ഖാൻ:— അടിക്കിൻ!-ഇടിക്കിൻ-ചവിട്ടിൻ ചെരിപ്പുകൾ ഊരി മുഖത്തു് അടിക്കിൻ! അടിയനെ ഓടിച്ചുകൊണ്ടു് അടിക്കിൻ! വേണ്ടുവോളം അടിക്കിൻ- എങ്കിലും അടിയനെ കൊന്നുകളയരുതേ! അയ്യോ അടിയനെ രക്ഷിക്കണേ!

കർട്ടൻ വീഴുന്നു.

രംഗം ൭.

സ്ഥലം— യോധപുരത്തിലെ കൊട്ടാരം.

സമയം:— രാത്രി.

(അജിതസിംഹനും ശ്യാമസിംഹനും സംസാരിച്ചു കൊണ്ടിരിക്കുന്നു.)

ശ്യാമസിംഹൻ:— അപ്പോൾ അങ്ങു് വിവാഹം ചെയ്യിരിക്കുന്നതു റാണാവിൻെറ ഭ്രാതൃപുത്രിയെ ആണു്; അല്ലേ!

അജിതസിംഹൻ:— അതെ. ദുൎഗ്ഗാദാസൻ ഈയിട ഉദയപുരത്തിലേയ്ക്കു പോയിരുന്നു. മടങ്ങിവരുമ്പോൾ ഈ വിവാഹാലോചനയും കൊണ്ടാണു വന്നതു്. ഞാൻ അതു സമ്മതിക്കുകയും ചെയ്തു.

ശ്യാമസിംഹൻ:— മേവാറിലേയും മാർവാറിലേയും രാജകുടുംബങ്ങൾ ഇന്നു വീണ്ടും വിവാഹബന്ധത്താൽ അന്യോന്യം യോജിച്ചതു് ഇരുകൂട്ടൎക്കും വലിയൊരു സൌഭാഗ്യമാണു്. ഗജസിംഹൻെറ പുത്രിയും വളരെ സുന്ദരിയാണെന്നാണല്ലോ കേട്ടതു്.

അജിതസിംഹൻ:— പക്ഷേ വെറും മരപ്പാവ— തീരെ കൊച്ചു കുട്ടിയായിപ്പോയി.

ശ്യാമസിംഹൻ:—ഈ മരപ്പാവതന്നെ കുറേ കഴിയുമ്പോൾ താനേ രക്തമാംസങ്ങൾ നിറഞ്ഞ നല്ല അറിവുള്ള യുവതിയായിത്തീരും. ആരും ഒന്നും പഠിപ്പിക്കയും മററും വേണ്ട.

അജിതസിംഹൻ:— അവൾക്കു സംസാരിക്കുവാൻകൂടി അറിഞ്ഞുകൂടല്ലോ.

ശ്യാമസിംഹൻ— പഠിക്കും—എല്ലാം ക്രമേണ പഠിക്കും. പെൺകുട്ടികൾ തത്തകളെപ്പോലെയാണു്. ഒന്നാം

പാഠം വായിപ്പിച്ചാൽ അതും വായിക്കും. ശാകുന്തളം വായിപ്പിച്ചാൽ അതും വായിക്കും. മഹാരാജാവേ! റാണാ അദ്ദേഹത്തിന്റെ രണ്ടാംവേളിയെ ഉപേക്ഷിച്ചു എന്നു കേട്ടുവല്ലൊ. അതു വാസ്തവമാണോ?

അജിതസിംഹൻ:— അതേ. അദ്ദേഹം അവൾക്കു് ഇപ്പോഴും മാസംതോറും ചെലവിനു് ഒരു സംഖ്യ കൊടുത്തുവരികയാണു്.

(ദുർഗ്ഗാദാസൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ശ്യാമസിംഹൻ:— ദുർഗ്ഗാദാസ്! രാജകുമാരി എവിടെ?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— ഞാൻ അവരെ സേനാപതിയായ സുജായേൽഖന്റെ കയ്യിൽ ഏല്പിച്ചു. അങ്ങയെ ഏല്പിക്കുന്നതിനേക്കാൾ അദ്ദേഹത്തെ ഏല്പിക്കുന്നതാണു് അധികം നല്ലതെന്നു് എനിക്കു തോന്നി.

ശ്യാമസിംഹൻ:— എന്തുകൊണ്ടു്? എന്നെ വിശ്വാസമില്ലാഞ്ഞിട്ടോ?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— മഹാരാജാവേ! വാസ്തവം പറയാമല്ലോ. അങ്ങയെ എനിക്കത്ര വിശ്വാസമില്ല. പക്ഷേ കാര്യം രണ്ടും ഒന്നുതന്നെയാണല്ലോ. അവരെ ചക്രവർത്തിയുടെ അടുക്കൽ എത്തിക്കുന്നതു് അങ്ങായാലെന്തു്, സുജായേൽഖാനായാലെന്തു്? ഫലം രണ്ടും തുല്യമാണല്ലോ.

ശ്യാമസിംഹൻ:— അതെ-പക്ഷേ-അല്ല-ശരിതന്നെ. അങ്ങിനെ ചെയ്തതു നന്നായി. രാജകുമാരിയെ അദ്ദേഹത്തിന്റെ കയ്യിൽ ഏല്പിക്കുന്നതും എന്നെ ഏല്പിക്കുന്നതും ഒന്നുപോലെയാണല്ലൊ.

അജിതസിംഹൻ:— രാജകുമാരിയോ? ഏതു രാജകുമാരിയാണു് ദുർഗ്ഗാദാസ്?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—അക്ബർഷായുടെ പുത്രിയായ റസിയാ ഉൽ ഉന്നിസാ. രാജകുമാരിക്കു പകരം മാർവാർ മഹാരാജാവിനുവേണ്ടി മൂന്നു ദേശങ്ങൾ യുദ്ധംകൂടാതെതന്നെ ഞാൻ കൈക്കലാക്കീട്ടുണ്ടു്.

അജിതസിംഹൻ:—എന്തു്! ദുർഗ്ഗാദാസ്! നിങ്ങൾ എന്തു പറയുന്നു? നിങ്ങൾ എന്റെ—നിങ്ങൾ റസിയായെ മുഗളരുടെ കയ്യിൽതന്നെ തിരികെ ഏല്പിച്ചു എന്നോ പറയുന്നതു്?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—മഹാരാജാവേ! അതെ. രാജകുമാരിയെ ഞാൻ തിരികെ ഏല്പിച്ചിരിക്കുന്നു.

അജിതസിംഹൻ:—(കുറെനേരം മിണ്ടാതെ ഇരുന്നതിനു ശേഷം) സേനാപതേ! അവരെ മുഗളരുടെ പക്കൽ തിരികെ ഏല്പിക്കുന്നതിനു നിങ്ങൾക്കെന്തധികാരം? ഞാനല്ലേ രാജാവു്? എന്റെ അനുമതികൂടാതെ—

ശ്യാമസിംഹൻ:—മഹാരാജാവേ! ഞാനും അങ്ങിനെതന്നെയാണു് സേനാപതിയോടു പറഞ്ഞിരുന്നതു്. മഹാരാജാവിന്റെ അനുമതികൂടാതെ—

അജിതസിംഹൻ:—ബിക്കാനിർ രാജാവേ! അപ്പോൾ അങ്ങേക്കും ഉണ്ടു്. ഇതിൽ പങ്കു്, അല്ലേ?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—മഹാരാജാവേ! ഞാൻ അവിടത്തെ അനുമതി വാങ്ങിയില്ല എന്നതു വാസ്തവംതന്നെ. അനുമതി ചോദിച്ചാൽ കിട്ടുകയില്ലെന്നു് എനിക്കു് അറിയാമായിരുന്നു. എന്നുമാത്രമല്ല അക്ബറിനും കുടുംബത്തിനും അഭയം നൽകിയതു ഞാനാണു്, മഹാരാജാവല്ല.

അജിതസിംഹൻ:—ഇത്രമേൽ ധിക്കാരമോ? നിങ്ങൾക്കു്?

ദുർഗ്ഗാദാസ്! നിങ്ങൾ എന്തു കരുതി? —(ക്രോധംകൊണ്ടു അജിതസിംഹൻെറ കണ്ഠം അടഞ്ഞുപോകുന്നു).

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—മഹാരാജാവേ! അവിടന്നു കേൾക്കണം; ഞാൻ തുറന്നുപറയാം:—അവിടന്നു രാജകുമാരിയോടുള്ള പ്രണയത്തിൽ മുഴുകിയിരിക്കയാണെന്നു എനിക്കറിയാം. ദക്ഷിണാപഥത്തിൽനിന്നു മടങ്ങിവന്ന ദിവസംതന്നെ ഈ വിവരം മുകുന്ദദാസൻ പറഞ്ഞു ഞാനറിഞ്ഞു. അതിനുശേഷവും പലപ്പോഴും അതു സത്യമാണെന്നു നേരിട്ടുതന്നെ കണ്ടറിവാൻ എനിക്കു ഇടയായിട്ടുമുണ്ട്. ഈ പ്രേമം ഇരുകൂട്ടർക്കും ശുഭകരമല്ല. അവിടേക്കു ആ രാജകുമാരിയെ ഒരിക്കലും വിവാഹം ചെയ്യാൻ സാധിക്കയില്ല. ഇതുകൊണ്ടുതന്നെയാണു് ഉദയപുരത്തിൽവെച്ചു ഞാൻ അവിടത്തെ വിവാഹകാൎയ്യത്തെപ്പററി ആലോചിച്ചതു്. അന്നുതന്നെ ഈ ബിക്കാനിർമഹാരാജാവു രാജകുമാരിയെ തിരികെ വിട്ടുകൊടുക്കുന്ന കാൎയ്യത്തെപ്പററി എന്നോടു് ആലോചിച്ചു. ഞാൻ അതു സമ്മതിക്കയും ചെയ്തു.

അജിതസിംഹൻ:—നിങ്ങൾ സമ്മതിച്ചുവോ? ധാരാളം കൈക്കൂലിവാങ്ങിച്ചിരിക്കും; അല്ലേ ദുർഗ്ഗാദാസ്?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—കൈക്കൂലിയോ! അല്ലയോ മഹാരാജാവേ! ഞാൻ കൈക്കൂലിവാങ്ങിക്കുന്നവനായിരുന്നു എങ്കിൽ— ഇല്ല, ഞാനൊന്നും പറയുന്നില്ല. തിരുമേനി ക്ഷമിക്കണം. ഞാൻ പറയുവാൻ ഭാവിച്ചതു് അന്യായമാണു്.

അജിതസിംഹൻ:—ക്ഷമിക്കണമെന്നോ? ദുർഗ്ഗാദാസ്! ഈ കൈക്കൂലി വാങ്ങിച്ച കുററത്തിനായി ഞാൻ നിങ്ങളെ

മാർവാറിൽനിന്നും നാട്ടുകടത്തുവാൻ വിധിച്ചിരിക്കുന്നു. ഉടനെ പൊയ്ക്കൊള്ളണം.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—തിരുമേനി! ഉത്തരവ്! നമസ്കാരം!

(പോകുന്നു)

അജിതസിംഹൻ:—ദുരാലോചന! ഗൂഢമായ ദുരാലോചന! ഇതെന്തോ വലുതായ ഒരു കൃത്രിമമാണ്!

ശ്യാമസിംഹൻ:—മഹാരാജാവേ! ഞാൻ ഇതിൽ ഒന്നും ഉൾപ്പെട്ടിട്ടില്ല. ഞാൻ ആദ്യമേ പറഞ്ഞു:—

അജിതസിംഹൻ:—പോ പുറത്തു!—(കാൽകൊണ്ടു ഊക്കോടെ ചവിട്ടി ശ്യാമസിംഹനെ പുറത്താക്കുന്നു.)

അജിതസിംഹൻ:—റസിയാ! ഭവതി എനിക്കു നഷ്ടപ്പെട്ടു! എന്നെന്നേക്കുമായി നഷ്ടപ്പെട്ടു! ഭവതികാരണം ഇപ്പോൾ ദുർഗ്ഗാദാസനും എനിക്കു നഷ്ടപ്പെട്ടു. (അസ്വസ്ഥനായി മുറിയിൽ അങ്ങുമിങ്ങും ലാത്തുന്നു.)

(കാസിം അതിവേഗത്തിൽ നടന്ന് ആ മുറിയിൽ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

കാസിം:—രാജാവേ! എന്റെ യജമാനനായ ദുർഗ്ഗാദാസൻ എവിടെ?

അജിതസിംഹൻ:—അദ്ദേഹം ഈ നാടുവിട്ടുപോയിരിക്കുന്നു.

കാസിം:—അദ്ദേഹം സ്വന്തമനസ്സാലെ പോയതോ? അതോ അങ്ങു പുറത്താക്കിയതോ? ശ്യാമസിംഹൻ പറഞ്ഞുകേട്ട വർത്തമാനം ശരിതന്നെയോ?

അജിതസിംഹൻ:—അതെ. ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ നാടുകടത്തിയിരിക്കയാണ്.

കാസിം — അതു മനസ്സിലായി. പക്ഷെ ഏതാണ് അതിന്നു കാരണം?

അജിതസിംഹൻ: — കോഴ. കൈക്കൂലി വാങ്ങിയതുതന്നെ.

കാസിം: — കൈക്കൂലിയോ! യജമാനനായ ദുൎഗ്ഗാദാസൻ കൈക്കൂലി വാങ്ങിയോ? ഇതു നല്ല പുതുമതന്നെ! കഷ്ടം! ഇതു പറയുവാൻ നിനക്കു നാക്കു പൊങ്ങിയല്ലൊ! ദുൎഗ്ഗാദാസൻ കൈക്കൂലി വാങ്ങിയെന്നൊ! കൈക്കൂലി വാങ്ങുന്നവനായിരുന്നെങ്കിൽ ഇപ്പോൾ ദുൎഗ്ഗാദാസൻ നിന്നെപ്പോലെ ഒരു മഹാരാജാവായി തീരുമായിരുന്നില്ലേ? അദ്ദേഹം വിചാരിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ നിന്നെ കാൽകൊണ്ടു തോണ്ടി ദൂരെ എറിഞ്ഞു യോധപുരത്തിലെ രാജസിംഹാസനത്തിന്മേൽ കയറിയിരിപ്പാൻ അദ്ദേഹത്തിന്നു സാധിക്കുമായിരുന്നില്ലേ? ദുൎഗ്ഗാദാസൻ കൈക്കൂലി വാങ്ങി, അല്ലേ? അടടാ! നന്ദികെട്ടവനായാലും ഇത്രമേൽ ആകാമോ! ഇത്രയും കാലം ആരു നിന്റെ ജീവനെ രക്ഷിച്ചു വന്നുവോ, ഇക്കഴിഞ്ഞ ഇരുപത്തഞ്ചു സംവത്സരങ്ങൾ ഇടവിടാതെ സ്വദേശത്തിനു വേണ്ടി ആരു തന്റെ പ്രാണനെ പണയം വെച്ചും ശത്രുക്കളോടു യുദ്ധം ചെയ്തു വന്നുവോ ആ വീരനെ ഈ വയസ്സുകാലത്തു കണ്ടവരുടെ പടിക്കൽ ചെന്നിരന്നു കാലം കഴിക്കുവാനായി നീ ആട്ടിപ്പുറത്താക്കിയല്ലൊ! എടാ നന്ദികെട്ടവനേ! ഇതു തന്നെയോ നീ ചെയ്യേണ്ടു ധൎമ്മം?

അജിതസിംഹൻ: — അമ്മാമ!

കാസിം: — അരുതരുത്! ഇനി നീ എന്നെ അമ്മാമ എന്നു വിളിക്കേണ്ട. ഇത്രമേൽ നന്ദികെട്ടവന്റെ അമ്മാമനല്ല ഞാൻ. മേലാൽ നീ തരുന്ന ചോറ തിന്നുവാൻ ഞാൻ

വിചാരിക്കുന്നുമില്ല. ഞാനും പോവുകയാണ്. വല്ല കൂലിവേലയും ചെയ്തു ഞാൻ എന്റെ ഉപജീവനം കഴിച്ചുകൊള്ളാം. ഇരന്നിട്ടെങ്കിലും ഞാൻ എന്റെ യജമാനനായ ദുർഗ്ഗാദാസനെ പോററിക്കൊള്ളാം. അദ്ദേഹത്തിന്റെ യോഗ്യതയുണ്ടോ നന്ദികെട്ടവനായ നിനക്കു അറിയുവാൻ സാധിക്കുന്നു.

(പോകുന്നു.)

(അജിതൻ ഒന്നുംമിണ്ടാതെ മറോവശത്തുകൂടെ പോകുന്നു.)

രംഗം ൯.

സ്ഥലം — ഔരംഗാബാദിലെ അരമന.

സമയം — അപരാഹ്നം.

(ഗുൽനാര മാളികമുകളിലുള്ള ഒരു മുറിയിൽ തനിച്ചിരിക്കുന്നു. ചക്രവർത്തിയുടെ ഭൃത്യൻ മുമ്പിൽ നില്ക്കുന്നു).

ഗുൽനാര: — ചക്രവർത്തി എന്തു പറഞ്ഞു? "സമയമില്ല" എന്നോ?

ഭൃത്യൻ: അതേ, തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു മക്കത്തേക്കു പോകുവാനുള്ള ഒരുക്കങ്ങൾ ചെയ്യുകയാണ്. ഇങ്ങോട്ടു വരുന്നതിനു തിരുമനസ്സിലേക്കു സമയമില്ല.

ഗുൽനാര: — ആകട്ടെ. നീ പൊയ്ക്കൊള്ളുക.

(ഭൃത്യൻ പോകുന്നു).

ഗുൽനാര: — ഹും! ഇത്രമേലായോ! എന്റെ മകനെ ബീജാപുരത്തിലേക്കു പറഞ്ഞയക്കരുതെന്നു ഞാൻ ചക്രവർത്തിയോടു ആവശ്യപ്പെട്ടു. "അവൻ നിശ്ചയമായിട്ടും

പോകണം" എന്നാണു് അതിനു മറുപടി കിട്ടിയതു്. ചക്രവർത്തിയോടു് ഒന്നിത്രത്തോളം വന്നുപോകണമെന്നു് ആവശ്യപ്പെട്ടുകൊണ്ടു് ഞാൻ ആളെ അയച്ചു; "സമയമില്ല" എന്നാണു് അതിനുള്ള മറുപടി. ഹും! മനുഷ്യർക്കു് അധഃപതനം നേരിട്ടാൽ ഇതുതന്നെ ഗതി! കാലം പിഴച്ചു. എങ്കിലും ഞാൻ ഈ മറുപടി മിണ്ടാതെ കേട്ടുകൊണ്ടുനിന്നുവല്ലൊ? അതാണു് ആശ്ചര്യം! ഞാൻ പണ്ടത്തെ ആ ഗുൽനാരതന്നെയോ? എനിക്കു നല്ല വിശ്വാസമാകുന്നില്ല. നോക്കട്ടെ. (കണ്ണാടിയുടെ മുമ്പിൽ ചെന്നുനിന്നു നോക്കീട്ടു്) ഇതെന്തു്! സംശയിച്ചതു വാസ്തവംതന്നെ! ഞാൻ ഇപ്പോൾ പണ്ടത്തെ ആ ഗുൽനാരയല്ല. കണ്ണുകൾ കുഴിഞ്ഞു; കവിളുകൾ ഒട്ടി; തലമുടി മുഴുവനും നരച്ചു;—ഞാനിപ്പോൾ പണ്ടത്തെ ഗുൽനാരയല്ല. ഞാനാരു? (വളരെ ഉറക്കെ) ഞാനാരു്?

(റസിയാ പ്രവേശിക്കുന്നു).

റസിയാ:—അല്ലയോ ബീഗം സാഹേബ്!

ഗുൽനാര:—ആരു്! റസിയായോ? എന്തെന്നാണു നീ എന്നെ വിളിച്ചതു്? ബീഗം സാഹേബ്! എന്നോ? ഞാനപ്പോൾ ചക്രവർത്തിയുടെ ബീഗംതന്നെയോ? പണ്ടത്തെ ഗുൽനാരതന്നെയോ ഞാൻ?

റസിയാ:—എന്റെ വല്യമ്മയാണു്.

ഗുൽനാര:—റസിയാ! എന്നെ നല്ലവണ്ണം ഒന്നു നോക്കൂ. എന്നിട്ടു പരമാർത്ഥം പറയൂ, ഞാൻ പണ്ടത്തെ ഗുൽനാരതന്നെയാണോ? അല്ലയോ എന്നു്.

റസിയാ:—വല്യമ്മേ! വല്യമ്മ പണ്ടത്തെ ഗുൽനാരതന്നെയാണോ അല്ലയോ എന്നൊന്നും എനിക്കറിഞ്ഞുകൂടാ. എന്നാൽ വല്യമ്മ ഇപ്പോഴും എൻെറ ആ പണ്ടത്തെ വല്യമ്മതന്നെയാണ്, യാതൊരു സംശയവുമില്ല.

ഗുൽനാര:—പരമാത്ഥംതന്നെയോ നീ പറയുന്നതു്? റസിയാ, എന്നെ കണ്ടിട്ടു നീ തിരിച്ചറിഞ്ഞുവോ? വാസ്തവം പറയൂ. എന്നെ കണ്ടിട്ടു നിനക്കു മനസ്സിലായോ? അന്നു നീ എന്നെ കണ്ട അവസരത്തിൽ ഞാൻ ഭാരതചക്രവത്തിനിയായ ഗുൽനാരയായിരുന്നു. വീരനായ ഭാരതചക്രവത്തിയും എൻെറ കൃപാകടാക്ഷത്തിനായി കാത്തുകെട്ടിക്കിടക്കുന്ന കാലമായിരുന്നു അതു്; അനേകം രാജാക്കന്മാർ അന്നു് എൻെറ പുരികം ചുളിയുന്നതു കാണുമ്പോഴും ഭയംകൊണ്ടു കിടുകിടവിറച്ചിരുന്നു; ആയുധഹസ്തരായ അനേകലക്ഷം ഭടന്മാർ അന്നെൻെറ അംഗുലിനിർദ്ദേശം അനുസരിച്ചു എന്തും ചെയ്വാൻ സന്നദ്ധരായി കാത്തുനിന്നിരുന്നു:—ഇന്നാകട്ടെ എൻെറ സ്ഥിതി പാടെ മറിഞ്ഞിരിക്കുന്നു:—ചക്രവത്തി എന്നെ തിരിഞ്ഞുനോക്കുകകൂടി ചെയ്യുന്നില്ല; വേലക്കാർപോലും എന്നെ ധിക്കരിച്ചുതുടങ്ങി; ലോകംതന്നെ എന്നെ വെടിഞ്ഞ മട്ടതിലായിരിക്കുന്നു—ഞാൻ ഇപ്പോഴും പണ്ടത്തെ ആ ഗുൽനാരതന്നെയോ? നല്ലവണ്ണം നോക്കി പ്പറയൂ.

റസിയാ:—വല്യമ്മേ! വല്യമ്മ എൻെറ പണ്ടത്തെ ആ വല്യമ്മതന്നെയാണ്. വല്യമ്മയെ ലോകം വെടിഞ്ഞാലും ഞാൻ വെടിയുകയില്ല.

ഗുൽനാര:— എന്തുകൊണ്ടാണ റസിയാ അതിനു തക്കവ ണ്ണം വല്ല നന്മയും നിനക്കു ഞാൻ ചെയ്തിട്ടുണ്ടോ?

റസിയാ:— ഒന്നും ചെയ്തിട്ടില്ല. എങ്കിലും വല്യമ്മയോട്ടു് എനിക്കു വലുതായ സംഹതാപം തോന്നുന്നുണ്ട്. ഞാനും വല്യമ്മയെപ്പോലെ ഭാഗ്യഹീനയായിരിക്കയാണു്. നമു ക്കിരുവൎക്കും ഒരുപോലെയുള്ള ദുഃഖമാണു നേരിട്ടിരിക്കു ന്നതു്. വല്യമ്മയെപ്പോലെ ഞാനും ഒരാളെ സ്നേഹി ച്ചിരുന്നു.

ഗുൽനാര:— നീയും സ്നേഹിച്ചിരുന്നുവോ? ആരെയാണു റ സിയാ? ആരായാലും ഞാൻ സ്നേഹിച്ചതുപോലെ നീ സ്നേഹിച്ചിരുന്നുവോ? എന്നെപ്പോലെ പ്രണയത്തിന്റെ ഉഗ്രമായ ഉമിത്തീയ്യിൽ കിടന്നുനീറുവാൻ നിനക്കു് ഇ ടയായിട്ടുണ്ടോ? അതിമഹത്തായ ഒരു സാമ്രാജ്യത്തി ന്റെ അതിരില്ലാത്ത അത്ഭുതശക്തിയെ അയാൾക്കു വേണ്ടി നീ ഉപവ്യയം ചെയ്തിട്ടുണ്ടോ? ഇതുയൊക്കെ ചെയ്തിട്ടും ഒടുവിൽ ആ കാമുകനാൽ നീ നിർദ്ദയമായി നിരാകരിക്കപ്പെട്ടുകയുണ്ടായിട്ടുണ്ടോ?—ഇല്ല, ഒരിക്കലും ഇല്ല. റസിയാ! നീ എന്റെ ഈ ഹൃദയദാഹത്തെ ഊ ഹിപ്പാൻ പോലും ശക്തയല്ല. എന്റെ അന്തസ്സും അ വസ്ഥയും അഭിമാനവും എല്ലാം അന്നേ പൊയ്ക്കഴിഞ്ഞു. ഇന്നു നീ കാണുന്നതു് ആ ഗുൽനാരയെ അല്ല, അവളു ടെ അസ്ഥിപഞ്ജരത്തെയാണു്. ഞാൻ ഇനി പണ്ട ത്തെ ഗുൽനാരയല്ല. അവളുടെ സൎവ്വസ്വവും നശിച്ചു കഴിഞ്ഞു.

(ഒരു ദാസി പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ദാസി:— കൊച്ചുതമ്പുരാട്ടി! ഇങ്ങോട്ടു പോരിൻ!

റസിയാ:— നില്ലു; ഞാൻ സ്വല്പം കഴിഞ്ഞുവരാം.

ദാസി:— അതു പാടില്ല. അടിയനു തിരുമനസ്സിലെ കല്പനയില്ല.

ഗുൽനാര:— എടി! എന്തുകാൎയ്യത്തിനു കല്പനയില്ലെന്നാണു നീ പറയുന്നതു്?

ദാസി:— കൊച്ചുതമ്പുരാട്ടിയെ ഇവിടെ വരുവാൻ അനുവദിക്കുന്നതിനു് (റസിയായോടു) ഇങ്ങോട്ടു പോരണമെന്നേ!

(റസിയാ അശ്രുപൂൎണ്ണനേത്രയായി ഗുൽനാരയുടെ മുഖത്തേയ്ക്കു നോക്കുന്നു).

ഗുൽനാര:— (റസിയായോടു) പൊയ്ക്കോളൂ. റസിയേ!

(റസിയാ പോകുന്നു.)

ഗുൽനാര:— ഞാൻ ഇന്നു് ഇത്രമേൽ ഹീനയായിത്തീൎന്നു! സ്വന്തം പൌത്രിയോടു സംസാരിക്കുവാൻ കൂടി എനിക്കു യോഗ്യതയില്ലെന്നായി! വെറും വേലക്കാരിപോലും എന്നെ കണ്ണുരുട്ടിക്കാണിച്ചുതുടങ്ങി. ഈ നിലയിൽ ഇനി ജീവിക്കുവാൻ പ്രയാസം. വേലക്കാരുടേയും കൂലിക്കാരുടേയും ധിക്കാരത്തിനു പാത്രമായി അരമനയുടെ ഈ ഒഴിഞ്ഞമൂലയിൽ ഒതുങ്ങിക്കിടന്നു കഴിച്ചുകൂട്ടുവാൻ ഗുൽനാര വിചാരിക്കുന്നില്ല. ചക്രവൎത്തിനിയായിട്ടാണു് ഞാൻ ഈ അരമനയിൽ പ്രവേശിച്ചതു്. അതേനിലയിൽത്തന്നെ ഞാൻ ഇവിടെനിന്നു പോവുകയും ചെയ്യും.

(താഴെയുള്ള തെരുവിൽകൂടി ഒരു ഭിക്ഷു പാടിക്കൊണ്ടു പോകുന്നു.)

കേക.

ജീവിതമെന്തെന്നിപ്പോൾ കണ്ടറിഞ്ഞല്ലോ; ഹന്ത!
കേവലം കോലാഹലപൂർണ്ണ,മന്തശ്ശൂന്യം.
കണ്ടാലും മരണത്തിൽ മറ്റിനി ബ്ഭീതി ലേശം
തിണ്ടാതെ,യുള്ളിൽ ധൈര്യമല്പവുമുണ്ടെന്നാകിൽ.
ഈ ലോകമപാരമാമഗാധപാരാവാരം,
മാലോകരെല്ലാമതിൽ കിടന്നു നീന്തിടുന്നോർ.
അംഗങ്ങളൊക്കെത്തളർന്നവശരാകുന്നേരം
മുങ്ങിപ്പോമഖിലരുമൊന്നൊന്നായടിത്തട്ടിൽ.
മീതവേയത്യുച്ചത്തിൽ ഗർജ്ജിപ്പൂ തരംഗങ്ങൾ,
എത്തുനേരവുമില്ല ശാന്തിയും വിശ്രാന്തിയും.
നിത്യവുമന്തർഭാഗത്തിങ്കലോ കിടക്കുന്നി-
ത്ത്യഗാധമാം ജല,മതുല,മചഞ്ചലം.
ഇത്രനാളോളങ്ങൾക്കു മീതെ താൻ കിടന്നല്ലോ
നിത്യവും നീന്തിനീന്തിക്കഴിച്ചു കാലം വൃഥാ.
ഊളിയിട്ടിറങ്ങു നീ യിന്നതിന്നടിത്തട്ടിൽ
കോളകത്തെത്രയുണ്ടെന്നറിയാമല്ലോ കാലേ.

ഇൽനാര:—ശരിയാണതു്. ഊളിയിട്ടു് അടിയിൽ ആഴം എത്രകണ്ടുണ്ടെന്നു് ഇന്നൊന്നു പരിക്ഷിച്ചുകളയാം—ശരി; അങ്ങിനെതന്നെയാകട്ടേ. എന്തിനു ഭയപ്പെടുന്നു? അതുതന്നെയാണു നല്ലതു്. ഞാൻ ഇന്നു് ആത്മഹത്യ ചെയ്യും.

(കാമ്ബക്ഷ് പ്രവേശിക്കുന്നു.)

കാമ്ബക്ഷ്:—അമ്മേ! ഞാൻ യാത്ര പറയുവാനാണു

വന്നിരിക്കുന്നതു്. ഇപ്പോഴുംതന്നെ ഞാൻ ബീജാപുരത്തിലേക്കു പുറപ്പെടുകയാണു്. അങ്ങിനെയാണു് അച്ഛന്റെ കല്പന.

ഗുൽനാര:—അതു ഞാനും കേട്ടു. നിന്റെ അച്ഛന്റെ കല്പനയാണല്ലോ. അതിനു വിരോധം പറയുവാൻ എനിക്കെന്തധികാരം? പൊയ്ക്കൊള്ളുക. (കാമ്‌ബക്ഷ് ഗുൽനാരയുടെ പാദങ്ങളെ വന്ദിക്കുന്നു.) ഗുൽനാരയാകട്ടേ തന്റെ ശിരസ്സിനെ തെല്ലൊന്നു ചായ്ക്കുക മാത്രം ചെയ്യുന്നു) കാമ്‌ബക്ഷ്! മകനേ! ഇതു നമ്മുടെ അവസാന സന്ദശ്നമാണു്.

കാമ്‌ബക്ഷ്:—എന്താണമ്മേ! ഇങ്ങിനെ പറയുന്നതു്?

ഗുൽനാര:—എന്താണെന്നോ? പറയാം, കേൾക്കു. ഞാൻ ഇനി ജീവിച്ചിരിക്കുകയില്ല; ഞാൻ ചാകുവാൻ നിശ്ചയിച്ചു.—അതെ ഞാൻ ആത്മഹത്യ ചെയ്യും.

കാമ്‌ബക്ഷ്—അമ്മ എന്താണു് ഈ പറയുന്നതു്? കുറെ ദിവസമായിട്ടു് അമ്മയ്ക്കു മനസ്സിൽ എന്തോ വിഷാദമുണ്ടെന്നു് എനിക്കറിയാം. പക്ഷേ,

ഗുൽനാര:—ഞാൻ മരിക്കുവാൻ പോകുന്നതു് എന്തുകൊണ്ടാണെന്നു നിനക്കറിയണം, അല്ലേ? പറയാം; കേൾക്കു. ഒരു ചക്രവർത്തിനിയായിരിക്കുവാൻ കഴിഞ്ഞിടത്തോളംകാലം ഞാൻ ജീവിച്ചു; ആജ്ഞാശക്തിയോടെ ഭരണം നടത്തുവാൻ സാധിച്ചിടത്തോളം കാലം ഞാൻ പ്രാണധാരണം ചെയ്തു; അന്തസ്സും അവസ്ഥയും വിടാതെ മാന്യപദവിയിൽ ജീവിതം നയിക്കുവാൻ നിവൃത്തിയുള്ളിടത്തോളം കാലം ഞാൻ ജീവസന്ധാരണം ചെയ്തു. ഇന്നു് ആ നിലയെല്ലാം പൊയ്പോയിരിക്കുന്നു.

ചക്രവൎത്തിയുടെ അവജ്ഞകൾക്കും ഭൃത്യവൎഗ്ഗത്തിന്റെ ധിക്കാരത്തിനും പുത്രപൌത്രാദികളുടെ അനുകമ്പകൾക്കും പാത്രമായി, അത്യുഗ്രമായ അപമാനത്തിന്റെ അസംഖ്യമായ ഭാരത്തെ സഹിച്ചുകൊണ്ടു് ഗുൽനാര ഈ ലോകത്തിൽ കഴിച്ചുകൂട്ടുവാൻ വിചാരിക്കുന്നില്ല.

കാമ്ബക്ഷ്:— അമ്മേ! അന്തസ്സുള്ള ഒരു കാലം ഇനിയും വരും. അച്ഛനോടു മാപ്പപേക്ഷിക്കുക.

ഗുൽനാര:— എന്തു്? മാപ്പോ? ഞാൻ മാപ്പപേക്ഷിക്കണമെന്നോ? എന്റെ മകനോ നീ? കാമ്ബക്ഷ്! ആദിത്യൻ ഏതു പ്രതാപത്തോടു ഉദിക്കുന്നുവോ അതേ പ്രതാപത്തോടുകൂടിയേ അസ്തമിക്കയുമുള്ളു— പൊയ്ക്കൊള്ളുക. പക്ഷെ മടങ്ങിവരുമ്പോൾ നിന്റെ അമ്മയെ നീ കാണുകയില്ല.

കാമ്ബക്ഷ്:— അമ്മേ:—

ഗുൽനാര:— വേണ്ട. ഇനി യാതൊന്നും പറഞ്ഞിട്ടു പ്രയോജനമില്ല. ഞാൻ നിശ്ചയിച്ചുകഴിഞ്ഞാൽ പിന്നെ അതിനിളക്കമില്ല. ഇതു നമ്മുടെ ഇഹലോകത്തിൽവെച്ചുള്ള അവസാനസന്ദൎശനമാണെന്നു നീ ദൃഢമായി കരുതിക്കൊള്ളുക. പോകാം.

(കാമ്ബക്ഷ് തലതാഴ്ത്തിക്കൊണ്ടു മെല്ലെ മെല്ലെ നടന്നുപോകുന്നു).

ഗുൽനാര:— ആദിത്യൻ അസ്തമിക്കുവാൻ ഇനി അധികം താമസമില്ല. ആരവിടെ? ദാസി:— ഇല്ല; ആരേയും കാണുന്നില്ല. ഒരു വേലക്കാരിപോലും എന്റെ കല്പന കേൾക്കുവാൻ ഇന്നിവിടെ കാത്തുനില്ക്കുന്നില്ലേ? തോന്നിയ വഴിക്കു സകലരും പോയ്ക്കഴിഞ്ഞു. എല്ലാം അവ

സാനിച്ചു:—എൻെറ അന്തസ്സും പ്രതാപവും എല്ലാം അവസാനിച്ചു: ഇനി എത്രയും വേഗത്തിൽ എൻെറ കഥ ഞാനും അവസാനിപ്പിക്കട്ടെ!

(പോകുന്നു.)

(സ്വല്പനേരം കഴിഞ്ഞു ഒരു ദാസിയാൽ അനുഗതനായി ഔറംഗസീബ് അവിടെ പ്രവേശിക്കുന്നു).

അറംഗസീബ്:—ബീഗം എവിടെ?

ദാസി:—തിരുമേനി! അടിയനു നിശ്ചയമില്ല. ഇവിടെത്തന്നെയാണ് ഇരുന്നിരുന്നതു്. ഒരു പക്ഷെ അകത്തേക്കു പോയിരിക്കാം.

അറംഗസീബ്:—അകത്തുപോയി ഞാൻ വന്നിരിക്കുന്ന വിവരം അറിയിക്കുക.

(ദാസി പോകുന്നു).

അറംഗസീബ്:—ദുർഗ്ഗാദാസ്! ബാഹുബലത്താൽ ഞാൻ നിങ്ങളോടു പണ്ടേ പരാജിതനായി. എന്നാൽ ഈ പരാജയം അതിനെക്കാൾ എത്രയോ വലുതാണ്. ഗുൽനാരയേപ്പോലുള്ള ഒരു സ്ത്രീയെ നിഷ്പ്രയാസം പിടിയിൽ ഒതുങ്ങിക്കിട്ടിയിട്ടും നിങ്ങൾ വിട്ടുകളഞ്ഞുവല്ലോ. ഗുൽനാരയേപ്പോലെയുള്ള പ്രതാപശാലിനിയായ ഒരു ചക്രവർത്തിനിയുടെ പ്രേമത്തെ നിരാകരിക്കുവാൻ നിങ്ങൾക്കു സാധിച്ചുവല്ലോ. നിങ്ങൾ ഒരു മഹാൻതന്നെ; സംശയമില്ല. ദിലീർഖാൻെറ നിർബ്ബന്ധവും നിങ്ങളോടുള്ള ബഹുമാനവുംകൊണ്ടു് ഇന്നു ഞാൻ ഗുൽനാരക്കു മാപ്പുകൊടുക്കുവാൻ നിശ്ചയിച്ചു. ദിലീർഖാൻ പറഞ്ഞതു യഥാർത്ഥം തന്നെയാണ്. സർവ്വസ്വവും ഉപേക്ഷിച്ചു മക്കത്തേക്കു പോകുവാൻ തുനിഞ്ഞിരിക്കുന്ന ഞാ

ൻ താന്തോന്നിയും ദുസ്സ്വഭാവിയുമായ ഒരു സ്ത്രീയുടെ നേരെ എന്തിനു വെറുതെ വൈരം വെച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നു?

(വളരെ മോടിയിൽ വസ്ത്രാഭരണങ്ങൾ അണിഞ്ഞുകൊണ്ടു ഗുൽനാര പ്രവേശിക്കുന്നു)

ഗുൽനാര:—ഇതാര്? ചക്രവർത്തി തിരുമനസ്സുകൊണ്ടോ? ഇവളുടെ പേരിൽ ഇത്രമാത്രം തിരുവുള്ളത്തെളിവോ അവിടത്തേക്കു്?

അറംഗസീബ്:—ബീഗം!

ഗുൽനാര:—അരുതു്! ഇനി ഞാൻ ബീഗമല്ല. അവിടത്തെ പേരിൽ എനിക്കു് ആജ്ഞാശക്തിയുള്ളിടത്തോളം കാലം ഞാൻ അവിടത്തെ ബീഗമായിരുന്നു. ഇന്നു ഞാൻ ബീഗമല്ല, വെറും ഗുൽനാരയാണു്. ഇനി പറയുവാനുള്ളതു പറയാം.

അറംഗസീബ്:—ഇതെന്താണു ഗുൽനാരേ; ഇതിനിടയിൽ ഭവതിക്കു് ഇത്രമാത്രം മാററം വന്നുപോയോ? എന്തു വേഷമാണിതു്? ആളെ തിരിച്ചറിയുവാൻ പ്രയാസമായിരിക്കുന്നുവല്ലോ.

ഗുൽനാര:—പ്രഭോ; എന്റെ അവസ്ഥ നശിച്ചതോടുകൂടി എന്റെ സൌന്ദര്യ്യവും നശിച്ചുപോയി; അവിടന്നു എന്തുദ്ദേശിച്ചാണു് ഇപ്പോൾ ഇവിടെ വന്നിരിക്കുന്നതു്? വേഗം പറഞ്ഞുതീർക്കണം. ഇനി അധികം സമയമില്ല. ഞാൻ മരിക്കുവാൻ പോവുകയാണു്. ഞാൻ വിഷം തിന്നിരിക്കുന്നു.

അറംഗസീബ്:—എന്തു പറഞ്ഞു? വിഷംതിന്നുവെന്നോ? എന്തുകൊണ്ടാണു്?

ഗുൽനാര എന്തുകൊണ്ടാണെന്നു ചോദിക്കുന്നുവോ? കിഴവനും രാജസ്സ്വറവനുമായ അല്ലയോ അറംഗസീബേ!

നിങ്ങളുടെ അവജ്ഞകൾ പാത്രമായി ഞാൻ ജീവധാരണം ചെയ്യുമെന്നോ നിങ്ങൾ കരുതിയതു്? നിങ്ങളുടെ കരുണക്കായി കിഴിഞ്ഞു യാചിച്ചുകൊണ്ടു ഞാൻ കാലം കഴിക്കുമെന്നോ നിങ്ങൾ വിചാരിച്ചതു്? ഈ ആദിത്യന്റെ നേരെ ഒന്നു തിരിഞ്ഞുനോക്കുക. അതിനുശേഷം എന്നെയും സൂക്ഷിച്ചുനോക്കുക. ഞങ്ങൾക്കിരുവൎക്കും സഹോദരനും സഹോദരിക്കുമെന്നപോലെ സാമ്യം ഉള്ളതായി നിങ്ങൾക്കു തോന്നുന്നില്ലേ? ഒരു കാലത്തു ചക്രവൎത്തിനിയുടെ നിലയിൽ ഞാൻ ലോകത്തിൽ ഉദിച്ചുയൎന്നു; ഇന്നിതാ ചക്രവൎത്തിനിയായിത്തന്നെ അസ്തമിക്കുവാനും പോകുന്നു.

അറംഗസീബ്:—ഗുൽനാരേ! നിനക്കു മാപ്പുതരുവാനാണു ഞാൻ വന്നിരിക്കുന്നതു്. നിന്നിൽനിന്നും എടുത്തിട്ടുള്ളതെല്ലാം നിനക്കുതന്നെ മടക്കിത്തരുവാനാണു ഞാൻ വന്നിട്ടുള്ളതു്.

ഗുൽനാര:—മാപ്പോ?

അറംഗസീബ്:—അതേ ഗുൽനാരേ! ഇനി നിന്നെ സ്നേഹിക്കുവാൻ എന്നാൽ സാദ്ധ്യമല്ല. എന്റെ ഹൃദയത്തിൽ എത്ര വലിയ ഒരു ക്ഷതമാണു് നീ ഏല്പിച്ചിട്ടുള്ളതെന്നു നീ അറിയുന്നില്ല. എന്റെ ആശ, ഉത്സാഹം, പ്രണയം, വിശ്വാസം എന്നിവയെല്ലാം ഒന്നിച്ചു് ഒരു നിമിഷംകൊണ്ടു നീ തകൎത്തുകളഞ്ഞു. യൌവനപ്രായത്തിലാണു് ഇതെല്ലാം തകൎന്നുപോയതെങ്കിൽ ഒരുപക്ഷേ വീണ്ടും അവ യോജിച്ചു എന്നു വരാം. എന്നാൽ വാൎദ്ധക്യത്തിൽ പിരിഞ്ഞുപോകുന്ന ഹൃദയങ്ങൾ ഒരിക്കലും പിന്നെ കൂട്ടിച്ചേരുകയില്ല. എന്റെ സൎവ്വസ്വ

വും പൊയ്പ്പോയി. ഞാനും മരിക്കുവാനാണു പോകുന്നതു്. ഇനി നിന്നെ സ്നേഹിക്കുവാൻ എന്നാൽ സാദ്ധ്യമല്ല. അതിനുള്ള ശക്തി എനിക്കില്ല. എങ്കിലും നിനക്കു മാപ്പുതരുവാൻ എനിക്കു കഴിയും.

ഗുൽനാര: — മാപ്പോ? പ്രഭോ! അവിടുന്നു് എനിക്കു മാപ്പുതരാമെന്നോ?

അറംഗസീബ്: — പ്രാകൃതജനങ്ങൾ കുലടയായ ഭാൎയ്യയെ അടിക്കയും ഇടിക്കയും ചെയ്യും; സാമാന്യം വിദ്യാഭ്യാസം സിദ്ധിച്ച ഇടത്തരക്കാർ അവളെ ഉപേക്ഷിക്കും; മഹാന്മാരാകട്ടെ അവൾക്കു മാപ്പുകൊടുക്കും.

ഗുൽനാര! — (പുച്ഛസ്വരത്തിൽ) ഓഹോ! അവിടന്നു വലിയ മഹാൻ തന്നെ! പക്ഷെ, അല്ലയോ തിരുമേനി! ഗുൽനാര ഒരിക്കലും ആൎക്കും മാപ്പുകൊടുത്തിട്ടില്ല. അവൾക്കു് ആരുടേയും മാപ്പു് ആവശ്യവുമില്ല.

അറംഗസീബ്: — ഗുൽനാരേ! നീ തെറ്റിദ്ധരിച്ചു. ഞാനല്ല മഹാൻ. മഹാൻ ദിലീർഖാനാണു്. ഞാൻ കേവലം യന്ത്രത്തേപ്പോലെ കാൎയ്യങ്ങൾ പ്രവൎത്തിക്കുന്ന എന്നേയുള്ളു. ദിലീർഖാനാണു് നിനക്കു മാപ്പു തരുവാൻ എന്നോടു് ആവശ്യപ്പെട്ടതു്. അയാളുടെ നിൎബ്ബന്ധം കൊണ്ടാണു്. —

ഗുൽനാര: — ദിലീർഖാൻെറ നിൎബ്ബന്ധംകൊണ്ടോ നിങ്ങൾ എനിക്കു മാപ്പുതരുവാൻ വന്നിരിക്കുന്നതു്? പോവൂ തിരുമേനി! എനിക്കു നിങ്ങളുടെ മാപ്പു് ആവശ്യമില്ല. ഞാൻ ഏതായാലും നരകത്തിലേക്കു പതിക്കുവാൻ പോവുകയാണല്ലോ. ആ സ്ഥിതിക്കു് ആ ദുൎഗ്ഗാദാസൻെറ പേരിലുള്ള അസീമവും അത്യൽകടവുമായ പ്രേമത്താൽ പരിപൂൎണ്ണമായ ഹൃദയത്തോടുകൂടിത്തന്നെ ഞാൻ പോ

കട്ടെ. ദുർഗ്ഗാദാസനെ എനിക്കു കിട്ടിയിരുന്നെങ്കിൽ അയാളെ ഒരു മേഘശകലത്തെപ്പോലെ എന്റെ ഈ ചെറിയ പ്രണയക്കൊടുങ്കാറ്റുകൊണ്ടു കലശലായി ആകർഷിച്ചു കണിശമായും ഞാൻ കൂടെത്തന്നെ കൊണ്ടുപോകുമായിരുന്നു; അയാളെ ഞാൻ, ഉമിത്തി കണക്കെ, എന്റെ പ്രണയാഗ്നിജ്വാലയിലിട്ടു ക്രമേണ ദഹിപ്പിക്കുമായിരുന്നു. എന്തു ചെയ്യാം. എനിക്കു അയാളെ കിട്ടിയില്ല. പക്ഷെ ഒരു കാലത്തു് എവിടെ വെച്ചെങ്കിലും കിട്ടാതിരിക്കയില്ലെന്നാണ് എന്റെ വിശ്വാസം. അന്നു ഞാൻ എന്റെ അഭിലാഷത്തെ പൂർത്തിയാക്കിക്കൊള്ളാം. അല്ലയോ? ഔറംഗസീബ്! പ്രതികാരേച്ഛയെപ്പോലെ പ്രബലവും തീവ്രവും ദാഹാത്മകവുമായ പ്രണയമുള്ള ഒരുവക മനുഷ്യരും ലോകത്തിൽ കാണും. ആ കൂട്ടത്തിൽപ്പെട്ട ഒരു സ്ത്രീയാണു ഞാൻ. എന്റെ തല കറങ്ങുന്നു. ഇനി എനിക്കു സംസാരിക്കുവാൻ വയ്യ. ഞാൻ മരിക്കുവാൻ പോകുന്നു. ഔറംഗസീബേ! എനിക്കു അശേഷം വ്യസനമില്ല; ഈ അധഃപതനത്തിൽ എനിക്കൊട്ടും മനസ്താപമില്ല. ഉയർന്നിട്ടാണല്ലോ ഞാൻ പതിച്ചതു്. എന്നും നിലത്തോടമർന്നുതന്നെ കിടക്കുന്ന കൂട്ടർക്കു് ഒരിക്കലും പതിക്കേണ്ടി വരികയില്ല. ഇതിൽ എനിക്കു അശേഷം വിഷാദമില്ല. ഞാൻ ഒരു സ്ത്രീയായി പിറന്നുവെങ്കിൽ പുരുഷനെ ഉള്ളംകയ്യിൽ ഒതുക്കിനിർത്തീട്ടുണ്ടു്; ചക്രവർത്തിനിയായി വാണിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ സാമ്രാജ്യത്തെ ഭരിച്ചിട്ടുമുണ്ടു്; സ്നേഹിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ പ്രണയത്തെ ദാനം ചെയ്തിട്ടുള്ളതല്ലാതെ അന്യരോടു യാചിച്ചിട്ടില്ല:— എനിക്കു അശേഷം

വ്യസനമില്ല. എന്തായാലും ഒരുദിവസം മരിക്കാതെ കഴികയില്ലല്ലൊ. അതു കുറെ നേരത്തെയാകുന്നുതന്നെയാണു് നല്ലതു്. ഇതാ! ആദിത്യൻ അസ്തമിച്ചു കഴിഞ്ഞു. ഞാനും പോകുന്നു.

(നിലത്തു മറിഞ്ഞുവീഴുന്നു.)

അറംഗസീബ്:— ഉൽനാ:ം! പോയ്ക്കോളു. നീ പശ്ചാത്തപിച്ചിട്ടല്ല മരിച്ചതു് നിനക്കു മൃത്യുവിന്റെ മറുകരയിൽ വെച്ചു് അനുതാപം ആരംഭിക്കുമായിരിക്കാം. എന്നാൽ എനിക്കു മരണത്തിനു മുമ്പുതന്നെ അതു് ആരംഭിച്ചു കഴിഞ്ഞിരിക്കുന്നു.

കട്ടൻ വീഴുന്നു.

രംഗം ൧.

സ്ഥലം— ആഗ്രായിൽ യമുനാതീരത്തിലുള്ള രാജസൌധം.
സമയം— സായാഹ്നം.

(ദിലിർഖാനും ഒരു മുഗൾ ഉദ്യോഗസ്ഥനും സംസാരിച്ചുകൊണ്ടു നില്ക്കുന്നു.)

ഉദ്യോഗസ്ഥൻ:— ചക്രവൎത്തി തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു കാലധൎമ്മം പ്രാപിച്ചുവോ?

ദിലിർഖാൻ:— ഉവ്വ്, മുബാരക്! അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആ മൃത്യു അത്യന്തം ദയനീയമായ ഒന്നായിരുന്നു. മരണസമയത്തു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ സമീപത്തിൽ സ്വന്തം ആളുകളായിട്ടു ബീഗമാകട്ടെ, പുത്രന്മാരാകട്ടെ ആരുംതന്നെ ഉണ്ടായിരുന്നില്ല. ഞാനൊരുത്തൻ മാത്രമേ ആ അവസരത്തിൽ അടുക്കൽ ഉണ്ടായിരുന്നുള്ളു. എത്രയും ശോചനീയമായ ഒരു മരണമായിരുന്നു അതു്.

ഉദ്യോഗസ്ഥൻ:—തിരുമനസ്സുകൊണ്ടു മക്കെത്തെക്കു പോകുവാനല്ലേ നിശ്ചയിച്ചിരുന്നതു്?

ദിലീർഖാൻ:—അതെ. പക്ഷെ അതിനു തരപ്പെട്ടില്ല. ദൌലത്ബാദിൽവെച്ചുതന്നെ അദ്ദേഹം കാലധൎമ്മം പ്രാപിച്ചു. മരണകാലത്തിലെ ആ ദയനീയമായ കാഴ്ച ഞാൻ ഒരിക്കലും മറക്കുകയില്ല. അനുതപ്തഹൃദയത്തോടുകൂടി അൎദ്ധസുപ്താവസ്ഥയിൽ "മഹാരാഷ്ട്രരേ! ക്ഷമിക്കണേ" "രാജപുത്രരേ! ക്ഷമിക്കണേ!" എന്നിങ്ങിനെ മൎമ്മഭേദകമായ ദീനസ്വരത്തിൽ ഇടക്കിടക്കുള്ള പ്രാൎത്ഥനകൾ; മരണത്തിനു അല്പം മുമ്പായി "ഇതാ മൃത്യുവിന്റെ മഹാസമുദ്രം ഇരുട്ടടഞ്ഞു മുമ്പിൽ കാണപ്പെടുന്നു. എന്റെ ജീവിതത്തോണിയെ ഞാനിതാ അതിൽ കെട്ടഴിച്ചു വിട്ടിരിക്കുന്നു.' എന്നിങ്ങിനെ ഭയവിഹ്വലമായ ഭഗ്നസ്വരത്തിലുള്ള ഏതാനും കരുണോക്തികൾ; അവസാനമായി "ഹോ അള്ളാ!" എന്നുള്ള മൎമ്മഭേദകമായ ഒരു നിലവിളി—കഴിഞ്ഞു; കഥയും അവസാനിച്ചു.

ഉദ്യോഗസ്ഥൻ:—അഹോ! വളരെ ദയനീയമായ മരണം തന്നെ. ഇനി ആരാണു ചക്രവൎത്തിയാവുക എന്നറിഞ്ഞുകൂടാ.

ദിലീർഖാൻ:—മൌജമും ആജിമും തമ്മിൽ യുദ്ധം ആരംഭിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അതിന്റെ അവസാനം എന്തെന്നു ദൈവത്തിനു മാത്രമേ അറിഞ്ഞുകൂടൂ.

ഉദ്യോഗസ്ഥൻ:—അവിടന്നു രാജകുമാരിയായ റസിയായെ ഇങ്ങോട്ടു കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവന്നിരിക്കയാണു്, അല്ലേ?

ദിലീർഖാൻ:—അതേ. രാജകുമാരിക്കു് ഇന്നു് അച്ഛനില്ല, അമ്മയില്ല, ആരുമില്ല. അവരേപ്പോലെ ദുഃഖമുള്ളവർ

ഇന്നു മററാരാണുള്ളതു്? ഒരു വൃദ്ധയായ പരിചാരികയുടെ രക്ഷയിൽ അവരെ ഇവിടെ താമസിപ്പിച്ചിട്ടു ഞാൻ പോവുകയാണു്.

ഉദ്യോഗസ്ഥൻ:—അവിടന്നു് എങ്ങോട്ടാണു പോകുന്നതു്?

ദിലീർഖാൻ:—ദുർഗ്ഗാദാസനെ ഒന്നു കാണ്മാൻവേണ്ടി പോകുന്നു.

ഉദ്യോഗസ്ഥൻ:—എന്തിനാണു്?

ദിലീർഖാൻ:—കണ്ടിട്ടാവശ്യമുണ്ടു്. ഇപ്പോൾ നമുക്കു പിരിയാം.

(രണ്ടുപേരും പോകുന്നു)

(ചിത്തഭ്രമം നേരിട്ടവളേപ്പോലെ അലക്ഷ്യമായ ഭാവത്തിൽ മന്ദമന്ദം നടന്നു റസിയാ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

റസിയാ:—ഞാൻ അദ്ദേഹത്തെ സ്നേഹിച്ചിരുന്നു. അതിൽ എന്താണു് ന്യായക്കേടുള്ളതു്? ഞങ്ങളെ ആർ വേർപെടുത്തി? എന്തിനു വേർപെടുത്തി? ഞങ്ങളുടെ സുഖത്തിൽ അവർക്കു് അസൂയ തോന്നിപ്പോയി!

(പരിചാരിക പ്രവേശിക്കുന്നു.)

പരിചാരിക:— കൊച്ചുതമ്പുരാട്ടി!

റസിയാ:—(കേൾക്കാത്തഭാവത്തിൽ) അന്നു് ആ ആബുപർവ്വതദുർഗ്ഗത്തിൽവച്ചു ചന്ദ്രിക നിറഞ്ഞ ഒരു രാത്രി സമയത്താണു് ആദ്യമായി ഞങ്ങൾ തമ്മിൽ കാണുവാൻ ഇടയായതു്. അജിത് നാം തമ്മിൽ കാണുവാൻ ദൈവം എന്തിനു ഇടവരുത്തി?

പരിചാരിക:—ഇതാ! പിന്നെയും തുടങ്ങി പിറുപിറുക്കുവാൻ. തമ്പുരാട്ടി! കൊച്ചുതമ്പുരാട്ടി!

റസിയാ:—അജിത്! അജിത്! അദ്ദേഹത്തിൻെറ പേരുകൂടി എത്ര മധുരമായിരിക്കുന്നു! അല്ലയോ അജിത്!

പരിചാരിക:—ഇല്ല; ഇനിയും വിളികേൾക്കുവാനുള്ള ഭാവമില്ല. ഞാനെൻെറ പാട്ടിനു പോവുകയാണ്. തമ്പുരാട്ടിമാരുടെ സമ്പ്രദായംതന്നെ ഒന്നു വേറെ! ഇതാരറിഞ്ഞു!

(പോകുന്നു.)

റസിയാ:—സന്ധ്യയായി. തണുത്ത കാററു വീശിത്തുടങ്ങി; കുയിൽ പാട്ടു പാടുന്നു; നീലസലിലയായ യമുനാനദി പ്രാസാദപംക്തിയെ വേഷ്ടനംചെയ്ത് അടിഭാഗത്തുകൂടി ഒഴുകിപ്പോകുന്നു. ആകാശം എത്ര നിർമ്മലമായിരിക്കുന്നു! എന്തു മനോഹരമായ നീലനിറം!

(പാടുന്നു.)

കേക.

എന്തിനു വീശുന്നു ഹാ! മലയമന്ദാനിലൻ?
എന്തിനു വൃഥാ ഹന്ത! പാടുന്നു പറവകൾ?
എൻഹൃദയോദ്യാനത്തിൽ വിരിഞ്ഞ സുഖമാകും
മോഹന വസന്തം ഹാ! മറഞ്ഞുകഴിഞ്ഞല്ലോ.
ഭൂവിലും ദ്യോവിങ്കലുമൊരുപോൽ വ്യാപിച്ചോരു
പാവന സംഗീതമിന്നവസാനിച്ചുവല്ലോ.
ഇന്നെൻെറ നേത്രത്തിലെ പ്രകാശം പൊലിഞ്ഞുപോയ്;
ഇന്നെൻെറ ഹൃത്തിങ്കലെച്ചൈതന്യം നശിച്ചുപോയ്.

(പാടിക്കൊണ്ടുപോകുന്നു.)

രംഗം. ൫

സ്ഥലം—പേശോലാ തടാകത്തിൻെറ തീരത്തിലുള്ള രാജസൌധം.

സമയം—മദ്ധ്യാഹ്നം.

(ദുർഗ്ഗാദാസൻ ഏകാകിയായി പുരോഭാഗത്തുള്ള കാഴ്ച നോക്കിക്കൊണ്ടുനില്ക്കുന്നു.)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—(ആത്മഗതം) കഷ്ടം! എന്റെ ശ്രമമെല്ലാം നിഷ്ഫലമായിത്തീൎന്നു. ഈ ജാതിയെ ഉയൎത്തുവാനുള്ള എന്റെ മോഹം സാധിച്ചില്ല. മുഗൾസാമ്രാജ്യം ഇനി ഏതായാലും നിലനില്ക്കുകയില്ല. അക്കാൎയ്യം തീൎച്ച തന്നെ. എന്നാൽ ഈ ജാതിക്കും ഇനി തലപൊക്കുവാൻ സാധിക്കുകയില്ല.

(ജയസിംഹനും സരസ്വതിയും പ്രവേശിച്ചു ദുർഗ്ഗാദാസനെ വന്ദിക്കുന്നു.)

സരസ്വതി:—സ്വാമി! അകത്തേക്കുവന്നു ആഹാരം കഴിക്കണം. നേരം ഉച്ചതിരിഞ്ഞുവല്ലൊ.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ഞാൻ ഇതാ വരുന്നു. ഭവതി പൊയ്ക്കോളു.

ജയസിംഹൻ:—ഈ സ്ഥലത്തു് അങ്ങേക്കു ബുദ്ധിമുട്ടൊന്നും നേരിടുന്നില്ലല്ലൊ.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—ബുദ്ധിമുട്ടോ! റാണാവിന്റെ ആതിത്ഥ്യത്തിൽ ഞാൻ പരമസുഖമായി കഴിഞ്ഞുകൂടുകയാണു്.

ജയസിംഹൻ:—എന്റെ ആതിത്ഥ്യമെന്നു പറയരുതു്. ഇതു സരസ്വതിയുടെ ആതിത്ഥ്യമാണു്. സരസ്വതിയാണു് അങ്ങേക്കുവേണ്ടി ഈ സ്ഥലം കണ്ടുപിടിച്ചു നിശ്ചയിച്ചതു്. സരസ്വതിതന്നെയാണു് അങ്ങേക്കുവേണ്ടി ഈ സ്ഫടികഹൎമ്മ്യം പണിചെയ്യിച്ചതും. അങ്ങു് ഞങ്ങളുടെ അതിഥിയായിവന്നു ഒരു വിജനപ്രദേശത്തു താമസിച്ചാൽ കൊള്ളാമെന്നുള്ള അങ്ങയുടെ ആഗ്രഹത്തെ ഞങ്ങളെ അറിയിച്ച അന്നുതന്നെ അവൾ സ്വയം ഈ സ്ഥലത്തുവന്നു താമസത്തിനു വേണ്ടതെല്ലാം ഏൎപ്പാടു ചെയ്യുകയുണ്ടായി. ഇപ്പോൾ അങ്ങേക്കുവേണ്ടി നിത്യവും ഭക്ഷണം പാകംചെയ്യുന്നതും അവൾ തന്നെയാണു്.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—മഹാറാണി എന്റെ നേരെ അതിരററ അനുഗ്രഹമാണ് പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നതു്.

സരസ്വതി:— അനുഗ്രഹമോ! ദയവുചെയ്തു അങ്ങിനെ പറയരുതു്. സ്വാമിൻ! ഇതു് അനുഗ്രഹമല്ല. ഇതു ദരിദ്രർ നില്ക്കുന്ന അർഘമാണു—ഭക്തർ സമർപ്പിക്കുന്ന നിവേദ്യമാണ്. റാഠോർവീരനായ ദുർഗ്ഗാദാസന്റെ പേരു കേൾക്കുന്ന മാത്രയിൽ രാജസ്ഥാനത്തിൽ ആരുടെഹൃദയമാണ് ആനന്ദത്താൽ പുളകിതമാകാത്തതു്? ആരുടെ ശിരസ്സാണ് അഭിമാനഗർവ്വത്താൽ തനിയെ ഉന്നതമാകാത്തതു്? ഞങ്ങളുടെ അതിരററ ഭാഗ്യംകൊണ്ടാണ് പൂർവ്വജന്മത്തിലെ സുകൃതസഞ്ചയംകൊണ്ടാണ് ഇന്നു ഈ പുണ്യദേവതയെ ഞങ്ങൾക്ക് അതിഥിയായി ലഭിക്കുവാൻ ഇടയായതു്. ഞങ്ങൾ യഥാശക്തി ആരാധിച്ചിട്ടു ഞങ്ങളുടെ മോഹത്തെ നിറവേററട്ടെ.

(തവണക്കാരൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

തവണക്കാരൻ:— തിരുമേനി! റാഠോർ സേനാപതിയെ കാണ്മാനായി മുഗൾസേനാപതിയായ ദിലിർഖാൻ വന്നു നില്ക്കുന്നു.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— ദിലിർഖാനോ? എന്തു്? ദിലിർഖാൻതന്നെയോ വന്നിരിക്കുന്നതു്?

തവണക്കാരൻ:— അതെ. ആ പേരുതന്നെയാണു പറഞ്ഞതു്.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— വേഗംപോയി വളരെ ബഹുമാനത്തോടുകൂടി കൂട്ടിക്കൊണ്ടുവരിക. (സരസ്വതിയോടു) ഭവതി അകത്തേക്കു പൊയ്ക്കോളു. ഞങ്ങളും ക്ഷണനേരത്തിൽ വന്നുകൊള്ളാം.

(തവണക്കാരനും സരസ്വതിയും പോകുന്നു.)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— ദിലീർഖാൻ ഇവിടെ വന്നിരിക്കുന്നതിന്റെ ഉദ്ദേശമെന്തായിരിക്കാം?

ജയസിംഹൻ:— എന്തോ! എനിക്കൊന്നും മനസ്സിലാകുന്നില്ല.

(ദിലീർഖാൻ പ്രവേശിക്കുന്നു.)

ദിലീർഖാൻ:— അല്ലയോ വീരനായ ദുർഗ്ഗാദാസ്! വന്ദനം! എന്നെ ഓർക്കുന്നുണ്ടോ?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— എന്റെ പ്രാണരക്ഷകനെ ഞാൻ മറക്കുയോ? കൊള്ളാം വരു. ഇന്നു നിങ്ങളെ കാണ്മാൻ സാധിച്ചതിൽ ഞാൻ അത്യന്തം ഭാഗ്യശാലിതന്നെ. ഈ യാത്രയുടെ ഉദ്ദേശമെന്തായിരിക്കാം?

ദിലീർഖാൻ:— ദുർഗ്ഗാദാസ്! ഞാൻ പുണ്യദർശനത്തിനായി പുറപ്പെട്ടതാണ്. ഹിന്ദുക്കളായ നിങ്ങൾ ഇടക്കിടക്കു കാശി, ഹരിദ്വാരം, രാമേശ്വരം മുതലായ പുണ്യസ്ഥലങ്ങളിൽ പോയി ദർശനം കഴിച്ചു കൃതാൎത്ഥരാവാറില്ലേ? അതുപോലെ ഞാനും മരിക്കുന്നതിനു മുമ്പായി നിങ്ങളെ ഒന്നു കണ്ടുപോകാമെന്നു വിചാരിച്ചു വന്നതാണ്.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— (സ്വല്പനേരം മിണ്ടാതെ നിന്നതിനുശേഷം) ദിലീർഖാൻ! ഞാൻ ഒരു സാധാരണമനുഷ്യൻ മാത്രമാണ്; യഥാശക്തി എന്റെ കൎത്തവ്യത്തെ ഞാൻ ചെയ്തുപോന്നിട്ടുമുണ്ട്. അത്രമാത്രമേയുള്ളു.

ദിലീർഖാൻ:— അതുതന്നെ ചെയ്യുന്നവരായി, ഈ ദുരിതം മൂത്തകാലത്ത്, എത്ര പേരുണ്ട്, ദുർഗ്ഗാദാസ്? മനുഷ്യൻ അന്യന്റെ അവകാശത്തെ അന്യായമായി കൈക്കലൊ

കുവാൻവേണ്ടി സ്വന്തം സഹോദരന്റെ കഴുത്തിൽ പോലും കത്തി വെക്കുവാൻ മടിക്കാത്ത ഇക്കാലത്തു് — തുച്ഛമായ സ്വാൎത്ഥത്തിനുവേണ്ടി സ്വജാതിയെ ദ്രോഹിക്കുവാൻ മുതിരുന്ന ഇക്കാലത്തു് — എവിടെ നോക്കിയാലും മുഖസ്തുതിയും, അക്രമവും, അസത്യവും, വഞ്ചനയുമല്ലാതെ മറെറാന്നും കാണ്മാൻ സാധിക്കാത്ത ഇക്കാലത്തു — നിങ്ങളെപ്പോലുള്ള ഒരു ത്യാഗിയുടെ സന്ദൎശനം ആത്മാവിനു പരിശുദ്ധിയെ പ്രദാനം ചെയ്യുവാൻ പൎയ്യാപ്തമായിട്ടുള്ളതാണു്. യജമാനനുവേണ്ടി പ്രാണനെ പണയം വെക്കുകയും, മാതൃഭൂമിയുടെ ചരണങ്ങളിൽ തന്റെ സൎവ്വസ്വവും സമൎപ്പിക്കയും, ആശ്രിതരക്ഷണത്തിനായി രാജ്യത്തെക്കൂടി വെടിയുകയും, അന്യായമായി ഉപദ്രവിക്കപ്പെട്ട അബലയുടെ പ്രാണരക്ഷക്കുവേണ്ടി അശേഷം കൂസൽകൂടാതെ തന്റെ നെഞ്ചിനെത്തന്നെ നീട്ടിക്കാണിക്കുകയും, അപ്സരസ്തുല്യയായ ചക്രവൎത്തിനിയുടെ അനുചിതമായ പ്രേമത്തെ ധൈൎയ്യപൂൎവ്വം തിരസ്കരിക്കയും, ഒടുവിൽ ആശ്രിതയായ കുമാരിയുടെ ധൎമ്മരക്ഷണത്തിനായി രാജ്യത്തിൽനിന്നുള്ള നിഷ്കാസനമാകുന്ന കഠിനശിക്ഷയെ സസന്തോഷം സ്വീകരിക്കയും ചെയ്തിട്ടുള്ള വീരന്മാർ നിങ്ങളുടെ പുരാണേതിഹാസങ്ങളിൽ എത്രപേരുണ്ടെന്നു ഒന്നു നല്ലവണ്ണം ആലോചിച്ചു നോക്കു, ദുൎഗ്ഗാദാസ്!

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:— ദിലീർഖാൻ! എന്തിനു പുരാണേതിഹാസങ്ങളെ അന്വേഷിക്കുന്നു. അതിനേക്കാറം ഉൽകൃഷ്ടമായ ചരിത്രത്തെ കാണ്മാൻ മോഹമുണ്ടെങ്കിൽ സ്വന്തം ചരിത്രത്തിന്റെ നേരെ തന്നെ ആ കണ്ണാടി ഒന്നു തിരിച്ചു പിടിക്കു.

ദിലീർഖാൻ:— എന്റെ ചരിത്രമോ?

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:— അതേ. നിങ്ങളുടെ ചരിത്രംതന്നെ. ഒരാളേക്കൂടി നിങ്ങൾക്കു ഞാൻ കാണിച്ചുതരുമായിരുന്നു; പക്ഷെ അയാൾ ഇപ്പോൾ ഇവിടെ ഇല്ല. ജാതികൊണ്ടും നിങ്ങളുടെ സഹോദരൻതന്നെയായ കാസിം ആണു് അതു്.

(കാസിം പ്രവേശിക്കുന്നു.)

കാസിം:—എവിടെ?—യജമാനനെവിടെ?— ശരിതന്നെ. ഇതാ നില്ക്കുന്നു. (ദുർഗ്ഗാദാസന്റെ മുമ്പിൽ സാഷ്ടാംഗം നമസ്കരിക്കുന്നു.)

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—കാസിം തന്നെയല്ലേ ഇതു്? ഇതെന്തത്ഭുതം! കാസിം! നീ എങ്ങിനെ ഇവിടെ അന്വേഷിച്ചെത്തി?

കാസിം:—യജമാനനേ! അന്വേഷിച്ചന്വേഷിച്ചു് ഒടുവിൽ ഇവിടെ എത്തി. ഏതെല്ലാം സ്ഥലങ്ങളിൽപോയി ഞാൻ അന്വേഷിച്ചു എന്നു പറയുവാൻ പ്രയാസം.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—കാസിം! നീ ആരെയാണു് 'യജമാനൻ' എന്നു വിളിക്കുന്നതു്?

കാസിം:—ഞാൻ വളരെക്കാലമായി വിളിച്ചുവന്നിട്ടുള്ള ആളെത്തന്നെയാണു് യജമാനനേ!

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—അല്ല, കാസിം! ഇനി നിന്റെയും എന്റെയും യജമാനൻ യോധപുരത്തിലെ മഹാരാജാവായ അജിതസിംഹനാണു്.

കാസിം:—യജമാനനേ! ആ പേരു ഇനി നാവുകൊണ്ടു് ഉച്ചരിക്കരുതു്. അവൻ നന്ദികെട്ടവൻ:—

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—കാസിം! ആരോടാണു് നീ സംസാരിക്കുന്ന

കേരള സാഹിത്യ അക്കാദമി

തെന്നു നിനക്കു് അറിയാമോ? നല്ലവണ്ണം സൂക്ഷിച്ചു സംസാരിക്കൂ.

കാസിം:—എനിക്കറിയാം. എന്റെ പ്രത്യക്ഷദൈവത്തോടാണു് ഞാൻ സംസാരിക്കുന്നതു്. ആരായാലും അന്യായമായ സംഗതി പറയുന്നതു കേട്ടുകൊണ്ടു മിണ്ടാതെ പൊറുത്തുകൊള്ളുവാൻ കാസിമിന്നു് അറിഞ്ഞുകൂടാ. യജമാനൻ സ്വന്തം ജീവരക്തത്തെ ചൊരിഞ്ഞു ആരെ രക്ഷിച്ചു വളൎത്തിയൊ, ആരുടെ അഭ്യുദയത്തിനായി യജമാനൻ സൎവ്വസ്വത്തേയും ഉപേക്ഷിച്ചുവൊ, ആരുടെ മാതാവു് യജമാനനെ സ്വന്തം സന്താനത്തെപ്പോലെ കരുതി സ്നേഹിച്ചുവന്നിരുന്നുവൊ, അവനല്ലേ, ഇന്നു, ഒരങ്ങിനെയെല്ലാം പ്രവൎത്തിച്ച ആ യജമാനനെ ഈ വയസ്സുകാലത്തു—ക്ഷമിക്കണം യജമാനനേ!—തൊണ്ട അടഞ്ഞുപോകുന്നു. ഒച്ച പൊങ്ങുന്നില്ല; എനിക്കിനി സംസാരിക്കുവാൻ വയ്യ.

ജയസിംഹൻ:—കാസിം! നിങ്ങളെപ്പോലെയുള്ള മനുഷ്യരേയും ഇസ്ലാംമതം സൃഷ്ടിക്കാറുണ്ടോ?

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—മഹാറാണാ! സകലമതങ്ങളും ഉപദേശിക്കുന്നതു ഒരേ നീതിയും ഒരേധൎമ്മവുമാണു്. എന്നിട്ടും ആളുകൾ മനുഷ്യത്വം പ്രാപിക്കുന്നില്ലെങ്കിൽ അതു മതത്തിന്റെ ദോഷമല്ല. ഇസ്ലാംമതത്തിൽ കാമ്ബ്ബേസ് ഖാനേയും കാണാം, ദിലിർഖാനേയും കാണാം.

ദിലിർഖാൻ:—അതുപോലെ ഹിന്ദുമതത്തിൽ ശ്യാമസിംഹനും ഉണ്ടാകും, ദുൎഗ്ഗാദാസനും ഉണ്ടാകും.

കാസിം:—യജമാനനേ! കാസിമിന്നു ഒരാവലാതിയുണ്ടു്.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:—എന്താണു് കാസിം?

കാസിം:—അവിടന്നു ഇപ്പോൾ റാണാവിൻെറ ചോറുതിന്നിട്ടാണ് കഴിയുന്നതെന്നു ഇവൻ കേട്ടു. അതു പാടില്ല.

ദുർഗ്ഗാദാസൻ:—എന്തുകൊണ്ടു പാടില്ല?

കാസിം:—കാസിം ജീവിച്ചിരിക്കുമ്പോൾ യജമാനൻ മറെറാരാളുടെ പടിക്കൽ ചെല്ലുവാൻ പാടില്ല. കൂട്ടിൽ ജീവനുള്ളിടത്തോളം കാലം കാസിം അതു സമ്മതിക്കയില്ല.

ജയസിംഹൻ:—ഇതെന്തുകഥ! കാസിം! നിങ്ങൾ പിന്നെ എന്തു വേണമെന്നാണ് പറയുന്നതു്?

കാസിം:—എന്തു വേണമെന്നോ? പറയാം; കേൾക്കണം. റാണാ! എൻെറ യജമാനനെ ഞാൻ ചോറുകൊടുത്തു രക്ഷിക്കും.

ജയസിംഹൻ:—നിങ്ങൾക്കു എങ്ങിനെ അതു സാധിക്കും?

കാസിം:—എതുവിധത്തിലെങ്കിലും ഞാൻ അതു സാധിക്കും. കൂലിവേലചെയ്തിട്ടോ, ഭിക്ഷയാചിച്ചിട്ടോ ഞാൻ എൻെറ യജമാനനെ രക്ഷിക്കും.

ജയസിംഹൻ:—കാസിം! നിങ്ങൾക്കു ഭ്രാന്തു പിടിപെട്ടുവോ? നിങ്ങൾക്കു് എവിടെനിന്നാണ് അതിനുള്ള വക കിട്ടുവാൻ പോകുന്നതു്?

കാസിം:—ഞാൻ എവിടെനിന്നെങ്കിലും അതു സമ്പാദിക്കും. മഹാറാണി ഇന്നു ജീവിച്ചിരുന്നെങ്കിൽ എൻെറ യജമാനനു വയററുപിഴപ്പിനായി മറെറാരുത്തൻെറ പടിക്കൽചെന്നു കിടക്കേണ്ടിവരികയില്ലായിരുന്നു. അവരുടെ കാലം കഴിഞ്ഞു. എങ്കിലും കാസിം ഇപ്പോഴും ജീവിച്ചിരിപ്പുണ്ടു്. കൂലിവേലചെയ്തു കിട്ടുന്ന താവലോതവിടോ കൊണ്ടെങ്കിലും ഞാൻ എൻെറ യജമാനൻെറ വിശപ്പടക്കിക്കൊള്ളാം.

ജയസിംഹൻ:— അതു നടക്കുമോ?

കാസിം:— നടക്കുകയില്ലേ? (ദുൎഗ്ഗാദാസനോട്) യജമാനനേ! അവിടത്തെ ഇഷ്ടമെന്തെന്നു കേൾക്കട്ടെ. റാണാ വലിച്ചെറിഞ്ഞു തരുന്ന രാജഭോഗങ്ങൾ അനുഭവിക്കുന്നതിനോ, കാസിം ഭക്തിപൂൎവ്വം കാഴ്ചവെക്കുന്ന താവലും തവിടും തിന്നുന്നതിനോ അവിടന്നു ഇഷ്ടപ്പെടുന്നതു്? റാണാവിൻെറ കാൽക്കൽ കിടക്കുന്നതോ കാസിമിൻെറ തലയിൽ കയറി ഇരിക്കുന്നതോ അവിടേക്കു ഇഷ്ടം? ഏതു് ഇഷ്ടമെന്നു തോന്നുന്നുവോ അതു സ്വീകരിക്കാം.

ദുൎഗ്ഗാദാസൻ:— കാസിം! നീ പറയുന്നതു പരമാൎത്ഥം തന്നെ. ദുൎഗ്ഗാദാസൻ നീ തരുന്ന താവലും തവിടും തന്നെ തിന്നുവാൻ നിശ്ചയിച്ചു. (അടുത്തു ചെന്നു കാസിമിനെ ആലിംഗനം ചെയ്തിട്ടു്) പ്രിയ സഹോദരനായ കാസിം! ഇന്നു മുതൽ നമ്മളിരുവരും സഹോദരന്മാരാണു്. (ദിലീർഖാനോടു്) കണ്ടുവോ ദിലീർഖാൻ? കാസിം എത്രമാത്രം ഉന്നത ഹൃദയനായ ഒരു മഹാപുരുഷനാണെന്നു നോക്കുക.

ദിലീർഖാൻ:— ദുൎഗ്ഗാദാസ്! നിങ്ങൾ പറഞ്ഞതു യഥാൎത്ഥം തന്നെ. നിങ്ങൾ ഇരുവരും സ്വല്പനേരത്തേക്കു എൻെറ മുമ്പിൽ ഒന്നു നില്ക്കുവിൻ. ഞാൻ നിങ്ങളെ കൺകുളുൎക്കെ ഒന്നു കാണട്ടെ—ദൈവമേ! അങ്ങയുടെ രാജ്യമായ സ്വൎഗ്ഗത്തിൽ അധിവസിക്കുന്നതായി കേട്ടിട്ടുള്ള ദേവന്മാർ ഇവരേക്കാളും ശ്രേഷ്ഠന്മാരാണോ?

കൎട്ടൻ വീഴുന്നു.

ശുഭം

കേരളസാഹിത്യ
അക്കാദമി